JOHANNIS DEVOTI

DEI ET APOSTOLICAE SEDIS GRATIA

EPISCOPI OLIM ANANIENSIS

NUNC

ARCHIEPISCOPI CARTHAGINENSIS

INSTITUTIONUM

CANONICARUM

LIBRI IV.

NOVA EDITIO VENETA

OMNINO AD INSTAR ULTIMAE ROMA[illegible]

Ab Auctore recognita et Additionibus locup[illegible]

TOMUS QUARTUS

Admittitur JACOB. Card. Patr.

VENETIIS

SUMPTIBUS JOSEPHI GNOATI QU. SILVESTRI

MDCCCXXXIV.

Antequam dicant boni filii: concupiscentiam habemus dissolvi, et esse cum Christo: multi prius tamquam mali servi, et quodammodo improbi fugitivi, ad Dominum suum temporalium flagellorum verbere revocantur.

S. Augustinus Ep. 185 ad Bonifacium cap. 6 opp. tom. 2 col. 652 edit. Maurin. Ven. 1729.

Si vult haereticus non esse, neque audire, non isti, aut illi, satisfaciat .... Festinet pro omnibus Sedi Romanae satisfacere, hac enim satisfacta communiter ubique omnes pium, et orthodoxum praedicabunt.

S. Maximus Mart. Ep. ad Petrum Illustr. opp. tom. 2 pag. 76 edit. Combefis. Paris. 1675.

LIBER IV.

TITULUS I.

De Ecclesiae in coercendis Criminibus potestate.

1. Pœnarum finis, & earum infligendarum potestas.
2. Ecclesia pœnas irrogat in foro interiori, & exteriori.
3. Pœnarum infligendarum potestatem Ecclesia a Christo accepit, eaque Apostoli usi sunt.
4. Episcopi, etiam ethnicis dominantibus, hanc potestatem exercuerunt.
5. Data Ecclesiæ pace, ejus potestas etiam Imperatorum legibus confirmata est.
6. Ecclesia quomodo in Clericos, & quomodo in laicos animadvertat.
7. Civilium, & Ecclesiasticarum pœnarum finis, & ratio.
8. Ecclesiæ pœnæ spirituales, & temporales.
9. Judicia criminalia Ecclesiæ in Clericos, & in Laicos.
10. Quomodo Clerici ab Ecclesia puniantur.
11. Quomodo Clerici ab Ecclesia laicæ Potestatis coercitioni subjiciantur.
12. Partes ecclesiasticæ, & civilis potestatis.
13. Potestas Ecclesiæ in personas clericorum.

§. 1. Malos male habendos, & eum, qui malum fecit, malum ferre debere, non solum civilis, sed etiam divini, ac naturalis juris docet auctoritas. Nam hoc modo & ceteri a crimine deterrentur, & civium incolumitati consulitur, & damnum, atque injuriam, quam quis suo scelere naturæ intulit, religioni, reipublicæ, quantum fieri potest, ipse emendat & corrigit. Quare crimina sequuntur pœnæ, quibus improbi coercentur, salusque & tranquillitas reipublicæ conservatur, easque infligit, cui publicæ salutis, & tranquillitatis, cura, ac summa potestas commissa est. Non enim par in parem habet imperium, & jurisdictionem, per quam pœnam irroget; ac si lædens a læso punitur, non pœna hæc est, sed vindicta, si a tertio non pœna, sed alia læsio & injuria est. Neutrum vero fieri sinunt leges, quibus civiles hominum societates gubernantur (1).

(1) Puffendorfius *de Iur. nat. & gent. l.* 8 *c.*2 §. 4 *n.* 5, & Heineccius *Elem. jur. nat. & gent. l.* 2 *c.*8 §. 159 *opp. t.* 8 *p.* 214 *ed. Neap.* 1775

§. 2. Utraque potestas civilis & ecclesiastica propriam habet, atque ab altera distinctam rempublicam, utraque suum habet imperium & jurisdictionem, subditos, ex qui-

bus respublica efficitur, res, quæ ad eam pertinent, magistratus, quorum cura, administratione, auctoritate cuncta geruntur (1). Quare utraque punit maleficia; sed civili potestati unum est forum, idque exterius, ecclesiasticæ duplex, alterum interius, exterius alterum (2). Interioris fori potestatem Christus Ecclesiæ dedit his verbis (3): *quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, quorum retinueritis, retenta sunt*; potestatem fori exterioris his verbis expressit (4): *si peccaverit in te frater tuus &c. dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus.* Quibus quidem verbis sacri interdicti, sive anathematis pœnam, qua nulla grevior in Ecclesia coercitio est, contineri Patres docent.

(1) Confer quæ dixi *in Prolegomenis c.* 1 §. 86, & *c.* 2 *t.* 1 *p.* 6 & 16, & *l.* 3 *tit.* 1 *t.* 3 *p.* 2 *et seq.*

(2) *Nihil dubitandum est*, inquit Synodus Cameracensis *tit.* 14 *c.* 1 apud Labbæum *t.* 20 *conc. ed. Venet. col.* 1411, *duplex esse forum ecclesiasticum a Christo nomine clavium nobis insinuatum; alterum sacramenti pœnitentiæ, quod ad conscientiam spectat, in quo reus nonnisi ex propria confessione solvitur et ligatur; alterum vero jurisdictionis, et regiminis externi, in quo reus non solum ex propria confessione, sed etiam per testes convincitur, et judicatur.* Mitto cetera testimonia, quæ superiori loco descripsi.

(3) Joanne XX 23.

(4) Matth. XVIII 15 *et seq.* Huc etiam spectat illud Christi apud Luc. X 16 *qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit*, quibus verbis jubendi & coercendi potestas Apostolis tribuitur, atque in ipsum Christum contumax pronunciatur, qui illorum mandatis non obtemperavit. Pertinet etiam ad hunc locum potestas *pascendi*, hoc est regendi, ut ostendi *in Prolegomenis c.* 2 §. 18 *not.* 3 *t.* 1 *p.* 18, agnos, & oves, nimirum & pastores, & oves, ut observat S. Ambrosius *l.* 20 *in Lucam n.* 175 *et seq. opp. t.* 4 *p.* 265 *seq. ed. Venet.* 1781 & S. Bernardus *de Consider. lib.* 2 *c.* 8 *opp. t.* 1 *col.* 428 *ed. Mabillonii Paris.* 1719, quam Christus contulit in Petrum, quem Ecclesiæ caput constituit, quemque omnibus dignitate & jurisdictione præesse voluit. Præclare Bossuetius in Sermone, quem *de Veritate Ecclesiæ* V. Idus Novembres an. 1681 ad Collegas habuit, qui ad Comitia convenerant *opp. t.* 7 *p.* 473 *ed. Argentinæ* 1752. *C'est à Pierre*, inquit, *qu'il est ordonné .... de pâtre, et de gouverner tout, et les brebis, et les petits, et les mères, et les pasteurs mêmes. Pasteurs à l'égard des peuples, et brebis à l'égard de Pierre.* Par est ratio potestatis clavium, quæ primum uni Petro, cui omnes Christus subesse jussit, data est: Matt. XVI 18 *et* 19, deinde & Petro, & ceteris Apostolis: Matth. XVIII 18. Nihilo tamen minus Ecclesiæ in coercendis criminibus potestati adversantur recentiores Protestantes, qui cum Ecclesiam non veram, perfectamque rempublicam, sive, ut inquiunt, *statum*, sed Collegium esse defendant, ei licere negant in reos criminum

pœnis animadvertere. Ex eorum numero Bohemerus *Jur. Eccles. Potest. l.* 5 *tit.* 37 §. 16, & Pfaffius *de Orig. jur. Eccles. p.* 250 Ecclesiam nullam propriam habere censent potestatem criminum constitutis pœnis coercendorum, quod si qua ei facultas est animadvertendi in illos, qui societatem perturbant, eam totam repetunt ex pacto vel expresso, vel tacito, quo quis in Collegio receptus est. Hinc si quid vitii in pœnarum *conventionalium* irrogatione inesse videatur, rem omnem subjiciendam esse putant judicio civilis Potestatis, cui collegium subest. Eadem est sententia Christiani Thomasii in *Diss. de For. competen. cleric.*, Moshemii, ceterum Protestantium qui Puffendorfi errorem sequuti Ecclesiam merum collegium faciunt; quem quidem errorem refutavi *in Prolegomenis c.* 1 §. 6 *& seq. t.* 1 *p.* 6 *& seq.*, & ante me multo uberius & luculentius refutavit doctissimus Mamachius *Ep.* 2 *ad Febronium* §. 6 *&* 7 *p.* 207 *& seq. t.* 1 Protestantibus præivit vetusta, eaque deterrima secta Catharorum, seu Puritanorum, qui ipsa Apostolorum ætate omni non solum ecclesiasticæ, sed etiam civili potestati obstinebant. Horum errores, ut observat Petavius de *Hierarch. Eccles. in Præf. n.* 3 *p.* 32 *t.* 6 *ed. Venet.* 1757, instaurare visus est Salmasius, qui cum laicos omnes sacerdotes faciat, consequens est, ut nulla ab Episcopo pœna infligi possit, neque ejus jurisdictio in coercendis criminibus sita sit. Inquit enim, Episcopos initio non fuisse magistratus, neque eos habere potestatem, & jurisdictionem, qua imperent, & invitos, ac repugnantes ad parendum cogant. Catharos sequuti sunt alii hæretici, in primis vero Marsilius Patavinus, & Joannes Jandunus, qui sine principis venia Ecclesiam pœna coercere neminem posse existimabant. Horum errores condemnavit Joannes XXII *in constit. Licet juxta doctrinam* apud Raynaldum *ad an.* 1327 *n.* 28 *& seq. t.* 24 *Annal. p.* 347 *ed. Lucæ.* Sed eos tamen in medium revocare ausus est Spalatensis Apostata *de Republ. l.* 5 *c.* 1, 2, 3, Joannes Morinus *de Administr. pœnit. l.* 1 *c.* 10. Ecclesiam usque ad XI, aut XII. sæculum tantum interioris fori judicio, & potestate crimina coercuisse putat, atque ad hoc tantum forum universam ipsius jurisdictionem referendam esse contendit. Cum Morino sentiunt Van-Espenius *Jur. Eccles. par.* 3 *tit.* 4 *c.* 1, Giannonius *Histor. civil. t.* 1 *l.* 2 *cap. ult.* Auctor libelli Ticini editi an. 1784. *Del diritto d' imporre gl'impedimenti dirimenti nel matrimonio, e di dispensarne t.* 2 *p.* 125, Cavallarius *Insti. Jur. canon. par.* 3 *c.* 4. Verum non his omnibus eadem prorsus sententia est. Sunt enim qui sæculo XI, sunt qui serius, aut citius interius forum ab exteriori distingui cœpisse arbitrantur; adeo incertum, controversumque est his magistris, & effectoribus epocharum, quod ipsis certum, atque exploratum esse deberet. Sed potestatem, quam habet Ecclesia, cogendi invitos & repugnantes, late explicarunt, ac vindicarunt Gersonius *de Potest. Eccles. consid.* 4 *t.* 1 *opp. col.* 230 *edit. Antuerp.* 1706, Hervæus, Petrus de Alliaco, Joannes Major, qui omnes *de Potestate Ecclesiæ* tractatus ediderunt, item Almaynus *de Auctor. Eccles. c.* 2 *coroll.* 3 *de Potest. Eccles. & laic. qu.* 3 *c.* 2. Adversus Salmasium solide, graviterque disputat Petavius *de Hierarch.. Eccles. l.* 3 *c.* 8 *& seq. opp. t.* 6 *p.* 150 *& seq. ed. Ven.* 1757. Quæ Morinus falso statuit, quæque ejus exemplo literis consignarunt Van-Espenius, Litat, et ceteri, refutata sunt *l.* 3 *tit.* 1 *fere*

per tot. Denique, ne omnes singulatim enumerem, de Ecclesiæ potestate copiose egerunt Dadinus Alteserra *Eccles. jurisd. vindic. advers. Fevret*, Hallier *de Hierarch. Eccles. l. 4 art. 7 §. 1 & seq. p.* 419 *ed. Paris.* 1656, Franciscus a Victoria in duabus relectionibus *de Potest. Eccles.* Zaccarias Boverius *Adversus de Domini censur., parenet. de Rep. Eccles. par. 2 p.* 127 *& seq. ed. Mediolan.* 1621, & novissime Cl. Franciscus Antonius Zacharia in dissertatione 3 *de Disciplina*, cui titulus „ *Comandi chi può, ubbidisca chi dee* " Faventiæ edita *p.* 152 *seq.* Videndus est etiam Petit-Piedus *Traité du droit, & des prérogatives des Ecclésiastiques dans l'administration de la justice séculière.* Quin saniores quoque Protestantes Ecclesiam in coercendis criminibus potestatem habere non inficiantur, atque eorum e numero sunt Basnagius *Annal. Eccles. t.* 2 *Dissert.* 4 *de Eccles. tribun. t.* 1 *p.* 491 *ed. Roterdam.* 1706, Beveregius *Prolegom. ad synodic. seu Pandectas canonum num.* 2 *seq. t.* 1 *seq. ed. Oxonii* 1672.

§. 3. Atque hanc quidem a Christo acceptam potestatem infligendi pœnas tum in interiori, tum in exteriori foro Apostoli & verbis, & factis ostenderunt, Præsertim Paulus, cujus plura extant scripta, quam aliorum Apostolorum, in Paulum, atque Alexandrum (1), itemque in Corinthium incestus in novercam reum animadvertit (2), quem postea, cum resipuisset, pœna solvit atque ecclesiæ communioni restituit; *Virgam* minatur (3), negat se parciturum, si venire cogatur (4); acceptam a Christo *potestatem* ostendit, per quam *ulcisci* possit *omnem inobedientiam*, & se *durius* acturum profitetur adversus eos, qui sibi non obediant (5). Ipse Paulus Episcopum docet, quemadmodum accipere debeat accusationes, quæ contra Presbyterum deferuntur (6).

(1) 1 *ad Timoth.* I. 20, & II. *ad Timoth.* IV. 15.
(2) 1 *ad Corinth.* I. 5 & *seq.*, & *ad Corinth.* II. 6 & *seq.*
(3) 1 *ad Corinth.* IV. 21.
(4) 2 *ad Corinth.* XIII. 2.
(5) 2 *ad Corinth.* X 6 *et seq.*, II. *ad Thessalonic.* III. 54. Confer quæ dixi *lib.* 3 *tit.* 1 §. 10 *et seq. tom.* 3 *pag.* 8 *et seq.*
(6) 1 *ad Timoth.* V. 10.

§. 4. Exemplo Apostolorum Episcopi eamdem semper, quoties opus fuit, potestatem exercuerunt. Quod non solum Constantino Imperatore, & quarto post Christum natum sæculo, quo tempore Christiana religio in Imperio dominari cœpit, sed etiam prioribus sæculis factum est. Nam eo temporis intervallo Victor Summus Pontifex

in Theodorum Byzantinum Coriarium animadvertit, & coercuit Asianos, qui ipsa luna XIV, Hebræorum more, pascha celebrabant. Similiter a Presbyteratus gradu dejectus, ac censurarum pœnis affectus est Marcio; Paulus Samosatenus de Episcopatu dimotus, atque ab Ecclesia ejectus; sumpta pœna de Novato, & Felicissimo, de Basilide Asturicensi, & Martiale Emeritensi, de Origene, de ceteris, qui in religionem peccaverant. Atque hi quidem omnes non pœnas sua sponte susceperunt, sed eas Ecclesiæ lege & imperio sustinere coacti sunt (1).

(1) Quam ægre tulerit depositionis sententiam Mircio, & quantum laborarit, ut gradum suum recuperare posset, narrat S. Epiphanius *Hæres.* 22 *vel* 24 *n.* 1 *p.* 302 *t.* 1 *ed. Coloniæ* 1632. Paulus Samosatenus tam audacter & pertinaciter restitit sententiæ depositionis, quæ adversus eum lata fuerat, ut Christiani Antistites rogarint ipsum Aurelianum Imperatorem, qui eum ex domo Episcopali per vim expelleret. Imperator autem, licet ethnicus, sententiam tulit, qualem Christianus Imperator ferre potuisset; nam legem dixit, ut domus traderetur iis, quibus illam Christianæ Religionis Antistites, & Romanus Episcopus concedendam indicarent; quæ cuncta constat ex Eusebius *Histor. Eccles. l.* 7 *c.* 30 *p.* 364 *ed. Valesii Cantabrig.* 1720, Theodoreto *Hæret. fabul. l.* 2 *c.* 8 *p.* 223 *t.* 4 *opp. ed. Paris.* 1602. Similiter quam ægre Novatus, & Felicissimus, itemque Basilides Asturicensis, & Martialis Emeritensis contra se latam sententiam tulerint, quantumque laborarint, ut ejus vim declinare possent, ostendunt S. Cornelius *Ep. ad S. Cyprianum*, quæ inter Cypriani epistolas est 50, ac Cyprianus *Ep.* 52 *ad Cornel. et Ep.* 59 *p.* 236, 237 *et* 265 *ed. Amstelodam.* 1700. Origenes autem de se ipso demonstrat, quam ægro, & invito animo Demetrii Episcopi sententiæ parere debuerit *in Præfat. t.* 6 *in Joan. t.* 4 *opp. p.* 101 *edit. Paris.* 1759, qua de re vide etiam Coustantium *in Ep. Roman. Pontif. col.* 115 *et seq.* Confer præterea eumdem Cyprianum *ep.* 3 *ad Rogation. p.* 172, *et ep.* 43 *ad Plebem p.* 227, unde intelligis, quemadmodum Episcopi punire sontes possint. Mitto cetera, ne longus sim.

§. 5. Data Christianis pace, non solum suo jure, sed etiam legibus Imperatorum (1), Ecclesia de criminibus judicavit. Atque hæc quidem judicia non tantum erant de criminibus in religionem (2), sed omnes comprehendebant causas, in quibus Clerici aliquo in rempublicam crimine arguebantur (3). Potestatem illam cognoscendi, puniendique crimina in religionem, a Christo nominatim accepit Ecclesia, in quam ipse contulit clavium potestatem, & cujus unius esse voluit curare omnia, quæ ad res sacras, aut

divinas pertinent. Quare quisquis inter Ecclesiæ filios per Baptismum cooptatus in ea peccat, quæ unius Ecclesiæ gubernio, curæ, judicio commissa sunt, is omnino illius potestatem, & animadversionem subire debet, ac si ejus decreto non steterit, Christi jussu, tamquam ethnicus & publicanus habendus est (4) : nimirum ei sacris est interdicendum, & communione Christianorum.

(1) Vide Constantini constitutionem *in Extravag. cod. Theod. de Episc. judic.*, de qua late egi *lib.* 3 *tit.* 3 §. 22 *not.* 4 *t.* 3 *p.* 29 *et seq.*, item *leg.* 12, 41, 47 *cod. Theod. de Episc. Eccles. et Cleric.*, Justiniani Novell. 83, Capitularia Caroli M. *l.* 5 *c.* 398 *et* 399 *lib.* 7 *c.* 347 *et* 436 *t.* 1 *col.* 604, 606, 735, 750 *edit. Baluzii Venet.* 1772, & alibi passim.

(2) De rebus, quæ ad religionem pertinent, omne judicium unius Ecclesiæ esse, nulla est, & nulla unquam fuit inter catholicos controversia. Nam tota hæc potestas, & gubernatio uni Ecclesiæ a Christo data nominatim est, & hunc spectant Concilia quavis ætate habita ad fidem, ac disciplinam stabiliendam, hæreticosque condemnandos; huc similiter constitutiones, quas Rom. Pontif., quoties opus fuit, ediderunt. Confer doctissimum Mamachium *ad Auctorem oper. Quid est Papa? Epist.* 3 *t.* 1 *p.* 247 *seq.* & confer etiam quæ ipse scripsi *l.* 3 *tit.* 1 §. 8 *t.* 3 *p.* 55 *et seq.*.

(3) Auctor *constit. Apostolic. t.* 2 *c.* 47, Canon Apostolorum 66 apud Cotelerium *PP. Apostolic. t.* 1 *p.* 257 *et* 451, *ed. Amstelod.* 1724, Concil. Eliberitanum *can.* 74, ibique Albaspinæus *in Not. p.* 184 *ed. Neap.* 1770, Antiochenum *can.* 12, 14, 15, apud Labbæum *concil. t.* 2 *col.* 595 *ed. Ven.*, Carthagin. III *can.* 9 & Charthagin. V *can.* 2 *eod. t.* 2 *col.* 1401 *et* 1454, Toletan. III *can.* 13 *t.* 6 *col.* 700, Matisconense an. 580 *can.* 8 & 32 *t.* 6 *col.* 662 & *seq. ejusd. collect.* Labbæi, Confer etiam Optatum Milevitanum *l.* 1 *contr. Parmenian. n.* 22 & 23 *p.* 22, 23 *ed. Antuerp.* 1702, Ruffinum *Histor. l.* 10 *seu* 1 *c.* 2 *coll.* 17 *edit. Vallarsii Veron.* 1745, qui refert ea de re præclaram Constantini Imper. sententiam; Luciferum Calaritanum *lib.* 1 *pro S. Athanas. adv. Constantium in Biblioth. PP. t.* 4 *p.* 184 *lit. G. ed. Lug.* 1677. Constantinum Imp. *Epist. ad Pop. Alexandr.*, apud Athanasium *Apol.* 2 *contr. Arian. n.* 62 *opp. t.* 1 *p.* 142 *ed. Patavii.* 1777, Ambrosium *in Act. concil. Aquilejens. opp. Ambros. t.* 6 *p.* 511 *ed. Ven.* 1781, *et ep.* 21 *ad Valentinian.*, *et ep.* 56 *ad Theophil. t.* 8 *p.* 52 *et p.* 184, Martinum apud Sulpitium *Histor. l.* 2 *c.* 50 *t.* 2 *p* 263 *edit. Veron.* 1754, Gregorium M. *Ep.* 56 *ad Joannem Ep. l.* 2 *opp. t.* 2 *col.* 667 *ed. Parit.* 1705, *et in can.* 39 *et* 40 *caus.* 11 *qu.* 1, Hilarium *ad Constant. l.* 1 *n.* 1 *col.* 535 *t.* 2 *opp. ed. Veron.* 1730, Athanasium *in Hist. Arianor. ad Mon. n.* 52 *opp. t.* 1 *p.* 297 *ed. Patav.* 1777, Orsium *ad Imper. Constant.*, *apud* Athanasium *Hist. Arian. ad Monach. t.* 1 *p.* 293 *ed. Patav. cit.*, Liberium *Ep. ad Euseb.* apud Constantium *Ep. Pont. Roman. col.* 431, & *in Dialog. cum Constantio*, apud eumdem *n.* 1 *col.* 434. Ipsi etiam Ariani Principis hanc Ecclesiæ jurisdictionem in causis civilibus, & criminalibus agnoverunt. Nam Theodoricus Gothorum Rex calumniatores Augusta-

ni Episcopi, quoniam erant clerici, ad Mediolanensem Episcopum judicandos misit apud Cassiodorum *l.* 1 *t.* 1 *ep.* 9 *p.* 7 *ed. Rotomagii* 1679. Romanosque clericos actione tum civili, tum criminali apud Rom. Pontif., vel judicem ab eo datum pulsari voluit Athalaticus apud eumdem Cassiodorum *l.* 8 *t.* 1 *ep.* 25 *p.* 136 *ed. cit.* Quod si aliquando clerici apud laicos judices propter crimen accusati sunt, id quidem injuria, ac per vim factum est; quin etiam interdum clerici a laica potestate auxilium petierunt, non ut ipsa judicium ferret, sed ut alienam temeritatem vi adhibita coerceret, atque ut repugnantes ad parendum Ecclesiæ sententiis cogeret. Constantinus Imper. exilio mulctavit S. Athanasium, propterea quod ecclesiastico judicio damnatum putavit, cui se parere oportere intellexit, sicuti testatur Sozomenus *Histor. Eccles. l.* 2 *c.* 28 *p.* 84, *ed. Valesii Cantabrig.* 1720. Verum ipse ecclesiastico judicio habito Antiochiæ, Romæ, Sardicæ absolutus fuitas quod ipse Athanasius *Apolog. contr. Arian. in princ. opp. t.* 1 *p.* 97 *et* 98 *ed. Patavii cit.* satis esse docet, ut omnis controversia plane finita habeatur. Crimen autem Athanasio objectum non ecclesiasticum, sed læsæ majestatis erat; in quod præ ceteris Imperator animadvertendum putarat. Nolo esse longus in recensendis exemplis, quorum ecclesiastica historiæ plenæ sunt. Tantum indicabo judicium quod sanctissimi Episcopi dederunt de Itacio, qui accusationes adversus Priscillianum & Justantium ad laicum Principem detulerunt. Porro cum gravissime improbarunt. S. Martinus Turonensis, qui cum eo, ejusque socii nunquam communicare voluit, ut testatur Severus Sulpicius *l.* 2 *n.* 50 *t.* 2 *p.* 263 *et Dial.* 3 *n.* 12 *t.* 1 *opp. p.* 140 *ed. Veron.* 1754. Similiter Theognostus, aliique sanctissimi Episcopi ea de causa ab ejus communione divisi sunt, uti patet ex eodem Sulpicio *t.* 1 *loc. cit.*, & S. Ambrosio *ep.* 24 *n.* 12 *opp. t.* 6 *p.* 80 *ed. Maurin. Venet.* 1781, qui sese abstinuisse testatur a communione Episcoporum, qui cum Itacianis communicabant; idem quoque judicium fuit S. Siricii Pontificis, uti patet ex Concilio Taurinensi *can.* 6 *t.* 2 *col.* 1386 *collect.* Labbæi; & vero Itacius, quod Priscillianum accusaverat, exul, & ecclesiasticæ communionis expers decessit, sicuti narrat S. Isidorus *de Vir. illustr. c.* 15 *p.* 781 *ed. Paris.* 1601.

(4) Matth. XVIII 15 & seq. Ceterium Ecclesiæ in coercendis criminibus tum interioris, tum exterioris fori potestatem testatissimam faciunt Patres universi, præter ceteros autem Auctor *Constit. Apostolic. l.* 2 *c.* 11, 12, 37, 42, 47 *seq.* apud Coteleriuni *PP. Apostolic. t.* 1 *p.* 220, 222, 250, 254, 257 *ed. Amstelod.* 1724, Cyprianus *Ep.* 52 *ad Cornel.*, *& Ep.* 3 *ad Rogatian. p.* 138 *et* 172 *edit. Amstelodam.* 1700, Gregorius Thaumaturgus *Epist. canon. Can.* 5, 8 *et* 9 *p.* 49 *et seq. ed. Paris.* 1621, unde patet alias iis, qui sponte crimen essent confessi, & alias de iis, qui essent convicti, pœnas sumptas fuisse; Innoc. I. *Ep.* 6 *ad Exsuper. Tolosan. n.* 10, apud Coustantium *Epist. Roman. Pontif col.* 749, qui pœnas constituit adversus adulterum, *cujus flagitium detegatur*, qui *probatione cessante vindictæ rationem* jubet *conquiescere*, qui conceptis verbis nominat *uxores adulteras apud Sacerdotes delatas*, hoc est accusatas. Omnia hæc, ut quisquis facile intelligit, nonnisi ad exsterioris fori judicium referri possunt. Idem quoque confirmant August. *Serm.* 331 *de Pœnitent. c.* 3 *opp. t.* 5 *col.* 1359

ed. Mauri. *Venet.* 1731, Cæsarius Arelatensis *in Append. serm. Augustin. Serm.* 289. *De castitate n.* 5 *opp. t.* 5 *par.* 2 *col.* 482 *ed. cit.*, Joan. Chrysost. *Hom.* 22 *in* 2 *ad Corinth. opp. t.* 10 *p.* 589 *edit. Montfauconii Paris.*, Teophylactus *Comment. in Ep. II. ad Corinth. c.* 10 *vers.* 8 *p.* 402 *edit. Londini* 1636, Œcumenius *eod. loc. t.* 7 *p.* 710 *ed. Paris.* 1631. Id postremo addam, criminalia judicia in foro exteriori apud Episcopos eodem fere ritu, quem Lex Romana constituerat, expediri consuevisse. Generatim in omnibus judiciis ecclesiasticis, uti supra animadvertit, cunctæ non adhibebantur solemnitates civilium judiciorum; sed sæpe etiam hæ solemnitates, saltem quæ præcipuæ erant, observatæ diligenter sunt. Id ex collatione Juris civilis cum ecclesiastica historia manifestum est. Jure civili accusatio instituitur libello, cujus formula extat in *leg.* 3 *ff. de. Accusat.*, quique actis inseritur. Accusatorium libellum Eusebius Dorilæi Episcopus adversus Eutychem Presbyterum, & Archimandritam proponit, ut eum hæreseos accuset, eumque *relegi* vult, *& inferri monumentis actorum*, sicuti patet ex Concilio Constantinopolitano S. Flaviani Patriarchæ *Act.* 1 *&* 2 *t.* 4 *concil. col.* 930 *et* 935 *collect.* Labbæi. Quod etiam in Conc. Chalcedonensi *Act.* 3 *dict. t.* 4 *col.* 2267, adversus Dioscorum Theodorus præstat; quin & alia ecclesiastica judicia per libellum instituta demonstravi *l.* 3 *tit.* 6 §. 1 *not.* 4 *p.* 73. Jus civile accusatoris inscriptionem, & subscriptionem postulat. Inscriptione accusator ostendit, se Titium ex. gr. ex una, alterave lege reum deferre, eumque se reum demonstraturum profitetur *d. leg.* 2 *cod. de Exhib. reis*; subscriptione vel ipse per se, vel per alium, cùm literas nescit, declarat, suas se implevisse partes, seque obstringit reciproci pœna, si falso ab se hominem accusatum pateat *cit. leg.* 2 Eusebius *cit. act.* 1 *&* 2 *col.* 931, 934 *&* 935 paratum sese exhibet *convincere* Eutychem *falso habere catholicum nomen*, libellum sua manu subscribit, & *Act.* 5 *&* 7 *col.* 991 *&* 1010 non obscure significat, vereri se, ne per fraudem Eutychis pœnam talionis perferat, quem metum Flavianus depellit. Ita in Chalcedonensi Concilio *Act.* 3 *t.* 4 *col.* 1257. Paschasinus S. Leonis Papæ Legatus de Theodoro Diacono Dioscori accusatore dicit hæc: *Si confidit probare ea, quæ ingerit .... proprio ore confiteatur, si non vult regularem adversus se converti sententiam.* Ex Jure civili reo libellus est offerendus, ut rem omnem noscat, eique ad deliberandum temporis spatium conceditur *Novel.* 23 *cap.* 3. Idipsum cum Eutyche factum est *Act.* 1 *et* 3, *aliisque actionibus col.* 935, 979 *seq.* Jus Civile in judiciis notarios adhiberi, cunctaque in acta referri jubet. Utrumque in causa Eutychis Constantinopolitani Concilii Patres fecisse, constat ex *act.* 2 *et* 3 *col.* 938, 974, 975, 979, 982, idque etiam in Chalcedonensi Concilio gestum est *act.* 3 *col.* 1290 *et* 1294. Quæ de interrogandis testibus a Jure civili sunt constituta, ea fere omnia in eadem synodo Flavianus observavit *act.* 3 *col.* 978. Jure civili reus per apparitorem ter in judicium vocatur, atque in eum etiam manus injiciuntur, cum gravior est causa, quæ pœnam postulet asperiorem *arg.* 1 *ff. An per al. caus. appell. red. poss.* Dioscorum, Eutychem, atque alios semel, iterum, ac tertio vocatos constat ex actis Conc. Constantinop. S. Flaviani, Chalcedonensis, aliorumque complurium, ex quibus etiam patet, Episcopos per Episcopos saltem duos,

clericum per clericos, laicum per laicos vocari consuevisse. Vide Christianum Lupum *Diss. in Conc. Ephes. cap.* 3 *et Append. ad Ephes. latrocin. act.* 3 *opp. t.* 2 *p.* 3 *et* 213 *edit. Venet.* 1424. Interdum, quod ecclesiasticæ lenitatis est proprium, quartam etiam citationem Synodi emitti voluerunt, & vero eamdem in causa Nestorii emisit Synodus Ephesina *Act.* 1 *t.* 3 *concil. col.* 1006 *coll. cit.* Eusebius accusatum reum ad Concilium invitum duci postulat *act.* 5 *col.* 986, quamquam eam vim adhiberi tunc Flavianus nolit. Jure Romano cum nuncius rei copiam habere nequit, decretum citationis denunciare in faciem debet; atque id revera cum Eutyche factum patet ex *Act.* 9 *col.* 983. Secundum Jus civile regulariter in causa criminali frustra procurator constituitur *leg. pen. §. ult. ff. de Publ. judic.*, *leg.* 1 *ff. An per alium.* Eutyches ad synodum vocatus Abrahamium, aliosque misit, qui suam agerent causam, ac pro se responderent; at S. Flavianus *Act.* 4 *col.* 990 his Abrahamium verbis alloquitur: *quomodo rogo te, est possibile, altero accusato, pro eo alterum dicere?* Romanorum legibus statutum erat, ut reus ab accusatore, & judice interrogaretur *leg.* 6 *§.* 1 *ff. de Cust. reor.* Eutychem in Conc. Constantinop. Eusebius accusator, & Flavianus Concilii Præses interrogant *Act.* 7 *col.* 1010 *seq.* *Loqui nisi interrogato testi non licebat* ex jure civili Romanorum, uti tradit Asconius Pedianus *in Verrin.* 3. Theophilus, & Memas Presbyteri, qui Eutychem ad synodum vocaverant, instante Eusebio, ac jubente Flaviano, multa contra Eutychem testantur: interroganti autem Flaviano, cur non ea pridem in medium protulissent, respondent *Act.* 6 *col.* 2902, *minime interrogati superfluum putavimus hæc dicere.* Antequam sententia feratur, ex jure Romanorum proponitur terminus peremptorius, intra quem reus venire in judicium debet, eoque non veniente, sententia in contumacem emittitur, Similem Eutychi terminum proposuerunt Constantinop. Concil. Patres, eoque lapso, *privabitur omnino*, inquiunt *Act.* 5 *col.* 998, *& presbyteri dignitate, et alienabitur præesse monasterio.* Accusationem deserere ex Jure civili crimen est, quod extra ordinem punitur *leg.* 2 *cod. ad S. C. Turpil.* S. Gregorius M. *in can.* 6 *cau.* 2 *qu.* 3, Paulum Diaconum, quod ab Episcopi accusatione destiterat, criminis reum judicat, quamquam ei peculiares, ob causas, quas memorant Romani correctores, veniam tribuat. Damnari absentem leges Romanorum vetant *leg.* 5 *ff. de Pœnit. leg.* 1 *ff. de Requir. vel abs.*, *leg.* 6 *cod. de Accusat.* Judicium, quod a synodo Tyria contra S. Athanasium latum fuerat, multis quidem de causis irritum habitum est, sed ea præsertim de causa, quod contra absentem jus dictum fuerat, uti patet ex rescripto Julii I. nomine evulgatum, quod extat in Athanasii operibus *t.* 2 *p.* 603 *ed. Patav.* 1777, atque ex epistola synodica PP. Alexandrinorum *t.* 2 *concil. col.* 575 *coll. cit.* Contumaces etiam absentes recte damnari statutum est *leg.* 5 *ff. de Pœnit.*, *et leg.* 10 *ff. de Public. judic.* Nestorium qui ad synodum vocatus non venerat, depositionis pœnæ ab Ephesinis Patribus subjectum fuisse, tradit S. Cyrillus *Ep. ad Cler. et Pop. Alexand. in t.* 1 *ad Conc. col.* 1102 *cit. coll.* Similiter Dioscorus a Chalcedonensi Concilio *Act. t.* 3, 4 *concil. col.* 1302 absens damnatus est, post quam tertio inutiliter vocatus fuerat. Juris civilis disciplina ita fert, ut reo insi-

nuetur sententia, qua cognita ipse appellare possit. Sententia in Ephesino Concilio adversus Nestorium lata insinuata ei est per literas synodales, quarum epigraphe hæc est: *Synodus Nestorio novo Judæ.* Postremo quæ a Jure civili de probationibus ab actore, de exceptionibus a reo proponendis, de concedendis utrique idoneis dilationibus sunt constituta, ea fere omnia in ecclesiasticis quoque judiciis observata fuisse, ex Conciliorum actis manifestum est. Placuit conferre Jus civile cum ecclesiasticis judiciis, ut clarior sit error illorum, qui Ecclesiam exterius forum habuisse inficiantur.

§. 6. Potestas animadvertendi in crimina clericorum oritur ex imperio, & jurisdictione, quam Ecclesia, tamquam perfecta, ac distincta respublica, in suos subditos habet. Nam cui summa potestas & jurisdictio commissa est, cui jus est imperandi, legesque ferendi, ei quoque jus competit puniendi sontes, qui legibus non obtemperant, statumque reipublicæ pervertunt (1). Omnes qui baptismum susceperunt, proprie Ecclesiæ subditi sunt; sed tamen ita fert imperii & sacerdotii concordia, ut laici tantum in rebus sacris atque divinis, clerici autem in rebus omnibus Ecclesiæ subjiciantur; quoniam hi magistratus habent, & officia ecclesiastica, & proprie conficiunt ecclesiasticam rempublicam, sive administrationem, & potestatem, quam a civili distinguimus (2).

(1) Puffendorfius & Heineccius *loc. cit.*
(2) Laicos aliquot jam usque ab antiquis temporibus clericis infestos fuisse, tradit Bonifacius VIII *in c. 3 de Immunit. Eccles.* Eum reprehendit Cavallarius *Inst. Jur. Can. par.* 3 *c.* 25 §. 2 *not.* 2, quasi id minus vere dictum sit, quoniam ait initio magnam inter clericos & laicos fuisse concordiam, ac tantum post editas Isidori decretales dissidia erupisse. Sed falso, & immerito Cavallarius Bonifacium accusat. Nolo longus esse in recensendis exemplis, quorum historiæ plenæ sunt. Tantum indicabo, quod Hilarius Pictaviensis Episcopus narrat evenisse ætate sua, quæ in IV sæculum incidit. Ipse scilicet *ad Constant. August. l.* 1 *n.* 1 *opp. t.* 2 *p.* 535 *ed. Veron.* 1730. Constantium rogat, ut suis quoque legibus personalem Clericorum immunitatem confirmet, *neque posthac* (laici) *præsumant, atque usurpent, & putent se causas cognoscere clericorum, & innocentes homines variis afflictationibus, minis, violentia, terroribus frangere, atque vexare.*

§. 7. Jamvero civilium, & ecclesiasticarum pœnarum non idem plane finis, neque eadem prorsus ratio est. Ecclesia, quam charitas exercet, duo tantum habet proposita; primum, ut peccator redeat ad bonam frugem, alterum, ut

ceteri exemplo pœnæ a crimine deterreantur (1). Civilis potestas in irrogandis pœnis læsi quoque dignitatem tuetur, & publicam ultionem persequitur. Ecclesiasticarum pœnarum summus est gradus eos, qui gravissime peccarunt, e republica expellere ; civilis potestas progreditur etiam ad pœnas, quas sanguis effunditur, aut sontes morte multantur,

(1) Præclare Augustinus *Ep.* 185 *ad Bonifac. n.* 7 *opp. t.* 2 *col.* 653 *edit. Venet. cit. Multi*, inquit, *per illas correcti sunt, & quotidie corriguntur; & se esse correctos, atque ab illa furiosa pernicie liberatos gratias agunt, & qui oderant, diligunt, molestasque sibi fuisse saluberrimas leges, quantum in insania detestabantur, tantum recepta sanitate gratulantur, & in residuos, cum quibus fuerant perituri, jam simili dilectione nobiscum, ut pariter insistemus, ne illi pereant excitantur*. Deinde multis ostendit, utile prorsus esse homines pœnarum metu ad veritatem ducere, ac quasi compellere: *multis enim*, ait, *profuit prius timore, vel dolore cogi, ut postea possent doceri, aut quod jam verbis didicerant, opere sectari*. Denique habet hæc: *antequam dicant boni filii, concupiscentiam habemus dissolvi, & esse cum Christo; multi prius, tamquam mali servi, & quodammodo improbi fugitivi ad Dominum suum temporalium flagellorum verbere revocantur*. Ad hæc postrema Augustini verba diligenter advertant velim, qui Ecclesiam temporales infligendi pœnas potestatem habere inficiantur.

§. 8. Et quoniam Ecclesiæ potestas duplex est, altera tota spiritualis a Christo separatim data, quæ tum in interiori, tum in exteriori foro exercetur, altera, quam ipsa habet communem cum omni perfecta, ac distincta republica, & quæ temporalis dicitur; sequitur, ut duplex etiam sit genus pœnarum, quæ ab ipsa irrogantur. Aliæ scilicet spirituales sunt, quæ animum affligunt, & aliæ temporales, quæ corpus castingant. Spirituales pœnas infligendi jus est in omnes, qui per baptismum inter Ecclesiæ filios cooptati sunt, quique in religionem peccant; temporales quoque pœnas in omnes constituit Ecclesia, sed in laicos, & clericos ratione dispari.

§. 9. Laici, qui tamquam Christiani, Ecclesiæ, tamquam civilis reipublicæ cives, hujus imperio parere debent, Ecclesiæ coercitioni subsunt in iis criminibus, quorum judicium ad Ecclesiam pertinet; in ceteris a civilibus magistratibus judicandi sunt. In hos quoque utitur Ecclesia pœnis temporalibus, ut eam habeat, quam habere opus

est, rationem criminum, & reus resipiscat, neque omnes indiscriminatim subjiciantur pœnis spiritualibus, quæ gravissimæ sunt. Clericorum crimina omnia coercet Ecclesia, sive ecclesiastica, sive civilia sint. Hæc quidem propter rem ipsam non subessent Ecclesiæ potestati; sed ei tamen subjecta fiunt propter jus in personas quarum crimina coercenda sunt a republica, in qua versantur, & cui subjiciuntur.

§. 10. At clerici civilis quoque reipublicæ cives habendi sunt, neque eos Ecclesia ita in rempublicam suam cooptavit, ut ipsi impune contemnerent, ac perverterent jura civitatis. Ergo Ecclesia curat, ut hæc jura sarta tecta serventur, pœnasque repetit a clerico, qui ea violare ausus est. In quibus sane pœnis suam quoque, cum est opus, partem & potestatem civili reipublicæ relinquit. Scilicet quamdiu ipsa habet pœnas delicto pares, easdem ipsa imponit eo jure, quod omnis respublica habet in cives suos, & clericum criminosum plectit exilio (1), verberibus (2), mulcta pecuniaria (3), carceribus (4), ceterisque pœnis, quibus hoc agitur, ut peccator emendetur, ac ceteri exemplo pœnæ sese a crimine abstineant (5).

(1) *Hi, qui adversa eis moliuntur*, inquit Concil. Roman. sub Symmacho P. an. 503 apud Labbæum *t.* 5 *conc. col.* 504 *sicut a SS. PP. statutum est* (quibus ex verbis constat vetustam tunc fuisse eam disciplinam) *& hodie Synodali, & Apostolica auctoritate firmatur, penitus abjiciantur, & exilio, suis omnibus sublatis, perpetuo tradantur.* Ante hanc Romanam Synodum eamdem exilii pœnam ab ecclesiastico magistratu irrogatam memorat Eusebius Dorilæi Episcopus in Concil. Constantinop. S. Flaviani *Act.* 5 *col.* 1010 *t.* 4 *ejusd. collect.*, & ejus quoque mentio est in Conc. Aurelianensi IV *can.* 29 *t.* 5 *conc. col.* 1369, & Toletano XII *can.* 10 *t.* 7 *col.* 1443, itemque apud S. Gregorium M. *Ep.* 71 *l.* 11 *ad Arthemium Subdiacon. opp. t.* 2 *col.* 1372 *ed. Maurin. Paris.* 1706, *et in can.* 23 *dist.* 63 *in can.* 9 *c.* 3 *qu.* 4, *et in can.* 5 *qu.* 5.

(2) *Tantorum scelerum*, inquit S. Augustinus *Ep.* 135 *n.* 2 *ad Marcellin. Tribun. opp. t.* 2 *col.* 396 *ed. Maurin. Venet.* 1729 *confessionem .... virgarum verberibus eruisti, qui modus coercitionis, et a magistris liberalium artium, et ab ipsis parentibus, et sæpe etiam in judiciis solet ab Episcopis adhiberi.* De S. Cæsario Arelatensi narrat Cyprianus ejus discipulus in ejus vita apud Surium *ad diem* 27 *August. t.* 4 *p.* 927 *ed. Coloniæ Agrippinæ* 1583 cum diligenter observasse; *ut nemo ex illis, qui ipsi parebant, si pro sua culpa flagellandi essent, amplius triginta novem ictibus ferirentur, ita tamen ut si quis in gravi culpa esset deprehensus,*

permitteret, ut post dies paucos vapularet iterum. Idem pœnæ genus memorant etiam S. Gregorius M. *l.* 4 *Ep.* 27 *ad Januar.* & *l.* 5 *Ep.* 65 *ad eumd. opp. t.* 2 *col.* 707 & 982 *ed. cit.* & *leg.* 11 *Ep.* 71 *ad Anthem. Subdiacon. col.* 1777, Cassianus *l.* 4 *Inst. c.* 16 *p.* 56 *ed. Francof.* 1622, Palladius *Histor. Lausiac. c.* 7 *p.* 908 *in Bibl. PP. Græco Lat. t.* 2 *ed. Ducæi Paris.* 1624, Concil. Agathense *can.* 38 & 41, apud Labbæum *t.* 5 *concil. col.* 527 & 528, Narbonense sub Reccaredo *can.* 13 *t.* 6 *col.* 728, Epaonense *can.* 13 *t.* 5 *col.* 713, Matisconense I. *can.* 8 *t.* 6 *col.* 660.

(3) Multas pecuniarias ad Ecclesia constitutas fuisse ostendit Concil. Carthaginense V *an.* 399 *vel* 400, *can.* 2 apud Labbæum *t.* 2 *concil. col.* 1454, & S. Gregorius M. *Ep.* 26 *l.* 4 *ad Januar. t.* 2 *col.* 704 *ed. cit.* Eadem quoque mulcta Paganos Calamenses plectendos censebat Augustinus *Ep.* 104 *opp. t.* 2 *col.* 379 *ed. Maurin. Venet.* 1759.

(4) De Ecclesiæ decanicis, sive carceribus egi *l.* 3 *tit.* 1 §. 21 *not.* 1 *p.* 25. Carceris autem loco sæpe clericus in monasterium detrudebatur. *Si Episcopus*, inquit Concil. Agathense, (aliis autem Epaonense) *can.* 50 apud Labbæum *t.* 5 *concil. col.* 529, *Presbyter, vel Diaconus capitale crimen commiserit, aut chartam falsaverit, aut testimonium falsum dixerit, ab officii honore depositus in monasterio retrudatur, & ibi, quamdiu vixerit, laicam communionem accipiat.* Confer etiam Concil. Matisconense I. *c.* 5 apud Labbæum *t.* 6 *col.* 659; Hispal. *can.* 3 *eod. loc. t.* 6 *col.* 1314, & Epaonense *can.* 22 *t.* 5 *cap.* 714, S. Gregorius M. *Ep.* 4 *l.* 10 *ad Sabin. Subdiacon. t.* 2 *col.* 1044 reum *in districtam custodiam* redigi jubet; *& ideo*, inquit, *quia tanti facinoris iniquitas districta, atque subtili investigatione quærenda, atque plectenda est, hac tibi auctoritate præcipimus, ut vigilanti studio, & diligenti omnino cura perquiras, & si qua indicia apprehendere hujus rei potueris, eum in custodiam districtam, quousque nobis renunties, redigas, ut qualiter immanissimum facinus discuti debeat, ac puniri, deliberare possimus.*

(5) Quid sibi velit Ecclesia in corporalibus infligendis pœnis, egregie præter ceteros explicat S. Gregorius M. *Ep.* 27 *l.* 4 *ad Januar., t.* 2 *col.* 707. *Paulum vero clericum*, inquit, *qui sæpe dicitur in maleficiis deprehensus, qui despecto habitu suo ad laicam reversus vitam in Africam fugerat, si ita est, corporali prius proveniente vindicta, prævidimus in pœnitentiam dari, quatenus & secundum Apostolicam sententiam, ex carnis afflictione spiritus salvus fiat.* Quo loco Gregorius memorat & *corporalem vindictam, & pœnitentiam*, quam utramque distinguit, & utramque adversus criminosum illum clericum constitui jubet. Ad corporales pœnas referendæ sunt etiam publicæ pœnitentiæ, jam ab initio Ecclesiæ institutæ, uti constat ex Tertulliano *Apol. c.* 39 & *l. de Pudicit. c.* 5, & *l. de Pœnit. c.* 9 *p.* 31, 558, 117 *ed. Paris.* 1675, & S. Irenæo *Contr. hæres. l.* 1 *c.* 13 *n.* 5 & 6 *p.* 63 & 65 *t.* 1 *opp. ed. Venet.* 1734, lateque ostendunt Massuetus *in Iren. Diss.* 3 *art.* 7 *n.* 74 & 75 *p.* 126 *seq. t.* 2 *opp. Iren.*, quamquam serius constitutæ videantur solemnes illæ Stationes, de quibus disserui *l.* 2 *tit.* 2 *sect.* 4 §. 72 *p.* 129 *seq.* Nam pœnitentes cilicio operiebantur, sibi crines tondebant, jejuniis corpus cruciabant; flexis genibus stabant, sese a balneis, conviviis, matrimonii usu

abstinebant, aliisque subjiciebantur pœnis, quas nemo inficiabitur fuisse pœnas, quæ corpus castigabant. Hæ quidem omnes eo spectabant, ut criminosus emendaretur, atque ad bonam frugem rediret, sed hic idem omnium ecclesiasticarum pœnarum finis est, atque in his quidem pœnis, ut inquit Augustinus *Ep.* 185 *ad Bonifac. c.* 6 *opp. t.* 2 *col.* 652 *ed. Ven.* 1730, *cur non cogeret Ecclesia perditos filios, ut redirent, si perditi filii coegerunt alios, ut perirent?* Porro si Ecclesia semper constituit pœnas, quæ corpus castigarent, manifestum est, ei jus esse corporales pœnas infligendi. Si eas ipsa constituit tum in interiori, tum in exteriori foro, dubitari, non potest, quin ejus potestas exterius quoque forum attingat. Denique si eadem Ecclesia his pœnis animadvertit, etiam ethnicis dominantibus, cum scilicet a laico Principe nulla hujusmodi facultas concedi potuit; facile intelligitur, eam suo jure hanc potestatem, non cujusquam beneficio, ac privilegio obtinuisse. Certe quod a Petro gestum est adversus Ananiam, & Saphiram, a Paulo adversus Elimam magum, & adversus blasphemum, est quidem contra ordinem factum, sed tamen ostendit Ecclesiæ potestatem corporales quoque pœnas infligendi. Apposite Auctor incertus, sed antiquus sub nomine Augustini *in l. Contr. Fulgent. Donatist. C.* 23 *t.* 9 *col.* 11 *in Append. opp. S. Aug. ed. Ven.* 1733. *Non enim*, inquit, *malos persequi peccatum est; nam et sanctos, et sanctum sanctorum Dominum malos legimus persecutos. Dæmones namque persecutionem Domini non ferentes clamabant, quid nobis, et tibi Fili Dei venisti perdere nos? Et Paulus Elimam magum ultus est cæcitate, et blasphemum hominem tradidit Satanæ, et Petrus Ananiam, et Saphiram ejus uxorem mendaces occidit, et Simonem magum tamdiu persecutus est, donec morte perimeret. Sed et David in persona Christi clamat, et dicit: persequar inimicos meos, et comprehendam illos, et non convertar, donec deficiant. Affligam illos, nec poterunt stare.*

§. 11. Sed cum criminis magnitudo pœnas postulat asperiores, quæ modum superant ecclesiasticæ coercitionis, Ecclesia non illud suscipit rei patrocinium, quod in civilis reipublicæ detrimentum redundaret. Quare clericum flagitiosum de gradu dimovet, atque ab se ejicit, & subdit civili potestati, quæ de eo pœnas sumit, quas aptas & idoneas judicat. Verum non pro quovis crimine clericus de gradu dimovendus, atque ex ecclesiastica republica expellendus est. Non enim omnia crimina paria sunt, & iniquum atque absurdum esset parem levioribus, & parem item immanioribus criminibus pœnam constituere. Si ejectio clerici e republica ecclesiastica pœna est gravissima omnium, quas Ecclesia adhibet, ac tantum atrocioribus criminibus reservata, non eadem certe pœna plectandus est clericus, qui levius deliquit. Quare is quidem afficiendus est pœna; sed cum crimen tam grave non sit, ut

pœna perducenda videatur ad summum gradum, qui ei jus eripit civis reipublicæ ecclesiasticæ, puniendus est a republica, ad quam pertinet, & cujus imperio subjicitur.

§. 12. Atque hæc semper fuit ecclesiasticæ, & civilis reipublicæ concordia, utraque suam semper habuit in coercendis criminibus potestatem, neque unquam altera alteram perturbavit, aut fecit, quod crimen aliquod inultum, impunitumque dimitteretur. Civilis respublica habet res, ac personas suas; & suas item res, ac personas habet respublica ecclesiastica, quæ sine illis vera, ac perfecta respublica haberi non posset. Laici omnes pertinent ad civilem rempublicam, clerici ad ecclesiasticam, quoniam hi sunt cives, ex quibus hæ duæ respublicæ efficiuntur. Civilis reipublicæ propria sunt omnia civilia negotia; quidquid res sacras, aut divinas respicit, tantum ecclesiæ subest potestati.

§. 13. Verum negotia, quæ sua indole, & natura propria essent civilis reipublicæ, sæpe fiunt subjecta reipublicæ ecclesiasticæ, quoniam ei subsunt personæ, quarum ea negotia sunt. Nemo enim alicujus negotium expedire cum imperio & jurisdictione potest, nisi in personam habeat potestatem. Ita crimina, quæ propter naturam suam a civili republica noscenda, puniendaque essent, Ecclesiæ animadversioni subjiciuntur, quia patrata sunt a clericis, qui ecclesiæ potestati imperioque subsunt. At quod facit Ecclesia, ut propter jus in personas animadvertat etiam in crimina, quorum sua non esset coercitio, id civilis respublica efficere non potest, ut propter jus in personas laicorum judicet, etiam de criminibus, quæ ab iis in sacra, divinaque admissa sunt. Nam harum rerum cognitio, & animadversio est supra jura meræ reipublicæ, earumque judicium, & potestas a Christo tam in Clericos, quam in laicos uni Ecclesiæ data est.

TITULUS II.

De Delictis, et eorum divisione.

1. Quid delictum, quid peccatum?
2. Peccatum unius Ecclesiæ potestati subjectum.
3. Delicta Ecclesiastica.
4. Civilia.
5. Mixta.
6. Cui mixtorum criminum judicium competat?

§. 1. Criminalium judiciorum materia in delictis est posita. Est autem delictum, seu crimen (1) libera & voluntaria actio, vel omissio contraria legibus, pœnaque coercenda. In omni delicto inest etiam peccatum, quod est quævis improba divini, aut humani juris violatio; quoniam Deus homines parere jussit non tantum legibus ab se, aut ab ecclesia latis, sed etiam legibus, quas civilis potestas constitueret, quæque divinis, aut ecclesiasticis mandatis non adversarentur. Contra non omnia peccata sunt item crimina, quia non omnia redundant in detrimentum societatis, ideoque divinæ ultioni reservantur, neque humanis legibus coercentur (2).

(1) Romani Jurisconsulti privata delicta a publicis criminibus distinguebant; horum accusationes cuivis e populo a lege committebantur; illa autem nonnisi privatis partium querelis in judicium deferebantur. Sed jam ab omnibus utrumque vocabulum promiscue usurpatur. Alia, quibus item delicta appellantur, nomina describit Renatius *Instit. crimin. l.* 1 *c.* 1 §. 4

(2) S. August. *in can.* 1 *dist.* 81 peccatum a crimine ita distinguit exponens illud Apostoli, oportet Episcopum ordinandum sine crimine esse: *Non ait enim Apostolus*, inquit, *si quis sine peccato est; hoc enim si diceret, omnis homo reprobaretur, nullus ordinaretur. Sed ait: si quis sine crimine est, sicut est homicidium, adulterium, aliqua immunditia fornicationis, furtum, fraus, sacrilegium, et cetera hujusmodi. Crimen est peccatum grave accusatione, et damnatione dignissimum.* Et S. Thomas *lect.* 2 *comm. in Ep. ad Titum*: *Aliud*, inquit, *est crimen, et aliud est peccatum. Peccatum dicitur quodcumque sive magnum, sive parvum, sive occultum. Crimen autem magnum, et infame.*

§. 2. Quidquid in crimine peccatum est, cujusvis illud naturæ sit, unius Ecclesiæ potestati subjicitur, quoniam ei tantum Christus retinendi, ac remittendi peccata facultatem attribuit. Quare & crimina, quorum coercitio pertinet ad civilem rempublicam, subsunt Ecclesiæ judicio propter peccatum; & hoc quidem judicium exercet Ecclesia in foro pœnitentiæ, in quo pœnæ sacerdotis arbitrio im-

ponuntur. Quin etiam publica peccata publicis quoque afficiuntur ab Ecclesia pœnis, ut ita publicæ offensioni satisfiat (1). Multa tamen scelera sunt, in quibus Ecclesia tam de crimine, quam de peccato judicat, & in quæ tum exterioris, tum interioris fori potestatem exercet.

(1) Concilium Tridentinum *Sess.* 24 *de Ref. C.* 2, 8.

§. 3. Nam crimina vel mere ecclesiastica, vel civilia, vel mixta dicuntur. Ecclesiastica sunt, quæ directe contra fidem & religionem, resque omnes divinas, & sacras admittuntur. Hujusmodi sunt apostasia, hæresis, schisma, simonia, profanatio sacramentorum, fractio sigilli sacramentalis, omissio paschalis communionis, aliaque præterea, si quæ sunt generis ejusdem. Omnia hæc crimina subsunt Ecclesiæ coercitioni, sive a clericis sive a laicis patrata fuerint.

§. 4. Civilia sunt, quæ directe lædunt civilem rempublicam, neque aliud habent spirituale, præter criminis in foro interno absolutionem, & pœnitentiam, qualia sunt homicidium, furtum, rapina, falsum, calumnia, cetera similia. Horum facinorum coercitio pertinet ad civilem rempublicam, eaque tantum cum a clericis admissa sunt, propter jus, quod ecclesia habet in personas, ad ecclesiasticum forum deferuntur. Nos de his criminibus non agemus, quoniam eorum tractatio propria est eorum, qui jus civilis reipublicæ persequuntur.

§. 5. Mixta demum crimina sunt, quæ simul & religionem lædunt, & civili reipublicæ damnum, atque injuriam inferunt. Huc spectant sacrilegium, perjurium, blasphemia non hæreticalis, sortilegium, delicta venerea, crimen usurarum, similia. Obnoxia sunt hæc crimina tum Ecclesiæ, tum civilis reipublicæ coercitioni, quoniam jura utriusque violant, & utraque in his criminibus partem suam curare, & tueri debet. Quare Ecclesia pœnas sumit de iis, quæ ad religionem, civilis respublica de iis, quæ ad læsam hominum societatem pertinent. Ita sane hæc crimina mixta dicenda sunt, quia subsunt utriusque animadversioni; non quod sine discrimine ad alterutrum forum deferri possint, ab eoque noscantur, cui primum res omnis commissa fuit. Nam si tantum alterutra potestas in hæc crimina inqui-

reret, jus alienum invaderet, eaque cognosceret, quæ suæ potestati, & imperio subjecta non sunt.

§. 6. Sed alicubi in hæc crimina animadversio committitur mixtis tribunalibus, quæ scilicet ex magistratibus ecclesiasticis, laicisque constant; alicubi mos est, ut mixtas has causas definiat unus judex, sive ille laicus, sive ecclesiasticus sit, qui scilicet prior negotium occupavit. Verum id factum fuit tacito, aut expresso convento, & cum legitima auctoritate; ne qua rerum confusio oriretur, si reus unius criminis duplex judicium, & duplicem pœnam perferre cogeretur. Ecclesia igitur sibi uni reservavit interioris fori judicium, potestatem autem fori exterioris etiam civili reipublicæ permisit, si ipsa primum de his criminibus judicium institueret.

TITULUS III.

De Apostasia.

1. Apostasia quid?
2 & 3. Ex Apostatis alii ad Judæos, alii ad Ethnicos transibant. Illorum triplex genus.
4. Ex illis, qui ab Ethnicos abibant, alii Thurificati, alii Sacrificati, alii Libellatici.
5 & 6. Libellaticorum multæ species.
7. Qui proxime ad Apostatas accederent.
8. Apostatarum pœnæ.
9. Regulares deserentes institutum suum Apostatæ, & pœnæ in eos constitutæ.
10. Episcopi officium in Apostatas Regulares.
11. Clerici quomodo Apostatæ fiant; & quibus pœnis subjiciantur?

§. 1. Apostasia græcum est nomen, quod latine significat defectionem, & apostatæ sunt, qui penitus a christiana religione per baptismum suscepta defecerunt. Ut vero quis apostata habeatur, sufficit quod Christianam religionem deseruerit, quamquam ad aliam non transierit. Nam & ii, qui abjecta christiana religione athei facti sunt, apostatæ habentur, quamquam nulla ipsis religio sit, quam sequantur. Latiore sensu inter apostatas recensebantur etiam Catechumeni, qui catechesim deserentes ad Deorum templa transibant (1), quamquam baptizatorum apostasia deterior, quam catechumenorum haberetur. Certe ii, quos manuum impositione, certisque precibus inter catechumenos Ecclesia retulerat, generale Christianorum nomen obtine-

bant, & in multis quidem rebus tamquam christiani censebantur.

(1) *L. 2. cod. Theodos. de Apostat.*
(2) Confer *canonem* 59 Concilii Eliberitani, *can.* 7 Concilii Constantinopolitani I, & *can.* 95 Concilii Trullani, quorum omnium feci mentionem *lib. 2 tit. 2* §. 30 *not. 1 p.* 48.

§. 2. Prioribus Ecclesiæ sæculis ex apostatis alii erant, qui Judæorum, & alii, qui ethnicorum sacra amplectebantur. Illorum triplex erat genus. Unum eorum, qui prorsus abjecta Christiana religione ab Judaicam accedebant, & hi proprie apostatæ erant, ex quorum numero fuit Aquila, interpres Bibliorum, qui cum ab Ecclesia ejectus fuisset propter studium astrologiæ, ad Hebræos migravit, et novam Bibliorum versionem Christianis infensissimam evulgavit (1). Plures quoque hujusmodi erant ætate Barchochabæ, qui multos Christianos Christum ejurare, et maledictis insectari coegit (2).

(1) Epiphan. *de Pond. et mens. n.* 15 *t.* 2 *p.* 171 *ed. Coloniæ* 1682.
(2) Justinus Mart. *Apolog.* 1 *n.* 31 *p.* 62 *ed. Paris.* 1724.

§. 3. Alterum genus erat eorum, qui Christianam religionem non penitus abjiciebant, sed cum ea Judaicam commiscebant, atque ita novam quamdam religionem efficiebant. Hujusmodi erant Cœlicolæ, qui circumcisionem cum baptismo conjungebant, in quos gravissime civilibus quoque legibus animadvertitur (1). Alii denique erant, qui non prorsus ad Judaicam religionem transibant, neque aliquod ejus dogma amplectebantur, sed in remotioribus quibusdam ritibus, et consuetudinibus Judæis adhærebant, atque ita horum more in Sabbato otiabantur, cum iis cibum sumebant, vel jejunabant, eosque consulebant ad recipienda philacteria, et amuleta pro morbis depellendis (2), quam artem Judæi sese ex commentitiis quibusdam Salomonis libris accepisse ferebant.

(1) *L. 43 cod. Theodos. de Hæretic.* Ad genus horum apostatarum spectant Cerinthiani, Ebionæi, Nazaræi, Elcesæi, Samsæi, quos memorat Augustinus *de Hæres. C.* 8, 9, 10, 32 *opp. t.* 8 *col.* 7 *et* 11 *ed. Ven.* 1733, similiter ii, qui se Hypsistarios vocabant, de quibus agit Gregorius Nazianzenus *Orat.* 19 *in Funer. patr. n.* 5 *opp. t.* 1 *p.* 89 *ed. Coloniæ* 1690.

(2) Canon Apostolor. 62 al. 70 apud Cotelerium *PP. Apostolic.* *t.* 1 *p.* 451 *ed. Amstelodami* 1724. Concilium Laodicenum *can.* 19 *et* 37 apud Labbæum *t.* 1 *concil. col.* 1535, *et* 1538, Eliberitanum *can.* 49 *et* 50 *t.* 1 *col.* 998, Aghatense *can.* 40 *t.* 5 *col.* 528, Veneticum *can.* 12 *t.* 5 *col.* 81, Epaonense *can.* 15 *t.* 5 *col.* 713, Matisconense I. *can.* 15 *t.* 6 *col.* 66, Arvernense *can.* 6 *t.* 5 *col.* 950, Aurelianense III *can.* 13 *t.* 5 *col.* 1278 *ed. Ven.*, Chrysostomus *Orat.* 1 *contr. Judæos n.* 1 *opp. t.* 1 *p.* 588, *Orat.* 3 *in eos qui pascha jejun. per totum p.* 606, *et Orat.* 2 *in eos qui cum Judæis jejun. p.* 601 *ed. Montfauconii Paris.*

(2) Confer Josephum *Antiquit. lib.* 8 *C.* 2 *p.* 419 *ed. Havercampi Amstelodam.* 1726, & Origenem *Tractat.* 17 *in Matth. opp. tom.* 3 *pag.* 767 *edit. Paris.* 1740.

§. 4. Ex illis, qui ad ethnicos abibant, alii sponte sua, et alli vi, ac pœnarum metu perterriti Christianam religionem deserebant. Hi proprie *lapsi* dicebantur, et eorum alii erant *Thurificati*, alii *Sacrificati*, alii *Libellatici* (1). *Thurificati* dicebantur, qui thus idolis adoleverant; *sacrificati*, qui immundis sacrificiis *ora maculaverant* (2), hoc est in templo præsertim carnes comederant hostiarum, quæ Diis immolatæ fuerant, quod idololatriæ argumentum erat. Sed non eadem prorsus erat omnium *thurificatorum*, et *sacrificatorum* ratio. Nam gravius censebatur crimen eorum, qui læti, ac pretiosis induti vestibus, primoque impetu fracti, quam eorum, qui mœsti, ac longioribus victi tormentis Christum deseruissent.

(1) Horum crebra mentio est apud Cyprianum, ut *in Ep.* 20 *al.* 15 *ad Cler. Roman. et Ep.* 55 *al.* 52 *ad Antonian. p.* 199 *et* 241 *edit. Amstelodami* 1700.
(1) Ita loquitur Cyprianus *cit. Ep. ad Cler. Roman.*

§. 5. *Libellatici* erant, qui nec thure, nec sacrificio a Christo deficiebant, sed tamen religionem ejurabant libellis, quos vel ethnicis magistratibus dabant, vel ab iis accipiebant, ne publice sacrificia facere cogerentur. Triplex eorum genus fuisse, plerique sentiunt (1). Alii nimirum magistratibus se non esse Christianos diserte affirmabant, religionem suam verbis, scerptove negantes, atque ajentes, se paratos esse ad sacrificium faciendum, cum a magistratu vocarentur (2). Alii nec Christum ejurabant, neque ipsi libellum dabant, sed vel amicum ethnicum, vel servum mittebant, ut idolis hostiam immolaret, vel fidem abnegaret, atque ita libellum a magistratu impetraret; quasi ipsi fecissent, quod ab aliis factum fuerat. Hos Ec-

clesia comparabat prioribus libellaticis, qui per se ipsos crimen admiserant (3).

(1) Baronius *ad an.* 253 *n.* 18 *et seq. t.* 2 *p.* 580 *edit. Lucæ* unum tantum libellaticorum genus facit; sed alia plerisque viri doctis, qui triplex illorum genus distinguunt, sentencia est. Confer Albaspineum *Observ. l.* 1 *c.* 21 *p.* 54 *ed. Neap.* 1770, & Binghamum *Origin. eccles. l.* 16 C. 4 §. 6 *t.* 7 *p.* 202 *et seq. edit. Halæ Magdeb.* 1761.
(2) Cyprianus *de Lapsis p.* 95 *ed. cit.* hos eodem loco habet, atque illos, qui revera sacrificium fecerant. Vide etiam *Epistolam Cleri Romani* ad Cyprianum *inter Cyprian. Ep.* 30 *p.* 210.
(3) Confer *laudatam epistolam Cleri Romani ad Cyprianum.* Canones Petri Alexandrini *can.* 6 apud Beveregium *Pandect. canon. t.* 2 *p.* 12 *ed. Oxonii* hos quoque libellaticos memorant, iisque pœnam imponunt, sed tamen discrimen constituunt inter dominum, qui servum miserat; interque ipsum servum, qui jussus rem illam egerat.

§. 6. Denique alii erant, qui cum magistratus iram pecunia & muneribus extingui posse intelligerent, ipsum adibant, & se Christianos esse, neque idolis thus adolere, aut hostiam immolare posse aperte profitebantur, sed tamen data pecunia libellum immunitatis impetrabant. Hi non erant proprie apostasiæ rei, sed culpa non vacabant, quod in libello diceretur, eos jussu magistratus sacrificium fecisse (1). Ab his non procul aberant, qui se amentes fingebant, ut sacrificium declinarent, quique ad aram ipsam accedentes sese epilepticos esse simulabant, ne sacrificare cogerentur. Hujus criminis rei pœnam ferebant simulationis indignæ homine Christiano, qui turpi animi abjectione videtur prodere religionem, quam præseferre debet (2).

(1) Confer Cyprianum *Ep.* 53 *ad Anton. p.* 245 *ep. cit.*
(2) Vide Petrum Alexandrinum *can.* 5 *p.* 12 *loc. cit.* Ad hunc autem locum referenda est Constitutio *Inter omnigenas* 89 Benedicti XIV *t.* 1 *ejus Bullar. p.* 183 *ed. Ven.* edita, adversus eos, qui Christianam fidem in corde retinent, sed tamen eam prodere videntur externis quibusdam ritibus, per quos infideles distinguuntur. Plures enim Christiani in Turcarum imperio vitam agentes religionem simulabant, atque ut Turcæ viderentur, eorumque juribus ac privilegiis frui possent, eorum templa frequentabant, ecclesiasticum jejunium cum esu carnium violabant, matrimonia coram eorum judice, quem appellant *Cadì*, celebrabant. Sancivit Pontifex, ne quis tale aliquid faciat ut Turca habeatur; secus ei tum in vita, tum in morte sacramenta dei egari voluit. Similiter in regionibus Albaniæ aliqui Christiani, ut multa onera, & incommoda declinarent, nomen aliquod suscipiebant, quod

proprium Turcarum est, & quo Turcæ a ceteris distinguuntur. Id etiam fieri vetuit ipse Benedictus XIV *Const. Quod provinciale concilium* 37 *p.* 135 *t.* 4 *ejus Bullar.*, quia tametsi fides animo retineatur, illa tamen *fieri nequeunt sine Mahumetis errorum simulatione, sinceritati Christianæ contraria, quæ mendacium in re gravissima continet, & virtualem fidei negationem, maxima cum Dei injuria, proximique scandalo includit.* Quæsitum quoque est, non ii, qui ad Turcas desciverunt, ac postea redierunt ad Christianam religionem, non solum Christianis, sed etiam Turcis præsentibus publice & expresse apostasiam ejurare debeant; & responsum est a Congregatione Sacr. Inquisitionis apud Cardin. Albitium *de Inconstant. in fid. C.* 8 *n.* 29 *eos non teneri ad abjurandam apostasiam publice coram infidelibus, sed sufficere, ut eam abjurent in balneo coram fidelibus abstinendo ab actibus infidelitatis, ac deponendo habitum infidelium, quatenus sit protestativus falsæ religionis.* Confer Benedictum XIV *de Synod. diœces. Cap.* 20 *n.* 8 *& seq.*

§. 7. Proxime ad apostatas accedebant, & tamquam religionis proditores habebantur, qui superstitiosos ethnicorum ritus adjuvabant, vel imitabantur. Hujusmodi erant ii, qui sacrificantium coronam gestabant (1), & qui *Flaminis*, hoc est ethnici sacerdotis munus suscepissent, quoniam Flaminis erat populo exhibere ludos & spectacula, quæ plena superstitionis erant, atque in honorem Deorum edebantur. Similiter scenici, histriones, aurigæ, qui currus in publicis spectaculis agitabant, qui victimas, aut thus pro sacrificio vendebant, idolorum artifices, qui Deorum aras ædificabant, vel ornabant, idololatriæ favere, adjutoresque esse videbantur (2).

(1) Confer Concilium Eliberitanum *can.* 55, ibique Albaspinæum *in Not. p.* 180 *ed. Neap.* 1770.

(2) Late de his omnibus agunt Binghamus *Origin. Eccles. l.* 16 *Cap.* 4 §. 8 *et seq t.* 7 *pag.* 206 *& seq. edit. cit.*, & Selvagius *Antiq. Christian. lib.* 4 *Cap.* 3 §. 5 *seq.*

§. 8. Ex veteri disciplina apostatæ, qui vere idololatriæ rei erant, non solum ab Ecclesia ejiciebantur, sed etiam in quibusdam Ecclesiis excludebantur a venia & absolutione, quam tantum in vitæ exitu impetrabant (1). Quin alicubi ea erat disciplinæ severitas, ut etiam in exitu vitæ reconciliatio denegaretur idololatriæ reis, quibus spes omnis in una Dei misericordia relinquebatur. Sed postea dari cœpit venia, etiam antequam mortis periculum immineret; atque iis imposita pœnitentia, quæ brevior, aut

longior erat pro gravitate criminis, & adjunctis, quæ illud comitabantur.

(1) Confer quæ ea de re dixi *l.* 2 *sect.* 4 §. 87 *et* 6, 7, 8 *p.* 151 *et seq.*

§. 9. Apostatæ dicuntur etiam Regulares, qui temere deserunt institutum, cui se solemnibus emissis votis addixerant, & clerici, qui a clericali statu deficiunt (1). Qui regulare institutum deseruerunt, statim arceantur a sacris, & communione Christianorum (2), præsertim si habitum etiam dimiserint (3), amittunt privilegia instituti, unde discesserunt (4), susceptorum ordinum munera exercere prohibentur (5). Sunt & aliæ pœnæ adversus apostatas inductæ peculiaribus institutis, & legibus Ordinum Regularium, quales sunt carceris, jejunii, similes, præterea neque ipsi alios eligere ad prælaturas, neque ab aliis eligi possunt.

(1) Concil. Chalcedonense *can.* 7 apud Labbæum *t.* 4 *col* 1683 *ed. Venet. Eos*, inquit, *qui in clero semel ordinati sunt, et itidem monachos, statuimus nec ad militarem expeditionem, nec ad sæcularem dignitatem posse venire. Qui autem hoc audent, et non pænitentia ducti ad id revertuntur, quod propter Deum prius elegerant, anathematizari.* Similia habent S. Leo M. *Ep.* 167 *ad Rustic. resp.* 14 *opp. t.* 1 *col.* 1426 *edit. Ballerin. Venet.*, S. August. *in Psalm.* 85 *n.* 4 *col.* 101 *et in Psalm.* 99 *n.* 12 *col.* 363 *opp. t.* 6 *ed. Ven.* 1761, Concilium Arelatense II, *in can. ult. dist.* 50. Toletanum VI *in can.* 2 *c.* 20 *qu.* 3, Turonense *in c.* 3 *Ne cleric. vel monach.*, & Alexander III *in c.* 1 *de Apostat.* Ille autem revera apostata habetur, qui regulare institutum temere deserit, certoque, ac deliberato animo ab eo discedendi; non item qui cum legitima venia discedit, aut qui non prorsus regularis vitæ propositum abjecit. Plures hinc oriuntur quæstiones de iis, qui a religione discesserunt, sed tamen habitum adhuc retinent, itemque de iis, qui sine venia superioris institutum suum deseruerunt, ut laxiorem, arctioremve regulam amplectantur. De his omnibus agit Theophilus Raynaudus *de Apostas. a relig. ordin. opp. tom.* 17 *p.* 5 *et seq.* Verum Congreg. Cardin. Conc. Tridentini interpretum an. 1624 sancivit: „ ut fugitivi, & apostatæ, sive habitum regularem deserant, sive non, possint, ac debeant ab Episcopo loci, ubi moram trahunt, in carceres conjici, ac superioribus regularibus consignari, secundum regularia instituta puniendi ". Ex quo patet apostatas habendos esse regulares, qui venia a superiore non impetrata a claustris discesserunt, atque extra ea temere vagantur, sive habitum gerant, sive deseruerint; sive redeundi ad religionem animum habeant, sive prorsus abjecerint. Quin etiam, ut animadverti *l.* 1 *tit.* 9 §. 15 *p.* 391, a Conc. Trident. *C.* 4 &

19 *de Regular. Sess.* 25, & a Bened. XIV *Const. Si datam* 47 *p.* 237 *t.* 1 *ejus Bullar. edit. Venet.* 1734 sancitum est, ut tamquam apostatæ habeantur Regulares, qui suo arbitrio habitum deserunt, atque a claustris monasterii discedunt, ut professionis nullitatem proponant, aut eant ad sui Ordinis superiores. Eodemque habentur loco, qui post unicam de nullitate professionis latam sententiam, etiam non interposita appellatione, habitum abjecerunt, quoniam hoc negotium duabus saltem sententiis expediendum est, Bened. XIV *Const. Si datam* 47 §. *Quemadmodum t.* 2 *ejus Bullar. p.* 158 *edit. Rom. seu Venet.* 1754. Pertinet etiam ad hunc locum Constitutio *Licet sacra* 112 Bened. XIII *t.* 12 *Bullarii p.* 70, & Constitutio *Pastor bonus* 95, 53 Bened. XIV *t.* 1 *ejus Bullar. p.* 198 *ed. Ven.* Consule Bened. XIV *de Synod. diœces. l.* 13 *C.* 11 *n.* 14, & Giraldum *Expos. jur. pontif. par.* 2 *sect.* 157 *p.* 1029, ubi etiam habes constitutiones eadem de re editas a Sixto V, & Clem. VIII.

(2) *Cap.* 2 *Ne cleric. vel monach. in* 6.

(3) Regularem, qui religionem deseruit, non tamen habitum dimisit, haberi quidem ut apostatam, & fugitivum, sed non ipso facto in pœnam excommunicationis incidere, præter ceteros, tradit Pirhingius *Jur. canon. l.* 3 *tit.* 50 §. 7.

(4) Conc. Trid. *Sess.* 25 *de Regul. C.* 19.

(5) *C.* 6 *de Apostat.*

§. 10. Episcopus in carceres conjiciendos curat apostatas, qui in sua diœcesi commorantur, eosque, ut meritis plectantur pœnis, tradit regularibus superioribus (1); sed hi quoque debent eosdem perquirere, ac dare operam diligentem, ut redeant ad bonam frugem, ac per canonicas poenitentias crimen expiare possint (2). At illud in primis Episcopi est apostatam monere, ut sua sponte redeat ad religionem, unde discessit; quod cum ipse præstiterit, & apostata monitis obtemperaverit, regulares superiores ab Episcopo rogati, jussique a Sede Apostolica abstinere se debent a poenis asperioribus, quæ sunt in apostatas constitutæ (3). Sæpe etiam Sedes Apostolica spatium temporis elargitur, quo apostatæ resipiscant, & eos ad se ultro venientes recipit, pœnasque temperat, quibus illos jure animadvertere oporteret (4).

(1) Confer decretum editum a Congreg. Conc. *die* 21 *Septembr. an.* 1624, & approbatum ab Urbano VIII §. 4, ac vide etiam Giraldum *Exposit. Jur. Pontif par.* 1 *l.* 3 *tit.* 31 *sect.* 536 *p.* 348.

(2) *Cap.* 24 *de Regular.* Vetus autem hæc est regula, & Gregorio IX antiquior, sicuti ostendit Hæftenus *Disquisit. monasticb. par.* 2 *lib.* 8 *tract.* 4 *disq.* 8.

(3) Consule Bened. XIV *de Synod. diœces. lib.* 13 *c.* 11 *n.* 11 & 12. Quin etiam anno jubilæi Regulares apostatæ, qui sponte redeunt ad Religionem, quam deseruerunt, cunctis soluti pœnis a

Sede Apostolica veniam impetrant, modo a Regulari Superiore absolutionem petant, & culpam fateantur suam, atque emendationem polliceantur. Bened. XIV *Const. Pastoris* 25 §. 1 *t.* 3 *ejus Bullar. p.* 150 *ed. cit.*

(4) Bened. XIV *Const. Pastor bonus* 95 §. 33 *t.* 1 *ejus p.* 198 *ed. cit.*

§. 11. Clerici etiam, qui suo relicto ordine, & habitu a clericalis vitæ instituto deficiunt, & quod laicorum est proprium, vitæ genus suscipiunt, inter apostatas recensentur (1). Hi plectuntur pœna excommunicationis (2), fiunt infames (3), & irregulares (4), amittunt privilegia clericatus (5), & frustra moniti ab Episcopo in carceres conjiciendi sunt (6).

(1) Minores clerici, qui beneficium non habent, apostatæ non fiunt, ut omnes sentiunt; quoniam suo lubitu clericalis vitæ institutum deserere, & nuptias inire possunt. Sed num clerici minores, qui beneficium habent, incidant in apostasiam saltem latius acceptam, disputant Pirhingius *Jus canon. l.* 5 *tit.* 9 *n.* 4 & Schmier *par.* 2 *de Delict. c.* 13 *n.* 73.

(2) Quæ excommunicatio latæ sententiæ est, si clericus apostata matrimonium contraxerit *Clem. unic. de Consanguinit.* Atque hæc quidem pœna contra apostatas, qui clericatum, aut regulare institutum deseruerunt, sane vetus est, eaque jam constituta a Conc. Chalcedon. *can.* 7 quem describit Gratianus *can.* 3 *caus.* 20 *qu.* 3.

(3) *Can.* 23 *caus.* 2 *qu.* 7 & *can.* 2 *caus.* 3 *qu.* 4.

(4) Irregularitas hæc oritur ex infamia, nisi apostata matrimonium contraxerit, quia tunc ob bigamiam similitudinariam irregularis fieret *Cap.* 4 *et* 7 *de Bigam. non ordin.*

(5) *Cap.* 23 *et* 25 *de Sentent. excom.*

(6) *Cap.* 5 *de Apostat.*

TITULUS IV.

De Haeresi.

1. Hæresis quid?
2. Catholicæ Ecclesiæ fidem sequi omnes debent.
3 ad 6. Judicium Ecclesiæ & Summi Pontificis in rebus fidei. Utrumque errori subesse non potest.
7. Hæreticus etiam qui sciens prudens in fide dubitat.
8. Suspectus de hæresi.
9. Hæreticorum pœnæ ab Ecclesia constitutæ.
10. Pœnæ in clericos qui in hæresim incidunt.
11. Inductæ a Jure civili.
12. Hæretici ad Catholicam Ecclesiam redeuntes.
13. Antiqua de his Ecclesiæ disciplina.

§. 1. Hæresis Græcis, Latinis est *secta*, atque apud eos hoc vocabulum tam in bonam, quam in malam partem accipitur. Sed antiquissima ecclesiasticorum scriptorum con-

suetudine vox hæc male sonat, & significat voluntarium errorem intellectus Christiani hominis in fide cum pertinacia voluntatis. Ergo non omnis error statim aliquem hæreticum facit, sed tantum qui in fide, & qui cum voluntatis pertinacia conjunctus est (1).

(1) Huc sane spectat illud Augustini: *errare possum, sed hæreticus non ero*; quia scilicet pertinax in errore non ero, sed eum cognitum statim abjiciam, meque in Ecclesiæ sinum conjiciam.

§. 2. Fides, quam omnes sequi debemus, est fides, quam sequitur Ecclesia catholica, quamque ipsa omnibus credendam proponit. Nam ei creditum est doctrinæ depositum, & ideo quidquid ipsa probat, probandum omnibus est, rejiciendum vero quidquid eadem rejicit (1). Sæpe novi exoriuntur errores, qui fidem infuscare, atque homines abstrahere a veritate possent, nisi præsto esset certum, fixumque judicium, quod fallere, & falli nequit, & cui tuto adhærere possumus. Quare hoc judicium reddit Ecclesia, quæ cum errorem aliquem tamquam hæreticum condemnavit, quisquis ejus sententiæ obfirmato in errore animo resistit, hæreticus est (2).

(1) Ut quis hæreticus sit, necesse est, quod resistat fidei dogmatis ab Ecclesia recepti. Ex quo efficitur ut hæreticus haberi non possit qui opiniones sequitur, de quibus nondum ab Ecclesia judicium latum est.

(2) Judicium Ecclesiæ intelligitur judicium Episcoporum qui cum unitatis centro, hoc est cum Summo Pontifice, consentiunt. Nam hi Ecclesiam efficiunt, quam *docentem*, aut *regentem* appellamus, & quidquid ab ipsis aut de fide aut de moribus definitum est, apud omnes veritatis loco esse debet. Sed qui ægre ferunt Ecclesiæ judicium, quod suis erroribus adversarium maxime esse sentiunt, eo rem adducere conantur, ut vix unquam certum, atque exploratum Ecclesiæ judicium esse possit. Mitto antiquiores hæreticos Montanum, Donatistas, Nestorium, Iconomacos, Wiclefum, Lutherum, aliosque similes. Nostræ ætatis sectarii potissimum sequuntur Joannem du Verger hominem satis notum nomine Abbatis S. Cyrani, quem ex testimonio S. Vincentii a Paulo, & Cisterciensis Abbatis Joannis Jovaud de Prieres Ecclesiæ defectum, & contemptum Conc. Tridentini, quod ipse Scholasticorum cœtum appellabat, pietatis simulatione omnibus persuadere voluisse constat. Hi nimirum sunt verissimi hostes Ecclesiæ, licet in externa ejus communione vivant, quorum animis alte hærent errores quos literis mandarunt Jansenius & Quesnellus, quosque sedes Apostolica, & consensus totius Catholicæ Ecclesiæ condemnavit. Audent hi homines ab hoc judicio provocare, ne se Ecclesiæ au-

ctoritati & doctrinæ impudenter obsistere videantur, ea diverticula quærunt, ut non illud esse videatur, certum, fallique nescium Ecclesiæ judicium, quod catholicis omnibus revera est. Primum igitur Romanæ Ecclesiæ auctoritatem in discrimen revocant, deinde vero sic statuunt, Ecclesiam quidem in Synodo congregatam errori haud subesse, non item Ecclesiam per totum orbem diffusam, atque dispersam, nisi unanimis omnium consensus, idemque absolute sit. De his duobus paulo post dicam, nunc cetera prosequar, quæ sunt hujusmodi. Inquiunt videlicet in paucis, si ipsi opprimatur, residere veritatem, eosque hæreticos haberi non posse, quanquam numero pauci obsistant ceteris, qui cum Summo Pontifice conjuncti sunt; audiendam esse vocem plebis, quæ cum Pastoris voce consentiat, ut Ecclesiæ judicium sit uniuscujusque examini, si præsertim vitæ integer sit, definitiones esse subjiciendas, ut inde veritas elucescat; denique inferiorum clericorum cum Episcopis judicium esse necessarium. De his omnibus dicam pro instituto meo pauca. Sane quod ajunt, in paucis inesse veritatem, cum opprimuntur, id commune est, semperque fuit hæreticis universis, qui semper sese opprimi conquesti sunt, atque hanc fuisse Donatistarum, & Pelagianorum cantilenam, testatur Augustinus *Cont. lit. Petilian. l.* 3 *c.* 45 *opp. t.* 8 *col.* 251 *ed. Ven. Maurin.* 1733 & *t.* 10 *col.* 848 De Pelagianis id tradit Nestorius *ad Cœlestinum Pont.* apud Labbæum *t.* 3 *concil. col.* 899 *ed. Venet. Julianus, & Florus, et Orontius, et Fabius .... sæpe .... suas causas defleverunt tamquam orthodoxi temporibus orthodoxis persequutionem passi .... instituunt per singulos dies implentes aures omnium vocibus lacrimosis.* Idem constat ex libello, quem Julianus nomine 18 Episcoporum dedit ad Zosimum P., & *l. de Bon. constant.* apud la Fontaine *in Constit. Unigenitus t.* 4 *col.* 1141. Ipse Nestorius rescribens Cælestio Pelagiano apud Marium Mercatorem *p.* 71 *ed. Paris.* 1673. *Noli ægre ferre*, inquit, *venerabilis, perferens ea, quæ inferuntur asserentibus veritatem, et refugientibus pollutorum communionem; quia et Sanctis, qui ante nostram ætatem extiterunt, grata fuerunt ærumnæ, et ipse quidem temporales erant, veritas autem æterna .... Paulus hoc modo quoque, et Petrus interfecti sunt, et quid amplius dici opus est? Ita actum est semper per diversas tentationes ætate currente. Noli igitur a veritate deficiens eam perdere.* Eadem querela fuit Petri Abailardi adversus S. Bernardum, ac Sedem Apostolicam, & eadem Calvini in *Præfat. antidot.* adversus Conc. Tridentinum. Veterum querelam & errorem hæreticorum integravit Quesnellus *prop.* 66 *ad* 100, quem sequitur P. Labordius *Témoignage de la verité*, omnino contra omnem veri speciem, & contra omnium Patrum auctoritatem. Quis enim caput, & partem fere totam Ecclesiæ, cui Christus semper se adfuturum promisit, veritatem in uno, aut altero membro sitam opprimere posse arbitrabitur? *Contra Divinam legem*, inquit Liberius P. *Epist.* 4 *ad Constantium* apud Coustantium *Ep. Rom. Pontific. col.* 424, *virum est, cum Episcoporum numerus pro Athanasio major existeret, in parte aliqua commodare consensum*; ipseque Athanasius *Epist. ad Jovian. Imperat. de Fid. n.* 2 *opp. t.* 1 *par.* 2 *p.* 623 *edit. Patav.* 1777. *Quæ enim sit*, inquit, *omnium illarum Ecclesiarum sententia, et experientia novimus, et earum*

habemus literas. Ne vero te fugit, Piissime Auguste, tametsi pauci quidam huic fidei adversantur, præjudicium tamen facere non posse, quippe cum orbis universus Apostolicam fidem retineat. Basilius quoque *Epist.* 204 *ad Neocæsar. n.* 7 *opp. t.* 3 *p.* 307 *edit. Maurin. Paris.* 1730. *Justum*, inquit, *est autem res nostras judicari non ex uno, aut altero non recte in veritate ambulantibus, sed ex multitudine Episcoporum, qui nobis in toto terrarum orbe per Domini gratiam conjuncti sunt*. August. *contr. Crescon. l.* 3 *c.* 3 *opp. t.* 9 *col.* 437 *ed. Maurin. Ven.* 1733. *Si omnino credendum sit*, ait, *quinquaginta Episcopis Orientalium ... contra tot millia Episcoporum, quibus hic error in toto orbe displicuit*. Confer eumdem Augustinum *Advers. Parmenian. lib.* 3 *c.* 6 *t.* 9 *col.* 73; Conc. Ephesinum *in Relat. Synodi ad Imp. act.* 5 apud Labbæum *t.* 3 *col.* 1187 *ed. Venet.*, cujus hæc verba sunt: *Per absurdum enim est* 200, *et* 10 *SS. Episcoporum synodo, quibus et universa Occidentalium SS. Episcoporum multitudo, et per ipsos reliquus totus terrarum orbis consensit, triginta tantum numero sese opponere*; præterea S. Bernardum *Ep.* 126 *n.* 11 *opp. t.* 1 *p.* 57 *ed. Venet.* 1765. Vere ac sapienter Clerus Gallicanus *Lettre écrite au Roy par l'assemblée Generale du Clergé de France tenue à Paris l'année* 1731 *t.* 12 *a Capi et Cler. Gallic. p.* 1671 absurdam opinionem illorum, qui in paucis veritatem residere inquiunt, perstringit his verbis: „Le grand objet des Sectaires est de combattre, et de rendre odieuse l'autorité du corps des Pasteurs unis à leur Chef pour y substituer celle de quatre, ou cinq Eveques Refractaires. Systeme monstrueux, qui sappe les fondemens de la Religion, qui détruit l'universalité, et la visibilité de l'Eglise, et reduit les fidéles comme les Protestans, à n'avoir plus de regle fixe de leur créance". Certe quis non intelligit nullam jam hæresim, & neminem futurum hæreticum, si paucis liceat Ecclesiæ judicio resistere? Omnes enim, qui propter errores ab Ecclesia condemnantur, sese opprimi quererentur, & penes se veritatem esse contenderent. Ergo Ecclesia, quæ ab ipsis dissentit, in errore versaretur, atque ita satis esset, quod ipsa hæreticos condemnaret, ut desineret esse Ecclesia catholica, hoc est columna, & firmamentum veritatis. Nam quibus hæreticis non illud præsto esset diverticulum, ut Ecclesiæ judicium impune despicerent, erroremque suum probare, ac tueri possent? Ergo Lutherani, Calviniani, ceteri non amplius erunt hæretici; quoniam omnibus idem patet effugium, & omnes pari jure cum Quesnello veritatem penes se esse arbitrantur. Quos vero ex multiplici illo numero hæreticorum, quibus omnibus dissimiles interque se pugnantes sententiæ sunt, ceteris præferendos putabimus? Omnes penes se veritatem habere censent, & tamen si qua secta veritatem haberet, eam certe habere non possent reliquæ sectæ, quæ ab aliis quam maxime discrepant. Ergo ut intelligatur, qui veritatem sequantur, quique in errore versentur, oportet adesse judicem, qui certo definiat, qui insistat in veritate, & qis ab ea procul absit. Hic autem judex non alius esse potest, quam Ecclesia, cui Christus fidei depositum commisit, hoc est Ecclesia Catholica Romana, ad quam tantum pertinent ea signa, quæ veram Christi Ecclesiam distinguunt, uti demonstratum est in *Prolegom. cap.* 1 §. 13 *& seq. t.* 1. Hæc una penes se habet veritatem, quam a

Christo accepit perpetuo custodiendam; hæc hæreticos pronunciat Zuinglianos, Anabaptistas, Lutheranos, Calvinianos, ceteros, quoniam cum hi omnes ab ea discrepant, a veritate discrepant quæ extra eam esse non potest. Neminem ipsa opprimit, sed curat, ut veritas, quam integram custodire debet, hominum erroribus non opprimatur, eique semper adest spiritus veritatis usque ad consummationem sæculi, sive pacata & tranquilla sint tempora, sive adversitatibus affligatur. Confer quæ ea de re scripsit Franciscus Simonis Belga *de Fraudibus hæretic. par. 3 fr. 19.* At cur judicio Supremi Pastoris, & Episcoporum cum eo morali unanimitate consentientium necessarius est plebis consensus, sive, ut alii scribunt, vox testimonii traditionis, ita ut illud sine plebis consensu, ac testimonio vim nullam habeat? Hoc quoque Appellantes a Calvino, & Protestantibus arripere non dubitarunt. Nam id expresse literis mandavit Calvinus *Inst. l. 4 c. 1 n.* 22, eademque est sententia Lutheri *de Captivit. Babylon. tit. de Ordine §. Quid si cogerentur opp. t. 2 p. 85 ed. Viterberg.* 1562, & Apostata M. Antonius de Dominis *l. 1 c. 12 n.* 42. Eodem quoque spectat Richerius de *Potest. eccl. & civ.* cujus doctrinam duo concilia provincialia an. 1612 habita gravissima inusta nota confixerunt, quippe quæ contineret *multas propositiones, expositiones, & allegationes erroneas, scandalosas, schismaticas, & ut sonant hæreticas.* Hos duces & auctores sequuntur Quesnellus *pr.* 73 & *in Memor.* Auctor libri *Renversement de liberté*, Labordius, *Témoignage de la verité*, Auctor Epistolæ *à M. l'Eveque d'Autun*, Auctor operis Apologiæ *des Curez des Paris*, Auctor operis, *Noveaux memoires sur l'appel*, Auctor libri *De la droit et canonicité de l'appel*, Febronius, aliique similes. Horum commenta egregie refutarunt plures viri docti, præsertim Melchior Canus *de Loc. Theolog. 4 c. 4 concil.* 4, Bossuetius *Histor. variat. l.* 11 *n.* 14 & in *Conference de M. Bossuet*, Auctor libri *Réflexion sur un ecrit*, Niccolius *Les pretendus Reformez convaincus de schisme l. 3 c.* 9, & *de l'Unité de l'Eglise l. 5 c.* 14, Scheffmacher *lit.* 6, Tournellius *Tract. de Ecclesia par.* 2 *art.* 9 Card. Gottus *in vera Eccl. Christ. t. 1 c. 15 & seq., & in colloq. adv. Picenin. par. 5. colloq. 4 n. 4 & seq.* Fenelonius Archiepiscopus Cameracensis *Instruction Pastorale an.* 1728, Card. de Bissy *Instruction Pastorale an.* 1725, Languetus Episcopus Svessonensis *Instruction 2 an.* 1718 *n.* 24 *& seq.* Denique hæc doctrina tamquam hæretica in M. Antonio de Dominis a Sorbona damnata est. Revera plura sunt, ut ostendi *in Prolegom. c.* 2 *§.* 18 *p.* 17 *et* 18 *t.* 1 sacrarum Scripturarum loca, in quibus omnis docendi, pascendi, regendi potestas non plebi, sed tantum Apostolis omnibus, aut nominatim Petro data est, atque absurdum esset ea, quæ Apostolis, hoc est Præfectis dicta sunt, ad plebem detorquere. Hujus vero Apostolis, eorumque successoribus exercitæ potestatis pleni sunt sacrarum Scripturarum, & ecclesiasticæ historiæ libri, eamque testatissimam faciunt Patres universi, præsertim Ignatius M. *Ep. ad Trallian. n.* 70 apud Cotelerium *PP. Apostolic. t. 2 p.* 63 *ed. Amstelodami* 1724, Cyprianus *de Unit. Eccles. p.* 78 *ed. Amstelod.* 1700, Gregorius Nazianz. *Orat.* 9 *p.* 154 *ed. Coloniæ* 1690. Ambrosius, Augustinus, Chrysostomus, Hilarius, Gregorius, ceteri Patres, quos laudat Niccolius *de l'unité de l'Eglise liv. 5 Chap.* 14 ubi omnes diluuntur Appellan-

tium objectiones, quæ eædem ac Protestantium sunt. Ac non modo sacris literis, & traditioni adversantur, qui populi consensum, & suffragium necessarium putant, ut Ecclesiæ judicium existat, sed etiam prorsus ridicule certum, ac falli nescium judicium expectant a multitudine imperita, levi, inconstanti, cujus ut plurimum diversæ sunt sententiæ, quæ partium studiis rapitur, quæ facile in errorem inducitur. Omnia hæc enucleate, copioseque persequitur doctissimus Mamachius *Orig. & antiquit. Christian. l.* 4 *par.* 2 *c.* 1 §. 4 *t.* 5 *p.* 256 *seq.* Quod vero dicitur de subjiciendis uniuscujusque examini definitionibus, id, ut recte observat Cl. Bolgenius in opere, cui titulus *Risposta al quesito Cosa è un appellante? n.* 323 *seq. p.* 516 *seq.*, recedit in examen, & spiritum privatum Protestantium, quem errorem late refutarunt Bellarminus *Controv. l.* 5 *de Verbo Dei C.* 3 *t.* 1 *opp p.* 63 *ed. Venet.* 1721, Bossuetius *Histor. variat. l.* 10 *c.* 15 *seq. et Instruct. sur l' Eglise et conference avec le Ministre*, Arnaldus *Perpetuité de la foi t.* 1 *Chap.* 5, Niccolius *Prejugez legit. chap.* 14 *et Pretendu reformé convaincu de schisme liv.* 3 *chap.* 7, Scheffmacher *lit.* 2 aliique, quos longum est recensere. Principio quomodo hoc examen in tanta hominum multitudine fieri potest, & quem demum exitum consequetur? Deinde si rem uniuscujusque examini permittimus, eo quod jam erit judicium omnibus unum, certum, fixum, stabile, errori non subiectum? quis jam erit hæreticus, qui cum privato examine errorem suum tueri, & probare non possit? Denique qui consensum secundi ordinis Presbyterorum requirunt, ut Ecclesiæ judicium ratum firmum sit, ii revocant errorem Aetii, de quo loquitur S. Epiphanius *Hær.* 75 *n.* 3 *t.* 1 *p.* 906 *& seq. Coloniæ* 1682, quem antea revocarunt Valdenses, Wiclefitæ, Calviniani, Angli Presbyteriani, Richerius, quemque inter ceteros late refutarunt Bellarminus *de Eccles. milit. l.* 3 *c.* 16 *p.* 75 *opp. t.* 2 *ed. Venet.* 1721, Petavius *de Hierar. Eccl. t.* 4 *c.* 2 *n.* 5 *t.* 6 *p.* 178 *ed. Venet.* 1757, N. Alexander *Histor. eccles. ad sæc.* 4 *Diss.* 44 *t.* 4 *p.* 618 *ed. Venet.* 1776, Niccolius *Pretend. reform. convainc. de schism. liv.* 3 *chap.* 10, Veigt *Richerii system. confut. sect.* 2 §. 54 *n.* 46 *& seq. p.* 299 *& seq.*, Bolgenius *Esame della vera idea della S. Sede n.* 1 *et seq. p.* 8 *& seq., et in cit. lib. Risposta al quesito cosa è un appellante? n.* 279 *p.* 437. Sane docendi, pascendi, regendi potestas non Presbyteris, sed Apostolis, eorumque successoribus a Christo data est; semper Ecclesiarum regimini, & administrationi episcopi sunt præpositi, non Presbyteri; in conciliis œcumenicis ab Episcopis editum est judicium, quod Christianis omnibus veritatis loco esse deberet. Atque id adeo verum est, ut semper Ecclesia generalia Concilia designaverit tantum expresso numero Episcoporum, qui iis interfuerant. Ita cum memorat Episcopos 318, aut Episcopos 600, intelligit Conc. Nicænum, aut Chalcedonense, quoniam a totidem Episcopis duo illa Concilia constituuntur. Quodsi aliquibus conciliis etiam Presbyteros interfuisse constat, id factum est vel ex consensu Episcoporum, quibus certos Presbyteros vocare placuit, qui sapientia præstarent, vel ut absentium Episcoporum vices agerent, ut ostendi *in Prolegomen. c.* 5 §. 40 *p.* 36 *t.* 1. Hinc Episcopi subscribebant hac formula: N. *Episcopus judicans subscripsi*; sed a subscriptionibus Presbyterorum aberat τὸ judi-

cans, ut pateret in Conciliis Episcopos proprie iudices esse; & in Concilio Chalcedonensi *Act.* 1 *col.* 856 *t.* 4 *collect.* Labbæi habentur hæc: *foras mittite superfluos, concilium Episcoporum est.* Rem concludam egregiis verbis Cleri Gallicani „ Harangue faite au Roy a Versailles le 17 Sept. 1730 pour la Cloture de l'Assemblée Générale du Clergé de France t. 12 Auctor. Eccles. Gallic. p. 1769 ed. Paris. an. 1740 quæ verba sunt hæc: Le calme après lequel nous soupirons, ne sçauroit se trouver, que dans la soumission aux Decrets de la Foi, & dans l'obéissance à ceux, qui en sont les juges. Ce sont les Eveques, & les Eveques seuls. C'est à eux qu'il appartient d'en decider les dogmes, de les expliquer, de les garantir, d'en établir egalement la certitude, & l'ecumenicité, & d'y soumettre les peuples. Et p. 1654, ubi extat la Lettre écrite au Roy par l'Assemblée Générale du Clergé de France tenue à Paris en l'année 1731: Nous le disons, inquiunt, avec douleur, la subordination s'affoiblit. Le simple Prêtre se met aut rang des premiers Pasteurs, & prend la place des juges de la Foi. Des Curés de la Capitale de votre Royaume osent dans un Memoire imprimé attaquer ouvertement une Ordonnance, & une Instruction Pastorale de leur Archevêque, que sont hors de toute atteinte ec. “ Paucis ab hinc annis Bergomi prodit egregius liber Marii Lupii *de Parochis ante annum Christi millesimum*, quo in libro evidenter ostenditur, quam sero Parochi instituti in Ecclesia fuerint, ut proinde audiri nequeant, qui divinam eorum institutionem jactant.

§. 3. Sed hoc judicium certum, & falli nescium extare semper in ecclesia debet, ut semper integra sit fides, & cum novus erumpit error, statim condemnari possit, ne reliquos inficiat. Si illud ab Episcopis expectamus aut in toto orbe dispersis (1), aut in concilio congregatis, quam longum erit, ac sæpe etiam difficile hoc omnium Episcoporum judicium, quæ sententiarum divortia esse poterunt, quod tempus requiretur, ut expressus, quod item, & id quidem multo longius, ut tacitus omnium Episcoporum consensus habeatur! Interim Christiani homines in summo errore, & in maximarum rerum ignoratione versarentur, ac sæpe malum, quod illico erat avertendum, serperet, & manaret in dies latius, nisi esset in promptu judex certus, & falli nescius, qui omnem errorem sua sententia depelleret.

(1) Congregatam in œcumenico Concilio, non item per orbem diffusam & dispersam Ecclesiam erroris expertem esse contendit Jurius, quem Bossuetius *Histor. variat. t.* 2 *l.* 15 *n.* 9 solide accurateque refutavit. In eodem luto hæsitavit Theophilos Besguin de la Cuilletiere, Auctor operis *Témoignage de l Univers. de Paris. t.* 1 *p.* 28, itemque Auctor alterius operis *De la necessité de l' appel. p.* 665. Errorem hunc Sacra Facultas Parisiensis an. 1644

apud Languetum Episcopum Svessonensem *Avertis.* 2 *an.* 1718 *n.* 20 damnavit his verbis: *Hæ propositiones in quantum infallibilitatî Ecclesiæ universalis in nullo alio statu, quam in solo Concilio Oecumenico congregatæ tribuunt, temerariæ sunt, ipsi Ecclesiæ injuriosæ, & hæreticæ.* Nihilotamen minus multi ex Appellantibus hunc errorem revocare ausi sunt; inepte sane, & ridicule. Christus enim se Ecclesiæ adfuturum pollicitus est *omnibus diebus usque ad consummationem sæculi*, eamque semper esse voluit columnam, & firmamentum veritatis, ne fideles *fluctuantes sint, sicut parvuli, et circumferantur omni vento doctrinæ*. Si eam tantum in Concilio congregatam erroris expertem dicimus, ei non semper præsto erit Christus, neque semper damnare errores poterit, & proponere veritatem, quam omnes tuto, certoque sequantur. Ergo, ut recte observat Cl. Mamachius *lib.* 1 *de Animab. Justor. in sinu Abrahæ ante Christi mortem expertibus beatæ visionis Dei, edit. Rom. an.* 1766 *C.* 2 §. 1 *p.* 114 *seq. et* §. 2 *p.* 189 *et* 190 *seq. et* §. 3 *p.* 203 *seq.*, usque ad an. 325 quo primum œcumenicum concilium habitum est, omnia incerta, & erroris plena esse debuerunt; eademque erit ratio ceterorum temporum, quibus Ecclesia caruit œcumenicis conciliis, quæ raro habentur. Quo quid magis falsum, & magis absurdum dici, fingique potest? Non utar exemplis Paulis Samosateni, Montani, Novatiani, Pelagii, & aliorum, qui extra œcumenicum Concilium dispersæ Ecclesiæ consensu damnati sunt; neque item afferam, quæ sunt prope innumera, Patrum testimonia. Sunt hæc nota omnibus. Illud non omittam, quod ex Augustino observat Bossuetius, cujus fidem Appellantes repudiare non possunt. Inquit autem ipse: *Instruct. sur l'Eglise n.* 21 *S. Augustin. donne toujours le sentiment* (consensum) *de l'église pour une entière conviction de la verité.* Alii vero sunt ex Appellantibus, qui dispersæ Ecclesiæ auctoritatem in discrimen non revocant, sed tamen, ut ea rata firma sit, omnium consensum postulant unanimen, et eum quidem non moralem, sed physicum, & absolutum, adeout certum Ecclesiæ judicium haberi non possit, qui aliquis Episcopus, aut aliqua insignis Ecclesia adversetur, quin absolutam hanc unanimitatem etiam ad œcumenicum concilium transferunt. Hi nimirum faciunt, ut unius Episcopi sententia plus veleat, quam universæ Ecclesiæ consensus, quoniam illi Ecclesiæ decretis intercedendi facultatem attribuunt; ut unus aliquis Episcopus errare nunquam possit, ut vix unquam haberi queat certum Ecclesiæ judicium, quoniam difficile est, in magno numero Episcoporum, qui in Ecclesia sunt, non aliquem reperiri, qui a ceteris dissentiat. Quid si Episcopus aliquis hæreticus fiat, cujus quidem rei non pauca in historiis exempla sunt? eum Ecclesia damnare non posset; & interim Christianis incerta esset fides, atque in errore versari liceret, quoniam unius Episcopi sententia impedimento esset, quominus certum ea de re judicium ab Ecclesia emitteretur. Imo quis unquam hæreticus condemnaretur? Ipse quidem decipere non posset universam Ecclesiam; sed facile posset in suam partem transferre unum, aut alterum Episcopum, quod sane pluries evenisse constat; id vero satis esset, ut ipse impune sequi, docereque errorem posset. Quot Arius erroris socios habuit Episcopos, quos Donatistæ, quot ceteri hæretici! An, quod de iis

ctum est ab Ecclesia judicium catholicus homo in discrimen revocabit? Quam illustris erat Anglicana Ecclesia, antequam in schisma, atque in hæresim, quod tot Episcopi contra sententiam Catholicæ Ecclesiæ utrumque tuebantur? Mitto reliquas Ecclesias, quæ initio catholicæ erant, & nunc schismaticæ, aut hæreticæ sunt. Certe Christus *surrecturos* prævidit *lupos rapaces ex vobis ipsis* (senioribus) *non parcentes gregi, et loquentes prava*, sed Christianos procul ab iis, esse & firme in Ecclesiæ fide stare voluit, seque adfuturum promisit, ut recte observat Bossuetius II *Instruction sur l'Eglise n.* 28, corpori totius Ecclesiæ, non cuivis membro, ipsamque Ecclesiam semper erroris expertem futuram, non singulos Episcopos pollicitus est. Confer, inter ceteros, Cl. Bolgenium in laudato libro *Risposta al quesito cosa è un Appellante? n.* 249 *et seq. p.* 595 *et seq., et n.* 282 *et seq. p.* 441 *et seq.*

§. 4. Hic autem judex, quem in promptu habere debet Ecclesia, ut semper sit expers erroris, non alius esse potest, quam Summus Pontifex, quem Christus Ecclesiæ caput, & omnium magistrum, & unitatis centrum constituit. Qui tantum Ecclesiæ accedente consensu eum errare non posse affirmant, sine hoc consensu negant, ii tollunt certum illud judicium, quod semper extare in Ecclesia debet, ut statim error depellatur. Nam antequam compertum, exploratumque sit judicium omnium Episcoporum, quibus pontificia decreta probanda esse putant, incerta erunt omnia, & malum radices aget altiores, atque impune dominabitur (1).

(1) *L'Eglise*, inquit S. Franciscus Salesius in ms. opere, quod extat in Bibliotheca Chisiana *C.* 10 *plut. A. n.* 71 *p.* 42, *a toujour besoin d'un confirmateur infallible, au quel on puisse s'adresser, d'un fondement, que les portes d'enfer; et principalement l'erreur ne puisse renverser, et que son pasteur ne puisse conduire à l'erreur ses enfans. Les successeurs dont de S. Pierre ont tous ces mêmes privileges, qui ne suivent pas la personne, mais la dignité, et la charge publique.* Late hoc argumentum persequitur auctor libelli, qui nuper ex Gallico in Italicum sermonem conversus editus est Firmi, & cui titulus: *L'infallibilità del Papa provata coll'esame del quarto articolo della dichiarazione del Clero di Francia radunato nel* 1682. Confer etiam Veith *Richer. sistem. confut. sect.* 2 §. 42 *n.* 16 *p.* 143.

§. 5. Quin etiam, ne cognita quidem Episcoporum sententia, iisque inter se consentientibus, sed tamen a Summo Pontifice dissentientibus, omnis erroris causa removebitur. Nam si Episcopi a Summo Pontifice dissentiat (quod illi quidem evenire posse existimant, nos autem negamus), ecquod erit judicium, quod omnes tuto sequi possint? Episcopi sine capite, centroque unitatis, a quo cuncti copu-

lentur, Ecclesiam repræsentare nequeunt (1). Ergo eorum judicium esse non poterit exploratæ veritatis loco. Ergo non habebit Ecclesia judicium illud certum, ac falli nescium, quod in ea Christus semper esse voluit.

(1) Confer quæ dixi *in Prolegomenis c.* 2 §. 21 *& seq. t.* 1 *p.* 20 *& seq.*, quæque item collegi *l.* 1 *tit.* 3 *sect.* 1 §. 13 *p.* 165, *& seq.*, & quæ *l.* 3 *tit.* 15 §. 18 *not.* 2 *p.* 203 *& seq.* animadverti contra Appellantes, quorum huc redit sententia.

§. 6. Sed Primatus indoles, & ratio in primis efficit, ut judicium Summi Pontificis in fidei, morumque regulis definiendis certum omnibus esse debeat; adeout qui ab eo damnatus errores sequitur, hæreticus habeatur. Nam Christus Primatum instituit ad unitatem Ecclesiæ conservandam, & Pontifex omnes ad eamdem secum, præsertim in fide, unitatem jure Primatus cogit. Si ejus judicium in rebus fidei errori subesset, Ecclesia, quæ ratione Primatus ad eamdem fidem cogitur, ad assentiendum errori cogeretur, quod certe fieri non potest. Quare aut verum non est, quod nemo catholicus inficiari potest, totius Ecclesiæ præsertim in fide unitatem cum Petri successoribus Primatus instituendi causam fuisse, aut erroris expers esse debet quidquid a Summo Pontifice propter unitatis bonum definitur, & quidquid ab Ecclesia universa, quæ ad hanc unitatem cogitur, tenendum est (1). Atque ita sane perpetua Ecclesiæ disciplina, & Patrum consensus docet (2).

(1) Præclare S. Thomas *Sum. Eccles. lib.* 1 *c.* 109, 111, 112. *Una fides*, inquit, *debet esse totius Ecclesiæ secundum illud* 1 *Corinth.* 1 id ipsum dicatis omnes, ut non sint in vobis schismata: *quod servari non posset, nisi quæstio fidei de fide exorta determinetur per eum, qui toti Ecclesiæ præest, ut sic ejus sententia a tota Ecclesia firmiter teneatur; et ideo ad solam auctoritatem Summi Pontificis pertinet nova editio Symboli, sicut et omnia alia, quæ pertinent ad totam Ecclesiam, ut congregare synodum generalem, & alia hujusmodi.* Consule Mamachium *Antiq. Christ. t.* 5 *par.* 1 *p.* 93 *seq. &* 134 *seq.*, *& Epist.* 1 *ad Auct. oper. Quid est Papa?* §. 14 *t.* 1 *p.* 57, Card. Orsium *de Irreformab. Rom. Pontif. in defin. fid. controv. judic.* Auctorem operis Avenione editi an. 1747, *De suprema Rom. Pontif. auctoritate hodierna Ecclesiæ Gallicanæ doctrina*, Ballerinium *de Vi ac ration. Primat. Roman. Pontific. cap.* 15 *p.* 260 *seq. ed. August. Vindelic. an.* 1770, Zachariam *Anti-Febron. par.* 2 *Diss.* 5 *c.* 3 *seq.* Bolgenium *Esame della vera idea della S. Sede n.* 88 *& seq. pag.* 35 *& seq. ed. Maceratæ* 1788.

(2) Nota est ea Christi promissio apud Matthæum XXI 16 & *seq.* qua postquam ipse affirmavit, se ædificaturum Ecclesiam supra S. Petri confessionem, seu fidem, quam *petræ* nomine designavit, spopondit, *et portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Ipsum *petræ* vocabulum firmitatem, ac nunquam defuturam soliditatem ejusdem fidei designat, ex quo plures Patres eamdem soliditatem, quæ in Petri fide fuit, ad ejus successores transiisse affirmarunt. Hioc S. Leo M. *Serm.* 3 *al.* 2 *C.* 2 *t.* 1 *col.* 12 *ed. Ballerin.* „ Soliditas illius fidei, *inquit*, quæ in Apostolorum Principe est laudata, perpetua est; & sicut permanet, quod in Christo Petrus credidit, ita permanet, quod in Petro Chrisrus instituit." *Et serm.* 3 *C.* 3 *t. eod. col.* 12 recitato Evangelii loco „ super anche petram etc." concludit: „ manet ergo dispositio veritatis, et B. Petrus in accepta fortitudine petræ perseverans, suscepta Ecclesiæ gubernacula non reliquit: *Et serm.* 5 *C.* 4 *t. eod. col.* 22. Soliditas enim, inquit, illa quam de petra Christo etiam ipse (Petrus) petra factus accepit, in suos quoque se transtulit hæredes.„ Sane quomodo errori obnoxius esse potest ille, super quem Ecclesia fundata est? Locum hunc evangelii solide expendunt Ballerinius *loc. cit c.* 12 §. 2 *p.* 66 *et seq.*, & Cl. Bolgenius *in cit. libro Risposta al quesito etc. n.* 129 *et seq. p.* 207 *et seq.* Confer S. Irenæum *de Hæres. l.* 3 *c.* 3 *n.* 2 *opp. t.* 1 *p.* 175 *ed. Ven.* 1734, Tertullianum *c.* 23 *Præscript. p.* 215 *ed. Paris.* 1675, Optatum Milevitanum *Contr. Donat. l.* 2 *c.* 5 *p.* 35 *ed. Antuerp.* 1702, S. Cyprianum *Ep.* 55 *ad Antonian. p.* 243 *ed. cit.* 1700, S. Hilarium *de Trinit. l.* 6 *c.* 37 *opp. t.* 2 *p.* 160 *ed. Veronæ* 730, S. Ambrosium *de incarnat. C.* 5 *n.* 33 *opp. t.* 6 *p.* 494 *ed. Maurin. Ven.* 1781, S. August. *in Psalm. Contr. part. Donat. opp. t.* 9 *col.* 4 *ed. Maurin. Ven.* 1733, & *l.* 2 *Oper. imperf. contr. Julian. n.* 103 *t.* 10 *col.* 993, S. Leonem M. *Ep.* 10 *ad Episc. Gallican. provinc. Viennen. C.* 1 *opp. t.* 1 *col.* 633 *ed. Ballerin. Ven., et Serm.* 83 *C.* 2 *t.* 1 *col.* 332, Simplicium P. *Ep.* 4 *ad Zenon. August.* apud Labbæum *t.* 5 *concil. col.* 98 *ed. Ven.* S. Gelasium *In commonit. ad Faust. eod. loc. col.* 297, S. Theodorum Studitam *l.* 2 *Ep.* 129 *p.* 462 *t.* 5 *oper. Sirmondi ed. Ven. an.* 1728, S. Innocentium I. *Ep. ad Synod. Carthag. n.* 1, apud Coustantium *Ep. Roman. Pontific. col.* 888, cetera Patrum & Conciliorum loca, quæ collegerunt Mamachius, Ballerinius, Bolgenius *loc. cit.* Vulgarus est etiam alter Evangelii locus apud Lucam XXV 32, quo Christus ita Petrum alloquitur: *Simon, Simon, ecce satanas expetivit vos. ut cribraret, sicut triticum; ego autem oravi pro te, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Quo ex loco patet, a Petro, ejusque successoribus fratres in fide esse confirmandos, quod sane ipsi recte præstrare non possent, si in fidei definitionibus errori subessent. *Commune erat omnibus Apostolis*, inquit S. Leo M. *Serm.* 4 *al.* 3 *C.* 3 *t.* 1 *col.* 18 *ed. cit.* illud explicans Evangelii locum, *periculum de tentatione formidinis, & divinæ protectionis auxilio pariter indigebant, quoniam diabolus omnes exagitare, omnes cupiebat elidere: & tamen specialis a Domino Petri cura suscipitur, & pro fide Petri proprie supplicatur, tamquam aliorum status certior sit futurus, si mens Principis victa non fuerit.* Quæ ratio petita ex ratione Primatus, ut indicat vox illa *Principis*, cum etiam Petri successoribus sit communis, dubitari non potest, quin ad eos quoque transierit vis orationis Christi, qua

pro Petri fide nunquam defectura Patrem exoravit. Consensit etiam Bossuetius, qui *in Meditation. sup. Evang. die* 70 ita ea Christi verba explicat: *Satan expetivit, ut cribraret vos: ego autem Petre, oravi pro te speciatim, pro te distincte, non quod alios neglexerit, sed, ut explicant SS. Patres, quia firmato capite impedire volebat, ne membra nutarent.* Quem in finem paulo post declarat, *S. Petrum ob rationem Christi recepisse fidem constantem, invincibilem, inconcussam, & ita abundantem, ut ipsa apta fuerit ad confirmandum non solum alios fideles, sed etiam fratres suos Apostolos, et pastores gregis.* Atque hæc quidem ad Primatum pertinere, qui ad Petri successores transivit, & exinde Apostolicæ Sedis fidem vinci, & errare non posse, ostendit *in Meditation. diei* 72. Confer Gelasium P. *Ep.* 14, apud Labbæum *t.* 5 *conc. col.* 34 *ed. Ven.*, Pelagium II *Ep.* 5 *ad Eliam t.* 6 *concil. col.* 426, S. Bernardum *Ep.* 190 *C.* 1 *seu Tract. contra Abailard. ad Innoc. II opp. t.* 2 *p.* 183 *ed. Venet.* 1765, S. Thom. *in c.* 6 *Matthæi*, & *in* 2 *qu.* 1 *art.* 10, ceteros a Ballerinio collectos *loc. cit.* §. 3 *p.* 270 *et seq.* Mitto reliqua, quæ ab eodem Ballerinio, Mamachio, Orsio, Bolgenio exposita graviter, accurateque sunt,

§. 7. Jam vero hæreticus est habendus non tantum, qui pervicax in errore perseverat, quem Ecclesia, aut Summus Pontifex tamquam hæreticum condemnavit, sed etiam qui sciens prudens in fide dubitat (1). Nam quisquis dubius est in fide Ecclesiæ catholicæ, hoc ipso in fidem obstinate peccat; quoniam dubium & incertum esse non potest, quod a catholica Ecclesia veluti fide divina credendum proponitur. Dubius autem in fide censeretur non tantum qui de universa dubitat Ecclesiæ doctrina, verum etiam qui aliquem fidei articulum obfirmate in discrimen revocat.

(1) *Cap.* 1 *de Hæret.*

§. 8. Præter hæreticos, sunt etiam de hæresi suspecti, qui nimirum ex indiciis, & conjecturis errare in fide cum sententiæ obstinatione censentur. Est autem suspicio de hæresi levis, vehemens, & violenta. Levis suspicio est, quæ oritur ex signis externis operum, vel verborum quæ minus tuta, certaque sunt, & quæ raro admodum hæresis præsumptionem afferunt; ut si quis semel hæreticorum conventibus interfuerit. Vehemens educitur ex argumentis, quæ sæpe certa firmaque sunt, & ideo juris afferunt præsumptionem, quæ contraria probatione tollenda, evertendaque est; ut si quis in rebus fidei errores fuderit, aut die ve-

titio carnes manducaverit. Denique violenta suspicio inducit præsumptionem juris & de jure, quæ nulla contraria probatione labefactari potest, quæque satis est, ut quis tamquam hæreticus condemnetur, veluti si quis frequens hæreticorum coetibus interfuerit, vel de hæresi suspectus sacramento se purgare noluerit, vel hæresim ejurare, & inde excommunicatus per annum in excommunicatione perseveret (1).

(1) *Cap.* 13 §. 2 *de Hæret.*, *cap.* 7 *eod.* *in* 6, Concilium Tridentinum *Sess.* 25 *de Reform. cap.* 3.

§. 9. Multæ in hæreticos poenæ tum ecclesiasticis, tum civilibus legibus constitutæ sunt. Et Ecclesia quidem eos plectit excommunicationis poena, atque ecclesiastica communione privat (1); quoniam in Ecclesia retinendi non sunt, qui ab ea divortium fecerunt, neque cum fidelibus sunt commiscendi, qui alios depravare opinionum monstris, & exemplo possunt (2). Eidem poenæ subjiciuntur etiam, qui scientes in loco sacro hæreticos sepeliverint, eorumque fautores, hospites, defensores, præterea qui cum iis in sacris communicaverint (3).

(1) *Can.* 13 *Caus.* 24 *qu.* 3, *Cap.* 8, 9, 15 *de Hæret.* Confer etiam Bullam *In Cœna Domini*.

(2) *Secunda*, inquit Hieronymus *Comment. in Ep. ad Galatas*, *C.* 5 *v.* 8 *opp. t.* 7 *col.* 389 *ed. Vallarsii Veronæ*, *putridæ carnes*, *et scabiosum animal a caulis ovium repellendum*, *ne tota domus*, *massa*, *et pecora*, *ardeat*, *corrumpatur*, *putrescat*, *intereat*. *Arius in Alexandria una scintilla fuit; sed quia non statim oppressa est*, *totum orbem ejus flamma populata est*.

(3) Canon Apostolorum 37 *al.* 45, apud Cotelerium PP. *Apostolic. t.* 3 *p.* 448 *ed. Amstelodami* 1724, Concil. Laodicenum *can.* 9 apud Labbæum *conc. t.* 1 *col.* 1531 *ed. Ven. cit.*

§. 10. Præterea si clerici sint hæretici, omnibus ecclesiasticis officiis privantur, ac perpetuo deponuntur (1), & generatim hæretici irregulares sunt, sive in hæresi baptizati fuerint, sive in eam inciderint post acceptum in catholica fide baptismum; nam reversi ad Ecclesiam catholicam tamquam laici recipiuntur, ac perpetuo a sacro ministerio repelluntur (2). Eadem hæc poena pertinet etiam ad eos, qui hæreticos recipiunt, iisve favent, aut eos defendunt, item ad eorum liberos ex paterna linea ad primum, & alterum gradum, ex materna usque ad primum

tantum, si eorum parentes in hæresi decesserint (3); denique in hæresi perseverantes cum pertinacia sæculari Curiæ traduntur, ut meritis plectantur poenis (4), atque in errore morientes ecclesiastica sepultura privantur (5).

(1) C. 9 *de Haret.* Vide etiam Cyprianum *Epist.* 59 *ad Magnum p.* 296 *ed. Amstelodami* 1700.
(2) C. 21 *Caus.* 1 *qu.* 7, C. 17, C. 6 *qu.* 1 C. 2 §. 2 *de Haretic. in* 6.
(3) C. 15 *de Haret. in* 6.
(4) C. 9 *de Haret.*
(5) C. 8 *eod.*

§. 11. Civilibus quoque legibus multæ in hæreticos pœnæ indictæ sunt, quæ tamen in cujusvis sectæ hæreticos non omnes cadunt. Cuncti generatim infamia notantur, & in quemvis hominem sibi criminis societate conjunctum testamentum condere, aut donationem conferre, atque ipsi aliquid ex alieno testamento, aut donatione capere prohibentur. Præterea eorum bona publicantur (1), ipsique pecuniariæ (2), aliisque similibus pœnis subsunt; quin etiam jus Romanum hæreticos nonnullos ultimo supplicio afficit, quales sunt Encratitæ, Saccophori, & Hydroparastatæ, qui omnes Manicheorum erroribus inquinati erant (3); item qui aliquem rebaptizaverit, & qui rebaptizatus fuerit, modo per ætatem criminis capax sit, morte mulctantur (4). Denique a Friderico II aliæ quoque contra hæreticos poenæ statutæ sunt (5).

(1) Confer Codicem Theodosianum *tit. de Haret.*, ubi omnes fere habes pœnas, quæ a Jure civili in hæreticos sunt constitutæ.
(2) Ipse Augustinus, qui initio æquum non putaverat contra Donatistas ob errorem vim adhiberi, deinceps experiundo novit, utiles esse contra hæreticos pœnas pecuniarias: Augustinus *Ep.* 185 *ad Bonifac. C.* 7 *opp.* ... 2 *col.* 851 *ed. Maur. Venet.* 1759. Nimirum ipsi pœnarum metu perterriti in rem diligentius inquirunt, ac doctiores facti ad catholicam Ecclesiam revertuntur. Sane multos hæreticos inter angustias & afflictiones in bonam mentem rediisse constat, quoniam his malis veluti excitati de rebus suis diligentius cogitare cœperunt, atque ita noverunt, & abjicerunt errorem, in quo pridem hæsitabant.
(3) L. 9 *cod. Theod. de Haretic.*
(4) L. 3 *cod. Ne Sanct. baptism. iter.*
(5) Ejus constitutionis fragmenta extant *in Auth. Si vero, & Auth. Credentes cod. de Haret.*

§. 12. Hæretici, qui poenitentia ducti redire ad catho-

licam Ecclesiam velint, recipiuntur, sed primum errorem detestari, atque ejurare, fidemque catholicam profiteri debent. Atque hi quidem ab asperioribus liberantur poenis, sed sæpe, cum ita rerum ratio postulat, perpetuo carceri addicuntur (1). At eorum, quos *relapsos* vocamus, qui scilicet plus semel in hæresim lapsi sunt, tamquam ficta habetur poenitentia, ideoque ipsi sæculari judici traduntur, ut debitis poenis afficiantur (2). Iis tamen Poenitentiæ & Eucharistiæ sacramenta non denegantur, si manifesta dederint poenitentiæ argumenta.

(1) *Cap.* 15 *de Hæret.* Confer etiam Bened. XIV *Const. Eo quamvis* 129 §. 11 *t.* 1 *ejus Bullar. p.* 513 *ed. Rom. seu Venet.* 1754.
(2) *Cap.* 4 *eod. in* 6.

§. 13. Vetus disciplina hæreticos, qui ad Catholicam Ecclesiam veniebant, cum in hæresi nati, baptizatique fuessint, ab illis distinguebat, qui ad eam redibant, cum baptizati, & educati in fide catholica fuissent, ac postea descivissent (1). Illi enim non per poenitentiam solum, sed per manuum etiam impositionem, ac si in hæresi uncti non fuissent, etiam per sacri chrismatis unctionem recipiebantur (2). Quamquam enim baptismus valide collatus haberetur, tamen suspensa videbatur manere charitas, quæ in sola Ecclesiæ unitate habetur, donec ad catholicæ Matris sinum accederent. Contra qui primum catholici, deinceps hæretici fuerant, excipiebantur per poenitentiam, quæ brevior, longiorve erat pro ratione rerum, ac temporum disciplina (3).

(1) Confer S. Augustinum *Epist.* 93 *ad Vincent. Episc. C.* 13 *opp. tom.* 2 *col.* 233 *ed. Maurin. Ven.* 1719, *&* *lib.* 2 *Contra Crescon. Donat. C.* 16 *t.* 9 *col.* 419 *cit. ed.*
(2) Vide Petrum de Marca *in can.* 28 *concil. Claromont.*
(3) Concilium Eliberitanum *can.* 12, apud Labbæum *conc. t.* 1 *col.* 995, hos hæreticos decem annos agere pœnitentiam voluit; Concilium Agathense *can.* 60 *t.* 5 *col.* 530, tempus hoc contraxit ad annos tres, Concilium Epaonense *can.* 29 *t.* 5 *col.* 718 etiam tertio anno pœnitentiam mitigavit. Plura ea de re habet Binghamus *Orig. eccles. lib.* 16 *C.* 6 §. 16, 17 *tom.* 7 *p.* 302 *& seq. edit. Hala Magdeburg.* 1761.

TITULUS V.

De Schismate.

1. Schisma quid?
2. An schismatici sint hæretici?
3. Quotuplex schisma?
4. Schismaticorum pœnæ.

§. 1. Schisma etiam Græcorum nomen est, quod latine scissuram, ac divisionem significat. Schismatici sunt, qui se ab unitate separant Ecclesiæ Catholicæ, quæ in eo est posita, ut plures Ecclesiæ particulares, tamquam plura membra, sub uno omnium capite unum corpus efficiant. Cum autem hujus unitatis centrum sit Summus Pontifex, nec sine hoc centro, in quo omnes particulares Ecclesiæ copulantur, una ex cunctis Ecclesia effici possit: facile intelligitur, Ecclesiæ unitatem obrumpere, ideoque esse schismaticos, qui a Romano Pontifice discessionem faciunt (1). Nam qui discedunt a centro, in quo unitas existit, ii profecto ab unitate discedunt, nec cum Ecclesia conjuncti esse possunt, qui ab ejus capite disjuncti ac dissociati sunt. Itaque schismatici sunt Græci, qui sub Patriarcha Constantinopol. in Turcarum imperio vitam agunt (2); Ultrajectenses (3), ceteri, qui divisi sunt a Sede Romana, & a capite Ecclesiæ, centroque unitatis.

(1) Diserte Cyprianus *de Unit. Eccles.* p. 397 *ed. Balutii Ven.* 1728, (qui locus corruptus est in textu Felli p. 78 *ed. Amstelod.* 1700.) *Qui cathedram Petri*, inquit, *super quam fundata est Ecclesia, deserit, in Ecclesia se esse confidit?* Hieronymus Ep. 15 *n.* 2 *ad Damas. P. de Hypost. opp. t.* 1 *col.* 2 *ed. Vallarsii Veron.*, *Beatitudini tuæ*, inquit, *idest cathedra Petri communione consocior .... quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est*, Ambrosius *Orat. de Obit. Satyr. fr. n.* 47 p. 527 *t.* 7 *edit. Venet.* 1781 *percontatusque ex eo est*, inquit, *utrunam cum Episcopis catholicis, h. e. cum Romana Ecclesia conveniret.* Eadem est sententia Irenæi *Contr. hæres. l.* 3 *c.* 3 *opp. t.* 1 *p.* 174 *ed. Massueti Venet.* 1734, qui de Ecclesia Romana dicit hæc. *Ad hanc enim Ecclesiam propter potiorem principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est eos, qui sunt undique fideles.* Quem clarissimum Irenæi locum frustra convellere, ac detorquere conantur Protestantes, præsertim Fellus, Giabbius, Salmasius, quos solide refellunt Massuetus *Diss.* 3 *in Irenæum art.* 4 *n.* 31 *et seq. cit. ed. Venet.*, Valsecchius *La verità della Chiesa Cattolica Romana C.* 6, & Mamachius *Ep.* 4 *ad Febron. p.* 322 *seq. et p.* 419 *seq.* Possem & alia afferre Patrum, & Conciliorum quoque testimonia, quæ prope innumera sunt, nisi Institutionum brevitas impedimento esset. Nolo tamen omittere præclara quæ-

dam ea de re Gallicanæ Ecclesiæ testimonia. „ Il ne faut, inquit Bossuetius Instruct. sur les promesses faites à l' Eglise p. 96 Paris 1700, que un peu de bon sens, & de bonne foi, pour avouer, que l'Eglise Chretienne a eu dés son origine, pour une marque de son unité, la communion avec la Chaire de S. Pierre, dans laquelle tous les autres Siéges ont gardé l' unité. In qua sola unitas ab omnibus servaretur: en sorte qu'en y demeurant, comme nous faisons, nous sommes le corps, qui a vu tomber à droit, & à gauche ceux, qui se sont separez eux mémes. Episcopus Boloniensis Docum. pastor. 1724. Il ne me reste, inquit, mes très chers frères, qu'à vous exhorter à ne vous separer jamvis de la foi de l'Eglise de Rome. C'est par l'union aut Saint Siège Apostolique, que l'Eglise est une. Et Cardinalis de Bissy in Docum. pastor, 14 Juin 1728: L'eglise de Rome, inquit, que Jesus Christ a établie la tête d'un corps, qui doit toujours être un, & qui ne peut toutefois conserver son unité, qu'en demeurant uni avec elle. " Alia bene multa ea de re Gallicanæ Ecclesiæ testimonia collegit Auctor operis, cui titulus *de Romani Pontificis auctoritate Ecclesiæ Gallicanæ doctrina l.* 1 *c.* 3 §. 2 & 3. Egregie totum hoc argumentum persequitur. Auctor tractatus *de schismate*, qui primum Gallice editus est, deinde Italice redditus prodiit an. 1718 sine loco. Illud postremo animadvertam, adeo necessariam semper habitam fuisse omnium Ecclesiarum cum Romana Ecclesia communionem, & conjunctionem, ut cuncti Episcopi eam præseferre; atque omnibus testatam facere voluerint. Ea de causa in Concilio Nicæno statutum est, ut in literis formatis, quæ catholicam communionem ostendebant, non solum describeretur prima litera nominis trium Personarum Sanctissimæ Trinitatis, sed etiam prima litera nominis Petri, ut ita communio cum unitatis centro Romana Ecclesia designaretur, uti ostendit Baronius *ad an.* 325 *p.* 145 *t.* 4 *edit. Lucæ.* Hinc etiam, ut recte est observatum a Cl, Zaccaria *de Reb. ad histor. atque antiq. eccles. pert. Diss.* 12 *c.* 5 §. 5 *p.* 251 *ed. Fulgin.* 781, sæc. IX catholici Episcopi, ut a schismaticis distinguerentur, sese *Apostolicæ Sedis gratia* Episcopos appellabant." Hæc quidem formula his concepta verbis, qua nunc etiam Catholici Episcopi utuntur, haud usurpari primum cœpit sæc. XIII, ut Thomassinus *Vet. & nov. Eccles. disciplin. par.* 1 *l.* 1 *c.* 60 *n.* 9. Patres Maurini *de Arte diplomatica t.* 4 *p.* 591 *not.* 1, aliique existimant, sed etiam sæc. XI & XII in usu erat, quod certissimis allatis monumentis ostendit Zaccaria *loc. cit. c.* 2 *p.* 235 & *seq.* Quin etiam multo ante hoc tempus S. Leo M. Anatolium sua, hoc est *Apostolicæ Sedis gratia* Constantinopol. Episcopum constitutum affirmat, uti sapienter est animadversum a Cl. Mamachio *Ad auctor. oper. Quid est Papa? Ep.* 3 §. 1 *tom.* 1 *p.* 251 *ad* 256, quo loco graviter, nervoseque ostenditur, quam merito ab Episcopis, præsertim Occidentis, ea formula adhibenda sit.

(2) Adversus schisma Græcorum late scripserunt Emmanuel Coleca *lib.* 4 *Contra Græcos*, Jos. Sthegmannus *Refutatio errorum Photianorum*, Michael Nau *Ecclesiæ Romanæ Græcæque vera effigies &c. Paris.* 1680, Stephanus de Altimura, quo nomine latet P. Le Quienius, *Panopliæ contra schisma Græc. Paris.* 1781.

(3) Confer *Historiam de Rebus Ecclesiæ Ultrajectensis a tem-*

pore mutatæ religionis in Fæd. Belgio monumentis authenticis roboratam variisque dissertationibus illustratam Coloniæ Agrippinæ 1725, Cornelium Paulum Hoynchwan Papendreth *Historiæ Ecclesiæ Ultrajectinæ a tempore mutatæ Religionis in Fœderato Belgio, in qua ostenditur ordinaria Sedis Archiepiscopalis, & Capitula jura intercidisse Mechliniæ* 1725, & Aloysium Mozzium *Storia delle rivoluzioni della Chiesa di Utrecht, Venezia* 1787. Hoc quoque argumentum pari cum laude tractavit Laurentius Veith in libro *de Gemina delectatione* edito *Augustæ Vindelic.* 1785 *sect.* 2 *art.* 2 *p.* 100 *seq.* Videndæ autem in primis sunt literæ tres plenæ gravitatis, veritatis, auctoritatis, dignitatis, quas Optimus, Sapientissimusque Pontifex PIUS VI an. 1778 & 1779 dedit ad Fœderati Belgii Catholicos adversus schismaticos Episcopos Ultrajectenses, quasque describit Mozzius *cit. hist. p* 203 *seq t.* 3.

§. 2. Schismatici proprie hæretici non sunt, quoniam integram relinquunt Ecclesiæ doctrinam (1); at nullum schisma est, si diu stet, quod in hæresim non recidat, quoniam qui in illo pervicaci animo perseverat, Ecclesiæ auctoritatem contemnit, ipsaque pertinacia schismatici profitentur, quod catholicæ Ecclesiæ doctrina non patitur, extra Ecclesiæ unitatem salutem dari (2). Quia omnes schismatici sibi aliquod dogma confingere solent, ut justas suæ discessionis causas habere videantur (3).

(1) *Can.* 43 *Caus.* 23 *qu.* 5.

(2) Nostro hoc sæculo Thillotsonus, Saurinus, Bolingbrokius, Jurieus, Marchio de Argens, ceteri similes ausi sunt defendere, quod hæretici et schismatici extra ecclesiæ unitatem non sint, atque æternam salutem consequi possint. Institutionum brevitas haud patitur, me longo sermone immorari in eorum commentis refutandis, quod post Bossuetium, aliosque complures catholicos Scriptores egregie præstitit Valsecchius *La verità della Chiesa Catolica Romana* C. 8. Vide etiam Lupolum *Prælect. jur. Eccles.* C. 6 §. 8 *et seq.*

(3) S. Hierony. *in C.* 3 *Ep. ad Titum opp. t.* 7 *col.* 738 *ed. Vallar. Ver.*

§. 3. Est autem schisma vel internum, vel externum. Interni schismatis reus est, qui a propria Ecclesia injuste discedit, in eaque turbas excitat, & coetus conflat, qui in diversa studia rapiantur. Externum schisma est, ubi particulares Ecclesiæ, quæ mutuis foederibus nexæ & jugatæ sunt, exortis dissidiis dissociantur, neque amplius unam majorem ecclesiam conficiunt, sed tot existunt particulares coetus, quot sunt ecclesiæ inter se dissidentes. Atque hoc quidem schisma particulare est, cum particulares Ecclesiæ inter se tantum dissociatæ sunt, sed tamen cum universa-

li Ecclesia communionem, ac societatem retinent. Nam universale schisma est, cum aliqua Ecclesia, vel aliqui Christiani a catholicæ Ecclesiæ universitate discedunt.

§. 4. Shismatici, qui ab universali Ecclesia discessionem faciunt, iisdem prope poenis, quibus hæretici, afficiuntur. Quamquam enim schisma sine hæresi esse possit, tamen eam plerumque conjunctam habet, aut in eamdem erumpit. At qui a sua Ecclesia, suoque Episcopo injuste separantur, si clerici sint deponuntur, si laici, extra Ecclesiam projiciuntur (1). Quod si Episcopus in pietate peccet, atque hæresis, apostasiæ, schismatis reus sit, recte se Christiani a peccatore præposito separabunt (2).

(1) Canon Apostolorum 32 apud Cotelerium *PP. Apostolic. t.* 1 *p.* 440 *ed. cit.* Clericus Schismatis reus etiam pœna excommunicationis plectitur in *can.* 43 *Caus.* 23 *quæst.* 5.

(2) *Plebs*, inquit Cyprianus *Ep.* 67 *al.* 68 *p.* 288 *ed. Amstelod.* 1700, *obsequens Prælatis Dominicis, et Deum metuens a peccatore Præposito separare se debet, nec se ad sacrilegi sacerdotis sacrificia miscere.*

TITULUS VI.

De Vetita tolerantia Hostium religionis.

1. Omnes a catholica veritate dissentientes inter catholicos non tolerandi.
2 ad 4. Quid Ecclesia; quid Princeps sæcularis in hoc genus hominum agere debeat?
5. Ne recta quidem ratio sinit inter catholicos versari homines, qui a veritate abhorrent.
6. Nulla his hominibus justa erroris excusatio est.
7. Quando, & quomodo hi homines tolerari possint?

§. 1. Ne catholicorum animi inficiantur erroribus, pravisque opinionibus, & factis eorum, quibus aliena a veritate sententia, & religio est, recte & sapienter Ecclesia constituit, ut hi homines procul a catholicorum societate & consortio expellantur (1). Horum autem multiplex genus est. Nam alii sunt, qui Deum prorsus tollunt, aut qui otiosum fingunt, & nihil solicitum rerum humanarum Deum; alii, qui rerum omnium effectorem faciunt, quod creatum est; sunt denique Apostatæ, Hæretici, Schismatici. Hi ut inter Catholicos maneant, ferendum non est.

(1) Vetus est error Apellis, ut testatur Eusebius *Histor. l.* 5

t. 16 *p.* 226 *ed. Valesii Cantab.* 1720 ajentis fidei rationem non esse quærendam, quia si omnes in Christum credunt, atque in eo spem suam ponunt, ad eamdem Ecclesiam pertinent, etiamsi fortasse in aliis rebus dissentiant; quem errorem & Georgius Cassander Bellarmini ætate, ut ipse testatur *de Laicis Leg.* 3 *C.* 19 *opp. t.* 2 *p.* 272 *ed. Venet.* 1721, excitavit. Donatistæ Augustini ætate adversus catholicos contendebant hæreticos esse tolerandos, non autem coercendos pœnis temporalibus sive spiritualibus, quod ipse Augustinus ostendit *Contr. ep. Parmenian. l.* 1 *c.* 8 *opp. l.* 9 *col.* 19, *& Contr. opp. Petil. l.* 2 *c.* 10 *t.* 9 *col.* 223 *ed. Venet.* 1733. Errorem hunc integrarunt Joannes Wicleffus, Joannes Hussius, Lutherus, Raymundus Lullus, Lælius Soccinus, Gerardus Titius, Zimmermannus, Claudius, Jurieus, & omnes fere Protestantes. In eodem luto hæsitarunt Auctor literarum Judaicarum, Persarum, Turcicarum, Peruvianarum, Auctor operis *Essai sur la liberté de produire ses sentimens*, Auctor *des Moeurs*, Auctor *de l' Esprit*, Voltairius *Traité sur la tolerance*, Montesquieux *Esprit des loix liv.* 25 *chap.* 9 *&* 10, Alembertus *Defense de l'esprit des loix v. tolerance*. Novissime hæreticos & theologice, & civiliter tolerandos esse contendunt Bartholinus a S. Paulo Eremita Monachus, Leopoldus ab Hay Episcopus Gradecti Reginæ vulgo *Konigratz*, quem solide Josephus M. Isotta opusculo Vercellis edito ann. 1788 *Della Tolleranza Cristiana*, Tamburinius, quem Bartholomæus Cuccagnius peculiari opere refutavit. Ex ipsis Protestantibus, qui saniores sunt, ultro fatentur, atque ostendunt, nullo modo tolerandos illos, qui Deum negant, aut qui eum nullam omnino habere censent rerum humanarum procurationem, quæ monstra opinionum ipsi quoque civili reipublicæ maxime perniciosa esse docet Cicero *de Natura Deor. l.* 1 *n.* 2 *& seq. opp. t.* 2 *p.* 501 *& seq. ed. Genevæ* 1743. Ex eorum numero sunt Grotius *de Jur. bel. et pac. l.* 2 *c.* 20 §. 46, Puffendorfius *de Offic. homin. et civ. l.* 1 *c.* 4 §. 2, *et de Jur. natur. et gent. l.* 3 *c.* §. 2 Wolfius, Thomasius, Bohemerus, Schmidius, aliique complures, quos Jo. Albertus Fabricius laudat, & sequitur duobus operibus, quorum alteri titulus est *Delectus argumentorum, & syllabus scriptorum, qui veritatem religionis Christianæ asseruerunt c.* 14; alteri vero *salutaris lux Evangelii c.* 26, item auctor Epistolæ *super tolerantia*, quæ Lockio tribuitur, quamque describit Clericus *Biblioth. univers. t.* 15. Nostris vero Catholicis certum, fixumque est, tolerandos non esse homines a catholica veritate alienos, eosque meritis quoque pœnis esse coercendos; atque id late demonstrant Suaresius *de Fide Sess.* 3 *disp.* 20 *per tot.*, Bellarminus *de Laicis l.* 3 *c.* 31, *&* 22 *opp. t.* 2 *p.* 276 *ed. Venet.* 1721. Roffensis *art.* 33 *Contr. Luther.*, de Castro *de Just. haret. punit. l.* 2, Jacobus Pamelius *de Religion. diversitatibus non admittendis*, Valsechius *Dei fondamenti della religione, e dei fonti dell'empietà l.* 3 *par.* 1 *c.* 16, *& L.* 1 *verità della Chiesa Cattolica Romana c.* 8 §. 11 *seq.*, Panius *Du tolerantisme*, Gouchatus *Lettr. critiq. let.* 126 *ad* 146, Nonnotus *L'esprit de Voltaire dans ses ecrits cabp.* 10 *Observ. sur la tolerance*, Lupolius *Prælect. Jur. Eccles. lib.* 3 *c.* 5 §. 19, Emmanuel de Itturiaga, *Lettera di M..... al Vescovo di Konisgratz, & in ejus apologia*, cui titulus *Il sistema della tolleranza*, Joannes Damianus Vaccensis Archidiaconus *justa religionis coactio*,

Auctor operis Friburgi editi an. 1785, cui titulus *La tolerance Chretienne opposée au tolerantisme philosophique, ou lettres d'un patroite ou soi disant curé sur son dialogue au sujet des protestans.* Videnda est etiam *Apologie de Louis XIV, & de son conseil sur la revocation de l'édit de Nantes pour servir de reponse à la lettre d'un patriote sur la tolerance civ. des protestans de France*; præterea videndum est diarium ecclesiasticum Romæ *t.* 1 *p.* 131 & 147, & *t.* 2 *p.* 36 57 61 65. Præclare Bossuetus, qui totum hoc argumentum late persequitur contra Jurieum *Histor. des variat. sixieme avertissem. derniere part. t.* 5 *p.* 155 *seq. edit. Paris.* 1470, inquit, *n.* 115 *p.* 311 : „ On voit clairement, que ce qui rend cette Eglise si odieuse aux Protestans, c'est principalement, & plus que tous les autres dogmes, sa sainte, & inflexible incompatibilité, si on peut parler de cette sorte c'est qu'elle veut etre seule, parce qu'elle se croit l'épouse; titre, qui ne souffre point de partage... Car c'est en effet ce qui la rend si sevére, si insociabile, & ensuite si odieuse à toutes les sectes séparées, qui la plupart au commencement ne demandoient autre chose, si non qu'elle voulût bien les tolérer, ou du moins ne les pas frapper de ses anathèmes. Mais sa sainte sevérité, & la sainte délicatesse de ses sentimens ne lui permettait pas cette indulgence, ou plutôt cette mollesse; & son inflexibilité qui la fait hair par les sectes schismatiques, la rend chère, & vénérable aux enfans de Dieu ".

§. 2. Porro Ecclesiæ est curare diligenter, ut fidei depositum integrum conservetur; ut unitas fidei, & charitatis, ideoque & veritatis a nemine abrumpatur; ut procul sit omnis error, & cuncta removeantur, quæ veritati obesse, atque ab ea Christianos abstrahere possunt (1). Quare ejus omnino proprium est officium, atque munus tum procul ejicere, tum pœnis coercere omnes (2), qui cum catholica veritate dissentiant, alios corrumpere, fidemque infuscare possunt exemplo, impunitate, licentia, mali contagione, quæ ab uno profecta manat latius. Imo hæc agendi ratio non iis tantum prodest, qui integra fide sunt, a quibus omne removetur periculum depravationis, sed etiam iis, qui in errore versantur, quibus sæpe Ecclesiæ judicium, & justa coercitio salutem attulit (3).

(1) „ Igitur scintilla statim ut apparuerit, inquit Hieronymus Comment. in Ep. ad Galatas *C.* 5 *vers.* 9 *opp. t.* 7 *col.* 489 ed. Vallarsii Veron., extinguenda est, & frumentum a massæ vicinia removendum, secandæ putridæ carnes, & scabiosum animal a caulis ovium repellendum, ne tota domus, massa, corpus, pecora ardeat, corrumpatur, putrescat, intereat. Arius una scintilla fuit, sed quia non statim oppressa est, totum orbem ejus flamma populata est. S. Ambrosius *de Fid. ad Gratian. c.* 6 *opp. t.* 5 *p.* 511 *ed. Venet.* 1781 dicit hæc: hæresis velut quædam hydra fabularum, vulneribus suis crevit, & dum sæpe redicitur, pullulat, igni debita, incendioque peritura ".

(2) *Cur ergo non cogeret Ecclesia*, inquit Augustinus *Ep.* 185 *ad Bonifac. c.* 6 *opp. t.* 2 *col.* 652 *ed. Ven. cit.*, *perditos filios, ut redirent, si perditi filii coegerunt alios, ut perirent? Hieronymus ad Ripar. contr. Vigilant. Ep.* 109 *n.* 3 *col.* 721 *t.* 1 *ed. Veron. cit. Non est crudelitas*, inquit, (crimina pro Deo punire) *sed pietas.*

(3) Confer Augustinum *cit. Ep. ad Bonifac.*, ubi late hæreticos repellendos, coercendosque esse demonstrat; & si aliud aliquando senserat, sic scribit *in Retract. l.* 2 *c.* 5 *opp. t.* 1 *col.* 43 *ed. cit.*, „ sunt duo libri mei contra partem Donati, in quorum primo dixi, non mihi placere, ullius sæcularis potestatis impetu schismaticos ad communionem violenter arctari. Et vere tunc mihi non placebat, quia nondum expertus fueram, vel quantum mali auderet impunitas, vel quantum eis in melius mutandis conferre potest diligentia disciplinæ “.

§. 3. Atque ita semper Ecclesia, Patresque omnes (1) devitari voluerunt, & cum catholicis conjunctos & consociatos esse vetuerunt omnes, qui a fidei veritate aberrarent; exemplo scilicet, & auctoritate eorum, quæ sacris libris continentur (2), quæque ab Apostolis gesta sunt (3). Neque vero alicui vim infert Ecclesia, aut aliquem ad fidem violenter adducit, cum eos homines procul a catholicorum consociatione esse jubet, & pœnis etiam coercet. Tantum ea curat, ut erroribus non inficiantur, qui fide integra sunt, atque ut pœnis moniti errorem noscant, & ad fidem redeant, qui ab ea discesserunt.

(1) Confer Polycarpum *Ep. ad Philippen. num.* 6 & 7, Ignatium M. *Ep. ad Smyrnen. n.* 4 & 7, utrumque apud Cotelerium *PP. Apostolic. t.* 2 *p.* 185 & 84 & 86 *ed. Amstel.* 1724, Justinum M. *Dialog. cum Tryphon. Jud. n.* 35 *p.* 132 *ed. Paris.* 1724, Irenæum *Contr. hæres. l.* 4 *c.* 26 *n.* 4 *opp. t.* 1 *p.* 262 *ed. Venet.* 1734, Cyprian. *Ep.* 36 *ad popul. Carthag. p.* 226 & 227 *ed. Amstelod.* 1700, Optatum Milevitanum *Contr. Parmenian. l.* 3 *c.* 7 *p.* 64 *ed. Antuerp.* 1702, Hieronymum *in Epist. ad Galat. c.* 5 *v.* 9 *opp. t.* 7 *col.* 738 *ed. Vallarsii Veron.*, Augustin. *Ep.* 93 *ad Vincent.* & *Ep.* 185 *opp. t.* 2 *col.* 230 & 645 *Tract.* 11 *sup. Joan. n.* 14 *t.* 3 *par.* 2 *col.* 382, & *Contr. Ep. Parm. l.* 3 *c.* 6 *t.* 9 *col.* 75 *ed. Ven.* 1730, Ambrosium paulo ante laudatum, Leonem M. *Ep.* 5 *ad Turib. in princ. opp. t.* 1 *col.* 696, & *Serm.* 69 *de Passion. Dominic. c.* 5 *col.* 271 *t.*, *opp. ed. Ballerin. Venet.*, Gregorium M. *l.* 1 *Ep.* 74 *ad Gennadium Patrit.*, & *Exarch. Afric. opp. t.* 2 *col.* 558 *ed. Paris.* 1705, Isidor. Hispal. *Sent. l.* 3 *c.* 13 *p.* 670 *ed. Paris.* 1601, Pelagium I. *Ep.* 2, 3 & 4 *ad Narset.* apud Labbæum *Concil. t.* 6 *col.* 468 *ed. Venet.*, Bernardum *Serm.* 66 *in Cantic. n.* 12 *opp. t.* 4 *p.* 541 *ed. Venet.* 1765, Thomam Aquin. 2 2 *qu.* 10 *art.* 8, & *qu.* 11 *art.* 3. Vide etiam quæ de Samosatensi, deque Alexandrina Ecclesia adversus Arianos gesta memorant Theodoretus *Histor. l.* 4 *c.* 16 *p.* 165 *ed. Valesii Cantab.* 1720; quæ Athanasius *in Vita n.* 68 *p.* 677 *opp. t.* 2 *ed. Patav.* tradit de Antonio,

qui scilicet *neque cum Meletianis schismaticis quidquam habuit commercii .... neque cum Manichæis, aliisque hæreticis amice contulit unquam .... Existimabat enim, & adhærebat, amicitiam horum, & consuetudinem animæ perniciem, atque interitum esse*; quæ denique ab omnibus generatim Episcopis contra hæreticos fieri consuevisse testatur Eusebius *Histor. l. 4 c. 24 p. 160 ed. Taurin.* 1746. Similia pene sunt, quæ de Paphnutio memoriæ prodidit Sozomenus *Hist. l. 2 c. 25 p. 81 ed. Cantab.* 1720.

(2) Joannes Ep. 2 *vers.* 10 & 11. *Si quis venit ad vos*, inquit, *& hanc doctrinam* (Christi) *non habet, nolite recipere eum in domum, nec ave ei dixeritis; qui enim dicit illi ave, communicat operibus ejus malignis*. Paulus ad Titum III 10 *Hæreticum hominem post unam, vel secundam correptionem devita, sciens quia perversus est*: & ad Romanos XIV 17 *Rogo vos, fratres*, ait, *ut observetis eos qui dissensiones, & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab illis; per dulces enim sermones, & benedictiones seducunt corda innocentium*. Idem habet ipse Paulus II *ad Timot. II* 17, & *seq.*, *II ad Thessalonic. III* 6 *et* 14, & Matthæus *VII* 15.

(3) Joannes Evangelista Cerinthum videns sese in balneo lavantem, statim fugit, sicuti narrat Irenæus *Contr. hæres. l. 3 c. 3 t. 1 p. 177 ed. Venet. cit.*, qui & hæc addit momentosa verba: *tantum Apostoli, et eorum discipuli habuerunt timorem, ut ne verbo tenus communicarent alicui eorum, qui adulteraverant veritatem*. Quod etiam scriptum reliquit Eusebius *Histor. l. 4 c. 14 p. 161 ed. Cantabrig.* 1720. Confer etiam quæ de Polycarpo Joannis discipulo scribit Hieronymus *de Vir. Illustr. c. 17 opp. t. 2 col.* 843 *cit. ed. Veron.*

§. 4. Sed & Princeps civili reipublicæ præpositus catholicæ religionis hostes expellere, pœnisque coercere debet (1). Nam ejus est tueri veritatem, curare diligenter, ut ea semper integra sit, removere omnia, quæ alios abstrahere ab hac veritate possunt, quæque hominum erga Deum officiis adversantur. Quare cum quis ab Ecclesia veræ religioni inimicus judicatus est, debet omnino Princeps omni ope & opera eniti, ut arceatur contagio sceleris, quo tota respublica corrumpi, & contaminari potest (2). Accedunt dissidia, seditiones, confusio, & perturbatio rerum, cetera mala, quæ ut plurimum, existunt propter consociationem eorum, quibus in odio veritas est (3); horum vero malorum vel ipse metus, atque periculum ad omnem eorum causam removendam solicitat eum, cui publica salus, atque tranquillitas commissa est.

(1) Duplex distinguitur tolerantia: altera, quæ ecclesiastica, altera, quæ civilis dicitur. Ecclesiastica tolerantia est, cum quis omnes hæreticos vera Ecclesiæ membra, & veros filios agnosci-

civilis autem, cum omnibus sectis libere suæ religionis cultus, impunitasque conceditur. Recte autem est animadversum a Bossueto *Histoire des Variat. avertissem. sixieme sur les let. de M. Jurieu dern. part. n.* 11 *t.* 5 *p.* 165 *ed. Paris.* 1770, quod eorum, qui civilem tolerantiam defendunt, hoc consilium, hoc propositum est, ut ecclesiasticam quoque tolerantiam confirment, interque catholicam, ceterasque religiones nullum discrimen faciant. „ Si on se déclarait, inquit ille, ouvertement pour la tolérance ecclésiastique, c' est-à-dire qu' on reconnût tous les hérétiques pour vrais membres, & vrais enfans de l'Eglise, on marquerait trop évidemment l' indifférence des Religions. On fait donc semblant de se renfermer dans la tolérance civile.... leur dessein veritable est de cacher l' indifférence des religions sous l'apparence misericordieuse de la tolérance civile.

(2) Egregie S. August. *Tract.* 11 *in Joan. ad n.* 14 *opp. t.* 3 *par.* 2 *col.* 382 *cit. ed. Venet.* „ Mirantur autem, inquit, quia commoventur Potestates Christianæ adversus detestandos dissipatores Ecclesiæ. Si non ergo moverentur, quomodo redderent rationem de imperio suo Deo? Intendat charitas vestra, quid dicam; quia hoc pertinet ad Reges sæculi Christianos, ut temporibus suis pacatam velint matrem suam Ecclesiam habere, unde spiritualiter nati sunt.... Talia facere volunt (hæretici) & saltem talia pati nolunt. Nam videte, qualia faciunt, & qualia patiuntur; occidunt animas, affliguntur in corpore, sempiternas mortes faciunt, & temporales se perpeti conqueruntur. S. Leo M. *ad Turrib. Ep.* 15 *in princ. t.* 1 *col.* 696 *ed. Ballerin.* dicit hæc: Merito Patres nostri, sub quorum temporibus hæresis hæc nefanda prorupit per totum mundum, instanter egere, ut impius furor ab universa Ecclesia pelleretur, quando etiam Principes mundi hanc sacrilegam amentiam ita detestati sunt, ut auctorem ejus, & plerosque discipulos legum publicarum ense prosternerent, & profuit diu ista districtio ecclesiasticæ lenitati, quæ, etsi sacerdotali contenta judicio, cruentas refugit ultiones, severis tamen Christianorum Principum constitutionibus adjuvatur, dum ad spirituale nonnumquam recurrunt remedium, qui timent corporale supplicium. Idem habet S. Isidorus Hispalensis *de Summo bono seu Sentent. l.* 3 *c.* 51 *p.* 636 *ed. Paris.* 1601, cujus hæc verba sunt: Sæpe per regnum terrenum cœleste regnum proficit, ut qui intra Ecclesiam positi contra fidem, & disciplinam Ecclesiæ agunt, rigore Principum conterantur, ipsamque disciplinam, quam Ecclesiæ humilitas exercere non prævalet, cervicibus superborum potestas principalis imponat, & ut venerationem mereatur, virtutem potestatis impertiat.“ S. Gregorius M. *l.* 1 *Ep.* 74 *opp. t.* 2 *col.* 558 *ed. Paris.* 1705 vehementer laudat Gennadium Patritium, & Exarcham Africæ, quod magno studio hæreticos armis persequerentur. „ Cognovimus, inquit, eos contra catholicam Ecclesiam, Domino eis adversante, colla subrigere, & fidem velle Christiani nominis inclinare; sed Eminentia vestra conatus eorum comprimat, & superbas eorum cervices juge rectitudinis premat “. Mitto cetera Patrum testimonia, quæ multa sunt; tantum seligam quædam ex iis, quæ a civili potestate adversus hæreticos gesta sunt. Constantinus M. in exilium pepulit Arium a Nicæno Concilio damnatum, teste Sozomeno *Histor. l.* 1 *c.* 20 *p.* 33 *ed. Cantabrig.* 1720: idem Donatistas in carn-

pum educi, ac trucidari mandavit, ut testatur Augustinus *contr. Ep. Parmen. l.* 1 *c.* 8 *opp. t.* 9 *col.* 19 *ed. cit.*, qui recte id factum affirmat, eumdemque adversus hæreticos severissimas tulisse leges, scribit Eusebius *In ejus vit. l.* 3 *c.* 64 *p.* 630 *ed. Cantabrig.* 1720. Justinianus omnes hæreticos procul ab imperio expelli voluit, ut tradit Auctor *Histor. Miscell. l.* 16, apud Muratorium *Rer. Ital. Script. t.* 1 *p.* 104 *Mediolan.* 1723. Priscillianus hæreticus cum sociis ab Evodio Præfecto jussu Maximi Imperatoris interfectus est, probante Hieronymo *ad Ctesiphont. Ep.* 133 *opp. t.* 1 *col.* 1023 *ed. Vallarsii Veron.* & Leone M. *Ep.* 15 *ad Turrib. opp. t.* 1 *col.* 696 *ed. Ballerin.* Michaelem Imperatorem hæreticos capite mulctatos voluisse; scribit laudatus Auctor *Histor. Miscel. l.* 14 *p.* 176, Basilium magum & hæreticum Romæ a catholico populo combustum fuisse, testatur Gregorius M. *Dialog. l.* 1 *c.* 4 *t.* 2 *col.* 165 *ed. cit.* Confer etiam *Leg.* 4, 5, 8 *cod. de Hæret.*, *L.* 1 *et de Sum. Trinit.*, *Leg.* 1 *& seq. de Apostat.*, item constitutionem Friderici II Imp., quæ integra describitur ab Innocentio Cironio *in V Comp. decretal.* & cujus fragmenta extant in *Auth. Si vero & Auth. Credentes C. eod.*, præterea quæ de Alexio Comneno Imp. memoriæ prodidit Zonaras in ejus vita *n.* 23 *in Byzantina Hist. collect. de Paris.* 1687 *p.* 301, de sui vero temporis disciplina S. Bernardus *in Cantic. serm.* 66 *opp. t.* 4 *ed. Venet.* 1765 *p.* 341.

(3) Quantum mali civili reipublicæ attulerint Ariani, Donatistæ, Manichæi, Viclephitæ, Hussitæ, Anabaptistæ, Lutherani, Calviniani, generatim omnes hæretici, satis ex historiis compertum est. Quod etiam ostendit Auctor libri editi an. 1787, cui titulus *Discours à lire au conseil en presence du Roi par un ministre patriote sur le projet d'accorder l'état civil aux Protestans.* Ipse Petrus Bayleus multa dat argumenta *in Commentar. Philos. ad illa verba Compelle intrare*, ut conficiat, puniendos esse atheos, & hæreticos, qui morum regulas corrumpunt, qui turbas in republica excitant, qui ministris injuriam irrogant, qui malæ fidei sunt, qui societati inferunt detrimentum. Ex quibus omnes pœnas a catholicis contra hæreticos constitutas vindicari, late, ac nervose ostendit Gauchatus *loc. cit. let.* 144. Confer etiam Bossuetium *Histor. variat. l.* 10 *c.* 56.

§. 5. Quin etiam recta ratio non sinit, nobiscum versari homines, qui abhorrentes a veritate sententias sequuntur. Nam ex ea cognitum, comprehensumque animis habemus, esse dominatorem, & effectorem omnium, cuncta nutu regentem, præsentem, immortalem, ac præpotentem Deum, quem eo, quo decet, cultu, prosequi debemus, & a quo quidquid credendum accepimus, veritatis habendum loco est. Non enim ipse falli, aut fallere quemquam potest. Quisquis igitur ab iis dissidet, quæ a Deo tradita, & patefacta hominibus sunt, impius est, & veritati resistit; nec recta ratio errorem cum veritate confundi sinit, & cum iis, qui veritati adhærent tut-

matim, atque commixtim vivere, qui alios deducere a veritate possunt (1).

(1) Pulchre Victorius Maria Costa de Arignano Cardinalis, & Archiepiscopus Taurinensis in egregia *Synodo Diœcesana*, quam nuper evulgavit, *cap.* 2 *p.* 33. *Neque enim hominum societati*, inquit, *bene esse potest, nisi homines secundum rectam rationem vivant. Quid autem est rectam rationem sequi, nisi Dei voluntati, qui æterna, & summa ratio est, obtemperare, & juxta eam vivere?*

§. 6. Neque alicui justa erroris excusatio est, aut quod in veritate hæret, aut quod eam non satis exploratam habet. Nam Deus, qui homines veritatem agnoscere, & sequi voluit, certa dedit signa, quibus eadem innotesceret. Quisquis hæc signa despicit, neque sedulo in veritatem inquirit, culpa non vacat; cum iis vero, qui prave sentiunt voluntate, & pervicacia sua, quæ potest esse recte sentientibus consuetudo, societas, similitudo religionis, morum, sententiarum, ex qua conjunctio societatis existit?

§. 7. Quod si interdum mali gravioris metus, atque periculum expelli non sinit e civitate hæreticos, ceterosque similes, licet exlegi necessitati morem gerere, & obtemperare. Tunc autem hi homines in civitate retinentur; sed ita tamen retinendi sunt, ut eorum error latius manere non possit, neque ceteri ex eorum societate detrimenti aliquid accipiant.

TITULUS VII.

De Libris improbatae Lectionis.

1. Quam grave ex pravorum librorum lectione malum,
2. Horum librorum lectio merito ab Ecclesia vetita.
3. Cautio in ea re Hebræorum, Ethnicorum, Sectarum omnium.
4. Pravorum lectio librorum ab Ecclesia vetanda est.
5. Ab Ecclesia speciatim notandi sunt libri, qui legi nequeunt.
6. Doctrina in aliquo libro ab Ecclesia damnata ab omnibus damnanda est.
7. Quomodo Summus Pontifex pravos libros condemnet?

§. 1. Non societas tantum, & consuetudo hæreticorum, eorumque omnium, qui male de religione sentiunt atque a veritate discrepant, sed etiam pravorum lectio libro-

sum nobis vehementer obest, moresque vitiat, & a rectis vivendi, atque credendi regulis abducit. Itaque ut a perniciosa refugimus societate, ita nobis abstinendum est a pravis libris, quorum præceptis imbui legendo possumus, atque ad eorum mores, consuetudinemque deduci (1). Imo gravius est, quod ex pravis libris, quam quod ex pravo sermone accipimus, detrimentum. Nam quæ legimus altius, quam quæ loquendo audivimus, hærent impressa animo, & difficilius e memoria elabuntur.

(1) Adversus vetitam pravorum librorum lectionem multa scripsere Protestantes, aliique complures, quibus nulla religio est, quique ægre ferunt, eripi ex manibus hominum libros, a quibus ipsi in errorem deducantur, eorumque mores depraventur. Jacobus Laurentius an. 1719. Amstelodami dissertationem edidit *de Libris Gentilium, Judæorum, Turcarum, Patrum, Pontificiorum tolerandis protestantium vero probibendis.* Daniel Francus sub disciplina Jacobi Thomasii an. 1666 exercitationem evulgavit *de Indicibus Papistarum expurgatoriis*, quam valde auctam an. 1684 iterum edidit Lipsiæ cum titulo *Disquisitio academica de Papistarum indicibus librorum probibitorum, & expurgatoriorum, in qua de numero, auctoribus, occasione, contentis, fine, et jure indicum illorum disseritur.* In eodem argumenti genere versati sunt Bernardus Von Sanden, cujus est *Exercitatio Theologica de indicibus librorum probibitoriis, et expurgatoriis apud Pontificios*; Jonas Conradus Schramm, a quo edita est disputatio *de Librorum probibitorum indicibus, horumque utilitate, et abusu*; Justus Henningius Bohemerus, cujus dissertatio *de Jure circa libros improbatæ lectionis ad leg. 4 §. 1 ff. Famil. ercisc.* prodiit an. 1724 Halæ Magdeburgicæ, quam deinceps ipse Bohemerus inseruit *Juri Ecclesiastico t. 4 l. 5 tit. 7 de Haret. §. 67 ad 124*; Christophorus Schoettgenius, qui Dresdæ evulgavit commentarios quinque, quorum tres sunt *de Indicibus librorum probibitorum, & expurgandorum*, quartus *de Nævis literariis*, quintus *de Nævis politicis Indicum probibitorum, & expurgatoriorum*, præterea tractatum *de Expurgatione Pontificia librorum probibitorum.* Est etiam Arnaldi opus, quod an. 1771 in italicum sermonem conversum Venetiis prodiit *delle Proibizioni de' libri.* In eodem luto hæsitant Voltairius, auctor literarum Judaicarum, itemque auctor libelli, cui titulus *Essai sur la liberté de produire ses sentimens*, aliique similes, qui bellum religioni, bonisque moribus indixerunt. Ecclesiæ potestatem vetandi lectionem pravorum librorum, præter duos Protestantes Danielem Colberum, & Andream Kunadium, in discrimen revocare ausi sunt Paulus Sarpius, Febronius, & paucis ab hinc annis Camillus Manettus Antecessor Patavinus, cujus anno 1767. Venetiis editi *Avvertimenti politici istorici canonico-legali ai Principi Cristiani intorno all' uso della loro potestà sulle cose ecclesiastiche e sacre*; item auctor operis *La Chiesa, e la repubblica dentro i loro limiti.* Sed de pravorum librorum merito vetita lectione, deque Ecclesiæ, & Romani Pon-

tificis in eo negotio potestate solide, graviterque disseruerunt Gabriel Putherbeus *Theotimum sive libris tres de Expurgandis malis libris*, Jacobus Gretserus *de Jure, et modo prohibendi, expurgandi, et abolendi libros hæreticos, et noxios*, qui deinceps scripsit etiam hujus operis *Supplementum*, ac denique *Epimetrum seu Auctarium ad opus, & supplementum de Jure, & modo*, quæ omnia extant *t.* 13 operum ipsius Gretseri, quæ anno 1634 edita sunt Ratisbonæ; Theophilus Raynaudus *Erotemata de malis, ac bonis libris, deque justa, aut injusta eorumdem confixione*, quod opus descriptum est inter cetera Raynaudi opera Lugduni edita an. 1665 *t.* 11. Multa etiam, & præclara eadem de re collegit Joannes Baptista Braschius in egregio opere *de Libertate Ecclesiæ t.* 3 *c.* 26; multa item in medium allata sunt a Mariano Ruelio Carmelita, qui Arcadico nomine Gilasci Eutelidensis edidit *Saggio dell' Indice Romano de' libri proibiti*, atque ab Alphunso de Liguorio Episcopo *de Justa prohibitione, & abolitione librorum nocuæ lectionis*, Sed omnium copiosissime, accuratissimeque totum hoc argumentum pertractavit Cl. Zaccaria, qui primum edidit dissertationem, quæ extat *t.* 3 *Annal. liter. Ital. l.* 1 *c.* 13, deinceps vero anno 1777 peculiare opus, cui titulus *Storia polemica delle proibizioni de' libri.* Habes hoc opere uno in conspectu positum quidquid ad justam nocuorum librorum prohibitionem, Ecclesiæque, & Romani Pontificis in ea re potestatem ostendendam, atque ad hæreticorum, aliorumque similia commenta refutanda pertinet. Videndi sunt etiam Gauchatus *Lett. crit. t.* 4 *let.* 41, Valsecchius *dei Fondamenti della Religione e dei fonti dell' empietà l.* 3 *par.* 3 *C.* 3 *et* 4, & Cl. Mamachius *ad auctor. opp. Quid est Papa?* §. 22 *t.* 1 *p.* 304 *et seq.*, a quibus ea de re multa sunt præclare, ac solide animadversa.

§. 2. Recte igitur & sapienter Ecclesia, cujus est curare, ut cunctis sana religio, moresque integri sint, & omnes mali, atque erroris auferatur occasio, lectionem vetat librorum, quos rectis moribus, ac fidei integritati noxios esse animadvertit. Quin etiam, ut omnis in re tam gravi damni suspicio & periculum arceatur, ne retineri quidem sinit eos libros, quos aliquis legere curiosus, atque imprudens, & a quibus infici errore potest. Qua in re Ecclesia non tantum prospicit & consulit saluti, atque utilitati Christianorum, sed etiam ab impetu & furore perditorum hominum virtutes vindicat, & veritatem sanctissimæ, religionis, quam si Dei filii esse volumus, venerari, diligere, vereri debemus. An non Ecclesiæ testimonio & auctoritate tueri oportet sanctitatem, ac veritatem Religionis; an non merito censura notantur, qui eam odio habent, contemnunt, irrident (1)?

(1) Utrumque hoc argumentum late & egregie persequitur Zac-

caria *loc. cit. l.* 2 *Dissert.* 1 *cap.* 1, 2, 3, ubi etiam recensentur libri, quorum lectio merito improbatur.

§. 3. Atque hic sane mos fuit Hebræorum (1), Ethnicorum (2), sectarum omnium (3), e medio tollere, atque etiam comburere libros, qui eorum religioni, bonisve moribus adversarentur. Nimirum recte omnes intelligebant, quantum religio, quantum mores, atque ipsa respublica caperet detrimenti ex lectione librorum, qui in omnium manibus impune, ac sine delectu versarentur. An non catholicis adhibenda erit cautio tam salutaris, tam necessaria, probata consensu Patrum (4), & Ecclesiæ disciplina (5), ne quis eorum abstrahatur a veritate, quæ tantum in Catholica Ecclesia est?

(1) Narrat Michael Glica 2 *p. ann. p.* 182 *ed. Paris.* 1660 *in Byzant. histor. collect.*, qui Eusebium laudat, quod Ezechias Rex libros aliquot, qui Salomoni tribuebantur, comburi jussit, ne forte populus ex eorum lectione in idololatriam raperetur. Sed quanta in librorum lectione cautio esset, & provisio Hebræorum, ostendit in primis agendi ratio, quæ in ipsis sacris Bibliis adhibebatur. Nimirum adolescentes, qui nondum trigesimum ætatis annum attigerant, ut scribit Hieronymus *Proem. in comment. ad Ezech. opp. t.* 5 *col.* 3 *ed. cit.*, aut potius ex vigesimo anno non excesserant, uti tradit Gregorius Nazianzenus *Apolog. opp. t.* 1 *p.* 21 *ed. fol.* 1690, legere non sinebant Genesim, quædam Ezechielis capita, & librum Canticæ, quod etiam memoriæ prodidit Origenes *Prologo in Cant. opp. t.* 3 *p.* 26 *ed. Paris.* 1740 *ne forte*, ut inquit auctor librorum *de Vit. contemplativ.* qui olim Prospero tribuebantur, nunc Juliano Pomerio adscribuntur, *l.* 3 *c.* 6 *n.* 6 *in append. opp.* 5 *Prosperi p.* 55 *ed. Paris.* 1711, „ hæc spiritualia secundum carnem adhuc carnales acciperent, nec virtutes cogitarent, quas mulieres illæ (quarum scilicet in iis libris mentio est) significant, sed ipsas cogitando carnaliter deperirent; propterea consulto juniores legere sunt illa prohibiti, quæ sicut spiritualiter accepta vivificant, ita carnaliter intelligentibus ipsa carnalis intelligentia occasiones carnalis concupiscentiæ subministrat ".

(2) Abderitem Protagoram, quod in principio libri sui sic posuerat: *de Diis neque ut sint, neque ut non sint, habeo dicere*, Atheniensium jussu urbe, atque agro exterminatum fuisse, librosque ejus in concione combustos, scribunt Cicero *de Natura Deor. l.* 1 *n.* 23 *opp. t.* 2 *p.* 525 *ed. Oliveti Genevæ* 1743, & Lactantius *de Ira c.* 9 *p.* 142 *t.* 2 *ed. Paris.* 1748. Sed Romanorum in primis magna fuit cura & solicitudo removendi, tollendique libros & cetera, quæ mores hominum depravare, eosque a religione avocare possunt. Multa ejus rei monumenta sunt apud Livium *l.* 25 *c.* 1 *t.* 3 *p.* 939 *l.* 39 *c.* 16 *l.* 40 *c.* 29 *t.* 5 *p.* 530 & 490 *ed. Drakenborchii Lugd. Batav.* 1743, Valerium Maximum *l.* 2 *c.* 1 *t.* 1 *p.* 23 *ed. Torrenii Leidæ* 1726, Svetonium *in August. c.* 31 *n.* 1

p. 225 *t.* 1 *edit. Leovardiæ* 1714, Senecam *Controv. proem. l.* 5 *t.* 5 *opp.* 348 *edit. Amstel* 1682, Tacitum *Annal. l.* 4 *n.* 55 *& l.* 14 *n.* 50 *p.* 597 *t.* 1 *& p.* 735 *t.* 2 *ed. Venet.* 1708.

(3) Catholicorum libros ab Arianis, ac præsertim Gregorio Cappadoce Patriarcha Alexandrino, Genserico, & Underico Vandalorum Rege, ab Iconoclastis crematos fuisse, testantur Athanasius *Encyclica ad Episcop. ab Ep. ad Ortodox. de persequ. excit. n.* 3 *opp. t.* 1 *p.* 90 *ed. Patav.* 1777, Victor Vitensis *de Perseq. Vandal. l.* 2 *n.* 12 *p.* 16 *& l.* 4 *n.* 2 *p.* 66 *ap. Ruinart. Hist. Pers. Vand. ed. Paris.* 1694, Theodorus Studites *Ep. ad Patriarch. Alex.* apud Baronium *ad an.* 817 *n.* 27 *t.* 13 *Annal. p.* 599 *ed. Lucæ.* Notum est, Lutherum corpus Juris Canonici igni tradidisse; quid actum ab Anabaptistis fuerit, narrat Sleidanus *l.* 10 quid a Calvinianis, patet ex eorum synodo apud Schultingium *lib.* 9 *Enacris. p.* 31. Quin etiam Hæretici tollendos, removendosque curarunt libros aliorum hæreticorum, qui ex diversis sectis essent. Gaspar Radecherus Lutheranus ea de re libellum Vittembergæ edidit an. 1556, ut conficeret, a magistratu tollendos esse libros eorum omnium, qui Lutherani non essent, quem librum memorat Gretserus *in Epimetr. seu Auctar. ad opus de Lib. mox prohib. cap.* 1. Revera Lutherani magnopere restiterunt Sacramentariorum libris, uti narrat Hospinianus *Histor. sacram. p.* 11, itemque libris Zuinglianorum, & Calvinianorum, quæ de re cum Calviniani quererentur, responsum ab illis est *in Refut. ortod ox. consens. p.* 14 „ jam quod conquerantur aliquibus in locis, libris Zuinglianorum, & Calvinistarum locum datum non esse, vel Theodosii, Valentiniani, & Marciani piissimorum Imperatorum exempla, qui ne quis Nestorii, Eutychetis, & Apollinistarum libros describeret, aut legeret, edixerunt ... nostrorum Principum pia mandata excusant. " Idem a Calvinianis adversus Lutheranorum libros factum est, quod multis collectis exemplis ostendit Zaccaria *loc. cit. Dissert.* 1 *c.* 7.

(4) Confer S. Dionysium Alexandrinum apud Eusebium *Hist. l.* 7 *c.* 7 *p.* 326 *ed. Valesii Cantabrig.* 1720, S. Hieronymum *Ep.* 84 *&* 107 *col.* 287 *&* 652 *t.* 1 *edit. Vallarsii Veronæ*, Theodorum Studitam *l.* 11 *Ep.* 167 *p.* 658 *ed. Paris. Sirmondi* 1696.

(5) Cum Paulus divinum verbum Ephesi nunciaret, *multi ex eis*, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, combusserunt coram omnibus, uti scriptum est in *Act. Apostol. XIX.* Insigne hoc monumentum esse monet Gretserus *de Jur. & mor. probib. l.* 1 *c.* 5 moris Ecclesiæ pravos eripiendi libros ex manibus Christianorum. Canon Apostolorum 52, 59 & 60 apud Cotelerium *PP. Apostol. t.* 1 *p.* 430 *ed. Amstelod.* 1724 divulgari vetat *falso inscriptos impiorum libros*, itemque libros schismaticorum a S. Cypriano vetitos fuisse, constat ex ejus *Ep.* 45 *p.* 231 *ed. Amstelod.* 1700 *p.* 128, Arii Thaliam a Patribus Concilii Nicæni condemnatam fuisse scribunt Socrates *Histor. l.* 1 *c.* 21 *p.* 40 *ed. Valesii Cantabrig.* 1720, & Nicephorus *l.* 8 *c.* 18 *p.* 569 *t.* 1 *ed. Paris.* 1630, quod Patrum decretum ab omnibus observari jussit Constantinus edicto, quod memorat Sozomenus *loc. cit.*, describit autem Socrates similiter *laudato loco.* Concil. Carthagin. IV apud Gratianum *can.* 1 *dist.* 37 cautum est, *ut Episcopus Gentilium libros non legat, hæreticorum autem pro necessitate et tempore.* Quid

dicam ed Origenis libris? Eos sane pluries damnatos, lectionemque eorum vetitam fuisse testantur Sozomenus *Histor.* *l.* 8 *c.* 14 *p.*343, Socrates *l.* 6 *c.* 9 *p.* 324 *ed. cit.*, & Hieronymus *l.* 2 *Contr. Rufin. n.* 22 *t.* 2 *col.* 515 *ed. cit.* Confer etiam Africæ Episcoporum literas contra Pelagii libros ad Innoc. I. apud Coustantium *Ep. Rom. Pontific. col.* 884, itemque literas PP. Conc. Ephesini contra libros Nestorii ad Theodosium, & Valentinianum Imperat. *Act.* 1 *t.* 3 *concil. col.* 1102 *Collect.* Labbæi, præterea S. Leonem M. *Ep.* 15 *ad Turibium c.* 15 & 16 *opp. t.* 1 *col.* 706 *edit. Ballerin.* ubi in Hispaniis *in nullo lectionis usu haberi* jubet Priscillianistarum libros atque apocryphas scripturas *non solum interdicendas* esse pronunciat, *sed etiam penitus auferendas, atque ignibus concremandas*; quod idem ipse Romæ fecerat adversus Manichæorum libros, sicuti narrat Prosper *in Chronic. col.* 749 *ed. Paris.* 1711. Mitto cetera, ne nimius sim. Tantum indicabo celebre decretum Gelasii Pont., quod pertinet ad exitum sæculi V, & quod vel unum ostendit, quanta jam esset ea ætate cura & solicitudo Sedis Apostolicæ, ne in Christianorum manibus versarentur libri, ex quibus ipsi damni aliquid accipere possent. De hoc decreto copiose disserit Zaccaria *loc. cit. l.* 1 *Ep.* 2, ubi etiam plura habes monumenta, quæ ad rem nostram pertinent. Videndi sunt etiam Binghamus *Orig. eccles. l.* 16 *c.* 7 §. 4 *p.* 103 *seq. t.* 7 *ed. Halæ Magdeburg.* 1761; & Mamachius *ad auctor. op. Quid est Papa? ep.* 5 §. 22 *t.* 1 *p.*304 *seq.*

§. 4. Jamvero quemadmodum leges, quibus pravorum lectio librorum interdicitur, huc spectant, ut omnibus sancta, integra, inviolata Religio sit, damnumque arceatur & periculum animarum; ita totum hoc negotium pertinet ad ecclesiasticam potestatem, cujus curam, diligentiamque desiderant sanctitas religionis, atque animarum salus. Et quoniam religioni infertur injuria, animi imbuuntur erroribus, sive publice sive privatim hi libri legantur; imo privata lectio, quæ fieri diligentius solet, plus affert detrimenti; idcirco utraque lectio vetanda est ab ea potestate, quæ homines deterreat ab iis, quæ in aperto, ac propatulo, quæque in occulto fiunt. Atqui tantum ecclesiastica potestas, quæ animis imperat, & eos pœna constringit, efficere potest, ut se homines ab iis abstineant, quæ non solum in luce & conspectu omnium, sed etiam in abdito, atque in tenebris fugienda sunt.

§. 5. Cunctos generatim libros, qui religioni & moribus officiunt, procul a nobis esse oportere, omnes facile intelligunt, quibus cordi religio, & integritas morum est. Sed nisi Ecclesiæ judicio constaret, quos speciatim libros legere sine periculo liceat, quos contra fugere oporteat,

cuncta essent incerta, & unius, alteriusve libidini commissa, ac sæpe quis imprudens & ignarus libros legeret perniciosos, quos salutares putabat, erroresque combiberet, qui semel infixi animo nunquam deponuntur. Quare Ecclesia designat libros religioni, bonisque moribus inimicos, hos legi, atque etiam retineri vetat, & pœnas etiam addit, quæ animum affligunt, ut timor non ex hominum judicio, quod facinoris occultatio fallit, sed ex peccati conscientia exoriatur (1).

(1). Atque ita sane omni ætate observatum est, scilicet pravorum lectio librorum semper ab Ecclesia vetita est, uti paulo ante demonstravit *not.* 5 et latius ostendit Zaccaria *loc. cit. Epoc.* 1 *ad* 7 *Diss.* 2. Quæ dum disputo, haud equidem inficior, etiam laicos Principes cavere suis legibus posse, ne quis legat, retineatve libros qui adversantur iis rebus, quæ eorum curæ, potestati, administrationi commissæ sunt. Verum hæ leges sunt ad instar reliquarum legum civilium, quæ tantum pœnis temporalibus repugnantes coercent, quæque vim exserunt suam in ea regione in qua conditæ sunt. Ecclesiæ tantum est vetare libros, qui religioni, bonoque spirituali adversantur, ejusque leger pœnas quoque irrogant spirituales, & ubique Christianos obstringunt. Quod si interdum a laico Principe vetiti sunt Hæreticorum libri, id quidem factum est, posteaquam illi Ecclesiæ judicio vetiti jam, damnatique fuerant. Arii libros jam igni tradiderant Nicæni Patres, antequam eos Constantinus edicto proscriberet. Theodosius Jun. & Valentinianus Nestorii libros improbarunt; sed hi Synodo Ephesina *anathematizante fuerunt condemnati*, ut inquit Liberatus Diaconus *in Breviar.* C. 10 *p.* 44 *ed. Garnerii Paris.* 1675. Confer S. Cœlestinum *Ep.* 13 *ad Nestorium n.* 2 *seq. col.* 1115 *seq.* apud Coustantium *Epistolar. Rom. Pontif. et Ep.* Joan. Antiocheni, quæ est 5 *inter Cœlestinianas n.* 2 *ibid. col.* 1235, Similiter in Capitularibus Caroli M. *l.* 1 *C.* 75 apud Balutium *t.* 1 *col.* 482 *edit. Ven.* 1772 quidam libri improbantur; sed antea simile a Zaccaria Pontifice decretum emissum fuerat, uti observat Pithoeus *Glossar. ad Capitular. verb. Tractatus catholici t.* 2 *col.* 512. Ac ne omnia persequar, nonne Leo X Lutheri libros condemnavit? Idem postea factum est a Carolo V, sed is primum edicto monuit, ea *scripta* esse *a Summo Pontifice auctoritate sua Apostolica, ut præmittitur, damnata.* Theodosius primus cum seductus a Chrysaphio Monothelita fuisset (vide 3 *P. Concil. Calced. C.* 19 *t.* 4 *Concilior.* Labbæi *ed. Ven. col.* 1807) Theodoreti scripta nondum ab Ecclesia improbata damnavit. Verum Chalcedonense Concilium, uti constat ex *Act.* 8 *t.* 4 *Concil. col.* 1522 *col.* Labbæi, nulla Imperatoriæ legis habita ratione Theodoretum absolvit, suæque Sedi restituit; deincepsque eamdem legem Valentinianus & Marcianus abrogarunt declarantes, „ quod injusta sententia nihil obsit Eusebio quoque & Theodoreto religiosis Episcopis, qui eadem lege continentur, quoniam non possunt sacerdotes constitutione damnari, quos synodicum ornat de conservata religione decretum " Conc. Calcedonense *par.* 3 C.

11 *col.* 1510 *t.* 4 *cit. coll.* Quid? Enoticon Zenonis, Ectesim Heraclii, ac Typum Constantis nonne semper Ecclesia despexit, atque rejecit? Sæpe etiam laici Principes gravissimas contra hæreticos edidere leges, verùm rogatu Ecclesiæ, quæ civilibus quoque pœnis in hæreticos animadverti curavit, ut facilius eorum audacia coerceretur. Ita *Imperatorum* (Arcadii, & Honorii) *scripta, quæ de Alexandria & Ægypto Origenittas pelli jubent*, Hieronymo, ut ipse inquit *contr. Rufin. l.* 2 *C.* 2 *opp. t.* 2 *col.* 468 *ed. Vallarsii Veronæ, suggerente dictata sunt.* Hieronymus autem sine dubio hoc mandatum acceperat ab Anastasio I. P., qui illud Imperatorum edictum *responsa* tantum appellat *Ep.* 3 apud Labbæum *t.* 2 *Concil. col.* 1432. Ephesini Patres ad Theodosium & Valentinianum Imperatores dedere literas, ut cunctos Nestorii libros comburi curaret. Concilium Ephesinum *Act.* 1 *t.* 3 *cit. collect. col.* 1102, atque Orientales Episcopi orthodoxi, & Archimandritæ Constantinopolitani, uti patet ex Concilio Constantinopolitano sub Menna habito *ann.* 536 *t.* 5 *Concil. col.* 1006 *cit. collect.* Agapitum P. rogarunt, ut a Justiniano contra Severi libros edictum impetraret.

§. 6. Ecclesiastica autem potestas, a qua damnantur, improbanturque libri, ex quibus religio & mores detrimentum capiunt, est ipsa Ecclesia, & Sum. Pontifex Ecclesiæ caput (1). Alterutrius judicio & auctoritate opus est, ut omnes per totum Christianorum orbem lege obstringantur, quodque ab iis ebitum est judicium neque falli, neque fallere quemquam potest. Quare sive aliquis damnatus error fuerit (2), sive definitum in libro errorem inesse (3), sive speciatim, sive generatim, atque, ut, ajunt, *in globo* proscripti errores fuerint (4); quidquid a Sum. Pontifice, aut ab Ecclesia sive sparsa per terrarum orbem universum, sive in Synodum congregata pronunciatum, sancitumque est, apud omnes veritatis loco esse debet. Episcopus etiam, ac provinciale Concilium damnat, legique vetat libros, quos noxios esse animadvertit, sed ejus leges circumscribuntur terminis dioeceseos, aut provinciæ, in qua latæ sunt, & errori subesse possunt.

(1) Ne omnia colligam monumenta Pontificiæ Potestatis in damnandis, vetandisque libris religioni, bonisque moribus inimicis, quod operæ esset scriptionisque longioris, quodque egregie præstitit Cl. Zaccaria *lib. indic.*, pauca tantum indicabo, quibus cognitis facile erit de ceteris judicare. III sæc., ad Pontianum Pontificem libri Origenis missi fuerunt, ut damnarentur. Confer Coustantium *in Pont.* §. *un. n.* 1 *col.* 116, *et in Fabian.* §. 1 *n.* 1 *col.* 117. Confer etiam Anastasium I. *Ep. ad Joan. Hierosolymit.* apud eumdem Coustantium *Ep. Rom. Pontific. col.* 726. Ad Innocent. I. Sum.

Pont. præstantissimi quinque Africæ Episcopi dedere literas, ut Pelagii librum condemnaret. *Anathemet ergo* (inquiunt illi apud Coustantium *Ep. Roman. Pontific. col.* 884) „ Pelagius scripta sua ... Aut si sua esse negat, aut scriptis suis ab inimicis suis dicit immissa quæ sua esse negat, anathemet ea tamen, & damnet paterna exhortatione, & auctoritate Sanctimoniæ tuæ ... Si enim cognoverint (*Pelagii socii*) eumdem librum, quem illius vel putant esse, vel norunt, episcoporum catholicorum auctoritate, & maxime Sanctitatis Tuæ, quam apud eum esse majoris ponderis non dubitamus &c." Librum Innocentius legit, & eum a quovis *damnandum*, atque *calcandum* Africanis Episcopis respondit apud Coustantium *loc. cit. col.* 905. Leo I. Priscillianistarum libros non modo legi vetuit, sed etiam flammis tradi voluit *Ep.* 15 *t.* 2 *opp. p.* 694 *edit. Ballerin. Ven.* Plura quoque hæreticorum opera jussu Gelasii I. apud Anastasium Bibliothec. *in Gelas. t.* 1 *p.* 167 *n.* 2 *ed. Romæ* 1724, & Symmachi apud eumdem *in Symmac. n.* 1 *p.* 175 incendio conflagrarunt. Similia habes apud Gregorium M. *l.* 6 *Ep.* 66 *opp. t.* 2 *col.* 852 *ed. Paris.* 1705, quem in locum Monachi e Congregat. S. Mauri rectissime adnotarunt „ agnoscendam esse scilicet in Romanis Pontificibus libros aliquos prohibendi potestatem, & consuetudinem, cui parere tenebantur etiam Orientalis Ecclesiæ alumni Constantinopolitano Patriarchæ, aut alteri alioqui subditi." Huc etiam spectat Concil. Turonense an. 567 *can.* 20 apud Labbæum *t.* 6 *concil. col.* 541, cujus hæc verba sunt: „ Et quorum auctorum valere possit prædicatio, nisi quos Sedes Apostolica aut semper intromisit, aut apocryphos fecit? & Patres nostri hoc semper custodierunt, quod eorum præcipit auctoritas." Adde curam & solicitudinem, quam semper præstantissimi viri habuerunt, ut eorum scripta, Summi Pontificis judicio probarentur. Dionysius Alexandrinus ad Dionysium alterum Summum Pontificem libros quatuor misit, ut ipse judicaret, num ejus recta esset de Trinitate fides, de quo aliqui dubitaverant. Libros item quatuor contra duas Pelagianorum literas ad Bonifacium P. misit Augustinus significans, sese ea scripta mittere *non tamen discenda, quam examinanda, et ubi forsitan aliquid displicuerit, emendanda:* Augustinus *opp. t.* 10 *col.* 433 *ed. Ven.* 1733. De Cæsario Arelatensi scribit Hennadius *de Script. Eccles. C.* 86 *in t.* 2 *opp. S. Hieron. ed. Veron. col.* 984, quod ipse „ de Gratia quoque, & libero arbitrio edidit testimonia Divinarum Scripturarum, & Sanctorum Patrum judiciis munita ... Quod opus etiam Papa Felix per suam epistolam roboravit, & in latius promulgavit." Ipse Gennadius *C.* 99 *et* 100 *ibid. col.* 989 *et* 990 testatur, suum se de fide librum Gelasii P. judicio subjecisse, eumdemque Gelasium Honorati Massiliensis scripta approbasse. Sunt etiam Nicolai I. Pontificis celebres responsiones *ad Consulta Bulgaror.*, atque in his *n.* 103 apud Labbæum *concil. t.* 9 *col.* 1566 retineri vetantur, & cremari jubentur Saracenorum libri, quos Bulgari abstulerant. Quid adversus Photii libros, quibus homo schismaticus Summum Pontificem Sedemque Apostolicam audacissime insectabatur, ab Hadriano II. Pontifice actum fuerit, constat ex Concilio Romano an. 868 apud Labbæum *t.* 10 *col.* 447, atque hoc quidem factum VIII. Œcumenico Concilio probatum est *Act.* 7 apud Labbæum *t.* 10 *col.* 847. Joannes Diaconus ad Joannem VIII Ponti-

ficem sæculo eodem IX scribens *de S. Greg. Magni vita t. 4 Opera S. Gregor. ed. Paris. col.* 20 *Romano*, inquit, *Pontifici Deus omnipotens probandorum, seu expellendorum scriptorum omnium specialem dedit procul dubio potestatem*. Quid dicam de libro Joannis Scoti a Leone IX primum in Romana, deinceps autem in Vercellensi Synodo damnato apud Labbæum *t.* 11 *col.* 1431 *ed. Ven. cit.*, de Petri Abælardi scriptis, quæ Innocentius II condemnavit, uti patet ex ejus *Epist. ad Archiepiscopos Remens., et Senonen. et ad Bernard. Abbatem* apud Labbæum *t.* 12 *col.* 1415 *et* 1420, quid de alio opere Joannis Scoti, quod Honorius III uti ostendit Mabillonius *Præfat. ad Sæc. Benedictin.* §. 8 *n.* 134 *p.* 66 *ed. Paris.* 1680, quid de libris Talmudicis Hebræorum, quos Innoc. IV apud Raynaldum *ad an.* 1244 *n.* 42 *t.* 21 *p.* 312 *ed. Lucæ* ab omnibus improbari voluit; quid de libris Aristotelis, quos Gregorius IX, uti patet ex ejus Constitutione apud Raynaldum *An. t.* 21 *ad an.* 1231 *n.* 48 *p.* 50 *ed. Lucæ*, in Parisiensi Universitate legi vetuit, *quodque examinati fuerint, et ab omni errorum suspicione purgati*; de Marsilii Patavini, & Joannis Janduni libris, quos exterminari jussit Joannes XXII apud Raynaldum *ad an.* 1327 *n.* 28 *seq. t.* 24 *Annal. p.* 347 *ed. Lucæ*, de aliis hæreticorum, ac de Raymundi Lulli libris, quos Gregorius XI apud Raynaldum *ad an.* 1374 *n.* 12 *t.* 26 *p.* 552 *et ad an.* 1372 *n.* 35 *p.* 229 *ib.*, atque apud Natalem Alexandrum *Histor. eccles. sæc.* 13 *&* 14 *C.* 3 *art.* 20 *t.* 8 *p.* 90 *ed. Ven.* 1776, de scriptis Wicleff, quæ primum ipse Gregorius XI, deinde Alexander V exterminari voluit apud Raynaldum *ad an.* 1409 *n.* 8 *t.* 27 *p.* 303 de erroribus, atque operibus Lutheri, quæ a Leone X damnata sunt *Constit. Exurge Domine* 44 *p.* 487 *t.* 3 *Bull. Romani*? Nimius essem si certa hujusmodi monumenta recensere scribendo vellem.

(2) Ecclesia, ejusque caput Romanus Pontifex proponere potest modis omnino tribus alicujus falsi dogmatis, aut doctrinæ judicium. Aut enim propositionem generatim damnat, nullo habito respectu ad illum, qui eam protulit, ex. gr. Propos. Christus non habet animam; aut ut prolatam ab aliquo ex. gr. Socinio, aut ut aliquo libro comprehensam, ex eoque decerptam, vel simul cum eo damnatam. Primum illud Ecclesiæ judicium errori subesse non posse, inter catholicos omnes constat, quoniam hujusmodi quæstiones juris quæstiones dicuntur, in quibus definiendis Ecclesia errare non potest. Cetera judicia, quæ non ipsam in se doctrinam attingunt, sed ut prolatam ab homine, vel scriptis expressam, vocantur judicia circa quæstiones facti, in quibus non eadem omnium ratio est. Nam quæri potest, num Apollinaris ex. gr., aut alter aliquis certam illam propositionem docuerit, vel certum illud damnatum scriptum exaraverit. Atque hæc quidem facti quæstio dicitur *de facto mere personali*. Quæri etiam potest, num sensus propositionis vel libri, quam certo moraliter prolatam, aut quem scriptum ab aliquo constat ex. gr. Nestorio, Jansenio, quamque, aut quem Ecclesia tamquam hæreticam, hæreticumve damnavit, hæreticus revera sit, prout ab iis auctoribus explicatur, aut in eorum libris continetur, secundum communem intelligentiam, & verborum significationem. Atque hæc facti quæstio dicitur *de facto dogmatico*. De facto *mere personali* minime sollicita est Ec-

clesia, quæ suum in eo negotio judicium minime interponit. Itaque si quis ex. gr. diceret auctorem libri *Augustinus*, qui Jansenii nomine circumfertur, non esse revera Cornelium Jansenium Yprensem Episcopum, is quidem pugnaret contra omnium fidem, ac testimonium, sed tamen Ecclesiæ, quæ ea de re minime laborat, decretis non adverseretur. De *facto dogmatico* magna ab Appellantibus, Jansenianis, Quesnellianis controversia excitatur. Nam qui Jansenii propositiones quinque traditas in libro *Augustinus* tamquam catholicas omni ope & opera defenderant, antequam eæ damnarentur uti ostendunt Du Mas. *Histor. de* 5 *Proposit. t.* 2, & Auctor libri Romæ editi an. 1755, cui titulus *Breve Istoria delle variazioni del Giansenismo*, postquam Jansenii doctrina quinque illis propositionibus comprehensa damnata est, stilum repente verterunt, ac negare cœperunt, errores illos Jansenii libro contineri, hæreticum esse sensum Propositionum, uti eæ sunt in illo libro descriptæ, Romanum Pontificem, & Ecclesiam in hoc judicio librorum errare posse, eique silentio obsequi satis esse, licere autem cuivis animo fovere sententiam, quæ magis placeat. Id præsertim Antonius Arnaldus cæpit contendere; atque hæc celebris est juris & facti distinctio. Hæc, ut verbis utar præclarissimi Fenelonii Cameracensis Archiepiscopi *Doctr. pastor. adv. lib. cas. conscient. ann.* 1740 *p.* 7 „ scriptorum infinito prope numero defenditur Ecclesiam, nihil obstantibus Christi promissis, posse ope divina usque eo destitui, ut & fallatur ipsa, & ipsos fallat, si quando denunciet, eo quem legit, textu sententiam hæreticam, hoc est dogmati revelato adversam proprie significari. Adeo doctrina hæc non offendit animos, ut contra unusquisque sic statuere assuescat, eam adhibitæ jus inter & factum distinctionis beneficio certam, & inexpugnabilem fieri. " Defensores hujus tam falsæ, tamque ineptæ sententiæ gravissime exagitat ipse Fenelonius pluribus documentis Pastoralibus editis an. 1704 & 1705. Videantur etiam Jacobus Benignus Bossuetius Episcopus Meldensis *Lettre à la R. M. Abesse, & religieuses de Port Royal n.* 1 *seq. t.* 12 *oper. p.* 560 *seq. ed. Leod. n.* 1767. Honoratus Tournelyus *in Theolog. tract. de Eccl. par.* 2 *art.* 3 *qu.* 5 *p.* 544 *ed. Venet.* 1765, Simonet. *Theolog. t.* 9 *de Reg. fid. disp.* 9 *art.* 11. Bertius *de Theolog. discipl. l.* 17 *c.* 5 *opp. t.* 2 *p.* 100 *ed. Ven.* 1765. Præ ceteris autem videndus est Cl. Bolgenius, qui egregio opere Brixiæ edito an. 1788, cui titulus *Fatti dommatici, ossia della infallibilità della Chiesa nel decidere della dottrina buona o cattiva de' libri*, totum hoc argumentum copiose, accurateque explicavit. Ceterum distinctionem illam inter jus & factum, quam in primis Arnaldum defendisse monui, non ipse primus reperit, sed ab Arianis arripuit. Nam Eusebius Nicomediensis, & Theognis Nicænus, ut testatur Socrates *Histor. l.* 1 *c.* 14 *p.* 42 *ed. Valesii Cantabrig.* 1720, fidei subscripserunt, sed anathemati adversus Arium subscribere noluerunt, negantes eum hæreticum habendum esse. Similiter religiosi silentii in rebus dogmaticis vestigia sunt apud Nestorianos, qui per illud Alexandrum Episcopum tueri conabantur, quod damnationi Nestorii subscribere noluerat. Sic enim ipsum excusat Theodoretus *Epist. ad Joan. Antiochenum*, quæ est *c.* 172 *Synodici adv. Tragædiam Irenæi*, extatque apud Balutium *Nov. collect. Conc. col.*

871 *ed. Paris.* 1683, & apud Labbæum *t. 4 concil. col. 47 ed. Venet. Primo quia, quæ docet, sunt orthodoxa, secundo, quoniam silentium servat, Ecclesiæ pacem in nullo contaminans.*

(3) Ecclesiam, ejusque caput Romanum Pontificem in definiendis factis dogmaticis, uti rem pauloante explicavi, errare non posse, catholicis omnibus plane persuasum est. Nam Christus Ecclesiæ adest in munere docendi; atque in facto dogmatico munus est docendi, per quod discimus *formam habere sanorum verborum, custodire depositum fidei, et simul devitare profanas vocum novitates*, ut inquit Apostolus *II ad Timoth. I* 13 & 14 & *I ad Timoth. VI* 20. Præterea quomodo Ecclesiæ pastores *pascere* gregem potuerunt, *exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere*, nisi noxia pascua, quæ vitanda sunt, hoc est pravos libros indicent; deque iis comprehensa doctrina, bona ne, an mala sit, judicium ferant? Quomodo Ecclesia erit *templum Dei vivi, columna & firmamentum veritatis*, nisi certo judicet de doctrina, quam quis sermone, aut scripto proponit? Sane de veritate, aut errore alicujus propositionis separatim sumptæ, certum, ac falli nescium esse Ecclesiæ judicium, inter omnes constat. Atqui ut noscatur, vera ne & catholica, an falsa & hæretica sit aliqua propositio, videndum est, quo sensu usurpata fuerit, & hic porro sensus nonnisi ex toto sermonis, aut libri contextu educi potest. Ita ex. gr. ea propositio *Filius Dei est consubstantialis Patri*, tamquam hæretica damnata est adversus Paulum Samosatenum, qui iis verbis utebatur, ut Patrem, ac Filium unam solum personam cum Sabellio faceret, contra vero tamquam fidei dogma firmata est adversus Arium, qui filium secundum Divinitatem Patri æqualem esse negabat. Itaque si totus sermonis, aut libri contextus præsertim facit, ut aliqua propositio catholica, aut hæretica habeatur, consequens est, ut Ecclesia in expendenda, noscendaque doctrina, quæ aliquo libro comprehensa est, nimirum in definiendo facto dogmatico, errare non possit. Similiter de vero sensu Sacrarum Scripturarum Ecclesia judicat ex toto contextu, nixa testimoniis Patrum, hoc est sententiis, quæ ex toto eorum operum contextu educuntur. Adde quod ad factum dogmaticum pertinet decretum Conc. Tridentini *Sess. 4 decret.* 2, quo vulgata authentica declaratur; ad factum item dogmaticum traditio, quam Ecclesia ex Patrum scriptis educit. Quid dicam de Conciliis œcumenicis, quæ sæpe damnant hæreticorum sententias ex eorum operibus eductas, quæque num legitime congregata, & approbata fuerint, ex facto quærendum est? His accedit consensus Patrum, & constans atque perpetua Ecclesiæ disciplina. S. Joannes Chrysostomus œcumenici Concilii auctoritatem appellat, ut sibi exploratum sit, num Origenis doctrina damnari debeat, sicuti scribit Socrates *Histor. l.* 6 *c.* 14 *p.* 329 *ed. Cantabrig.* 1720, S. August. *de Catechiz. rud. C.* 8 *opp. t.* 6 *col.* 270 *ed. Venet.* 1731 mitti ad Ecclesiæ judicium cupientem scire, qui libri hæretici sint, atque huic judicio obsistere quemquam posse negat *de Util. creden. c.* 17 *t.* 8 *col.* 69, S. Hieronymus *Ep. ad Pammac.* 84 *opp. t.* 1 *col.* 522 *ed. Veron. cit.* aut *subscribendum* facto dogmatico de Origenistis, aut *de Ecclesia exeundum* clamat. S. Leo I. *ad Aquilejen. Episc. C.* 1 *opp. t.* 1 *col.* 591 *ed. Ballerin.* Pelagii discipu-

los *apertis professionibus* damnare jubet *superbi erroris auctores nihilque sit in verbis eorum obscurum, nihil inveniatur ambiguum*; & *Ep.* 93 *ad Synod. Calced. C.* 3 *col.* 1073 *t.* 1 *edit. cit.*, ait *pertinere ad puritatem fidei, atque doctrinæ damnare hæreses cum suis auctoribus*. Confer etiam Gregorium M. *Ep.* 25 *ad Joan. Episc. Constantinop. l.* 1 *opp. t.* 2 *col.* 515 *ed. Paris.* 1705 Librum diurnum Rom. Pontific. *tit.* 9 *C.* 2 *p.* 29 *ed. Garnerii Paris.* 1680, Conc. Turonense II *can.* 20 apud Labbæum *t.* 6 *concil. col.* 541 *ed. Ven.*, Lateranense an. 649 sub Martino I. *can.* 18 *sect.* 5 *t.* 6 *col.* 363, Constantiense *Sess. ult. t.* 16 *col.* 760 *ejusd. collect.* Eadem Ecclesiæ disciplinæ ratio est. Porro Conc. Nicænum non tantum errorem Arii condemnavit, sed ejus quoque personam, & librum, quem Thaliam inscripserat, uti patet ex *Ep. synod. PP. Concilii ad Eccles. Alexand.* apud Labbæum *Conc. t.* 2 *col.* 659, omnesque compulit ad subscribendum damnationi, Theodoretus *Histor. l.* 1 *c.* 8 *p.* 31 *ed. Cantabrig.* 1720, & Eusebius Nicomediensis ac Theognius Nicænus subscribere nolentes a Concilio sunt depositi, neque restituti, nisi antea probassent omnia quæ Patribus decreta fuerant, Socrates *Histor. l.* 1 C.8 *et* 14 *p.* 21 *et* 42 *ed. Cantabrig.*, quem in locum videndus est Valesius *in Notis*. In Conc. Ephesino tamquam Catholica probata est S. Cyrilli epistola ad Nestorium, ipsius autem Nestorii epistola ad Cyrillum tamquam hæretica ab omnibus damnata est, proscriptique sunt Nestorii errores desumpti *ex libris, commentariisque ipsius t.* 3 *conc. Act.* 1 *col.* 1007 & 1008. In Conc. Chalcedonensi probata est epistola S. Leonis Mag. *Act.* 4 *t.* 4 *col.* 1382 *seq. et qui non subscribit epistolæ cui omnis sancta synodus consentit, hæreticus est*, inquiunt Concilii Patres *Act.* 4 *col.* 1403. In Concilio œcumenico V damnatus est Origenes, ejusque doctrina, & scripta, uti constat *ex can.* 11 *ejusd. Conc.* apud Labbæum *t.* 6 *col.* 211; & ejus discipuli aut damnationi subscribere, aut de Ecclesia exire coacti sunt, teste Hieronymo *Epist.* 84 *ad Pammach. et Ocean. opp. t.* 1 *p.* 522 *cit. ed.* Qua eadem synodo damnata quoque sunt tria capitula, hoc est scripta Theodori Mopsuesteni, ac Theodoreti adversus S. Cyrillum, & epistola Ibæ Edesseni ad Marim Persam, de quibus magna animorum contentione quærebatur, num in iis Nestorii errores continerentur. Synodus hæc tria capitula damnavit, atque omnes qui catholici haberi vellent, damnationi subscribere coegit, uti constat ex facundo Hermianensi *lib.* 3 *Cap.* 1 *pag.* 55 *edit. Paris.* 1686, & S. Gregorio M. *Epist.* 2 *et* 39 *lib.* 4 *opp. tom.* 2 *col.* 682 *et* 719 *cit. edit. Paris.* Idem adversus Pelagium factum est, uti ostendunt Augustinus *de Peccat. origin. C.* 9 *opp. t.* 10 *col.* 256, *et de Gest. Pelag. C.* 6 *t.* 10 *col.* 200 *edit. cit.*, Innoc. I. *Ep.* 31 *ad* 5 *Episc.* apud Coustantium *Ep. Pontific. Romanor.* 5 *col.* 903. Leo M. *Ep.* 1 *ad Episc. Aquil. et Ep.* 2 *ad Septim. opp. t.* 1 *col.* 591 *et* 594. Jure igitur, ac merito catholici, omnibus certum debet esse judicium, quod de Jansenii libro *Augustinus*, deque ejus propositionibus, ac *de Moralibus observationibus* Quesnelli latum est ab Innoc. X *Constit. Cum occasione* 167 *Bullar. Rom. t.* 6 *par.* 3 *p.* 248, Alexand. VII *Const. Ad Sanctam* 136 *t.* 6 *par.* 4 *p.* 150 Clem. XI *Constit. Vineam Domini* 16 & *Constit. Unigenitus t.* 10 *p.* 145 *et* 340. De qua quidem *Constitutione Unigenitus* perlegendæ sunt egregiæ literæ, quas Sum. Pontif. PIUS VI die

13 Septembris an. 1781 dedit ad Episcopum Brixinensem, quibus sane literis Pontifex sapientissimus pro ea, qua præstat, singulari, exquisitaque doctrina, flagrantique studio quo ardet, custodiendæ, propugnandæ, propagandæ catholicæ religionis, invictæ, ac perspicue demonstravit, *Constitutionem Unigenitus* irreformabile Sedis Apostolicæ judicium continere. Idque etiam antea definiverant Patres omnino centum in Conc. Romano Benedicto XIII Pontifice congregati, qui in authentico decreto *tit.* 1 *c.* 2. Constitutionem ipsam *fidei regulam* agnoscunt, atque *ab omnibus cujuscumque conditionis, & gradus, omnimoda, ac debita obedientia, et executione* observari volunt. Judicium idem plus semel dedit Sac. Facultas Parisiensis, præsertim die 15 Decembris an. 1729; cum declaravit eam se Constitutionem amplecti *tamquam dogmaticum Ecclesiæ universalis judicium*, & idem etiam a Parisiens. Episcoporum comitiis an. 1755 latum est. Cum eum inter Episcopos orta esset controversia de Eucharistia illis deneganda, qui Bullæ *Unigenitus* adversarentur, factum est inter eos divortium sententiarum, neque tamen ex Episcopis ullus fuit, qui Bullam *Unigenitus* tamquam dogmaticum universalis Ecclesiæ decretum non prædicaret. Nam qui sententiam unam sequebantur, ita inquiunt in 1 & 2 *art. Cum igitur accesserit Ecclesiæ consensus, decretum illud merito vocatur tum judicium dogmaticum, & irreformabile Ecclesiæ universalis, tum judicium ejusdem ad doctrinam pertinens. Huic judicio debetur sincerum mentis & cordis obsequium. Qui contra illud obsequium peccant, peccant in materia gravi.* Qui vero in alteram sententiam descenderunt 4 *art.* dicunt hæc: *Constitutio Clementis XI, quæ incipit Unigenitus Dei filius, dogmaticum est, & irreformabile Ecclesiæ judicium, cui sincerum mentis & cordis obsequium sine peccato mortali denegari non potest.* Vide *Lettre circulaire de l'Assemblée générale du Clergé aux Archevêques & Evêques de France an.* 1755 p. 2 & 4. Neque omittenda est recentior, eaque luculentissima Cleri Gallicani declaratio edita in Comitiis an. 1765, quæ extat *in Act. ejusd. an. p.* 46. atque in his est concepta verbis: *Eas ob causas agnoscunt, ut nos semper agnovimus, Constitutionem Unigenitus tamquam judicium dogmaticum Universalis Ecclesiæ, aut (quod eodem recidit) tamquam judicium irreformabile hujus ipsius Ecclesiæ in materia doctrinæ*, cui judicio debemus, *quam illa exigit, sinceram cordis, & spiritus submissionem.* Confer viros clariss. Zaccariam *Anti-Febron. vindic. part.* 2 *Diss.* 4 *cap.* 6, & Laurentium Veith *de Gemin. delect. sect.* 2 *art.* 2 §. 20 *n.* 69 *seq.*, a quibus & alia plura ejusdem rei monumenta describuntur.

(4) Cum Ecclesia propositiones aliquas, ut hæreticas aut etiam erroneas, vel temerarias, scandalosas &c. sive speciatim, sive, generatim & *in globo* damnat, judicia hæc vere dogmatica sunt, atque omnibus certum esse debet, nullam esse ex iis notam, quæ non merito in illas propositiones cadat; præterea si agatur de censura generali, & *in globo*, nullam esse ex damnatis propositionibus, quæ non aliqua ex enumeratis notis digna sit. Secus neque dogmaticum esset decretum Concilii Constantiensis *Sess.* 45 contra articulos Wiclefi, & Husii, neque dogmatica Bulla Leonis X contra articulos Lutheri, nec Constitutio S. Pii con-

tra Bajum, neque item dogmaticarum rerum loco habenda essent, quæ ab Innoc. XI contra Michaelem Molinos, ab Innoc. XII in propositiones 23 excerptas ex libro, cui titulus *Les maximes des Saints &c.* sancita sunt. Cuncta hæc decreta, & constitutiones propositiones in *globo* damnat; & tamen cuncta catholicis omnibus dogmatica sunt. Ac Martinus V in Bulla, qua Constantiense Concil. approbavit, expresse decrevit, ut „ specialiter literatus" (si de hæresi sit suspectus) inter cetera „ interrogetur, utrum credat, sententiam sacri Constantiensis Concilii supra quadraginta quinque Joannis Wiclefi, & Joannis Hus triginta articulis superius descriptis latam fore veram & catholicam, scilicet quod quadraginta quinque articuli Joannis Wiclefi, & Joannis Hus triginta non sunt catholici, sed quidam ex eis sunt notorie hæretici, quidam erronei, alii temerarii, & seditiosi, alii piarum aurium offensivi". Atque hæc quidem plurium propositionum condemnatio *in globo* recte, & sapienter emittitur, ne qua illarum defendatur, aut animo retineatur, licet non singulæ eamdem censuram mereantur, eo fere modo quo prudens medicus ægroto sapienter vetat, ne ulla utatur ex dapibus, quæ in opiparo convivio paratæ sunt, quoniam omnes ægroto sunt noxiæ, licet medicus non definiat, quomodo singulæ, aut quæ plus minusve noceant. Confer Pallavicinum *Histor. Conc. Trident. l. 1 cap. 21* & Tournelyum *Prælect. Theolog. de censur. t. 1 art. 3* ubi multa habes ea de re testimonia. Sunt qui has condemnationes generales, & *in globo* recentioris disciplinæ esse putant; at idipsum satis esse deberet homini Catholico, ut hanc Ecclesiæ disciplinam eo, quo decet, obsequio veneretur. Verum falsum est, quod illi ajunt. Sane cum in Concilio Nicæno damnata sunt Arii scripta, ac nominatim ejus Thalia, non eodem prorsus loco habita sunt omnia, quæ iisdem scriptis continebantur. Cum Origenis opera Alexandriæ a Theophilo damnata fuerunt ac vetita eorum lectio a S. Epiphanio Cypri, a S. Anastasio P. Romæ, an quidquid Origenes scripserat pari modo improbatum est? Cum in Concilio V Œcumenico tria capitula damnata fuerunt, an omnia, quæ epistola Ibæ Edesseni ad Marim Persam, atque scripta Theodori Mopsuesteni ac Theodoreti adversus S. Cyrillum comprehendebant, similibus infecta erroribus, & pari digna nota judicata sunt? In eodem Concilio damnatæ fuerunt literæ Honorii ad Sergium, & Pirrhi Constantinop. ad Joannem IV P., quis credat, damnatum pro criptumque similiter fuisse quidquid duabus illis literis scriptum fuerat?

§. 7. Summus Pontifex libros damnat, quos noxios esse deprehendit, aut per Breve, Bullamve suam, aut per Congregationes Indicis (1), Sacræve Inquisitionis; olim etiam per S. P. Apostolici Magistratum interdum pravi libri damnabantur. Ab his quoque Congregationibus vetitorum lectio librorum iis permittitur (2), qui nihil ex ea detrimenti capere possunt. Improbantur autem libri, postquam a doctis viris cogniti, expensique diligentissime sunt, ne-

que eadem est omnium improbandorum ratio. Sunt enim qui plus religioni, bonisve moribus adversantur, atque horum magis fugienda lectio est; alii sunt, qui ita scatent erroribus, ut non modo legi, sed ne castigari quidem possint, & alii, quorum est improbata lectio, donec corrigantur (3).

(1) Primus Paulus IV Sac. Inquisit. Congregationi negotium commisit, ut vetitorum librorum indicem conficiendum curaret. Re perfecta adhuc Tridentini Patres ea de re Concilio agendum putarunt, cum inventa arte typographica facile ubique divulgarentur hæreticorum libri, qui ne ad fidelium manus pervenirent, diligentissime cavendum erat. Sed ne Concilii Patres sua auctoritate opus susciperent, quod jam sedes Apostolica absolvendum curaverat, impetratæ sunt literæ a Summo Pontifice, qui eos ad hoc opus hortaretur. Re quæsita, & expensa diligenter, uti narrat Cardinalis Pallavicinus *Histor. Conc. Trid. l.* 15 *c.* 19 denique a doctis viris quos Tridentina Synodus elegerat, absolutus est index, missusque ad Pium IV Pontif., qui eum ipse expendit, atque a peritis viris expendi jussit, ac denique indicem ipsum edidit, eumque speciali Bulla die 24 Martii an. 1564 confirmavit. Mortuo Pio IV Summus Pontifex renunciatus est S. Pius V, qui Sac. Indicis Congregationem instituit, cujus esse voluit vetitorum librorum indicem conficere, & curare, atque ita fungi munere, quod pridem Tridentini Concilii Patribus commissum fuerat. Errant enim, qui Indicis Congregationem primum a Sixto V institutam putant, uti ostendit Ruellius *Saggio dell' Istoria dell' Indice Romano de' Libri proibiti.* Atque hujus quidem Congregationis, quæ constat ex Cardinalibus, pluribusque viris doctis, est curare indicem librorum vetitorum, qui ejus jussu in lucem emittitur, quique post annos, cum ei novis interdictis plures factæ sunt accessiones, renovari solet. Anno superiori nova Indicis librorum prohibitorum editio perfecta est jussu optimi sapientissimique Pontificis Pii VI, cujus in Religionis, morumque integritatem singulare studium, ac magnæ præclaræque in omni genere virtutes sunt, quas nulla unquam obscurabit oblivio.

(2) Hodie Sac. Inquisitionis congregatio libros permittit, quorum lectio difficilius conceditur, quales sunt hæreticorum de religione agentium libri; Sac. Indicis Congregatio veniam tribuit legendi libros, in quibus levius inest periculum. Certi quidam libri pro Urbe Roma etiam a P. Magistro S. P. Apostolici permittuntur.

(3) S. Eusebius Vercellensis, uti testatur S. Hieronymus *Ep.* 51 *opp. t.* 1 *col.* 346 *ed. cit.*, *omnium psalmorum commentarios hæretici hominis vertit in nostrum eloquium licet hæretica prætermittens, optima quæque transtulerit.* Ipse Hieronymus eamdem hanc methodum in quibusdam Origenis libris adhibuit, ut ipse testatur *Contr. Ruffinum l.* 2 *n.* 12 *col.* 542 *opp. t.* 2. Quantos in hoc eodem opere labores exantlarit Cassiodorus, ignorat nemo, idque Cassiodorus ipse confirmat *de Instit. divin. Lit. lib. unic. C. p.* 540 *ed. Rotomagen.* 1679. Præclara hæc exempla sunt, quæ os ob-

turare deberent maledicis vituperatoribus Sedis Apostolicæ, quæ similiter emendari jubet libros, in quibus mali aliquid inesse deprehendit; & qui nos libros ita emendatos legent merito in Romanos Correctores usurpare poterunt ea Hieronymi verba *Ep.* 84 *t.* 1 *col.* 525 *ed. cit.* „ cum hæc rejeceritis, & quasi censoria virgula separaveritis a fide Ecclesiæ, tuto legam cetera, nec venena jam timebo, cum antidotum præbuero. " Late in hoc toto argumento versatur Zaccaria *cit. lib. Storia Polemica delle proibizioni de' libri*, ubi etiam *Dissert.* 5 ab hæreticorum calumnis solide vindicat Sedem Apostolicam, cujus in vetandis libris plena sapientiæ, prudentiæ, æquitatis ratio est.

TITULUS VIII.

De Haereticae pravitatis Inquisitoribus.

1. Fidei, morumque integritas custodienda diligenter est.
2. Ejus rei curandæ causa Tribunal Inquisitionis institutum est.
3. Hujus origo.
4. Congregatio Inquisitionis Romæ, cui præest Summus Pontifex.
5. Ad eam graviora ex toto christiano orbe negotia referenda.
6. Inquisitoris munus nihil detrahit Episcopi officio & potestati.
7 ad 10. Vindicatur Tribunal Inquisitionis.
11. Omnes hæreses deferre, & hæreticos accusare debent.
12. Etiam infames testimonium dicere, atque accusare possunt.
13. Juramentum de observando secreto.
14. Summa æquitas, ac diligentia judicii.
15 & 16. Contra quos judicet Tribunal Inquisitionis.

§. 1. Non satis fidei, morumque integritati consultum videretur, si tantum esset exclusa societas illorum, qui a catholica veritate discrepant, amotique illorum libri a manibus catholicorum; nisi etiam essent magistratus, qui in fidei corruptores inquirerent, poenisque coercerent, & ea statim removerent mala, quæ universæ societati detrimentum inferre possunt. In omni bene constituta republica suprema lex est ejus salus, & incolumitas, eamque curare maximum est officium ejus, qui reipublicæ præest. An non etiam incolumitas, salusque ecclesiasticæ reipublicæ, quæ præsertim in fidei, morumque integritate posita est, custodienda erit diligenter, eaque cura, & solicitudo ad eum pertinebit, qui huic reipublicæ præpositus est?

§. 2. Ergo Sum. Pontifex, cui tota commissa est Catholica Ecclesia, curare in primis debet, ut integra sit fides, ut errores removeantur, ut inquiratur in eos, qui fidem corrumpunt, statumque ecclesiasticæ reipublicæ pervertunt. Hæc causa fuit instituendi tribunal, quod

Inquisitionis vocatur, quoniam ejus est inquirere in errores, qui contaminare animos catholicorum possunt, eosque salutaribus doctrinæ pascuis abducere. Initio unusquisque Episcopus in dioecesi sua, vel plures Episcopi in provinciali Concilio congregati in eos, qui in dioecesi, aut provincia orirentur, errores inquirebant (1); semper tamen graviora negotia ad Sedem Apostolicam referebantur, atque ita Episcopus, vel Concilium provinciale ad exitum perducendum curabat, quod a Sede Apostolica decretum fuerat (2).

(1) Vide Dudinum Altaserra *de Jurisdict. Eccles. l.* 4 *c.* 3, & Bianchium *Dell' esterior polizia della Chiesa t.* 3 *c.* 3 §. 10 *n.* 2 *&* 3.
(2) Confer quæ dixi *in Prologomenis* §. 35, *& in not. t.* 1 *p.* 30 *& seq.*, *& lib.* 3 *tit.* 4 §. 8 *in not.* 1 *p.* 55 *seq.*

§. 3. Lapsu temporum, cum gravius malum urgere videretur, oportuit Summos Pontifices in eas regiones, in quibus hæresis longe, lateque serpebat, Legatos mittere, qui suam Episcopis opem adjungerent, ut ita facilius perditorum hominum audacia coerceri, & Christiani deterreri a peregrinis, pravisque doctrinis possent (1). Sed cum novi quotidie errores erumperent, & numerus augeretur hæreticorum, Legati autem neque semper præsentes essent, neque semper satis aptum malo remedium adhiberent, visum est perpetuos instituere magistratus, qui semper præsentes essent, ac semper in unaquaque regione ad fidei integritatem animum intenderent, erroresque omnes vix natos comprimerent, & repellerent (2). Ita instituti sunt Inquisitores; nimirum probatæ pietatis, & doctrinæ viri, præsertim ex Dominicarum (3), aut Franciscanorum familia, qui vicaria funguntur opera Sedis Apostolicæ in avertendis, tollendisque erroribus, atque in fide integra & incolumi conservanda.

(1) Innocent. III ante exitum sæc. XII, hoc est ann. 1198 Raynerium, & Guidonem in Narbonensem provinciam ad retundendos hæreticos Legatos misisse constat *ex ejus Ep.* 122 *&* 123 *l.* 2 *t.* 2 *ed. Balutii p.* 420. Quam autem ob causan hujusmodi homines cum delegata auctoritate in regiones mitteret Sedes Apostolica, ut socii accederent Episcopis, qui ordinaria auctoritate potiebantur, ostendunt Innoc. III literæ ad Cistercienses apud Manriquesium *Annal. Cisterciens. t.* 5 *p.* 420 *et seq.*; quibus quidem consonant historiarum monumenta.

(2) Quantum boni attulerit, & mali averterit institutio quæsitorum fidei, compertum omnibus est. Nam eorum cura et diligentia factum est, ut sensim post annum 1300 decreverit in Italia cumprimis sectarum pestilentia, neque ulla amplius aut nova, aut vetusta hæresis apud Italos radices egerit, uti observat Muratorius *Antiquit. Italic. Diss.* 60. Mirum hinc videri non debet, quod hoc Tribunal adeo sit invisum hæreticis, quorum errores et audaciam comprimit. Vide Ricchinium *in Ven. Monetam Diss.* 1 *cap.* 7 §. 5 *seq. p.* XXXI *ed. Romæ* 1743.

(3) Qui primus Inquisitor fuerit a Summo Pontifice constitutus, incertum, controversumque est. Alii cum Manriquesio *Cisterciensium Annalium* Scriptore munus hoc commissum fuisse primum existimant monachis quibusdam ejus Ordinis, præsertim vero Arnaldo, B. Petro de Castronovo, & Rodulpho *an.* 1204 Innocentii III auctoritate. Contra alii sunt, qui cum Jacobo Echardo *de Script. Ord. Præd. t.* 1 *p.* 88 *ed. Paris.* 1719 tantum a Gregorio IX an. 1231 munus & nomen Inquisitoris institutum, ac primum ad Fratres Ord. Præd. delatum fuisse arbitrantur. Bollandiani litem hoc modo dirimere voluerunt, ajentes nimirum veriorem esse Echardi sententiam, si de nomine ipso inquisitoris quæratur, contra vero si quæstio sit de potestate inquirendi in hæreticos, in qua totum est positum officium, ac dignitas Inquisitoris, dubitari non posse, quin primum Cistercienses, posteaque S. Dominicus eo munere functi sint. Verum eruditi Annalium Ord. Præd. Scriptores *ad an.* 1207 *n.* 19 *seq.* certamen integrarunt defendentes, primum Inquisitorem fuisse S. Dominicum, laudantque testimonium Petri Caii nobilis, ac vetusti scriptoris, graviterque & copiose contraria argumenta refutanda susceperunt. Meum non est in hac tanta, quæ inter doctissimos viros agitur, controversia judicium interponere. Hoc tantum dicam, non satis exploratum videri, quod propter hæresim Albigensium inquisitionis Tribunal primum constitutum, quale nunc est, ac plane firmatum fuerit. Res fere, ut in ceteris evenire solet, a quibusdam veluti rudimentis, profecta denique omnino stabilita, absolutaque est. Itaque jam ab anno 1227. Conrado Marpurgensi ex Ord. Præd. a Gregorio IX munus Inquisitoris ad capiendos, condemnandos, ac postremo judici sæculari tradendos hæreticos commissum fuit, uti patet ex Bullario Ord. Præd *t.* 1 *p.* 20 *constit.* 7. Eodem anno Joanni Salernitano ex Ord. Præd. officium inquirendi in hæreticos datum est, uti patet ex Bulla Gregorii IX *apud Annal. Ord. Præd. p.* 205 *in Not.*, deincepsque annis consequentibus in pluribus regionibus Inquisitio constituta est, qua de re videndi sunt laudati Annales Ord. Prædic. *p.* 20, 30, 38, 45, 47, Spondanus *ad an.* 1228 *n.* 11 *t.* 1 *p.* 101 *et an.* 1234 *n.* 3 *p.* 116 *et an.* 1256 *n.* 17 *p.* 200 *ed. Lugdun.* 1678, Paramus *de Orig. Inquisit. l.* 2 *tit.* 2 *C.* 2 *n.* 7 *et seq. et C.* 51 *n.* 10, Albitius *Risposta all' Istoria dell'Inquisizione* pluribus locis. Qui his Tribunalibus per totum orbem diffusis præpositi erant in gravioribus quibusque negociis, aut literas dabant ad Summum Pontificem, aut ad eum veniebant, ut ejus consilio et auctoritate rem omnem expedierent. Licet enim initio nondum ea, quæ nunc est, Supremæ Inquisitionis Congregatio instituta esset, tamen aut ipse Pontifex rebus præerat auctoritate et judicio suo,

aut Cardinalem aliquem eligebat, qui rerum omnium curam gereret. Ita Urbanus IV an. 1263. Cardinalem S. Nicolai in carcere Tulliano generalem Inquisitorem constituit, ut ex vetusto Bononiensi authographo deprehendit Pegna *in Decret. inquisit. par.* 3 *comm.* 11. Similiter Nicolaus III Cardinalem Latinum Ursinium consanguineum suum, Clemens IV Cardinalem Guillelmum Tholosanum inqisitorem creavit, ut testatur Paramus *Decret. Inquisit. tit.* 2 *C.* 2 *n.* 11, atque id quidem a ceteris quoque Summis Pontificibus factum fuisse, credibile est. Decessorum suorum consuetudinem consequutus Paulus III, & Inquisitionis utilitati consulens an. 1542, edita Constitutione *Licet ab initio* 41 *in Bullar. Rom. t.* 4 *par.* 1 *p.* 211 sex Cardinales elegit, qui in universa Christiana Republica super negociis fidei Commissarii essent, ac generales Inquisitores, atque hunc Cardinalium cœtum, seu Congregationem præesse voluit ceteris Tribunalibus ea de re institutis, ad eamque ardua quæque referri, ut ita singula membra cum suo unitatis centro copulentur. Quam Pauli constitutionem PIUS IV & V confirmarunt, quorum alter duos addidit Cardinales, idque deinceps SIXTO V probatum est in *Constit. Immensa* 118 *Bullar. Roman. t.* 4 *par.* 4 *p.* 392. Atque hi sunt octo Cardinales, qui præside ipso Romano Pontifice, ac pluribus spectatæ fidei, & doctrinæ ministris stipati Congregationem conficiunt, quam S. Officii, aut Supremæ Inquisitionis vocamus, & cujus munera, partesque describit Cardinalis de Luca *in Relat. cur. Roman.*

§. 4. Sed ut his Inquisitionibus in re tam gravi, qualis est integritas fidei, ea sit copulatio, conjunctioque animorum, ac sententiarum, quæ cum Sede Apostolica, centroque unitatis esse debet, Romæ a Summis Pontificibus institutus est cœtus, seu Congregatio Cardinalium, cui ipse Pontifex præest, & quæ præter ministros, plure habet consultores spectatæ integritatis, atque doctrinæ, quorum opera, atque consilio utuntur Cardinales, ut enucleatius & diligentius difficiliora quæque expediantur. Hæc Congregatio præest omnibus Inquisitoribus, qui per totum orbem diffusi sunt, atque ad eam cuncti deferunt difficiliora quæque negotia, ut ejus auctoritate & judicio finiantur. Quod recte, atque sapienter constitutum est, cohæretque muneri & potestati Summi Pontificis.

§. 5. Nam eum esse unitatis centrum, & caput Ecclesiæ, eique a Christo Domino datam fuisse Christianos omnes pascendi, docendi, regendi, gubernandi plenam potestatem (1); & ad Romanam Ecclesiam *propter potiorem principalitatem* Ecclesias omnes convenire oportere (2), inter catholicos constat. Quare in unum commune cen-

trum convenire debent ii, ad quos in singulis regionibus fidei custodia pertinet, & quorum est errores in fidem avertere.

(1) Joannes XXV 15 Synodus Florentina *in Definit. t.* 18 *Concil. col.* 526 *Collect.* Labbæi.
(2) S. Irenæus *lib.* 4 *Contra Hæres. C.* 5 *t.* 1 *ed. Venet. p.* 175.

§. 6. Haud tamen Inquisitoris munus quidquam detrahit Episcopi officio, & potestati. Nam ejus in primis est curam gerere particularis Ecclesiæ, quam regendam accepit. Ergo & ipse fidei integritati consulere debet, atque in errores inquirere, & dare operam diligenter, ne quis e populo sibi commisso a vera, & catholicæ Ecclesiæ probata doctrina abducatur. Officium hoc, & hæc potestas Episcopo non adimitur per Inquisitores (1), sed hi instituti sunt, ut ei opem ferant, ut quas ipse neglexit, partes expleant, ut pluribus subjecta oculis tutior sit integritas fidei, ut qui unam particularem, & qui totam universalem Ecclesiam regit simul collatis consiliis, et opibus custodiant Religionem, qua nihil Christiano homini antiquius esse debet.

(1) Illud in primis Episcopi est curare diligenter, ne qui contra orthodoxam doctrinam in diœcesim irrepat error; quod diserte scripsit Apostolus *I. ad Timoth. c.* 3 *& ad Titum c.* 1. Itaque nemo dubitat, quin præsertim ad Episcopum pertineat in hæreticos inquirere atque in eos, qui obfirmato animo in errore perseverant, meritis pœnis animadvertere. Hoc Episcopi officium expressit Auctor epistolæ *ad Episc. Gall. atque Hispan.* apud Labbæum *Concil. t.* 1 *col.* 745 *ed. Venet.*, quæ Lucii P. nomen præsefert, revera tamen alium habet auctorem, uti ostendit Berardus *Gratiani Canones genuini &c. par.* 2 *c.* 20. Idem statuit Concilium Remense an. 625, vel 630 *can.* 4 apud Labbæum *tom.* 6 *Concil. col.* 1433; ac ne multis utar in re satis nota, Concilium Lateranense IV *c.* 3 apud eumdem Labbæum *t.* 13 *col.* 938 decrevit, ut Episcopi singulis annis vel per se, vel per Archidiaconos diœcesim lustrent, quærantque diligenter, num in ea latitet aliquis hæretica contagione infectus; qui vero hoc officium neglexerint tamquam gravioris flagitii rei, ac minus digni Episcopato e gradu dejiciantur. Lapsu temporum a Sede Apostolica institutum est Tribunal Inquisitionis, sed non ideo Episcopi soluti sunt onere, aut iis adempta facultas est in hæreticos inquirendi, sicuti declaravit Bonifacius VIII *in C.* 17 *de Hæret. in* 6. Nam quivis Episcopus omni ope & opera eniti debet, ut pestis hæreseos a sua diœcesi arceatur, idque unum cavere, ut ubi sunt fidei Quæsitores ab Apostolica Sede constituti, nullum ipsis impedimentum inferat, quominus suum munus exercere possint,

sed pari studio & animorum consensione uterque debet in tam salutare opus incumbere, servata lege, quæ datur in *cit. C.* 17, & in *Clement.* 1 *eod. tit.*, & in *Extravag.* 2 *de Haret. int. commun.* Porro tam inquisitor, quam Episcopus potest resipiscenti hæretico aut ad se sponte venienti, aut ad suum forum adducto veniam attribuere, & pro utroque foro laxare censuram, in quam propter hæresim incidit; & potest etiam eumdem hæreticum, postquam suos ejuravit errores, mittere ad simplicem Confessarium, a quo in foro pœnitentiæ absolvatur, quæ absolutio etiam in foro externo prodest. Id ostendit Benedictus XIV *de Synod. diœces. l.* 9 *c.* 4 *n.* 5, qui deinceps *n.* 3 *seq.* illam expendit controversiam, num Episcopus in foro pœnitentiæ absolvere possit reum hæreseos externæ occultæ, quæ nondum ad ejus forum delata est.

§. 7. Fuere semper, & nunc sunt, qui Tribunal Inquisitionis ægre ferant. Nam iis, quibus nulla, aut erroribus infuscata religio est, qui libere genio indulgere cupiunt, vitæque licentia delectantur, nonnisi grave & molestum esse potest tribunal, quod religionem, ejusque sanctitatem, integritatemque custodit, quod errores avertit, quod improbam licentiam coercet (1). Atque hi crudelitatis accusant Inquisitionem, quasi plures ejus jussu dirum in modum necati fuerint. Verum ab judicibus sæculi ex legibus Principum, non a ministris sacrorum reis hæreseos supplicium fuit constitutum (2). Quod quidem merito factum est: tum ut Principes tueantur religionem, quam imperio potiorem habere debent, tum ut comprimant audaciam eorum, qui in civili republica turbas excitant, ejusque statum pervertunt.

(1) Mitto generatim hæreticos omnes, quorum in tribunal Inquisitionis magnæ sunt, semperque erunt querelæ, atque calumniæ, & his quidem non parcunt etiam aliqui, qui se catholicos profitentur. Præsertim vero ægre ferunt, atque reprehendunt Tribunal Inquisitionis Voltairius, Rousseus, Bulangerus, Sarpius, Giannonius, Montesquieus *Esprit des loix liv.* 25 *chap.* 13 *& liv.* 26 *chap.* 11. Auctor libelli, cui titulus *Le manuel des Inquisiteurs*; Scriptores Enciclopediæ *verb. Inquisition.*, Cavallarius *Instit. Canonic. par.* 3 C. 13, Eybelius *libello Quid est Papa?* quem postremum contra tribunal Inquisitionis impudenter garrientem gravissime exagitat Cl. Mamachius *Ep.* 5 §. 22 *t.* 2 *p.* 304 *& seq.*

(2) Concil. Lateranense IV *can.* 3 *t.* 13 *conc. col.* 926 *collect.* Labbæi: *Damnati*, inquit, *hæretici sæcularibus potestatibus, aut eorum balivis relinquantur animadversione debita puniendi.* Eodemque recidit, quod a Gregorio IX contra Patarenos constitutum est *t.* 7 *Concil. p.* 163 *Collect.* Harduini. Leges autem Imperatorum, quibus contra hæreticos capitales pœnæ indicuntur, multæ sunt, & huc porro spectant leges Constantini M. apud Socratem

Hist. l. 1 *C.* 9 *p.* 31, & Sozomenum *l.* 1 *C.* 21 *p.* 40 *cit. edit. Cantabrig.*, Theodosii M. quæ est *L.* 9 *Cod. Theod. de Hæret.*, Arcadii, quæ est *L.* 34 *Cod. eod.*, Theodosii Jun. *p.* 3 *Auctor. Synod. Ephesinæ t.* 3 *Concil. col.* 1603 *Collect.* Labbæi, Marciani *par.* 3 *Auctor. Synod. Chalced. c.* 6 *t.* 4 *col.* 1786. Istis quidem legibus contra hæreticos, eorumque fautores capitales pœnæ constituuntur. Erunt igitur crudelitatis accusandi Imperatores, qui leges illas tulerunt, & quorum omnium historiæ monumentis celebrata pietas mansuetudoque est, sed nulla hujusmodi accusatio cadere potest in Inquisitores, qui nunquam tale aliquid commiserunt. Quod de ceteris pœnis, nimirum de gravissimis jejuniis, de flagellationibus, de aliquot precum formulis ad recitandum propositis jactant Limborchius homo de Remonstrantium secta *Histor. inquisit. l.* 1 *C.* 10 *p.* 40 *ed. Amstelod.* 1602, aliique similes, id certe nihil immanitatis habet. Sunt enim omnia multo leviora iis, quæ prioribus Ecclesiæ sæculis ob multo minora crimina pœnitentibus imponi consueverunt; neque aliquis qui recte sentiat, immanes, dirosque prædicet antiquos Patres, qui eas pœnas constituerunt. Quod si etiam interdum alicui videatur paulo severius actum ab Inquisitoribus, id quidem pietati, curandæque communis salutis sollicitudini, non crudelitati tribuendum est. S. Augustinus *Ep.* 91 *ad Sixtum E. R. Presbyterum in fine opp. t.* 2 *col.* 709 *ed. Ven.* 1729. *Profuit diu ista districtio*, inquit S. Leo M. *Epist.* 15 *ad Turribium Asturicen. præf. col.* 695 *t.* 1 *opp. edit. Ballerin. Venet.* 1753, „ Ecclesiasticæ lenitati, quæ etsi sacerdotali contenta judicio, cruentas refugit ultiones, severis tamen Christianorum Principum constitutionibus adjuvatur, dum ad spirituale nonnumquam recurrunt remedium, qui timent corporale supplicium... Ex quo autem inter Sacerdotes Dei difficiles commeatus, & rari cœperunt esse conventus, invenit ob publicam perturbationem secreta perfidia, libertatem, & ad multarum mentium subversionem his malis est incitata, quibus debuit esse correcta. " Ac Synodus incerti loci in Gallia habita anno circiter 860 *t.* 5 *concil. p.* 672 *Collect.* Harduini: *Lege*, inquit, *l.* 16 „ Legis Romanæ, lege decreta Damasi, percurre Leonis Epistolas, & ceterorum Pontificum de diversi conciliis ad Imperatores transmissas; revolve Augustorum edicta de hæreticis ad petitionem Pontificum promulgata, scrutare Cæsarum nostrorum capitula, & invenies, quantum profuerit, atque prosit legum severitas non solum ecclesiasticæ lenitati, verum totius christianitatis optandæ paci, & colendæ tranquillitati. " Quod si in eos, qui monetam adulterant, aut aliorum graviorum criminum rei sunt, licet Principi capitis pœnam constituere, cur non eadem pœna constitui poterit adversus eos, qui adulterant, atque corrumpunt sanctissimam religionem, extra quam nemo æternam salutem consequi potest?

§. 8. Ministri sacrorum tantum quærunt integritatem fidei, & salutem animarum; & ideo sub pœnis hoc tantum propositum habent, ut pravæ unius, alteriusve hominis opiniones aliis minime noceant, atque ut ii, qui in errorem delapsi sunt, eum agnoscant, ac detestentur.

Qua in re quis reprehendat Inquisitores, quod omni ope & opera enituntur, ut arceatur error ab iis, qui integra fide sunt? Qui vero in errore sunt, non vi coguntur amplecti religionem, sed potius metu pœnæ ab errore deterrentur, ut divino præsidio adducantur ad colendam amore veritatem, quam in discrimen revocaverant (1).

(1) Vetus hæc est conquestio Donatianorum ajentium, pœnas in hæreticos non esse constituendas, quoniam amore, non vi colenda religio est. Sed horum ineptiis satisfecit Augustinus *Ep.* 89 *ad Festum*, & *Ep.* 185 *ad Bonifac. opp. t.* 2 *col.* 219 & *seq.* & *col.* 643 & *seq. ed. Venet.* 1729. Valdensium quoque, præterea Catharorum, Beguardorum, Wicleffitarum, Hussitarum opinio erat, quod *Deus non vult pseudo apostolos*, & *hæresiarchas extingui, sed tolerari, si forte resipiscant*, & *e zizaniis vertantur in triticum. Quod si non resipiscant, serventur suo judici, cui pœnas dabunt aliquando*. Quem errorem Synodus Senonensis an. 1528 *t.* 19 *Concil col.* 1178 *cit. coll.* extatque hic error *n.* 35 in eo, quem Synodus ipsa exhibet *ibidem*, indiculo. Confer etiam ejusdem Synodi *exhortationem ad Principes Christianos de elaborando pro hæreticis exterminandis col.* 1180 *ibid.*

§. 9. Quod si aliqui Inquisitores fuerunt aliquando, qui aut decepti, aut auctoritate sua abusi sunt, id quidem unius, alteriusve hominis, non Tribunalis vitium est. Fuere pluries ex magistratibus, qui in civium perniciem converterunt potestatem, quam in eorum utilitatem acceperant. An ideo magistratus omnes abrogandos putabis? Munus Inquisitoris semper committitur viris, quorum spectata habetur integritas, atque doctrina; si quis forte eorum, qui tam gravi funguntur munere, huic deest, superior extat, cujus imperio, & auctoritate omnis mali causa removetur, & qui pares noxæ pœnas repetit ab Inquisitoribus, qui suo muneri defuerunt (1). Alicubi cum auctoritate Sedis Apostolicæ Assessores etiam adstant e numero laicorum, per quos eorum quoque, quæ ad civilem rempublicam pertinent, ratio habetur.

(1) Vide Eymericum *Direct. par.* 2 *c.* 1 *p.* 112 *edit. Rom.* 1587, & pluribus aliis locis, ibique Pegnam, & Albitium in *cit. Risposta all' Istoria dell' Inquisiz. di F. Paolo p.* 77 *seq.*

§. 10. Est etiam reprehensionis causa injusta & inanis, quod Inquisitores sunt Regulares, qui forte partium studiis abripi posse videntur. Principio quid vetat Summum

Pontificem, qui omnium Ecclesiarum curam & sollicitudinem gerit, ex Regularibus familiis, quæ optime de re Christiana meritæ sunt, ac sæpe functæ; cum magna laude sua, & aliorum utilitate, amplissimis, difficillimisque legationibus, eligere viros doctos & probos, quorum consilio, auctoritate, sapientia ubique integra Religio conservetur? Deinde ab Hispanica Inquisitione Regulare absunt; ubi autem hi sunt, haud ipsis quidlibet audere licet, cum subsint Supremæ Inquisitioni, cui Pontifex ipse præest, pœnisque gravissimis provisum sit, ne quis eorum a recta judiciorum methodo, a legibus, a veritate, & æquitate discedat.

§. 11. Jam ad tribunal Inquisitionis, omnes, quibus nota res est, & hæreses, atque hæreticos, aut suspectos hæreseos deferre, atque accusare debent. Quod quidem consentaneum est Apostoli præcepto, & legibus, cum quibus omnis bene constituta respublica administratur. Nam Apostoli præceptum est (1), ut omnes *attendant iis, qui dissensiones faciunt, & depositum fidei pervertunt*, & hinc merito in causa Religionis unumquemque Christianum militem esse oportet, ut in reos majestatis, & publicos hostes omnis homo miles est (2). Leges autem cujusque reipublicæ bene constitutæ sunt, ut omnis civis magistratu significare debeat, si quis studeat rebus novis, si in republica turbas excitet, si quid in publicam salutem, tranquillitatemque moliatur, si quis patriæ proditor sit. An quod in civili republica sapientissimis legibus sancitum est, non etiam faciendum erit in republica ecclesiastica, quam suis erroribus hæretici perturbant, & in extremum pene discrimen adducunt?

(1) *Epist. ad Rom. XVI* 17 *seq.*
(2) Tertullianus *Apologetici C.* 2 *pag.* 3 *ed. Venet.* 1744.

§. 12. Admittuntur ad accusandum, atque ad ferendum testimonium etiam infames; quoniam omni ope enitendum est, ut tam grave crimen, quod Deum ipsum, ejusque religionem oppugnat, coerceatur. Ob læsam majestatem humanam infames quoque accusant, dicuntque testimonium; an non idem adversus reos læsæ majestatis divinæ jus recte constituetur? Nihil vero metuendum est ex

vitio accusatoris, aut testium; primum quia pœnarum severitate provisum est, ne quis falsò accuset, aut testimonium ferat (1); deinde quia nemo accusatoris, ac testium minus idoneorum fide condemnatur. Hæc testimonia, & accusatio faciunt, ut Inquisitores in denunciatum intentos habeant oculos, atque ut quærant diligenter, qui ejus mores, quæ vita, doctrinaque sit, & cum re diu multumque quæsita, ex certis monumentis evidenter constat, aliquem talem revera esse, qualis accusatus est; tum demum contra eum, non propter vitiosos testes, aut accusatorem, sed propter certissimas probationes judicium emittitur.

(1) Adversus falsos accusatores, aut testes, præter spirituales, temporales etiam, easque gravissimæ pœnæ sunt constitutæ. Celebris in primis ea de re est Constitutio *Intelleximus* 32. Leonis X data ad Hispaniæ Quæsitores an. 1518 *in Bullar. Roman. t.* 5 *par.* 3 *p.* 465. Neque vero has pœnas declinare potest quisquis falsam detulit accusationem, aut falsum testimonium dixit. Nam quævis accusatio, & quodvis testimonium Inquisitoris excitat diligentiam, ut magno studio, atque cura veritatem quærat. Necessario autem invenienda veritas quærendo est. Unum autem de duobus effici debet, aut ut verum constet esse crimen, & tunc vera accusatio, itemque vera testimonia sunt, aut contra crimen est falsum, & tunc de falso accusatore, falsisque testibus pœna sumitur. Si ad hæc advertisset Cavallarius *Instit. Canonic. par.* 3 *C.* 15 §. 8 haud certe exagitasset Tribunal Inquisitionis, quod omnes ad accusandum, atque ad dicendum testimonium admittat. Nemo enim propter hanc accusationem, aut testimonium condemnatur, & sunt inanitatis plenissima illa ejus verba: *Quæ enim æquitas, quæ justitia esse potest, ubi indiscriminatim omnes ad accusandum, ubi omnes ad dicendum testimonium admittuntur?*

§. 13. Accusatoris autem, ac testium nomina non divulgantur, atque omnibus arcani sacramentum impositum est. Id vero sapienter est constitutum, ut omnis accusatorum, ac testium invidia, metusque arceatur, ut procul absit gratia, favor, seductio, ut liberius judices sententiam ferant, & magis tutum judicium sit. Accedit, quod rerum bene gerendarum anima arcanum est, & ideo in civilibus quoque negotiis, quæ graviora & difficiliora sunt, arcani lex observatur.

§. 14. In expendendis causis, judicandisque personis nihil est, quod non plane consonum æquitati sit. Nam mentiuntur, qui etiam hominum cogitationes ab Inquisitione judi-

cari inquiunt (1), qui reos per fraudem & dolum adduci existimant ad confitendum crimen, quod nunquam admiserunt, qui eos habere negant defensiones, & beneficium appellationis, per quam editæ sententiæ error emendetur. Tantum qui exteriori actu religionem violarunt, pœnas luunt, nulla contra ipsos vis, fraus, dolus adhibetur, suas iidem habent defensiones, & eas sane accuratas, habentque beneficium appellationis ad Supremam Inquisitionem, per quam omne, si quod immerito illatum est, damnum removetur. Imo ea Inquisitionis mansuetudo & lenitas est, ut qui sponte denunciat crimen suum, & qui illud ab alio accusatus confitetur, ac detestatur, non alias sufferat pœnas, quam quæ sunt ad salutem animæ comparatæ (2).

(1) Atque adeo falsum est, ab Inquisitoribus etiam hominum cogitationes judicari, ut quivis Confessarius facultatem habeat absolvendi ab hæresi tantum interna, ac sola mente concepta, quæ nullo exteriori signo patefacta est. Nam in hæresi Summo Pontifici reservatum est jus dandæ veniæ proter censuram, quæ hæresi adjuncta est. Verum Ecclesia sicuti non potest per se directe & immediate præcipere, aut prohibere actum mere internum, quæ communis est Theologorum sententia, uti docet S. Thomas 1, 2 *qu.* 91 *art.* 4 *qu.* 100 *art.* 9, ita non potest censuram constituere in hæresim, quæ exteriori actu manifeste deprehensa non sit. Consule Benedictum XIV *de Synod. diœces. l.* 9 *c.* 4 *n.* 4.

(2) Confer Pasqualonium *Pratica del S. Offizio.*

§. 15. Inquiritur in omnes Catholicos, qui in religionem criminis rei facti sunt; exceptis Principibus, Cardinalibus, Episcopis, quorum ea de re crimina ad Summ. Pontificem ab Inquisitoribus referuntur. Judæi, & omnes, qui in hæresi, aut in schismate nati, educatique sunt, & in ea regione tolerantur, dummodo contra catholicam religionem nihil agant, Inquisitorum judicio non subjiciuntur. Qui aliquid contra catholicam religionem moliuntur, ii tantum propter hoc crimen, non propter nativam hæresim, aut schisma meritis plectuntur pœnis. Non enim ferendi sunt, qui Principis beneficium, propter quod in ea regione vitam traducere possunt, convertunt in perniciem populi, & religionis, quæ in civitate dominatur (1).

(1) Confer S. Thomam 2, 2 *qu.* 10 *art.* 9 *ad* 2, ac vide etiam Cardinalem Albitium *cit. Risposta p.* 143 *et seq.* qui solide contra Sarpium tuetur, quæ a Gregorio XIII ea de re constituta sunt.

§. 16. Sed non tantum contra hæreticos, & omnes, qui a fide defecerunt, judicium exercet Tribunal Inquisitionis, verum etiam contra illos, qui facinus aliquod, quod manifestam hæresim sapiat, admiserunt. Huc sane spectant divinationes, sortilegium, blasphemia hæreticalis, poligamia simultanea, abusus sacramentorum, sacrarum imaginum injuria; quæ crimina Deum oppugnant, & catholicam veritatem, gravemque afferunt hæreseos suspicionem. Similiter qui libros damnatos legunt, aut vendunt, qui contra Ecclesiæ præcepta, vetitis vescuntur cibis, erroris, aut pravæ voluntatis suspicionem ingerunt, & ideo judicium Inquisitionis subeunt (2). Quo judicio tenentur etiam Sacerdotes, qui aliquem in Sacrmentali confessione ad turpia solicitant (2), quique a pœnitentibus exquirunt nomina eorum, quos criminis socios habuerunt (3); quoniam hi sacramenti dignitate, ac sanctitate abutuntur.

(1) Consule Cardinal. Albitium *l. c. p.* 125 *& seq. p.* 131 *& seq. p.* 246, ubi de his omnibus præsertim contra Paulum Sarpium solide disputatur.
(2) Benedictus XIV *Const. Sacramentum Pœnitentiæ* 20 *t.* 1 *ejus Bullar. pag.* 30 *edit. Ven.* 1754.
(3) Benedictus XIV *Const. Ubi primum* 8 *p.* 53 *& Const. Ad eradicandum* 22 *pag.* 87 *t.* 2.

TITULUS IX.

De Simonia.

1. Simonia quid?
2. Ejus divisio.
3. Quomodo committitur?
4. An ei sit locus semper, cum data pecunia est?
5. Res spirituales, quæ pretio dari nequeunt.
6. Sponte oblata simoniam non inducunt.
7. Cautio in his oblationibus adhibenda.
8. Simonia palliata.
9. Redemptio vexationis.
10 ad 12. Pœnæ in simoniacos.
13 & 14. An propter ingressum in religionem, & professionem religiosam quidquam dari possit?
15. Præstationes Canonicorum.
16. Pœnæ propter simoniam confidentialem.

§. 1. Proximum hæresi crimen ecclesiasticum est simonia, quam passim canones *simoniacam hæresim* appellant (1). Nomen accepit a Simone Mago, qui primus in lege evangelica hujus sceleris auctor fuit; eaque committitur, cum quis pecunia, vel re alia, quæ pretio æstimatur, dat, vel accipit rem spiritualem, aut spirituali anenxam. Quin etiam animo contrahitur simonia, quæ *men-*

talis dicitur, cum quis per simulationem officii aliquid offert collatori, spe beneficii ab eo impetrandi; sed hæc simonia cum intus lateat, non mortalem judicem, sed solum Deum habet ultorem (2).

(1) *Can.* 3, 11, 13, 20, 21, 28, 105, 117 *C.* 1 *qu.* 1 *C.* 32 *de Simon.* Tertullianus *Apolog. c.* 13 *p.* 13 *edit. Ven.* 1744 ethinicos Deorum quos se colere prohibebantur, revera contemptores, & irrisores fuisse demonstrat, quia nimirum illos vendebant.
(2) *Cap.* 33 *&* 34 *de Simonia.*

§. 2. Est igitur, quæ humanis punitur legibus, simonia vel conventionalis, vel realis, vel confidentialis. Conventionalis est, quæ tantum pacto constat, sed tamen nulla, vel ex una solum parte rei traditio accessit. Realis est, quando ad pacta factum ipsum accessit, hoc est numerata pecunia, ac per eam spiritualia sunt data, atque hujus criminis rei sunt non modo contrahentes, sed etiam interpretes, quos *mediatores* vocamus, sponsores, depositarii. Denique confidentialis simonia contrahitur, cum quis beneficium recipit, ut ejus fructus alteri reddat, aut certo post tempore titulum restituat, aut cum usque ad certam infantis ætatem alicui beneficium tribuitur, ut illud ipse deinceps in adultum transferat. Item reservatio pensionis sine superioris auctoritate, & beneficii renunciatio, servato ad idem regressu, ceteraque hujusmodi pacta, quæ *fiduciaria* vocamus, ad simoniam confidentialem pertinent (1).

(1) Concilium Tridentinum *Sess.* 25 *C.* 7 *de Refor.* Pius IV *Const. Roman. Pontific. t.* 4 *par.* 2 *p.* 191 *Bullar. Roman.*, S. Pius V *Const. Intollerabilis* 117 *t.* 4 *par.* 3 *p.* 67.

§. 3. Tribus modis committitur simonia, munere a *manu*, ab *obsequio*, a *lingua*, (1); nam his omnibus modis datur pecunia, vel res, quæ pretio æstimatur. Munere *a manu* simoniacus est, qui res sacras emit, aut vendit pecunia, cujus nomine continetur quidquid homines in terra possident (2). Munere *ab obsequio* simoniacus habetur, qui subjectione, vel servitute indebite impensa res sacras obtinet (3); nam hujusmodi obsequium pretio æstimatur. Denique munere *a lingua* admittitur simonia, cum quid spiritualis, aut quasi iis detur, pro quibus *majarum quispiam rogaverit* (4). Quod adeo verum est, ut simoniacus

apud Deum sit, qui digno quidem viro rem spiritualem attribuit, sed tamen gratia, aut metu rogantis, non pro illius merito; contra simoniæ vitium abest, cum preces potentiorum tantum movent antistitem ad inquirendum in viri merita, & inde non ob preces, sed ob vera merita accipientis beneficium confert (5).

(1) *Can.* 114 *C.* 1 *qu.* 1, & *can.* 8 *qu.* 3. Eamdem hanc sententiam expressit Conc. Aquisgranense an. 816 *can.* 38 apud Labbæum *t.* 9 *concil. col.* 446, & multo ante divisionem ipsam non obscure innuit S. Hieronymus *in Epist. ad Tit. c.* 1 *vers.* 5 *opp. t.* 7 *par.* 1 *col.* 694 *edit. Vallarsii Venet.* 1769, cujus locum describit Gratianus *Can.* 6 *c.* 8 *qu.* 1. Confer etiam S. Thom. *in* 4 *Sent. dist.* 25 *qu.* 3, & 2, 2 *qu.* 100 *art.* 5.

(2) Ita loquitur Augustinus *Can.* 6 *Caus.* 1 *qu.* 3. Ad hoc quidem simoniæ genus pertinet *C.* 11 & 20 *de Simon.* & *C.* 6 *de Pactis.*

(3) Sic Gregorius M. *cit. Can.* 114. Aulici quidam clerici Petro Damiano suppares, licet indebitis obsequiis beneficia inhiarent, se tamen simoniacos non existimabant, quod pecuniam non darent. Eos ita reprehendit Petrus Damianus *Ep. ad Episc. Card. Ep.* 1 *p.* 26 *opp. edit. Paris.* 1664. *Dic mihi, o clerice quisquis es, si redempto quolibet aureo vase, vel prædio, distractor exigeret, ut retenti apud te vice pretii, hujusmodi tibi sedulitatis impendium exhiberes, numquid non postmodum constanter assereres, te, quod acceptum est, justo pretio comparasse?* Vide etiam S. Anselmum *Ep.* 44 *p.* 385 *edit. Paris.* 1675. Recte igitur, atque sapienter S. Carolus Borromæus *in concil. Mediolanen. II Const. advers. simoniacos n.* 13 monet, rogatque Episcopos, ut certam familiaribus suis mercedem constituant, ne quis eorum tamquam suæ pretium operæ ecclesiastica beneficia quærat.

(4) *Can.* 6 *Caus.* 8 *qu.* 1 S. Th. 2, 2 *qu.* 100 *art.* 5. *Si aliquis principaliter*, inquit, *ad hoc intendit, simoniam committit. Videtur autem ad hoc principaliter intendere, qui preces pro indigno porrectas exaudit: unde ipsum factum est simoniacum. Si autem preces pro digno porriguntur, ipsum factum non est simoniacum; quia subest debita causa ex qua illi, pro quo preces porriguntur, spirituale aliquid conferatur; tamen potest esse simonia in intentione, si non attendatur ad dignitatem personæ, sed ad favorem humanum.* (5) S. Thomas *cit. qu.* 200 *art.* 5.

§. 4. Cum autem simoniace acta res est, nihil refert, num ille, qui rem spiritualem, aut quasi spiritualem accepit, improbum contractum noverit, an potius ignoraverit. Quare si beneficii collator revera pecuniam acceperit, admittitur simonia, quamquam beneficiario compertum non sit vitium, cum quo beneficium accepit (1). Semper enim verum est, pretio data fuisse Ecclesiæ ministeria, quicumque tandem sit, qui pretium dederit (2). Verum si quis

pretium fraudulenter solvit eo consilio, ut alteri detrimentum inferret, ejusque electionem irritam faceret, valet electio, quoniam hominum malitiæ indulgere non decet (3); sed tamen qui dedit, accepitque pecuniam, simoniæ reus est.

(1) *Cap.* 27 *de Simon.*
(2) *Can.* 3 *Caus.* 2 *qu.* 5.
(3) *C.* 3 *de Simon.*

§. 5. Jamvero res spirituales, aut quasi spirituales, quæ pretio comparari nequeunt, sunt potestates spirituales, puta potestas imponendi manus, quam a Petro emere volebat Simon, gratia Spiritus Sancti, Sacramenta, absolutio a censuris, voti relaxatio, ordinationes, consecratio Ecclesiarum, benedictiones Abbatum, sacrarum virginum, similia, ecclesiastica beneficia, officia, dignitates, cetera generis ejusdem. Horum quædam divino jure spiritualia sunt, & quædam ob Ecclesiæ bonum in spiritualium censum jure ecclesiastico relata sunt; ideoque alia juris divini simonia, & alia ecclesiastici juris est. In his tamen omnibus distinguenda sunt diligenter sponte oblata ab iis, quæ ideo dantur, ut spiritualia accipiantur. Sponte oblata sine vitio simoniæ in rerum spiritualium administratione recipi possunt (1). Non enim dantur tamquam pretium rerum spiritualium, sed potius dantur ut eorum ope Ecclesiæ ministri vitam traducant.

(1) Consule Thomassinum *Vet. & nov. Eccles. disciplin. par.* 3 *l.* 1 *C.* 69 *& seq.*, itemque consule, quæ ego scripsi *l.* 2 *tit.* 2 *sect.* 3 §. 64 *pag.* 117, *& tit.* 17 §. 6 *pag.* 438.

§. 6. Sane Christus Dominus Apostolos mittens in orbem terrarum eos vivere voluit de Evangelio, quod nunciabant. Ex qua doctrina sive in admnistrandis sacramentis, sive in aliis ecclesiasticis officiis exercendis semper Ecclesia recte, ac merito sponte oblata recepit. Eodemque jure censentur reditus ecclesiastici, quos clerici accipiunt, non tamquam pretium rerum spiritualium, quas administrant, sed ut ex iis habeant, quæ sunt ad visam necessaria (1).

(1) Consule S. Thomam 2, 2 *qu.* 100 *art.* 2 *et* 5.

§. 7. At quamquam sponte oblata recte accipiantur, ta-

men cavendum est diligenter, ut in his quoque rebus ab Ecclesiæ ministris omnis procul absit turpis quæstus, & avaritiæ suspicio. Quare Synodus Eliberitana sancivit, ut catechumeni baptismum suscepturi de more nummos in concham non mitterent, *ne sacerdos quod gratis accepit, pretio distrahere videatur* (1). Hinc etiam a Tridentinis Patribus (2) Episcopi, eorumque ministri quidquam in sacris ordinationibus, quamquam sponte sit oblatum, accipere vetiti sunt: & S. Carolus Borromæus Sacerdotem sacramenta administrantem nihil etiam eleemosynæ loco datum, accipere voluit (3).

(1) Conc. Eliberitanum *Can.* 38 apud Labbæum *Concil. t.* 1 *col.* 598. Quo loco observandum est verbum illud *videatur*, quo Eliberitani Patres utuntur, quodque ostendit, non malum, sed mali speciem canoni causam dedisse. Verum non eadem ubique obtinuit disciplina. Nam eam consuetudinem sua ætate aqud Græcos fuisse tradit Gregorius Nazianzenus *Orat.* 44 *opp. t.* 1 *p.* 55 *edit. Coloniæ* 1690, qui eam non reprehendit, & idem etiam scriptum reliquit Paulinus *Ep.* 32 *n.* 3 *col.* 195 *edit. Ver.* 1736. Quin etiam in Hispaniis Eliberitanus Canon non diu observatus est. Nam Concilium Bracarense II aliis III an. 572 *can.* 7 apud Labbæum *t.* 6 *conc. col.* 580 sponte oblata accipi permisit, quæ generatim totius Ecclesiæ disciplina fuit.

(2) Concilium Tridentinum *Sess.* 21 *cap.* 1 *de Reformat.*

(3) Confer Jussanum *in Vit. S. Caroli lib.* 8 C. 4.

§. 8. Sed quoniam nihil est tam sanctum, quod non hominum malitia violetur, inventa sunt a quibusdam involucra & effugia quædam, quibus sese ipsos excusare, & simoniam, ut vulgo loquimur, *palliare* conantur. Nam alii sese temporalia dare inquiunt, non propter ipsa sacra ministeria, sed propter opes, & reditus, qui ex iis percipiuntur; & alii solvere se pecuniam dicunt non tamquam pretium rei spiritualis, sed tamquam honorarium, & tamquam causam impellentem, per quam aliquis ad rem spiritualem concedendam impellitur. Sed larvæ hæ sunt, quibus frustra simoniaci tegunt scelus suum. Nam reditus ecclesiastici sacro ministerio adhærent, & ideo qui pecuniam dedit, pro utroque dedisse censetur (1); illa autem species & simulatio honorarii nullam in Ecclesia simoniam relinqueret: præterea non lucrum temporale, sed personarum merita, & Ecclesiæ utilitas impellentes tantum causæ esse debent, propter quas beneficia concedantur (2).

(1) Recte Paschalis P. *Can.* 7 *c.* 1 *qu.* 3. *Quisquis horum*, inquit, *alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit.*

(2) Confer Decretum Innoc. XI apud Schmalzgrueber *Jus eccles. l.* 5 *par.* 1 *tit.* 3 *n.* 72. Hinc merito damnatæ sunt tum ab Alex. VII, tum ab Innoc. XI propositiones quædam, quæ ad excusandam quodammodo, aut obtegendam simoniam pertinebant, quasque describit Natalis Alexander *Theolog. dogm. et moral. l.* 2 *c.* 7 *art.* 2.

§. 9. Est etiam simoniæ tegumentum redemptio vexationis, quæ fit, cum temporalia dantur ne quis impedimento sit, quominus alter rem spiritualem, aut quasi consequatur. Qua in re videndum est, num ille, qui impedimentum infert, jus in re habeat, & num alter, qui illud removere conatur, rei possessionem obtinuerit, an secus. Cum illi jus est, atque alter nondum rei possessionem acquisivit, simonia contrahitur (1); contra nulla simonia est, si nullum ipse jus habet, atque alter jus perfectum acquisiverit, quia revera nihil spirituale pretio comparatum, licet injuste agat, qui pecuniam accipit, ne alteri impedimento sit (2). Sed quoniam hic etiam latere simonia potest, neque nos in rebus nostris judices esse decet, recte a S. Carolo Borromeo sancitum est, ut nemini liceat, ad redimendam vexationem, *ne in casibus quidem jure permissis pecuniam dare, quidquamve pacisci, aut transigere, nisi Episcopi consensus accesserit* (3).

(1) *Cap.* 25 *de Simonia.*

(2) *Cap.* 28 *eod.* ibique Glossa. Vide S. Th. 2, 2 *qu.* 100 *art.* 2 *ad* 5. Verum si agatur de obtinenda gratia, vel justitia apud Sedem Apostolicam etiam super jure quæsito, sive petitio sit de re spirituali, sive de temporali, & mixta ex *Const.* ab ipso 59 Gregorii XIII *in Bullar. Roman. t.* 4 *par.* 3 *p.* 283, *et Const. Inter gravissimas* 100 Alexandri VII *t.* 6 *par.* 5 *Bullar. p.* 104 vetitum plane est aliquid dando vexationem redimere.

(3) S. Carolus Borromæus *Conc.* 1 *Mediolanen. tit. Quæ pertinet ad collat. benefic. par.* 1 *t.* 1 *pag.* 13 *edit. Patav.* 1754.

§. 10. Improbum simoniæ crimen semper Ecclesia detestata est; & ideo semper contra hujus criminis reos gravissimis pœnis animadvertit. Ex veteri disciplina pœna clericorum erat depositio, laicorum excommunicatio (1). Illa autem clerici depositio perpetua erat, adeout ipse nunquam gradum suum recuperaret, & pœnitentiam, quamdiu viveret, in monasterio agere cogeretur (2). Perpetua depositio ab an-

tiquis canonibus constituta proprie ad simoniacas ordinationes pertinebat. Non enim beneficia sejuncta erant ab ordinatione; sed clericus, cum ordinabatur, certæ adscribebatur Ecclesiæ, cui servire debebat, & cujus reditibus alebatur.

(1) Conc. Toletanum VIII *an.* 653 *Can.* 3 apud Labbæum *t.* 7 *concil. col.* 419. *Si clerici fuerint*, inquit, *honoris amissione multentur; si vero laici, anathemate perpetuo condemnentur.* Idem antea decreverat Conc. Chalcedonense *can.* 2 apud Labbæum *t.* 4 *col.* 682, Bracarense an. 572 *can.* 3 *t.* 6 *col.* 579, & Aurelianense II *can.* 4 *t.* 5 *col.* 927. Confer etiam Gelasium *Ep.* 9 *ad Episc. Lucan. c.* 24 apud eumdem Labbæum *t.* 5 *col.* 319, Hormisdam *Ep.* 25 *ad Episc. Hispan. C.* 2 *t. eod. col.* 604, Symmachum *Ep.* 5 *ad Cæsar. Arel. c.* 2 *t. eod. col.* 425, Gregorium M. Ep. 13 *l.* 4 *opp. t.* 2 *col.* 694 *edit. Paris.* 1705. Verum Can. Apostolorum 30 *al.* 22, apud Cotelerium *PP. Apostolic. t.* 1 *p.* 446 *edit. Amstelodami* 1724 adversus clericum simoniace ordinatum utramque pœnam tum depositionis, tum excommunicationis constituit.
(2) *Can.* 7 *Caus.* 1 *quæst.* 1, *et Can.* 4 *Caus.* 1 *qu.* 7.

§. 11. Cum beneficia ab ordinatione sejungi cæperunt, vetusti canones de simoniacis ordinationibus ad simoniacas beneficiorum collationes traducti sunt (1). Quin hujusmodi collationes plane irritæ, inanesque sunt (2); idque obtinet sive ab utraque parte simonia perfecta sit, sive conventione nitatur (3), tam si ipse electus, quam si eo ignaro ejus amici, et consanguinei pecuniam dederint, aut promiserint (4). Itaque simoniaci abdicare se beneficio debent, neque suos faciunt fructus si quos interim percipiant, perceptosque omnes restituere coguntur (5). Simonia tamen mente concepta beneficiarium non cogit ad beneficium dimittendum, sed ea tantum per pœnitentiam apud Deum eluitur (6).

(1) *Can.* 9 *Caus.* 1 *qu.* 3
(2) *Extrav.* 2 *de Simon. inter commun.*
(3) *Can.* 5 *Caus.* 1 *qu.* 4:
(4) *Cap.* 27 *de Simonia.*
(5) *Extrav.* 2 *cit.* S. Pius V *Const. Cum primum* 9 §. 8 *Bullar. Roman. t.* 4 *par.* 2 *p.* 285. Vide etiam S. Thomam 2, 2 *qu.* 100 *art.* 6 *et in Respons. ad* 3.
(6) *Cap. ult. eod.* Confer Fagnanum in *Cap. ex parte* 12 *de Offic. delegat. n.* 19.

§. 12. Jure novo depositionis pœna, qua simoniace ordinantes, & ordinati plectebantur, suspensio suffecta est. Et ordi-

nantes quidem ab omnium ordinum, etiam primæ tonsuræ collatione suspenduntur, eamque suspensionem, quæ antea triennalis erat (1), Sixtu V perpetuam fecit (2), illosque etiam Ecclesiæ ingressu, & Pontificalium usu prohibuit. Ordinati autem per simoniam a susceptorum ordinum usu suspenduntur, donec a Summo Pontifice veniam impetraverint. Præterea tam ordinantes, quam ordinati afficiuntur excommunicatione latæ sententiæ Romano Pontifici reservatæ, eidemque pœnæ subsunt, qui tanti criminis sequestres fuerunt (3). Quod etiam dictum volo de iis, qui simoniace contulerunt, aut acceperunt beneficium; nam & hi simili excommunicationi subjecti sunt (4).

(1) *Cap. 45 de Simonia.*
(2) Sixtus V *Const. Sanctum et salutare* 140 *p.* 40 *t.* 5 *par.* 1 *Bullar. Roman.*, quam quidem constitutionem in iis, quæ pertinent ad pœnas contra simoniacos stabilitas, integram esse voluit Clemens VIII *Constit. Romanum Pontificem* 121 §. 2 *p.* 97 *t.* 5 *par.* 2 *Bullar. Roman.* Vide etiam Concil. Trident. *Sess.* 21 *de Reform. C.* 3.
(3) *Extrav.* 2 *de Sim. inter commun.*
(4) *Cit. Extrav.* 1.

§. 13. Similes fere pœnæ indictæ sunt adversus eos, qui propter ingressum in Religionem, aut propter regularem professionem simoniæ crimen admittunt. Scilicet qui ob eam rem dederunt, acceperuntve pecuniam, afficiuntur excommunicatione latæ sententiæ Summo Pontifici reservatæ; præterea collegium, aut monasterium monachorum, a quo aliquis simoniace receptus est ab officiis capitularibus, atque ab omni jurisdictionis actu suspenditur (1). Sunt autem hujus criminis rei, qui dant, aut accipiunt pecuniam tamquam pretium ingressus in religionem, aut professionis religiosæ; eidemque sceleri locus est etiam, cum monasterium abundat opibus, quibus plures alat, & tamen propter alimenta pecuniam exigit ab eo, qui sese in Religionem recipit.

(1) *Extrav.* 1 *de Simonia int. commun.*

§. 14. Verum cum tenues sunt opes monasterii, quibus plures ali nequeunt, licet aliquid pro victu accipere ab eo, qui regulare institutum amplectitur, atque inde omne simoniæ vitium prorsus abest (1). Ea de causa le-

ge & usu receptum est, ut mulieres, quæ moniales fiunt, dotale subsidium attribuant, cujus ope monasterium sumptus sustineat, quos pro victu & cultu monialium facere oportet (2). Nam experientia compertum est, nullum esse monialium cœnobium, ut ut opulentum habeatur, quod novis non egeat dotium accessionibus; ac sæpe inopinati casus eveniunt, quorum præcavenda sunt damna & incommoda, ne rerum remedium frustra quæratur, si quando subito existant (3).

(1) Vide S. Th. 2, 2 *qu.* 100 *art.* 3 *ad* 4, S. Bonaventuram *Apologet. contr. advers. F. Minor. qu.* 18, S. Raymundum *lib.* 1 *tit.* 1 §. 22, S. Antoninum *par.* 2 *C.* 5 §. 18, Dionys. Carthusianum *de Simon. l.* 2.

(2) Sac. Congregatio Concilii *in Bononien.* 14 *Apr.* 1725 *t.* 3 *Thesaur. resolut. p.* 153 *& seq.* Consule Fagnanum *in cap. Non amplius de instit. num.* 24.

(3) Hanc quidem consuetudinem, quæ fere ubique viget, quamque probarunt Romæ Congregat., & S. Carolus Borromæus *in Concil. Mediolan.* 1 *tit de Novit. ad profess. recipien., & Conc. II inter capita quædam ad Monial. pertinen. c.* 2 *Act. Eccles. Mediolan. par.* 1 *p.* 41 *&* 65 *ed. Patavii* 1754, improbat Van-Espenius *de Vitio simon. circ. ingress. Religion. C.* 2, *& C.* 3 §. 3, atque ait contra jus divinum & naturale peccare monasteria, quæ cum idoneos habeant reditus, neminem gratis accipiunt. Sed nullum est, observat Benedictus XIV *de Synod. diœces. l.* 11 *C.* 6 *n.* 3, ita opibus abundans monialium cœnobium, quod novis non egeat dotium accessionibus, ut remedium adhibeat jacturæ rei familiaris, quam quotidie facit. Confer Christianum Lupum *in Not. ad Can.* 19 *Conc. Nicæni II opp. t.* 3 *p.* 300 *ed. Ven. an.* 1724, & Cabassutium *in Theor. & prax. jur. canon. l.* 5 *C.* 5 *n.* 13.

§. 15. Ab his præstationibus, quas Moniales professionem emittentes dotis nomine monasterio solvunt, haud valde differunt quæ a Canonicis solvuntur vel antiqua consuetudine, vel legibus suarum Ecclesiarum, cum primum Canonicatus possessionem adipiscuntur, aut cum participes fiunt fructuum, & distributionum. Concilium Tridentinum (1) in hoc totum negotium diligenter inquirere voluit Episcopum, cujus est videre, num in his præstationibus aliqua insit simoniæ, aut avaritiæ labes. Retinendæ enim sunt, cum in Ecclesiæ utilitatem, piosve usus convertuntur, modo non superent fructus, qui ex canonicali præbenda sex mensium spatio capiuntur, contra e medio tollendæ, cum ad privatum lucrum, & commodum pertinent Canonicorum (2).

(1) Concil. Trident. *Sess. 24 cap. 14 de Reformat.*
(2) Videndus Benedictus XIV *de Synod. diœcesan. l. 1 c. 6 n. 8.*

§. 16. Contra simoniam confidentialem alia quoque sunt a Summis Pontificibus Pio IV (1), & S. Pio V (2) constituta. Nimirum, qui eam admisit, privatur etiam beneficiis, quæ antea legitime obtinuerat, & collatio beneficiorum, quæ contracta fiducia impetrata sunt, Sedi Apostolicæ reservatur. Præterea simoniaci collatores ad Ecclesia interdicuntur; atque ut his pœnis locus sit, satis est, quod simoniacus contractus ex una tantum parte absolutus sit.

(1) Pius IV *Const. Roman. Pontif.* 99 *p.* 190 *t.* 4 *par.* 2 *Bullar. Rom.*
(2) S. Pius V *Const. Intolerabilis* 117 *p.* 67 *t.* 4 *par.* 3 *Bullar. Rom.*

TITULUS X.

De Maledicto sive Blasphemia.

1. Blasphemia quid? Ejus species.
2. Blasphemia imprecativa.
3. Pœnæ in blasphemos.

§. 1. Maledictum sive blasphemia, qua Deo ore injuria irrogatur, duplex distingui solet, alia nimirum *enunciativa*, alia *imprecativa*, est. Enunciativa blasphemia committitur, cum Deo negatur, quod ipsi convenit, ut si quis neget, eum esse omnipotentem, justum, immensum &c. vel cum ei tribuitur, quod ab ipso alienum est, ut si quis eum non providum, injustum, insipientem &c. dicat, vel denique cum creaturæ, quod unius Dei proprium est, adscribitur. Hujusmodi blasphemiæ, cum manifestum errorem contineant, hæreticales appellantur, ideoque blasphemi habentur instar hæreticorum, licet revera hæretici non sint, si illis, quos ore evomunt, erroribus non assentiantur.

§. 2. Imprecativa blasphemia est, cum quis in Deum malum aliquod imprecatur, vel cum eum conviciis, & maledictis insectatur. Olim ethnicis nihil erat antiquius, quam Christianos ad blasphemias in Deum ore promendas adigere (1); atque hæc communis erat Christianæ religionis abjiciendæ ratio (2). Est etiam blasphemia in Deiparam Virginem, vel in Sanctos, quæ in ipsius Dei con-

vicium & injuriam redundat, ideoque blasphemia dicitur (3).

(1) De Christianis, qui a religione defecerant, scribit Plinius ad Trajanum *l.* 10 *Ep.* 97 *n.* 6 *p.* 629 *ed. Cellarii Lypsia* 1711 *omnes & imaginem tuam, deorumque simulacra venerati sunt, iique & Christo maledixerunt.*

(2) Id ex iis constat, quæ de Polycarpo narrat Eusebius *l.* 4 *Histor. C.* 15 *p.* 167 *ed. cit.* Cum enim Asiæ proconsul juberet, eum in Christum convicia proferre, ut ita ab se abjectam Christianam religionem ostenderet, ipse respondit, *tres & octuaginta continuos annos ei ministravi, nec ulla me unquam affecit injuria, & quomodo possum impie loqui adversus Dominum meum, auctoremque salutis meæ?* Idem quoque constat ex Dionysii Alexandrini epistola apud eumdem Eusebium *lib.* 6 *C.* 41 *p.* 304 *edit. Cantabrig. cit.* & ex Justino Mart. *Apol.* 2 *n.* 31 *p.* 62 *ed. Paris.* 1742.

(3) S. Th. 2, 2 *qu.* 13 *art.* 1. *Sicut Deus,* inquit, *in sanctis suis laudatur, in quantum laudantur opera, quæ in Sanctis suis efficit; ita & blasphemia, quæ fit in Sanctos, ex consequenti in Deum redundat.*

§. 3. Utrumpue genus plasphemiæ, sive enunciativæ, sive imprecativæ, semper atrocissimum habitum est crimen, planeque dignum, quod gravioribus pœnis coerceatur (1). Antiquo jure canonico blasphemi, maxime si hæreticalem blasphemiam effudissent, iisdem, quibus hæretici, pœnis plectebantur. Quare clerici depositioni, laici excommunicationi suberant; civilibus legibus erat etiam pœna mortis constituta (2). In veteri lege balsphemi lapidibus obruebantur (3): nunc variæ contra blasphemos pœnæ sunt, sed tamen omnes judicis arbitrio, habita ratione criminis, & personarum infliguntur (4). In hæreticalem plasphemiam tantum judex ecclesiasticus (5); in blasphemiam non hæreticalem, quod crimen est mixti fori, etiam laicus inquirit (6).

(1) Hinc Synesius Episcopus, cum ei multa & gravia nunciata fuissent crimina ab Andronico Ptolemaidis Præside admissa, eum monendum, & mitius corripiendum censuit; verum cum rescivit, eo Præsidem impudentia processisse, ut diceret, neminem sibi e manibus elabi permissurum, ne si ipsius quidem Christi pedes amplecteretur, ipsum non amplius admonendum, sed de Ecclesia solemni ritu ejiciendum duxit. Synesius *Ep.* 58 *p.* 201 *ed. Paris.* 1633. Omnium autem deterrima est blasphemia in Spiritum S., de qua ipse Christus apud Matth. XII 32 dicit hæc: *Quicumque dixerit verbum contra filium hominis, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro.* Verum de blasphemia in Spiritum S. non eadem Patrum sententia est. Cyprianus *Ep.* 16. *p.* 195 *ed. Amstel.* 1700 grande hoc peccatum ad eos refert, qui in apostasiam, & idololatriam lapsi essent, Christumque abnegassent;

Hilarius *in Matth. C.* 15 *opp. t.* 1 *col.* 730 *ed. Veron.* 1730, & Athanasius *in illud quicumque dixerit verbum opp. t.* 1 *p.* 358, *&* 519 *&* 570 *&* 783 *ed. Patav.* 1777 ad eos qui Christum Deum esse negant; Ambrosius *de Spiritu S. l.* 1 *C.* 3 *opp. t.* 6 *p.* 405 *edit. Venet.* 1781 scelus hoc Pneumatomachorum proprium fuisse crèdit, atque eadem sententia est Epiphanii *Hæres.* 75 *Pneumat. n.* 14 *t.* 1 *p.* 903 *ed. Coloniæ* 1682, & Philastrii *de Hæres. C.* 67 *p.* 49 *in Coll. PP. Brixianæ Eccl. edit. Brixiæ an.* 1738 & idem etiam sentire videtur Chrysost. *Homil.* 41 *in Matth. n.* 3 *t.* 7 *p.* 448 *ed. Paris. Montfauconii*: Basilius *Ep.* 188 *can.* 1 *opp. t.* 3 *p.* 269 *edit. Paris.* 1730, illud attribuit Pepuzenis, qui *in Spiritum S.*, inquit, *blasphemaverunt, Montano, & Priscillæ Paracleti appellationem nefarie, impudenterque attribuentes.* Sed Augustinus, quem fulgentius, atque alii sequuntur, cum in Spiritum S. peccare existimat, qui perdita voluntate scelus sceleri addit, divinæque misericodiæ incitamenta aut desperans, aut etiam negligens usque ad vitæ exitum flagitiosum animum obfirmate retinet, atque, in scelere perseverat. *Ille peccat.*, inquit Augustinus in *Epist.* 1 *ad Roman. n.* 14 *opp. t.* 3 *par.* 2 *col.* 933 *edit. Venet.* 1730, „ in Spiritum S., qui desperans, vel irridens, vel contemnens prædicationem gratiæ, per quam peccata diluuntur, & pacis, per quam reconciliamur Deo, decrectat agere pœnitentiam in peccatis suis, & in eorum impia, atque mortifera quadam suavitate perdurandem sibi esso decernit, & in finem usque perdurat." Tum paulo post ostendit, Hebræos, quos Christus hujus sceleris arguit, in id incidisse, propterea quod Belzebubo Spiritus S. miracula tribuentes, ejusdem Spiritus gratiam, qua ad vitam redirent, recusabant, & ideo, si ea voluntate permansissent, merito nullam iis spem veniæ futuram affirmat. Eodem fere redit sententia Hieronymi *in Matth. lib.* 2 *c.* 12 *opp. t.* 7 *col.* 81 *edit. Vallarsii Venet.* 1769. Confer Calmetum *Diss. de Peccat. in Spiritum S.*

(2) *Novell.* 77; idemque ius etiam in Capitularibus Regum Francorum constitutum est *C.* 101 *lib.* 6 *Addit.* 3 *C.* 84 *t.* 1 *col.* 583 *edit. Balutii Venet.* 1772.

(3) *Levit. XXIV.* 16.

(4) Adversus blasphemos alias indixit pœnas Leo X. *Constit. Supernæ dispositionis* apud Giraldum *Exposit. jur. Pontific. l.* 5 *tit.* 26 *sect.* 860 *p.* 607, & alias Julius III. *Const. In multis* 31 *p.* 308 *tom.* 4 *par.* 1 *Bullar. Roman.* His recentior S. Pius V. *Const. Cum primum* 6 §. 10 *p.* 284 *t.* 4 *par.* 2 *Bullar. Roman.* sancivit, ut laicus „ qui Deum, et Dominum nostrum Jesum Christum, vel gloriosam Virginem Mariam ejus Genetricem expresse blasphemaverit, pro prima vice pœnam vigintiquinque ducatorum incurrat, pro secunda pœna duplicabitur, pro tertia autem centum ducatos solvet, et ignominiæ notatus exilio multabitur." Plebejus, qui solvendo non sit, „ pro prima vice manibus post tergum ligatis ante fores Ecclesiæ constituetur per diem integrum, pro secunda fustigabitur per urbem, pro tertia ei perforabitur lingua et mittetur ad triremes." Clericus vero blasphemus ex eadem Pii constitutione pro prima vice privandus est fructibus unius anni omnium beneficiorum, pro secunda ipsis beneficiis, pro tertia demum omnibus etiam Dignitatibus privatus deponendus, atque in exilium mittendus est. Clericus vero, qui beneficium non habet, pro prima vice pecuniaria,

vel corporali pœna plectendus est, pro altera in carceres detrudendus, atque ad triremes mittendus. Qui in Sanctos blasphemias effuderit, eum S. Pius V judicis arbitrio, ratione criminis, ac personarum habita, puniri voluit. Verum, uti monet Cardinalis Albitius de *Inconstant. in Fid. C.* 31 *n.* 159 *& seq.*, nunc a Tribunali Sac. Inquisit. contra blasphemos, respectu habito ad crimen, atque ad personas, arbitrariæ pœnæ constituuntur.

(5) *Cap.* 18 *de Hæret. in* 6.

(6) *Cap.* 2 *de Maledic.* ibique Gonzalez *n.* 7.

TITULUS XI.

De Sacrilegio.

1. Sacrilegium quid, & quotuplex?
2. Quomodo personale, aut locale sacrilegium admittitur.
3. Quomodo sacrilegium reale?
4. Pœnæ in sacrilegos.

§. 1. Ut blasphemia verbis, ita sacrilegium facto injuriam Deo irrogat. Est autem sacrilegium violatio rei sacræ, quæ scilicet cultui divino addicta est, ac triplex ejus genus distinguitur (1). Aliud nimirum est sacrilegium personale, per quod injuria personæ sacræ, clerico, regulari, moniali infertur; aliud locale, per quod debitus sacro loco honor, & reverentia denegatur; denique aliud reale, quod admittitur contra res sacras, quæ speciatim ad cultum divinum pertinent, uti sunt sacramenta, calices, Sanctorum imagines, reliquiæ.

(1) Confer S. Thomam 2, 2 *qu.* 99 *art.* 1.

§. 2. Personale sacrilegium committunt, qui ecclesiasticam clericorum immunitatem violant, aut in eos violentas manus injiciunt, quique cum personis coeunt Deo dicatis. Localis sacrilegii reus est, qui localem violat ecclesiasticam immunitatem, aut in loco sacro vetitos exercet actus, qui speciatim Ecclesiæ lege loci sanctitati adversantur. Hujusmodi sunt homicidium, humani sanguinis, aut seminis effusio, sepultura infidelis, aut excommunicati vitandi, per sacrum quæ omnia locum pollui, superire loco demonstratum est.

§. 3. Sacrilegium reale pluribus modis admittitur. Graviora hujusmodi sacrilegia sunt, cum in profanos & multo magis cum in pravos, turpesque usus convertuntur Eccle-

siæ, altaria, sacra vasa, vestes altaris ministerio addictæ, sacri codices cetera generis ejusdem (1). Furtum quoque sacrilegium est, si res sacra, aut non sacra, sed tamen Ecclesiæ tutelæ, & custodiæ commendata, auferatur (2). Eodem recidunt, qui fidelium oblationes aut negant Ecclesiis, aut cum difficultate reddunt, quos *tamquam egentium necatores* antiqua concilia execrantur (3).

(1) Adversus eos, qui audent „ convertere, et torquere sententias Sac. Scripturæ ad scurrilia, scilicet fabulosa, vana, adulationes, detractiones, superstitiones, impias, et diabolicas incantationes, divinationes, sortes, libellos etiam famosos, " gravissimum decretum est Concilii Tridentini *Sess.* 4 *in Decret. de Edit. et usu sacr. libror.*

(2) Non desunt, qui semper sacrilegium admitti putant cum res aliqua ex loco sacro aufertur, licet ea sacra non sit. Sed plerique distinguunt res non sacras, quæ Ecclesiæ tutelæ, & custodiæ sunt creditæ, a rebus non sacris, quæ nullam habent hujusmodi tutelam, quæque casu in Ecclesia reperiuntur. Tantum cum illæ, non item cum hæ auferuntur, sacrilegium committitur. Confer Gonzalezium *in c.* 8 *de For. competen. n.* 4, Canon. Apostolorum 62 *al.* 64 apud Cotelerium *PP. Apostolic. t.* 1 *p.* 451 *ed. Amstelod.* 1724, *segregari* jubet clericum, aut laicum qui abstulerit *ex Sancta Ecclesia ceram, vel oleum.* Huc etiam referendi sunt *Traditores*, vel *Proditores*, qui scilicet persecutionis tempore sacros codices, vel sacra vasa ethnicis tradidissent, & de quibus agit Concilium Arelatense I. *can.* 13 *t.* 1 *col.* 1452 *Collect.* Labbæi. Hujus criminis reum Cæcilianum accusabant Donatistæ; quibus respondet August. *Ep.* 185 *n.* 4 *ad Bonifac. opp. t.* 2 *col.* 644 *edit. Ven.* 1729. *Si vera essent, quæ ab eis Cæciliano objecta sunt ... ipsum jam mortuum anathematizaremus.* Revera qui hæc Cæciliano objiciebant, ipsi Traditores erant, uti ex actis Concilii Cirtensis ostendunt Optatus Milevitanus *l.* 1 *de Schism. Donat. c.* 13 & 14 *p.* 4 & 15 *edit. cit.*, Augustinus *Ep.* 76 *al.* 171 *ad Donatistas n.* 2 *opp. t.* 2 *col.* 80 *ed. cit.*

(3) Ita loquitur Conc. Carthaginense IV *can.* 95 *t.* 2 *concil. col.* 1444 *collect.* Labbæi, cum quo consentiunt Vasense II *can.* 4 *t.* 4 *col.* 718, & Turonense II *can.* 25 *t.* 6 *col.* 546. Videndus quoque Ambrosius *de pœnitent. l.* 2 *c.* 9 *opp. t.* 5 *p.* 261 *ed. Maurin. Ven.* 1781.

§. 4. Pœnæ in sacrilegos partim legibus constitutæ sunt, & partim judicis arbitrio infliguntur. Pœna legibus constituta est excommunicatio, in quam incidunt ipso facto, ut ajunt, qui in clericum, aut monachum violentas manus injecerunt, qui ecclesiasticam immunitatem violarunt, qui ecclesiam violenter confringere, ac spoliare ausi sunt (1); qui eam incenderunt (2). Reliquæ pœnæ sunt carceres, triremes, & qui gravius deliquerunt, etiam capitis pœna plectuntur.

(1) *Cap. 22 de Sentent. excom.*
(2) *Cap. 19 eod.*

TITULUS XII.

De Perjurio.

1. Jusjurandum ab Ecclesia approbatum. 2. Pœnæ in perjuros.

§. 1. Nullum vinculum ad strigendam fidem jurejurando arctius esse, omnes semper intellexerunt. Vix enim credibile est, esse hominem tam impudentem, ac perditum, qui non totis artubus contremiscat, cum audet fidem fallere ab se datam, Deo interposito tum judice, tum teste. Quare Ecclesia probat, semperque probavit jusjurandum, ut homines firmius teneant, quod Deo teste affirmate dixerunt; & plane desipiunt, qui commune jusjurandum improbant, quod justis de causis emittitur (1). Vetat quidem Ecclesia aliquem temere & inconsiderate, atque ex levi & inani causa jurare (2); sed fides, & religio jurisjurandi, quæ justas habet causas, merito recepta & probata est (3).

(1) Paschasius Quesnellus *Observ. moral. Matth. c.* 5 *vers.* 37 *nihil Spiritui Dei, et Doctrinæ Jesu Christi magis opponi* arbitratur, *quam communia facere juramenta in Ecclesia, quia hoc est multiplicare occasiones pejerandi, laqueos tendere infirmis, et idiotis, et efficere, ut nomen, et veritas Dei aliquando deserviat consilio impiorum.* Quæ est propositio 101 damnata *in Const. Unigenitus.* Sed quod bene animadverterunt 40 Galliæ Præsules *in Instruct. Pastoral. accept. Const. Unigenitus,* sua hac sententia Quesnellus hoc sibi unum propositum habuit, ut vituperaret commune juramentum, quod ex formula Alexandri VII exigitur, licet deinceps ejus asseclæ hanc sententiam traduxerint ad omnia juramenta, quæ a legitimis Potestatibus requiruntur. Ante Quesnellum Pelagiani, ut testatur Augustinus *Ep.* 157 *n.* 40 *et* 41 *opp. t.* 2 *col.* 556 *edit. Venet. cit.*, commune jusjurandum improbarunt. Errorem hunc, cui nunc adhærent, qui sunt de secta Quackerorum, & Anabaptistarum, integrarunt Cathari, & Valdenses, quos refutavit Ven. Moneta peculiari opere *adversus Catharos, et Valdenses l.* 5 *c.* 9 *p.* 462 *et seq. ed. Rom.* 1743, in Synodo Constantiensi damnatus hic error Wicleffi est *Sess.* 8 *art.* 43 *t.* 6 *conc. col.* 936 *collect.* Labbæi. *Juramenta illicita sunt quæ fiunt ad roborandos humanos contractus, et commercia civilia.* Est autem distinguenda, quod perperam aliqui non faciunt, invocatio Dei in testem ab imprecatione seu execratione, qua sibi jurans, si fallat, imprecatur, ut sibi ex. gr. Deus iratus sit. Sane utrumque esse distinguendum, constat ex juramenti formula quæ extat apud Plautum *in Rudent. act.* 5 *scen. vers.* 51 *et seq. p.* 133 *edit. Lug.*

duni Batav. 1669, atque ex aliis formulis quas collegit Barnabas Brissonius *de Formulis*. Consule Sigonium *lib.* 3 *de Republ. Atheniens.* ubi refertur jusjurandum, quo se Heliastæ Atheniensium judices obstringebant. Pulchre S. Thomas duplex jusjurandum distinguit 2, 2 *qu.* 89 *art.* 1 *ad* 3 *arg. Alterum quidem est*, inquit, *per simplicem contestationem, sicut cum aliquis dicit : est mihi Deus testis, vel coram Deo loquor, vel per Deum, quod idem est; aliud est per exsecrationem etc.*

(2) Deum vocare testem in re lubrica, & inani est *in vanum Dei nomen assumere.* Confer S. Joannem Chrisostomum *Hom.* 9 *n.* 5 *in Act Apostolor. t.* 9 *p.* 76 *edit. Montfauconii Paris.*, S. August. *Serm.* 180 *al.* 28 *de Verb. Apostol. c.* 9 *opp. t.* 7 *col.* 864 *ed. Maurin. Ven.* 1762, Catechismum Romanum *de Secund. præcept. par.* 3 *c.* 3 *n.* 7 *et* 13. Quod si peccat, qui Deum testem appellat in re, quæ parvi interest, multo magis peccat, qui se peccatum aliquod sive lethale, sive veniale factūrum jurat. Peccat autem lethaliter. Adisis S. Ambrosium *de Offic. ministror. l.* 3 *c.* 12 *t.* 4 *p.* 471 *ed.* 1781, Salvianum *lib.* 4 *de Gubernat. Dei n.* 15, 16 *p.* 83 *edit. Pedepont.* 1743, Conc. Toletanum VIII *c.* 2 *t.* 7 *Concil. col.* 14 *Collect.* Labbæi, Illerdense *can.* 7 *t.* 5 *col.* 752; & S. Thomam 2 *qu.* 98 *art.* 2 *ad* 1 *argumen.* Hinc merito ab Innoc. XI an. 1679 damnata est hæc propositio: *vocare Deum in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia, propter quam velit, aut possit damnare hominem.*

(3) Juramenti auctoritatem, religionem, fidem probant Sacræ literæ, in quibus ea occurrunt *Vivit Dominus*: *per memetipsum juravi*: *sicut juravit Dominus, et non pænitebit eum*, & alia similia. Imo passim Theologi observant, omnem Dei promissionem, atque assertionem juramentum esse. Jeremias IV 2 *jurabitis*, inquit, *in veritate, et judicio, et justitia*, quæ sunt tres conditiones, quas & Ecclesia in juramento requirit, quibusque servatis recte commune jusjurandum emittitur. Paulus etiam non semel in epistolis jurat, ut *I. ad Corinth.* XV 31 *Roman. l.* 9 *Philip. I.* 8, *& ad Hebraos VI.* 12 *& seq.*, ubi Apostulus a Deo emissum jusjurandum memorat. Idem quoque confirmant Patres, in primis vero Athanasius *Apolog. ad Constant. n.* 8 *opp. t.* 1 *p.* 238 *& exposit. in psal.* 62 p. 881 *ed. Patavii* 1777. Hilarius *in Ps.* 62 *opp. t. col.* 176, *& de Trinit. l.* 5 *n.* 30 *t.* 2 *col.* 123 *ed. Veronæ* 1730, Liberius *Ep.* 4 *ad Constant. n.* 3 apud Coustantium *Ep. Rom. Pontific. col.* 425, August. *Serm.* 180 *al.* 28 *de Verb. Apostolic. c.* 4 *t.* 5 *col.* 861 *edit. cit. Si peccatum*, inquit, *esset juratio, nec in veteri Legi diceretur*, non perjurabis, reddes autem Domino jusjurandum tuum. *Non enim peccatum præciperetur nobis ... & c.* 5 *ut noveritis verum jurare non esse peccatum, invenimus & Apostolum jurasse &c. & C.* 2 *col.* 859. *Invenimus jurasse primitus ipsum Dominum, in quo non est omnino peccatum.* Juravit Dominus, & non pœnitebit eum &c. *Æternitatem Sacerdotii filio cum juramento promisit. Habet etiam*, per memetipsum juro, dicit Dominus: *& illud juratio est*: vivo ego, dicit Dominus: *Quomodo homo per Deum, ita Deus per seipsum. Non est ergo peccatum jurare ... jurat Deus, qui peccatum non habet. Non ergo est peccatum jurare; sed magis peccatum est perjurare.* Vide etiam S. Th. 2, 2 *qu.* 89 *art.* 2, & Innoc. III *in*

C. 26 *de Jurejur.* Eadem est perpetua Ecclesiæ disciplina. Evagrium Constantinopolitanum Diaconum lectis Evangeliis jurasse, scribit Sozomenus *Histor. l.* 6 *c.* 30 *par.* 263 *ed. Cantabrig.* 1720, Concil. Toletanum VIII *can.* 2 *t.* 7 *col.* 414 *collect. ejusd.* justas jurandi causas describit. Patres Concilii Constantinop. Œcumen. VI *Act.* 14 *t.* 7 *col.* 1011. Georgium Diaconum in singulis propositis quæstionibus jurare coegerunt; de jurejurando a Marcellino Comite interposito in collatione inter Catholicos, ac Donatistas testimonium perhibet Augustinus *Collat. Carthag. die* 1 *c.* 5 *opp. t.* 9 *col.* 546 *edit. cit.* Constantinus M. juramentum Arii accepit, ipseque *L.* 4 *cod. Theod. de Accusat.* jurejurando concludit. Similiter jurisjurandi mentionem facit Arcadius *L.* 8 *cod. Theod. de Pactis*, atque illud ad dirimendas lites, præcidendasque calumnias interponi vult Justinianus *in L.* 2 *cod. de Juram. propt. calumn.* Ne omnia persequar, quæ prope innumera sunt, Concil. Constantiense reconciliandos singulis propositis articulis jurejurando respondere jussit, ac Synodus Tridentina a Magistris, a novis Canonicis, atque ab aliis sacramentum emitti voluit. Quæ ex Sacris Literis contra jusjurandum educi solent, præclare diluuntur a S. August. *Serm.* 180 *cit. col.* 859 *seq.*, S. Hieron. *Comment. in Matth. c.* 5 *v.* 34 *t.* 7 *col.* 30 *ed. Vallarsii Veronæ*, S. Th. *cit. qu.* 89 *art.* 2 *ad arg.* 1 & 2. Pilichdorfio *contr. Valdens. c.* 36 *t.* 25 *Biblioth. PP. p.* 298 *ed. Lugdun.*, Ebrardo in Antihæresi *advers. Valdens c.* 14 *t.* 24 *ejusd. Biblioth. p.* 1555, Ven. Moneta *loc. cit. par.* 1 §. 1 & *seq. p.* 463 *et seq.*, Innoc. III. *cit. c.* 26 *de Jurejur.* S. Joann. Chrysostomum ab ea, quam alii Anabaptistæ impingunt, calumnia egregie liberat doctus Auctor notationum in Ven. Monetam *loc. cit. not.* 36 *p.* 475. Consule Catechismum Romanum *de* 2 *Præcept. par.* 3 *c.* 3 *n.* 15 & 16, Interpretes Sac. Scripturæ *in Eccles. c.* 23, & *in Matth. c.* 5, Præterea PP. Maurinos *in Hilarium in Matth. c.* 4 *n.* 23 *lit. g col.* 687 *t.* 1 *ed. Veronæ* 1730, P. la Fontaine *t.* 4 *Const. Unig. theol. prop. ult.*, P. Paulum a Lugduno *t.* 2 *Antiexapl. prop. ult.*, Vivam *prop. damnat. Quesnelli* 101.

§. 2. Cum autem jurisjurandi fides sancta esse debeat, facile intelligitur, quam grave sit scelus eorum, qui hanc fidem fallunt, hoc est perjurium admittunt. Nam hi non tantum fidem, sed etiam graviter negligunt reverentiam debitam Deo, quem fidei testem advocarunt (1). Hinc plures adversus perjuros pœnæ sunt constitutæ. Eos non secus ac fures, & adulteros sese ab altari rejecturum minatur Chrysostomus (2); per undecim vero annos communionis expertes esse Basilius jubet (3). Jure civili, & canonico perjuri infames sunt (4), arcentur a ferendo testimonio (5), atque ab ecclesiasticis beneficiis (6), & aliis etiam pro rerum, criminisque ratione pœnis subjiciuntur.

(1) Confer S. August. *Serm.* 180 *al.* 28 *c.* 6 & 7 *opp. t.* 7 *col.*

862 *ed. Ven.* 1762. S. Joann. Damascenum *Sacr. parallel. lit.* 1 *tit.* 12 *opp. t.* 2 *p.* 631 *ed. Lequienii Venet.* 1748, S. Th. 2, 2 *qu.* 98 *art.* 2, Catech. Roman. p. 3 *c.* 3 *n.* 20.

(2) S. Joan. Chrysost. *Homil.* 17 *in Matth. n.* 5 *opp. t.* 7 *col.* 228 *ed. Paris.* 1727.

(3) S. Basilius *Epist. canon. can.* 64, apud Labbæum *conc. t.* 2 *col.* 1536 *ed. Ven.*

(4) *L.* 8 *Cod. Theod. de Pactis, Can.* 9 *Caus.* 3 *qu.* 5, *Can.* 17 *Caus.* 6 *qu.* 1, *Can.* 7 *caus.* 22 *qu.* 3.

(5) *Cap.* 7 & 54 *de Testib.*

(6) Confer Gonzalezium *in c.* 11 *de Jurejur. n.* 8.

TITULUS XIII.

De Divinatione.

1. Divinatio quid, & quotuplex?
2. Augurium.
3. Sortilegium.
4. Pactum cum Satana.
5. Pœnæ in eos, qui divinationi, & sortilegio student.

§. 1. Divinatio significat præsensionem, & scientiam rerum futurarum. Hæc autem ars non solum vana & futilis, sed etiam impia comprehendit astrologiam, augurium, sortilegium, divinationem per pactum, quod cum Satana conventum dicitur. Astrologia pertinet ad trajectiones, motusque stellarum, & qui ex earum rerum observatione significari, prædicique putant, quid cuique eventurum, & quo quisque fato natus sit, Astrologi dicuntur; olim & Mathematici vulgo dicebantur. Genus hominum ineptissimorum vehementer improbant non ecclesiasticæ solum (1), sed etiam civiles leges (2).

(1) Vide Tertullianum *de Idololatr. c.* 9 *p.* 90 *ed. Paris. Rigaltii* 1675. Auctorem *Const. Apostolic. l.* 8 *c.* 32, apud Cotelerium *PP. Apostolic. t.* 1 *p.* 417 *ed. cit.*, S. Leonem M. *Serm.* 17 *c.* 3 *et* 4 *opp. t.* 1 *col.* 94 *et serm.* 57 *c.* 5 *col.* 217 *ed. Ballerin. Venet.* 1753, S. August. *de Doctrin. Christ. l.* 2 *c.* 23 *opp. t.* 3 *col.* 43 *et serm.* 9 *c.* 3 *t.* 7 *col.* 50 *edit. Venet.* 1762, S. Hieronym. *in Isaiam l.* 13 *c.* 48 *opp. t.* 4 *col.* 453 *et* 455 *ed. Vallarsii Venet.* 1767 prætereа Concil. Toletanum 1. *in Regul. fidei contr. Priscillianist. t.* 2 *concil. col.* 1467 *collect.* Labbæi, quod ob hoc potissimum crimen anathematis pœnam in Priscillianistas constituit. Hi enim, ut testantur Leo M. *Ep.* 15 *ad Turribium c.* 11 *opp. t.* 1 *col.* 703 *edit. Ballerin. Venet.* 1753, & August. *de Hæres. c.* 70 *c.* 10 *coll.* 25 *ed. cit.* omnia fato, ac syderum conversioni adscribebant. Eadem ars dicta etiam fuit Astrologia *Apotelesmatica*; quoniam occulti effectus & potestates astrorum in conjunctione, & oppositione *Apotelesmata* vocabantur. Hinc qui eam artem exercebant *A-*

potelesmatici appellati sunt, atque etiam *Mathematici* & *Chaldæi*, eaque ars eadem fuit, ac *Apologia judiciaria*, quam vocamus. Eusebium Emissenum accusatum fuisse, quod hanc artem tractaret, eaque de causa relicto Episcopatu fugam arripuisse, scribit Sozomenus *Histor. l.* 5 *c.* 6 *p.* 99 *ed. Cantabrig.*; & Aquilam Ponticum, quod nimirum Mathematicorum artibus tribueret, ab Ecclesia ejectum fuisse narrat Epiphanius *de Mensur., et pond.* §. 15 *opp. t.* 2 *p.* 171 *ed. Coloniæ* 1782. Aliud simile de Astrologo exemplum habet Augustinus *de Mathematic. ad calc. Tract. in Psalm.* 61 *opp. t.* 5 *col.* 805 *ed. cit.*

(2) Consule utrumque Codicem Theodosianum, & Justinianæum *tit. de Mathem. et malefic.*

§. 2. Augurium comprehendit *Haruspicium*, & *Aruspicinam*, quibus signa & indicia quæruntur in extis victimarum; & *augurium* angustiori significatione acceptum, quod volatibus avium, cantibusque, ut certissimis signis, declarari res futuras docet, & *omen*, per quod ex hominis voce, atque etiam ex sternutamento indicia capiuntur, & *chiromantiam*, *metoposcopiam*, & *notomantiam*, quibus aliquis ex manibus, ex vultu, ac fronte, vel ex dorso res occultas & latentes indagare conatur. Quantum Romani inanissimis hisce artibus operam dederint, est res nota cunctis, & mandata monumentis; sed eas semper Ecclesia gravissime improbavit (1).

(1) Consule Auctorem *Constit. Apostol. l.* 8 *c.* 32 apud Cotelerium *PP. Apostol. t.* 1 *p.* 417 *ed. cit.* S. Cyrillum Hieros. *Catech.* 19 *Mistag.* 1 *n.* 8 *p.* 309 *ed. Venet.* 1763, S. Augustinum *de Doctrin. Christian. l.* 2 *c.* 20 *seq. opp. t.* 3 *col.* 40 *ed. Ven.* 1759, S. Thom. 2, 2 *qu.* 95 *art.* 2, Conc. Eliberitanum *can.* 62 *t.* 1 *concil. col.* 999 *collect.* Labbæi, Agathense *can.* 42 *t.* 5 *col.* 528, Veneticum *can.* 16 *t.* 5 *col.* 82, Aurelianense I. *Can.* 30 *t. eod. col.* 547.

§. 3. Sortilegium, sive divinatio per sortes fit, cum per sortes quæritur, quid agendum quidve vitandum sit. Ethnici divinabant per sortes, quas *Virgilianas* vocabant; cum scilicet temere arrepto Virgilii Poetæ libro, quicumque versus primum occurreret pro sorte, & oraculi loco habebatur. Ita Hadrianum, & Alexandrum Severum Virgilianas, sortes de Imperio consuluisse Spartianus (1), & Lampridius (2) memoriæ prodiderunt. Eodem prorsus modo superstitiosi quidam Christiani sacris Biblis abutebantur, quod *sacras sortes* appellabant, quodque complurium Synodorum canonibus damnatum est (3). Haud tamen vetitum est adhibere sortes, quas *politicas* vocamus (4), ut si agri sor-

tibus dividantur, aut in exercitu definiatur, quis primus impetum in hostem facere debeat. Verum ecclesiastica officia, & canonicæ electiones sortibus committi non debent (5); nisi ea de re peculiare Christi mandatum sit, uti in electione Matthiæ Apostoli factum est (6).

(1) Spartianus *in Vit. Hadrian. p.* 19 *et* 20 *inter Hist. August. Script. t.* 1 *ed. Lugd. Batav.* 1671.
(2) Lampridius *in Vit. Alex. Sever. p.* 899 *eod. loc. t.* 1.
(3) Confer Concilium Agathense, Veneticum, Aurelianense I. *loc. mox. cit.* & vide etiam S. Augustinum *Epist.* 55 *c.* 20 *opp. tom.* 2 *col.* 189 *ed. Ven.* 1759.
(4) Consule August. *Ep.* 228 *ad Honorat. n.* 12 *opp. t.* 2 *col.* 186 *ed. cit. et de Doctrin. Christian. l.* 1 *c.* 28 *t.* 3 *col.* 17.
(5) *Cap. ult. de Sortileg.*
(6) De hac Matthiæ per sortes facta electione Hieronymus in *Jonam c.* 1 *v.* 7 *opp. t.* 6 *col.* 598 *ed. Vallarsii Veron.* habet hæc: „ Nec statim debemus sub hoc exemplo sortibus credere, vel illud de actibus Apostolorum huic testimonio copulare, ubi sorte in Apostolatum Matthias eligitur; cum privilegia singulorum non possint facere legem communem. " Confer N. Alexandrum *Histor. eccles. I. sæc. c.* 1 *t.* 3 *p.* 6 *ed. Ven.* 1776.

§. 4. Deterior est divinatio per explicitum pactum cum Satana; nimirum cum ipse Satanas dat responsa consulenti aut per imagines, & idola, quæ *oracula* dicebantur; aut per suos vates, quos *Pythones*, aut *Pythonissas* vocabant, hoc est genio familiari, sive spiritu fatidico agitatos; aut per somnia, quod appellabant ονειρομαντειαν hoc est *vaticinationem per somnia*; aut per spectra, & visiones mortuorum, quod proprie dicebant νεκρομαντειαν hoc est *vaticinationem*, quæ fiebat evocatis mortuis; aut per cranium hominis mortui, quod κρανιομαντεια dicebatur; aut per certa signa, & figurat factas in terra, vel aqua, aere, igne, vitro, cribro, & sexcentis aliis fallaciarum modis (1). Gravissimum hoc crimen, quod aliquid in se admixtum habet ex idolatria, hæresi, incredulitate, & ambitione, semper asperioribus pœnis non ecclesiasticæ solum (2), sed etiam civiles leges (3) coercuerunt.

(1) Late de his omnibus agunt, præter ceteros, Martinus Delrio *Disquisit. magic. l.* 4 *c.* 2, & Leonardus Lessius *de Justit. & jur. l.* 2 *c.* 43 *dub.* 5.
(2) Confer Auctorem *Constit. Apostol. l.* 8 *c.* 32 *cit.*, & Concilium Ancyranum *can.* 23 *t.* 1 *concil. col.* 1400 *collect.* Labbæi.
(3) *L.* 4 *cod. Theod. de Malefic. & mathem.*, quam in legem vide Gothofredum.

§. 5. Romani Pontifices pro cura, & solicitudine, quam habent, totius Ecclesiæ, saluberrimas edidere leges, quibus antiquiora ecclesiastica decreta confirmata sunt, & provisum est diligentius, ut Christiani homines ab inani & improbo divinationis studio deterreantur. Huc sane spectant Decretales a Gregorio IX descriptæ (1), & his recentiores Constitutiones Leonis X (2), Sixti V (3), Gregorii XV (4), Urbani VIII (5), quibus sortilegiorum rei pœnitentiæ subjiciuntur, & infamia notantur; perseverantes autem in scelere, laici excommunicationis, clerici depositionis pœna plectuntur, atque ecclesiasticis beneficiis privantur, aliisque etiam tam clerici, quam laici pro criminis immanitate pœnis afficiuntur. Non tantum autem his pœnis subsunt, sed etiam a sacrificio Missæ celebrande perpetuo repelluntur Sacerdotes, qui ipso sacrificio abuti ad sortilegia ausi sunt (6).

(1) *Cap.* 1 *&* 2 *de Sortileg.*
(2) Leo X *Const. Superna* 8 §. 41 *in Bull. Rom. ult. ed. t.* 5 *par.* 2 *p.* 400.
(3) Sixtus V *Const. Cœli et terræ* 26 *t.* 4 *par.* 4 *p.* 176 *Bullar. Rom.* Videndus est etiam Thomassinus *vet. & nov. Eccl. disciplin. par.* 3 *l.* 1 *c.* 51 *n.* 8, a quo recensentur leges, quæ septem prioribus sæculis ea de re ab Ecclesia latæ sunt.
(4) Greg. XV *Const. Omnipotentis Dei* 101, 5 *par.* 5 *Bull. Rom. p.* 97.
(5) Urbanus VII *Const. Inscrutabilis* 362 *t.* 6 *par.* 1 *Bullar. p.* 268, qua quidem constitutione præsertim gravissimis afficiuntur pœnis Astrologi, qui de statu Christianæ Reipublicæ, vel Sedis Apostolicæ, aut de vita Summi Pontificis, ejusque consanguineorum judicium ferunt.
(6) Decretum Sac. Romanæ Inquisitionis *die* 5 *Augusti* 1745, quod a Benedicto XIV comprobatum est.

TITULUS XIV.

De Magia.

1. Magia quid? 2. Pœnæ in magos.

§. 1. Divinationi affinis est magia superstitiosa, quæ proprie a rei Canonicæ Scriptoribus magia nuncupatur, per quam scilicet ope dæmonis magna & mirabilia fieri videntur (1); eaque sic distinguitur a magia naturali, per quam a philosophis per causas naturales sæpe mira patran-

tur. Sed magia a divinatione differt, quod per illam fiunt, quæ mirabilia apparent, per hanc autem occulta quæruntur. Magi sæpe *venefici* & *malefici* appellantur, quoniam aliis veneno, atque præstigiis mala afferre conantur. Hos morte mulctari jubet Constantinus (2), atque ipsis etiam spem prorsus adimit veniæ, quæ in Paschate criminum reis concedebatur (3).

(1) Confer Mamachium, qui *Origin. & antiquit. Christian. l.* 3 *c.* 1 §. 8 *t.* 3 *p.* 128 *& seq.* copiose refellit opinionem eorum, qui magos unquam vixisse inficiantur.
(2) *L.* 3 *&* 5 *cod. Theod. de Malefic.*
(3) *L:* 1, 3, 4, 6, 7, 8 *cod. Theod. de Indulg. crimin.*

§. 2. Ecclesiæ legibus magi iisdem, quibus sortilegi, pœnis afficiuntur, nimirum excommunicatione, & si clerici fuerint, depositione (1). Qui sortilegio, aut maleficio suo alienæ mortis causa fuit, sæculari curiæ tradendus est, ut meritis plectatur pœnis; qui maleficio, & sortilegio mortis causam non dedit, in perpetuum carcerem detruditur (2). Etiam consulentes magos, atque sortilegos in excommunicationem incidunt, & si clerici fuerint, gradu, ac dignitate moti perpetuæ pœnitentiæ subjiciuntur (3). Sed his in rebus, ut plurimum, locus arbitrio est judicis, qui pro criminis & rerum ratione modo leviores, & modo asperiores pœna infligit.

(1) Consule Decretum *caus.* 26 *qu.* 5, & Decretales *in tit. de Sortileg.*, item Concil. Laodicenum *can.* 36 *t.* 1 *concil. col.* 1538 *collect.* Labbæi, Ancyranum *can.* 13 *t.* 1 *col.* 1500, Carthagin. IV *can.* 89 *t.* 2 *col.* 1444, ut mittam quæ Auctor *Recognitionum l.* 4 *n.* 26 *et seq.*, apud Cotelerium *PP. Apostol. t.* 1 p. 543 *ed. Amstelod. cit.*, Tertullianus *de Idololatr. c.* 9 *p.* 89 *ed. Paris.* 1675, Origenes *contr. Cels. l.* 1 *n.* 24 *p.* 342, *et l.* 4 *n.* 34. *opp. t.* 1 *p.* 527 *seq. ed. Paris.* 1733 adversus hoc crimen scriptum reliquerunt.
(2) Gregorius XV *cit. const. Omnipotentis Dei.*
(3) Concil. Toletan. IV *can.* 29 *conc. t.* 6 *col.* 1460 *coll.* Labbæi. Confer etiam paulo ante laudatam Urbani VIII *constitutionem*.

TITULUS XV.

De Delictis Venereis.

§. 1. Venereorum criminum species sunt fornicatio simplex, concubinatus, stuprum, adulterium, incestus, sacrilegium, raptus, sodomia, conjunctio cum bestiis, quæ vulgo *bestialitas* appellatur. Fornicatio est voluntarius concubitus viri cum muliere, qui duo inter se inire matrimonium possent, quoniam neuter alio vinculo obstrictus est. Concubinatus est conjunctio, seu consuetudo viri soluti, hoc est matrimonio non obligati, cum soluta item foemina, quæ uxoris loco est: stuprum vetita compressio virginis; adulterium alieni thori violatio (1); incestus conjunctio affinium, aut consanguineorum; sacrilegium concubitus cum persona, quæ se Deo vovit; raptus violenta abductio honestæ personæ libidinis explendæ causa (2). Sodomia est conjunctio duarum personarum ejusdem sexus, quæ sodomia *perfecta* dicitur; eam vero proxime sequitur sodomia *imperfecta*, quam admittunt duæ personæ dissimilis sexus, quæ corporum copulatione violarunt ordinem, quem liberorum procreandorum causa natura constituit. Denique est *bestialitas*, cum quis libidine sua bestias appetivit.

(1) Adulterium jure civili tantum in alienam conjugem *L. 34 ff. ad L. Jul. de Adulter.*; jure vero canonico a marito alieno in quamlibet etiam innuptam fœminam committitur *can.* 13, 15 *can.* 32 *qu.* 5. Falso autem Cujacius *in Decretal. c. 4 tit. 1 l. 1 opp. t. 6 col.* 762 *ed. Venet.* reprehendit Alexandr. III, quod, ut ipse inquit, *in c. 4 de Judic.* adulterium inter leviora crimina recensuit. Cujacium sequuntur hæretici complures, quorum in Romanos Pontifices insigne odium est, atque inter eos Antonius Matthæus *de Crimin. proleg. c.* 6 eo usque impudentia progreditur, ut ad hoc vitium proclivem audacissime dicat sanctissimum Pontificem, cujus continentia omnibus monumentis testata est, ac ne in suspicionem quidem adducta in eo diro, ac diuturno schismate, quo ipse vexatus fuit, opera præsertim Friderici I. Imperatoris, qui contra eum tres aut quatuor, ut alii putant, Anti-Papas impense fovit. Sed imprudentissimam calumniam invicte refutavit Carolus Blaschus *Diatrib. 2 ad c. 4 de Judic. inter ejus opuscul. can. Neapoli edita an.* 1757 *t.* 1 *p.* 163 *seq.*

(2) De his ceterisque criminibus, quorum hoc loco mentio est, copiose agit Renazzius *Inst. Criminal. l. 4 par tot.*

§. 2. Simplex fornicatio, præsertim clericorum, antiquis canonibus variis puniebatur pœnis (1); nunc fere omnes judicis arbitrio relictæ sunt. De concubinatu multa jure novo Concilii Tridentini (2) sapienter sunt constituta. Nimirum qui in ejus sceleris contagione versantur, ter ab Episcopo monendi, & si monitis non obediant, excommunicandi, aliisque etiam plectendi sunt pœnis, cum per annum censuras neglexerunt. Concubinæ vero ab Episcopis ex officio graviter puniendæ sunt, atque extra oppidum, vel diœcesim relegandæ.

(1) Canon Apostolicus 53 apud Cotelerium *loc. cit. p.* 450, & Concil. Neocæsariense *can.* 9 *t.* 1 *Concil. col.* 1511 *collect.* Labbæi hujus criminis reos nunquam inter clericos cooptari, & cooptatos per ignorantiam offerendi munere privari voluerunt. Virginibus, quæ virginitatem suam non custodierint, pœnitentiam imponit Conc. Eliberitanum *can.* 15 *col.* 994 *t.* 1 *conc. coll.* Labbæi.
(2) Concil. Trident. *Sess.* 24 *c.* 8 *de Reform. matrim.*

§. 3. Clerici concubinarii, si nullum habeant beneficium, in carceres detruduntur, suspenduntur ab ordine, ab obtinendis in posterum beneficiis repelluntur, aliisque etiam, pro Episcopi arbitrio, & prudentia, criminisque natura poenis subjiciuntur. Clericus autem beneficiarius semel monitus, & in scelere perseverans privatur tertia parte fructuum beneficiorum, qui ab Episcopo Ecclesiæ, vel alteri pio loco adscribuntur. Si iterum monitus non resipiscat, cunctis privatur fructibus, atque etiam Episcopi arbitrio a beneficii administratione suspenditur; si neque his monitis pareat, cuncta ei beneficia, & officia adimuntur, spesque omnis præciditur aliorum in posterum obtinendorum; denique si nondum deserat pravum vitæ institutum, poena excommunicationis plectitur. Episcopus hujus criminis reus a provinciali Synodo monendus est, monita despiciens suspenditur, & adhuc flagitiose vivens a Summo Pontifice Episcopatu privatur (1).

(1) Concil. Trident. *Sess.* 25 *c.* 14 *de Reform.*

§. 4. Stuprum a Clerico illatum Ecclesiæ leges multant poena depositionis ab officio, & onere dotandi puellam, quæ vim passa est (1). Hodie, præter dotationem, suspen-

sio, multa pecuniaria, carcer etiam perpetuus, aliæque poenæ Episcopi arbitrio infliguntur. Laicus, qui hujusmodi crimen patravit, aut dotare, aut uxorem ducere debet mulierem, cum qua concubuit (2); nisi aliud status personarum, aut rerum conditio postulet, quia tunc pecunia dotis loco danda est. Verum qui mulierem compressit, data matrimonii fide, is eamdem fidem liberare omnino debet (3). Civiles leges capitis etiam condemnant hominem qui mulierem per vim stupravit, præsertim valde honestam, aut puellam nondum maturam viro (4). Qui vim intulit, sed stuprum perficere non potuit, subest pœnis, quæ judicis arbitrio infliguntur.

(1) *Cap.* 1 *de Adult. et stupr.*
(2) In *C.* 1 *cit.* statuitur, ut qui stuprum intulit; utrumque præstet, scilicet & dotet, & uxorem ducat mulierem, cum qua concubuit. Verum Juris Canonici Interpretes conjunctivam particulam & disjunctive accipiunt, ut scilicet criminis reus alterutrum tantum præstare cogatur. Confer Fagnanum *in c.* 2 *de Adulter. & stupr. n.* 2 *&* 3, & Maschatum *Inst. Canon. l.* 5 *tit.* 16 *n.* 12.
(3) Consule Giraldum *Exposit. jur. pontific l.* 5 *tit.* 16 *sect.* 834.
(4) *L.* 1 *§. ult. ff. de Extraord. crim.*

§. 5. Adulterium a Jure Civili gladio (1), a Jure Canonico in laico excommunicatione, in clerico depositione punitur (2), aut uterque certæ pœnitentiæ subjiciuntur (3). Mulieres autem in monasterium ad perpetuam poenitentiam, si eas viri recipere noluerint, detruduntur (4). Hodie adulteri in carceres conjiciuntur, atque aliis subsunt poenis, quæ legibus, moribusque populorum receptæ sunt; & alicubi adulterium etiam morte multatur (5). Ubique tamen receptum est, ut propter adulterium perpetuum inter conjuges divortium fiat, uti demonstratum supra est.

(1) *L.* 30 *cod. ad L. Jul. de Adulter.*, *§.* 4 *Inst. de Publ. indic.*
(2) *Cap.* 6 *de Adult. & stupr.*
(3) Confer Basilium *Ep. Can.* 1 *ad Amphiloch. can.* 3 apud Labbæum *tom.* 2 *concil. col.* 1509 *ed. Venet.* Concilium Ancyranum *can.* 20 *t.* 1 *col.* 1494, Eliberitanum *can.* 64 *&* 69 *t. eod. col.* 998 *&* 1000 *coll.* Labbæi.
(4) *C.* 19 *de Convers. conjug.*, *Auth. Sed hodie cod. ad L. Jul. de Adult.*
(5) Confer Maschatum *Inst. Iur. Canon. l.* 5 *tit.* 16 *n.* 15. Huc etiam spectat Constitutio *Ad compescendam* 70 *in Bullar. t.* 4 *p.* 267, quam contra adulteros et adulteras, itemque contra lenones & lenas Sixtus V evulgavit.

§. 6. Adulterorum quoque poenis, aliisque gravioribus, aut levioribus, uti fert ratio criminis & prudentia judicis, plectuntur incesti, qui scilicet cum consanguineis, aut affinibus usque ad gradus prohibitos concubuerunt. Eodemque jure censentur, qui liberis dedere operam cum ea, quam de sacro fonte susceperunt, vel in chrismate tenuerunt. Illud præsertim est proprium incestus, quod qui eum sciens commisit cum conjugis consanguineis, conjugale debitum petere non potest (1).

(1) *C.* 1 & 4 *de eo qui cognov. consanguin. uxor.* In Urbe, atque in Ecclesiastica ditione etiam ultimi supplicii pœna in casibus quibusdam constituta est a Sixto V *Const. Volentes* 80 *t.* 4 *par.* 4 *Bullar. Roman.* 294.

§. 7. Fornicatio clerici, qui in sacris ordinibus versatur, quamquam verum sit sacrilegium, tamen ut simplex fornicatio punitur. At sacrilegium cum moniali commissum graviori poenæ subjicitur. Nam Jus Civile hujus criminis reum morte multat, ejusque bona monasterio adscribit (1). Jure canonico laicus, qui monialem compressit, excommunicatur, clericus privatur beneficio, & depositus ab ordine in monasterium, seu potius in carcerem detruditur; ipsa vero monialis, quæ se violari passa est, aut in arctius monasterium, aut in carcerem conjicitur (2). Concubitus Christiani hominis cum Judæa, vel ethnica muliere, licet a simplici fornicatione non differat, plerumque tamen gravius punitur ob injuriam Christiano nomini illatam; ac si promissio accesserit matrimonii, etiam adulterii, non tamen capitis pœna a jure civili coercetur (3).

(1) *L.* 5 *cod. de Episc. cleric.*, *Nov.* 123 *c.* 43. Sed hodie criminosi bona hæredibus relinqui solent *Auth. Bona cod. de Bon. proscript.*
(2) *Can.* 6, 11, 25, 28 *caus.* 27 *q.* 1.
(3) *L.* 6 *cod. de Judæis.*

§. 8. Raptores virginum, nisi assentiente puella crimen matrimonio purgetur, excommunicatione puniuntur, aut depositione, si clericus raptor fuerit (1). Raptores mulieris, quæ virum habet, subsunt pœnis adulterorum, ac ceteris, quæ singularum gentium moribus receptæ sunt (2); sacrarum autem virginum, sive monialium raptores pœnas perferunt, quæ a sacris Canonibus contra raptores simul & sacrilegos

sunt constitutæ (3). Jus Civile pœna capitis animadvertit in raptorem mulieris, præsertim nuptæ, & illius bona addicit ipsi mulieri, quæ rapta est, modo ingenua, non ancilla, aut libertina sit (4).

(1) *Can.* 1 *caus.* 36 *qu.* 2.
(2) Concil. Trident. *Sess.* 24 *c.* 6 *de Reform. matrim.* plures constituit pœnas contra eos, qui matrimonii ineundi causa mulierem rapiunt. Verum hoc decretum non pertinere ad eos, qui ut suam expleant libidinem, raptum committunt, fere omnes sentiunt. Quare adversus eos obtinere debent pœnæ, quæ gentium moribus & legibus sunt constitutæ, quod recte observat Maschatus *Instit. Jur. Canon. l.* 5 *tit.* 17 *n.* 4.
(3) *Can.* 2 *et seq. caus.* 36 *qu.* 2.
(4) *L. un. cod. de Raptor. virg.*

§. 9. Sodomia, & conjunctio cum bestiis non delicta, sed monstra, & prodigia sunt. Olim quisquis tam fœda & immania patrasset crimina, quæ contra naturam dicuntur, non solum a limine, verum etiam ab omni Ecclesiæ tecto removebantur (1). Hodie *sodomia perfecta* Jure civili morte punitur, quæ poena ita exasperatur, ut infandi criminis rei vivi, vel saltem eorum cadavera igne comburantur (2). Jure Canonico excommunicatio in laicum, in clericum vero depositio ab officio, beneficio, ordine clericali, & in monasterium detrusio constituta est (3). Eodem quoque modo puniuntur, qui sua cum bestiis corpora commiscuerunt.

(1) Tertullianus *de Pudicit. c.* 4 *p.* 517 *ed. Rigaltii Paris.* 1675: „ Reliquas autem, inquit, libidinum furias & in corpora, & in sexus ultra jura naturæ non modo limine, verum omni Ecclesiæ tecto submovemus, quia non sunt delicta, sed monstra. " Atque hi sunt, quos *hyemantes* appellat Sinodus Ancyrana, quique ob criminis immanitatem ne digni quidem habebantur, qui locum obtinerent inter *flentes*, qui primus erat pœnitentiæ gradus. Vide quæ scripsi *l.* 2 *tit.* 2 §. 74 *not.* 1 *p.* 130.
(2) *L.* 31 *cod. ad L. Jul. de Adulter.*, §. 4 *Inst. de Publ. judic. Novell.* 77 *c.* 1, *L.* 6 *cod. Theod. ad L. Jul. de Adult.* quam legem integram describit Auctor *Collat. Mosaic. & Rom. leg. tit.* 5 *de Stupratoribus* apud Schultingium *Jurispr. veter. ante justinian. pag.* 753 *ed. Lipsiæ* 1737.
(3) *Cap.* 3 *de Excess. Prælat.* Clerici, qui se spurcissimo crimine pluries inquinarunt, degradari, & curiæ sæculari tradi debent, sicut demonstravi *lib.* 1 *tit.* 8 §. 23 *p.* 392.

TITULUS XVI.

De Usuris.

§. 1. Criminis loco est etiam usura, cujus nomine intelligimus lucrum, quod ex mero mutuo percipitur, cum scilicet post statutum tempus plus exigitur, quam mutuo datum est (1). Ethnicis permittebat usuras jus devium a veritate, quo ipsi utebantur (2), & antiquo errore, falsaque opinione decepti ipsi etiam Christiani Imperatores suis legibus usuras ferendas putarunt (3). Verum hi omnes in illis quoque tenebris erroris malum in usuris inesse intellexerunt; easque propterea certis coercuere legibus, modumque constituerunt, quem in exercendis usuris tenere oportebat (4).

(1) Usuræ nomen etiam rei suum, partamque ex re utilitatem significat: sed proprie Theologi & Canonistæ comprehendunt lucrum, quod ex mutuo percipitur. Videlicet usuram, aut fœnus committit, qui *ex ipsomet mutuo*, ut inquit Bened. XIV *in Encyclic. Vix pervenit* 143 *ad Episcop. Ital. t.* 1 *ejus Bullarii p.* 353 *ed. Ven.*, „ quod suapte natura tantumdem reddi postulat, quantum receptum est, plus sibi reddi velit quam est receptum; ideoque ultra sortem lucrum aliquod ratione mutui sibi deberi contendat. "

(2) *L.* 1 *ff. de Pignor.*, *L.* 29 *ff. de Usur.* Apud Athenienses frequentes erant usuræ, ut ostendit Samuel Petitus *L. Attic. l.* 5 *c.* 4, eas tamen vehementer improbant Plato, Aristoteles, Plutarchus, aliique antiqui scriptores. Usitatissimæ apud Romanos erant usuræ *centesimæ*, quæ scilicet centesimam sortis partem quoque mense reddebant, ac duodecim ex centenis per annum conficiebant. Nam Romani usuras per menses, nimirum ipsis Kalendis, seu primo cujusque mensis die accipiebant, ut late demonstrat Heineccius *Antiquit. Roman. ad Instit. l.* 3 *tit.* 15 §. 4 *opp. t.* 3 *p.* 348 *ed. Neap.* 1769, unde orta est actio Kalendarii *L. pen. ff. Si cert. pet.*, *& Leg.*

ult. ff. de Pecul., quam etiam memorat Seneca *de Benefic. l. 7 c. 10 opp. t. 1 p. 846 ed. Amstelod.* 1672 *quid fœnus*, inquit, *& Kalendarium, & usuræ, nisi humanæ cupiditatis extra naturam quæsita nomina?* Hinc Basilius *in Psalm.* 14 *n. 2 opp. t. 1 p.* 108 *ed. Paris.* 1721 menses *usurarum parentes* vocat; & Ambrosius *de Tobia c. 12 opp. t. 2 p. 14 ed. Ven. cit.* habet hæc: *τοκους Græci appellaverunt usuras, eo quod doloris partus animi debitoris excitare videantur. Veniunt Kalendæ, parit sors centesimam. Veniunt menses singuli: generantur usuræ.* Hæ usuræ *legitimæ* appellantur in *L.* 8 *codic. Theod. de Usur.*, ut observant Cironius *Observ. l. 4 c. 5 n. 5 p.* 81 *ed. Vindobon,* 1761, & Brissonius *Select. antiq. l. 3 c. 1 p. 64 & seq. ed. Lugdu-Batav.* 1749, ac dicuntur etiam *unciariæ*, quod singulis mensibus *unciam* darent, quæ postea uti testatur Tacitus *Annal. l. 6 n. 19 opp. t. 2 p. 30 ed. Venet.* 1708, rogatione tribunica ad *semuncias* redactæ sunt. Scilicet cautum est, ut ex centenis non amplius duodecim, sed tantum sex quoque anno solverentur. Non enim eadem semper usurarum ratio fuit. Theodosio M. Imperatore centesima aucta erat uno semisse, & aliæ etiam aliis temporibus fuerunt centesimæ usuræ vices, quas narrat Gothofredus in *L. 1 cod. Theod. de Usur. t. 1 p.* 270 *& seq. ed. Lipsiæ* 1736. A Græcis centesima usura dicitur *τοκος επιδραχμη* cum pro mina singulis mensibus drachma solvebatur, quod drachma esset centesima pars minæ. Genus omne usurarum, quibus Romani utebantur, præter ceteros, explicat Binghamus *Origin. eccles. l. 6 c. 2 § 6 t. 2 p. 318 seq. ed. Halæ Magdeburg.* 1751.

(3) *L. 1 col. Theod. de Usur.*, *L. 16 cod. de Usur.* Usuras vetuit Basilius Macedo Imperator, uti constat ex ejus constitutione apud Harmenopulum *in Prompt. l. 3 tit. 7 in fin.*, sed Patris constitutione abrogata eas restituit Leo filius *Novel.* 34. Anatocismus vero, sive usuræ usurarum civilibus quoque legibus vetitæ sunt, & solutæ conditione indebiti repetuntur *L. 26 §. 1 ff. de condict. indeb.*, *L. ult. cod. de Usur. rei judic.*

(4) Constantinus M. *in cit. L. 1 cod. Theod. de Usur.* usurarum modum definivit, statuitque, ut ex pecunia tantum una centesima, ex frugibus vera usura exigeretur, quæ dimidiam partem sortis æquaret, quod postremum usuræ genus describit, et nominatim damnat Hieronymus *in Ezechiel. l. 6 c. 18 opp. t. 5 col. 211 ed. Vallarsii Veronæ.* Atque hæ quidem sunt, ut animadvertit Contius *Lection. subseciv. l. 2 c. 2 p. 26 edit. Neap.* 1724, usuræ *sescuplæ*, seu *ημιολιαι* quas una cum centesimis a clericis exerceri vetat Synodus Nicæna *can. 17 t. 2 concil. col. 47 collect.* Labbæi. Hemioliæ scilicet usuræ sunt, cum tertia pars sortis usurarum nomine accedit, sive, ut inquit Dionysius Exiguus, *cum ad summam capitis dimidium summa accedit.* A. Gellius *Noct. Attic. l. 18 c. 14 p. 1019 ed. Lugduni Batav.* 1666 inter Græca numerorum vocabula, quibus Latina Lingua carebat, hemiolion ponit, atque ita definit: *est autem hemiolios qui numerum aliquem totum in se habet, dimidiumque ejus, ut tres ad duo, quindecim ad decem, triginta ad viginti.* De hemioliis, deque centesimis usuris copiose disputat Jacobus Gothofredus *in L. 1 codic. Theod. de Usur. t. 1 p. 268 et seq. ed. Lipsiæ* 1736.

§. 2. Hebræis cum exteris gentibus usuras exercere lice-

bat, vel quod ipsis Deus jure belli earum bona addixerat, vel ut a foenore cum suis fratribus arcerentur (1); verum usuras accipere non poterant *a proximo* suo, quo nomine tantum Hebraicus populus comprehendebatur. Sed postquam a Christiana charitate vocabulum hoc ad omnes homines traductum fuit, eadem quoque usurarum prohibitio latius processit; ita ut nobis neque cum exteris gentibus usuras exercere liceat. Atque hæc quidem constans & perpetua semper fuit Catholicæ Ecclesiæ sententia, neque ex pecunia, neque ex ceteris rebus fugibilibus, quæ secundum quantitatem æstimantur, uti sunt frumentum, vinum, similia mutuo data, quæstum esse faciendum.

(1) Confer S. Ambros. *in can.* 12 *caus.* 14 *qu.* 4, et S. Th. *l.* 3 *Sent. dist.* 37 *qu.* 1 *art.* 6, *et Disp. de Malo qu.* 13 *art.* 5.

§. 3. Genus hoc usurarum non tantum Ecclesiasticis (1), Divinisque legibus (2), est interdictum, sed etiam sua natura turpe, ac nefarium est, & naturali æquitati adversatur. Nam qui ex mutuo plus accipit, quam quod ipse dedit, æqualitatem tollit, quæ in omni contractu servanda & custodienda diligenter est. In venditione, permutatione atque aliis hujusmodi contractibus pecunia exæquatur, tolliturque discrimen, quod forte inter datum & acceptum intercedit.

(1) Concil. Nicænum *can.* 17 *t.* 2 *conc. col.* 47 *collect.* Labbæi, Carthagin. I. *can.* 13 *t.* 2 *col.* 751, Eliberitanum *can.* 20 *t.* 1 *col.* 994, Turonense I. *can.* 13 *t.* 5 *col.* 77, Lateranense II *can.* 13 *t.* 12 *col.* 1503, Lateranense III *cap.* 25 *t.* 13 *col.* 430, *can.* 5 *dist.* 45, *can.* 9 *dist.* 46, *can.* 1 *et* 2 *dist.* 47 *can.* 2,5,6,8 *can.* 14 *qu.* 4 *c.* 4,5,7 *de Usuris. c.* 1 & 2 *eod. in* 6, *Clem. unic. eod. tit.*, Bened. XIV *in cit. Encyclic. Vix pervenit* p. 353 *t.* 1 *ejus Bullar. ed. cit.* Vide etiam librum meum *de Notissimis in jure legibus* p. 197 *ed. Romæ.* Eademque est Patrum omnium sententia, atque ita præter ceteros docent Tertull. *contr. Marcion. l.* 4 *c.* 17 *p.* 430 *ed. Paris.* 1675, S. Cyprianus *de Lapsis paulo post initium* p. 89 *ed. Oxon. Felli* 1682, Origen. *Hom.* 3 *in Psalm.* 36 *n.* 6 *opp. t.* 2 *p.* 665 *edit. Paris.* 1742, S. Clemens Alexandrinus *Pædagog. l.* 1 C. 10 *t.* 1 *p.* 154 *ed. Ven.* 1757, S. Justinus *Apolog.* 1 *ad Antonin. p.* 52 *ed. Paris.* 1721, S. Greg. Nyssenus *Orat. contr. fænerat. in fin. p.* 978 *t.* 1 *ed. Paris.* 1615, S. Basilius *in Psalm.* 14 *opp. t.* 1 *p.* 107 *seq. ed. Paris.* 1721, S. Leo M. *Ep.* 4 *ad Episc. Campan. Picæn. et Thusc. c.* 8 *opp. t.* 1 *col.* 65 *ed. Ballerin. Venet.* 1753, S. Ambros. *de Tobia c.* 14 *n.* 49 *opp. t.* 2 *p.* 57 *ed. Venet.* 1781, S. August. *Epist.* 153 *ad Macedon. n.* 25 *opp. t.* 2 *col.* 534 *et in Psalm.* 36 *Serm.* 3 *n.* 6 *t.* 4 *col.* 285 *ed. Venet.* 1730, S. Hieron. *in Ezech. l.* 6 *c.* 18 *t.* 5

col. 210 *ed. Vallartii Veron.*, S. Hilarius *in Psalm.* 14 *n.* 15 *opp. t.* 1 *col.* 76 *edit. Ver.* 1730, Lactantius *Divin. inst. l.* 6 *c.* 18 *p.* 483 *opp. t.* 1 *ed. Paris.* 1648.

(2) Exod. XXII 25, Deuteronom. XXIII 19, Levitic. XXV 35, Eccles. XXIX 2, Ezechiel. XVIII 22, Psal. XIV 6, LIV 12, LXXI 14, Lucas VI 34 & 35.

§. 4. In mutuo cum minus est datum, & plus exigitur, quæ dati & accepti æqualitas est; aut quo jure illud, quod datum superat, percipi potest? Res ipsa data incrementum respuit, ne dati & accepti tollatur æqualitas; an forte usus, quem alter alteri concedit, lucrum & accessionem afferret? Sed qui rem mutuo accipit, is ejusdem rei dominium adipiscitur (1). Ergo habet usum, quia dominus est rei, quæ usum præstat. Cur igitur dominus, qui usum habet jure dominii sui, non alieno beneficio, usuras alteri solvet pro usu rei non alienæ, sed suæ? Lucrum igitur ex re data est contra æqualitatem contractus; lucrum ex usu rei omni juri adversatur, quoniam facit, ut dominus ex re sua fructus non domino persolvat.

(1) *L.* 1 §. 2 *ff. de Obligat.*, *& act.* Simile argumentum urget S. Th. 2, 2 *qu.* 78 *art.* 1. Atque hanc quidem dominii translationem ex mutuante in mutuatarium fieri, ipsi etiam fatentur Carolus Molinæus *de Usur. n.* 449, Salmasius *de Mod. usur. lib.* 1 *c.* 1 *&* 14, Noodtius *de Fœnor. & usur. l.* 1 *c.* 8, atque alii, qui usuras cum jure divino, & naturali æquitate pugnare inficiantur. Est hic sane error, in quo primum hæsitarunt Patareni, vel Cathari, ut testatur Ven. Moneta *in opere Adversus Catharos & Valdenses l.* 5 *c.* 14 §. 2 edito a Ricchinio. Per duodecim sæcula nullum dogmaticum de usuris errorem, sed tantum falsam ex imperitia, natam opinionem fuisse observat Ballerinius *de Usur. in præf.* §. 3. Catharos aliquanto post sequuti sunt Christiani quidam, qui non verebantur asserere, usuram non esse peccatum, uti constat ex literis Alexandri V apud Wadingum *Annal. t.* 5 *p.* 61, &. Martini V apud Bremondum *Bullar. Dominic. t.* 2 *n.* 51 *p.* 567. Errorem hunc integravit Calvinus, qui non omnem quidem usuram permisit, sed tamen a divite, non item a paupere, modicum aliquod lucrum propter mutui rationem exigi posse censuit. Calvinum complures hæretici sequuti sunt, inter ceteros autem Claudius Salmasius in duplici tractatu, altero *de Usur.* altero *de Trapezitico fœnore*, Carolus Molinæus *in Tract. de Usur.* quem iterum deinceps edidit nomine Gasparis Caballini, Petrus Heingius *l.* 2 *qu.* 1, Gerardus Noodtius *de Fœnor.*, *& usur. l.* 1, Puffendorfius *de Jur. nat. & gent. l.* 5 *c.* 7 §. 9 *et seq.*, Gronovius, & Barbeyracus *in Not. ad Grotium l.* 1 *c.* 12 *et ad* Puffendorfium *de Jur. natur. et gent. l.* 5 *c.* 7 §. 9 *et seq. not.* 7, Bohemerus *Jur. eccles. Protestant. t.* 5 *l.* 5 *tit.* 19. Mitto ceteros, qui hunc eumdem de usuris errorem literis mandare ausi sunt. Quod ad Græcos attinet,

Ballerinius *loc. cit.* ostendit, eos diu cum Romana Ecclesia consensisse, eorum autem, in quo nunc versantur, de usuris errorem induci cœptum a Maximo Margunio sæculo XVI, ut testatur Papadopulus *Præn. mystag. resp.* 1 *sect.* 7 *n.* 3, atque etiam ipsos Moschos rectam de usuris fovere sententiam, quamquam ipsi sese ab iis non abstineant, tradit Sigismundus L. Baro *in Rer. Mosc. comment.*, quæ extant *in Script. rer. Mosc. p.* 44. Sed celebris est de usuris controversia a Jansenianis Schismaticis in Belgio excitata, cujus controversiæ occasio explicatur in opusculo *Memoire sur l' état présent des refugiez Francois en Hollande au sujet de la Religion, Paris* 1728. Cum enim contractus usurarii in Belgio fœderato, quo plures confugerant, passim inirentur, alii iis magno animo restiterunt, alii Calvinianorum sententiam Reipublicæ metu perterriti tueri cœperunt, quorum opera recenset Ballerinius *cit. præf. n.* 31. Inter eos principem locum obtinet Nicolaus Broedersen Pastor Delphensis, qui tractatum edidit *de Usuris licitis et illicitis*, quo quidem tractatu Calvinianorum de usuris sententia defenditur; sed tamen non despiciuntur traditiones, quod faciunt Calviniani, potius hæ secundum eorum sententiam explicantur. Huic præsertim Scriptori favere visus est Scipio Maffejus in opere *dell' impiego del denaro*, quod quidem opus doctissimi viri solide, invicteque refutarunt. Catholicam vero sententiam de usuris late demonstrant, atque tuentur Pougetus *Instit. catholic. t.* 1 *par.* 2 *sect.* 3 *c.* 8 §. 2 *p.* 634 *seq. ed. Augustæ Vindelicorum* 1764, Natalis Alexander *Theolog. dogmat. et moral. t.* 2 *l.* 3 *c.* 7, Gennett *Theolog. moral. t.* 1 *tract.* 4 *de Mutuo et usur. qu.* 6 *seq.*, Seintebeuvius *Resol. cas. conscient. tom.* 2 *cas.* 210 *p.* 422 *et seq. ed. Paris.* 1700, Aloysius Bulteau seu Bultellus *Apolog. pro Lactant. in mater. usur.*, Bened. XIV *de Synod. Diœces. l.* 10 *c.* 4, Zecchius *in l. Rigor. moderatus circa usuras*, Daniel Concina *de Usuris*, Auctor operis Insulis editi an. 1730, cui titulus *Dogma Ecclesiæ circa usuras*, Ballerinius *de Usuris*, qui alios præterea describunt, a quibus eadem materia illustratur.

§. 5. Accedit, quod inter officia humanitatis & beneficentiæ, quibus homines mutuæ charitatis lege obstringuntur, illud præcipuum est, ut alteri concedamus, quæ ei necessaria, nobis vero inutilia sunt (1). Quod est fundamentum contractum, quos gratuitos appellamus, ut mutui, depositi. Sane amico denegari non potest officium ejus custodiendi pecuniam ea diligentia, qua suam ipsam quisque custodiret, & injustus esset, qui ob hoc officium præmium postularet. Pari ratione amico, cujus est explorata & comperta fides, deneganda non est pecunia, quæ est ei, qui accipit, necessaria, danti autem inutilis, quæ si stato tempore restituatur, nihil aliud salva æquitate peti potest (2).

(1) Confer Tullium *de Offic. l.* 1 §. 16 *opp. t.* 3 *p.* 277 *ed. Oliveti Genev.* 1743.

(2) Sed qui usuras tuentur, urgere solent utilitatem quam qui

mutuum accepit, ex ejus usu, atque ex dilata restitutione consequitur; atque hanc pretio æstimari posse defendunt. Verum his egregie satisfacit S. Th. *in 4 disp. 37 qu. 1 art. 6*, inquiens: „ Quidquid vero de utilitate contigit ei cui mutuum dedi, ultra mensuram mutui ex pecunia mutuata, hoc est ex industria ejus, qui sagaciter pecunia usus est. Industriam autem ipsius ei vendere non debeo. Secus nec pro stultitia ejus habere minus debeo. "

§. 6. Atque hæc quidem apud omnes Catholicos certissima sententia est, cum quis alteri sine sui detrimento mutuum attribuit, hoc est officium præstat accipienti utile, danti non molestum. Verum sæpe evenit, ut quis ex officio suo damnum accipiat, aut amittat lucrum, quod consequi debuisset. Quare hujus detrimenti habenda ratio est, & ideo recte exiguntur usuræ non propter mutuum, sed propter damnum, quod in mutuantem redundat (1). Ita si quis alteri concedat domum, aut vestes, quibus ipse utatur, earum dominus recte aliquid percipit pro usu, ex quo damnum capit, quoniam res datæ usu teruntur. Similiter dato prædio, quo alter utatur, fruatur, dominus amittit fructus, quos ex eo percepisset, & hoc quidem resarciri damnum, æquitati congruens & conveniens est.

(1) Bened. XIV *cit. Encycl. art. 3 nequaquam negatur*, inquit, „ posse quandoque una cum mutui contractu quosdam alios, ut ajunt, titulos, eosdemque ipsimet universim naturæ mutui innatos, & intrinsecos forte concurrere, ex quibus justa omnino, legitimaque causa consurgat quiddam amplius supra sortem ex mutuo debitam rite exigendi. Neque item negatur, posse multoties pecuniam ab unoquoque suam per alios diverse prorsus à mutui natura contractus recte collocari, & impendi sive ad proventus sibi annuos conquirendos, sive etiam ad licitam mercaturam, & negotiationem exercendam, honestaque itidem lucra percipienda. "

§. 7. Sed & ex pecunia mutuo data licet fructus percipere, quando mora debitoris, qui alienam pecuniam retinet, danti affert damni causam, aut lucrum intercipit, quod ipse ex re sua consequi potuisset (1), scilicet qui pecuniam in honesta negotiatione collocare solet, & vero ostendit, se habuisse in promptu merces, quas comparare potuisset, is recte usuras postulat ob interceptum lucrum culpa, & mora debitoris, qui alienam pecuniam retinuit (2). Erunt autem hi fructus adempto lucro pares, & congruentes. Quare creditor demonstrabit, quanti ejus interesset habere pecuniam, cum qua negotiationem exerceret,

& judex in ejus rei æstimatione rationem habebit periculi, dubii eventus, laboris, sumptuum, remque omnem ex adjunctis personarum, loci, ac temporis, regionisque more æstimabit (3).

(1) Vide S. Thomam 2, 2 *qu.* 68 *art.* 2 *ad* 1 *&* *qu.* 62 *art.* 3.
(2) Ut creditor propter amissum lucrum, quod e sua pecunia consequi potuisset, recte usuras petat, tria demonstrare debet. Primum est, quod ipse pecuniam suam non otiosam & inutilem retinere, sed cum ea negotiationem exercere soleat. Alterum est, quod habueris in promptu venales merces, quas sine dubio comparasset, nisi pecunia sua caruisset. Postremum, quod debitor in mora fuerit, hoc est idoneo tempore alienam pecuniam non restituerit, atque ita lucrum interceperit. Quæ tria vulgo dicuntur *tria requisita Pauli de Castro*, quoniam ea primus numeraverit, & explicatius, quam ceteri, tradidit Paulus de Castro in *L.* 2 §. *ult. ff. de Eo quod cert. loc.*
(3) *L.* 3 *ff. de Eo quod certo loc.* §. 7 *&* *ult. Inst. de verb. oblig.*

§. 8. Eadem accepti damni causa est. Nimirum si quis, ob datam alteri pecuniam, damnum pertulit, hoc quidem resarcire oportet, atque ejus causa recte a debitore fructus percipiuntur. Ita qui domus ruinam avertere, qui agrum colere, & cultura fructuosum facere non potuit, quia caruit pecunia sua, qui æs alienum cum foenore contrahere debuit, ut suis creditoribus satisfaceret, jure agit, ut debitor, qui causam damni dedit, damni teneatur (1).

(1) *L. un. Cod. de Sent. quæ pro eo quod interest.* Recte tamen, præter ceteros, animadvertit Carolus Gagliardus *instit. Jur. canon. l.* 4 *tit.* 17 §. 51, quod creditor non tantum acceptum ab se damnum perspicuum facere, sed etiam demonstrare debet, sese alio modo damnum avertere non potuisse. Quare si ipse in promptu habuisset aliam pecuniam, cum qua damnum vitare potuisset, nullæ a debitore usuræ ex mutuo accepta pecunia solvendæ sunt.

§. 9. Atque hæc quidem debitio usurarum tum initio pactum deduci potest, tum postea lapsu temporis exoriri. Videlicet si initio cum contractus perficitur, qui mutuo dat pecuniam, statim damnum capit, idque verum atque exploratum, non dubium & simulatum est, recte propter hoc damnum usuræ initio constituuntur (1). Quod si lapsu temporis oriatur damnum, quod initio procul aberat, eo demum orto solvendæ erunt usuræ: sed primum monendus est debitor, ut rem omnem intelligat, ac cer-

tior fiat de usurarum onere, quo premetur in posterum, nisi stato die pecuniam restituat (2).

(1) S. Thomas 2, 2 *qu.* 78 *art.* 2 *ad* 1 ibique Nicolaus *in Notis*. Confer etiam Card. de Lugo *de Just. & jur. t.* 2 *ad* 25 *sect.* 6 *n.* 72. Molinam *de Just. & jur. d.* 314 *num.* 7, Canisium *de Usur. cap.* 1 *num.* 7.

(2) Atque hoc est, quod Pragmatici dicunt, necessariam esse *interpellationem*, ut usuræ debeantur.

§. 10. Monitio hæc, & lapsus temporis, quo expedienda solutio est, facit, ut debitor *in mora* constitutus dicatur, quæ mora nullam quidem per se tantum inducere usurarum debitionem potest (1), inducit autem, cum ea damnum affert, aut lucrum intercipit. Atque hæc mora est, quam *veram*, & *propriam*, aut *regularem* dicimus, quæque fieri intelligitur *non ex re, sed ex persona, idest si interpellatus opportuno loco, & tempore non solverit* (2). Cui moræ alia opponitur, quæ *irregularis* appellatur, & cui locus est, cum sine ulla creditoris petitione debitor, qui constituto die æs alienum non dissolvit, ipso jure cogitur præstare id, quod creditoris interest, ratione habita solius rei debitæ, quam opportuno tempore, condictoque loco non solvit (3).

(1) Solam certe moram satis non esse, ut ex pecunia mutuo data usuræ percipiantur, ex Catholicæ Ecclesiæ sententia docent periti Juris Canonici, & Scriptores rerum Theologicarum, quamquam aliud scripserint antiqui Romani Jurisconsulti, quos hæretici complures sequuti sunt. Sane re cognita, & expensa diligenter Alex. VII in Congregat. generali S. Rom. Ecclesiæ decreto edito die 18 Martii 1666 hanc damnavit propositionem: *licitum esse mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.* Nam ratio & æquitas naturalis ostendit, nullam habendam esse rationem moræ, quæ neque lucrum ademit, neque aliquid attulit detrimenti. *Si nihil interfit actoris*, inquit Paulus *in L.* 2 *ff. Si quis in jus vocatus, non ierit, adversarium in jus vocatum venisse condictio die, Prætor moræ pœnam remittit.* Cum quo consentit Cajus *in L.* 8 *ff. Si quis caution. in judic. sisten. caus. fact. non obtemper.* Quod in omnibus generatim causis constitui desiderat Hottomannus *in disp. de Mora c.* 3 *n.* 13. Vehementer autem errant, qui præsentem pecuniam ex se ipsa pretiosorem, quam futuram putant, eosque merito refellit Innoc. XI, dum inter damnatas proscripsit propositionem 41 conceptam his verbis: *cum numerata pecunia pretiosior sit, quam numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem a mutuatario exigere, & eo titulo ab usura excusari.*

(2) Sic Marcianus *in L.* 33 *ff. de Usur. & fructib.*

(3) Moræ *irregularis* multa in Jure, præsertim Civili exempla sunt. Celebre inprimis est illud quod suppeditat *L. Curabit* 5 *Cod. de Act. empt.*, qua sancitum est, ut emptor, qui re accepta pretium non numeravit, debeat statim post rem traditam pretii usuras persolvere, quamquam nulla earum petitio a creditore facta sit. Non enim debet emptor cum venditoris jactura rem & pretium simul retinere. Alia similis moræ *irregularis* exempla occurrunt *in L.* 14 *ff. Locat.*, *L.* 20 §. 4 & *L.* 39 *ff. de Negot. gest.* *L.* 12 §. 9 *ff. Mandat.*, *L* 60 *ff. Pro socio*, *L.*1 §. 2 *ff. de Usur.*; *L.* 46 §. 5 *ff. de Adminis. & pericul. tutor.* *L.* 5 *ff. Commodat.* *L.* 7 *ff. de Eo quod cert. loc.* *L.* 23 *ff. de Pignorat. act.* 2 & 3 *Cod. deposit.*

§. 11. Sed & periculum amittendæ pecuniæ, quam aliquis alteri dedit, usuras accipi permittit. Ita qui alteri dat mutuam pecuniam, ut eam trans mare trajiciat, & cum ea in nundinis negotiationem exerceat, potest inire pactum de solvendis usuris propter periculum, cui ipse subest in ea trajectione plena discriminis, per quam facile rei jacturam facere potest. Ea de causa nauticum fœnus, quod Juri Civili probatum est (1), non improbat Jus Canonicum (2); modo lucrum procul habeat omnes mutui causas, atque ad unum periculum referatur.

(1) Confer titulos Pandectarum, & Codicis „ de Nautico fænore. Fænus nauticum, inquit Henricus Coccejus, ad Grotium de *Jur. bell. & pac. t.* 2 *l.* 2 *c.* 12 §. 5 *de Contractib.*, est quando quis alii credit pecuniam mari transvehendam ea lege, ut periculum sit penes creditorem, unde differt a mutuo, quia natura mutui in eo consistit, ut periculum sit debitoris, qui dominus est pecuniæ, nec est contractus innominatus, do ut des, quia proprium nomen huic negotio datum est, scilicet fœnus nauticum. " Atque hoc quidem susceptum a creditore periculum trajectitiæ pecuniæ, quam ipse mutuo dedit, facit ut ex Jure Romano usuræ debeantur. Quin ex hoc inductus censetur contractus avertendi periculi, quem nos *assecurationem* vocamus, & quem late Cornelius Bynkershœkius *l.* 4 *qu. jur. privat. opp. t. ult. p.* 517 *seq. ed. Lugdun. Batav.* 1744 illustravit. Contractum hunc antiquos Jurisconsultos ignorasse tradit Henricus Coccejus *ad Grotium l.* 2 *c.* 12 *n.* 23, sed ipsi certe compertum habuerunt pactum suscipiendi periculi in nautico fœnore, & hoc proinde alii ad certam suoque nomine designatam stipulationem redegerunt, ut nosci potest apud Loccenium *de Jur. marit. l.* 2 *c.* 5 *n.* 4, alii ad locationem conductionem, alii ad emptionem venditionem, alii ad cautionem, alii demum ad innominatum negotium, uti ostendit Marquat. *de Jur. mercat. l.* 2 *c.* 13, Scaccia *de Commerc. qu.* 7 *par.* 3 *limit.* 6, Stracca *de Assecurat. in præfat.*, Lopez *de Contract. l.* 2 *c.* 12. Cuncti tamen omne lucrum constituunt in ratione periculi, quasi „ lucrum trajectitiæ pecuniæ, quam creditor, recepto in se dubii eventus periculo, alicui sub certis usuris tamquam periculi compensatione tradit,

ut habet Loccenius " *de Jur. marit. l.* 2 *c*. 6 *de Fœnor. naut.* §. 2. Imo non solum in maritima, sed etiam in terrestri negotiatione, quæ simile afferat creditori periculum, usuras exigi posse tradit Huberus *Prælect. Jur. Rom. t.* 5 *l.* 22 *tit.* 2 *de Nautic. fœnor.*; & huc spectat responsum Scævolæ a Triboniano propositum in *L.* 5 *ff. de Nautic. fœnor.*, in quam legem videndus est Cujacius *opp. t.* 7 *col.* 847 *ed. Venet.* 1779.

(2) *Cap. ult.. de Usur.* habentur hæc : „ Naviganti vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem, eo quod suscipit in se periculum, recepturus aliquid ultra sortem usurarius est censendus. " Magnæ ex hac decretali, quam edidit Gregor. IX, controversiæ ortæ sunt. Quidam enim per eam nauticum fœnus plane sublatum, & nullas omnino a creditore propter periculum, cui subest, usuras accipi posse arbitrantur. Alii usuras pecuniæ trajectitiæ a Greg. IX tunc solum in mutuo vetitas putant, cum vel nullum & inane, vel simulatum est periculum, cujus specie fœneratores improbitatem suam tegere conarentur; secus ubi probabile, aut verum periculum sit. Alii tantum immodicum & injustum, non item justum & regitimum periculi pretium improbari statuunt. Alii Gregorianum textum corruptum esse putant, in eoque desiderari negationem, quam ipsi addunt, atque ita legunt : *usurarius non est censendus*. Verum hæc lectio est contra codicum omnium fidem, a quibus certe negatio abest. Alii denique lucrum suscepti periculi tunc usuræ labe infectum censent, cum illud mutuans consequi vult a navigante, vel eunte ad nundinas invito, & coacto ad contractum perficiendum, non item cum periculi pretium sua sponte & voluntate a debitore oblatum est. Ego harum interpretationum nullam probo, neque a Gregorio nauticum fœnus improbari, sed tantum induci arbitror *præsumptionem*, quæ contraria probatione tolli potest. Non enim ipse inquit, creditorem, qui naviganti, vel eunti ad nundinas pecuniam dedit, *esse revera* usurarium, sed tantum esse *censendum*, hoc est *præsumendum*, nisi aliud ostendatur. Nam qui pecuniam hoc modo tradit, facile potest periculi speciem objicere, ut usuras ex mutuo percipiat. Itaque ut omnem fraudem, & periculi simulationem avertat Pontifex, statuit ut etiam ille, qui *aliquid ultra sortem recipit, eo quod suscipit in se periculum, usurarius censendus sit*. Quibus quidem verbis non usurarium *esse* decernit eum, qui lucrum accipit *eo quod suscipit in se periculum*, quod sane communi Theologorum sententiæ adversaretur. Nam iis certum, fixumque est, hujusmodi creditorem accipere fructus posse non causa mutui, quod nullos parit fructus, sed propter periculum, quod suscipit ipse creditor contra naturam mutui, atque ita docent S. Th. *in tract. de Usur. opusc.* 73 *qu.* 9, S. Antonius *in* 2 *par. l.* 1 *c.* 6 §. 21, Cajetanus *in Summa verb. usura exterior vers. duodecimus casus*, & late Covarruvias *Var. resol. l.* 3 *c.* 2 *n.* 5. Gregorii constitutio tota est in inducenda *juris præsumptione*, per quam hujusmodi creditor *censendus* est usurarius, nisi aliud ostendat. Quoties igitur aliqua de nautico fœnore controversia est, semper creditori obstat Juris præsumptio, quæ fert, ut contractus usurarius *censeatur*, scilicet ut periculi simulatione fructus ex mutuo soluti videantur. Verum hæc mera præsumptio est, quæ contraria probatione tolli potest, ut ceteræ hujusmodi præ-

sumptiones tolluntur. Itaque creditor non prohibetur ex trajectitia pecunias usuras exigere; sed primum debet removere juris præsumptionem, atque ostendere, se non simulato periculo, ut illa fert præsumptio, ex mutuo usuras percepisse, sed revera omnes mutui causas procul habuisse, atque ob unum a se susceptum periculum lucrum obtinuisse. Hæc quidem meo judicio vera, ac germana est interpretatio Gregorianæ Decretalis *in c. ult. de Usur.*, de qua tam variæ, interque se dissentientes Canonistarum sententiæ circumferuntur. Atque ita sane Jus Canonicum minime sustulit nauticum fœnus quod Jure Civili probatum est. Hoc unum inter utrumque Jus discrimen intercedit, quod Canonicum inducit præsumptionem, quam non inducit Jus Civile, simulati periculi, ut usuræ ex mutuo solvantur.

§. 12. At quoniam legum ratio sanctissime & providentissime constituta sæpe hominum malitia pervertitur, inventa sunt diverticula, & simulatæ rerum species, de quibus sane præcidendis, avertendisque oportuit cogitare. Quidam porro usurarum tegumenta quærunt contractu emptionis venditionis; cum quis videlicet rem alteri vendit summo pretio, justa non accepta pecunia, cum pacto, ut adumbratus hic venditor statim ab ipso emptore rem minoris emat, ac pretium enumeret. Contractum hunc plenum fraudis & deceptionis, quem Hispani *mohatram* appellant, recte improbant Ecclesiæ leges, atque inte usurarios contractus recenset (1).

(1) Innocent. XI hujusmodi contractum damnavit proposit. 40 inter propositjones ab eo damnatas his concepta verbis: *Contractus mohatrae licitus est etiam respectu ejusdem personæ, et cum contractu retrovenditionis prævie inito cum intentione lucri.* Confer etiam S. Carolum Borromæum *in Synod. Provinc.* 1 *act. Eccles. Mediol. par.* 1 *p.* 56 *ed. Patav.* 1754, & Covarruviam *Var. resol. lib.* 2 *c.* 3 *de Usur. n.* 6 *in fin.*

§. 13. Eodem loco Jus Canonicum habet *antichresim*, scilicet pactum, quo res pignori datur, ut creditur eodem pignore utatur fruatur creditæ pecuniæ loco, aut ejus fructus pro usuris accipiat (1). Nam pignus creditori traditur, ut in eo cautionem habeat, non ut capiat fructus, qui ad dominum pertinent; & ideo merito a Jure Canonico pactum antichresis improbatur (2).

(1) *C.* 1, 2, 8 *de Usur.*, *c.* 4 & 6 *de Pignor.* Atque his quidem Pontificiis constitutionibus derogatum est juri Civili, quod non solum expressam antichresim probat *in L.* 11 *§.* 1 *ff. de Pignor.*, sed etiam tacitam, uti multi putant, *in L.* 8 *ff. In quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contrahit.*, quamquam non ignorem, quæ de recta hujus legis interpretatione controversiæ sint inter Accursium, Irnerium, Bacovium, Hortomannum, Cujacium *Obser-*

vat. lib. 8 *c.* 17 *opp. t.* 3 *col.* 189 *edit. Venet.* 1758, & Vinnium *Select. qu. l.* 2 *c.* 7. Confer etiam Jo. Franciscum Arcasium *Comment. jur. Civil. l.* 5 *c.* 2 §. 13 *et* 14. Quoniam vero a jure Canonico antichresis improbatur, facile intelligitur, quam falsa sit opinio illorum, qui probant contractum antichresis, ex quo alteruter contrahentium facultatem habet suo lubitu repetendi, quod dedit, atque altera interim credita pecunia fruitur, alter re pignorata, ex qua fructus percipit. Quem contractum Itali appellant *il contratto a godere.*

(2) Hinc merito statutum est ab Innoc. III *in c.* 6 *de Pignor.*, quod si creditor, vel ille, qui ab eo causam habet, tot ex pignore accipit fructus, quod est opus, ut totum debitum dissolvatur, pignus debitori restitui debeat.

§. 14. Casus tamen interdum eveniunt, quibus a Jure Canonico *antichresis* non improbatur. Nimirum qui dat domino feudum loco pignoris, ut fructus capiat, atque ipse interim solutus sit omni onere servitii, quod ei propter feudum præstare deberet; nihil agit, quod Canonici Juris disciplinæ adversetur. Nam hi fructus quasi pretium sunt, & compensatio servitii, non locum obtinent usurarum (1). Pari modo si pro dote numeranda socer genero prædia quædam obligaverit, ut gener sibi integros habeat eorum fructus, & nullam interim dotis jacturam faciat, procul abest omne usurarum vitium, quoniam jure percepti sunt fructus, ut matrimonii onera sustinerentur (2).

(1) *C.* 1 *de Feudis*, *C.* 8 *de Usur.*
(2) *C.* 16 *de Usur.* Confer Cujacium *in Decretal. C.* 2 *tit.* 20 *lib.* 3 *opp. tom.* 6 *col.* 1002 *et seq. edit. citat.*

§. 15. Sed & pactum *legis commissoriæ* in pignoribus plenum usuræ, & iniquitatis habetur. *Commissoria lex* appellatur pactum, quo venditio committitur, ac dissolvitur, quoties videlicet placuit, ut si intra diem pretium solutum non fuerit, res inempta fiat (1): quæ etiam *commissoria* simpliciter appellatur (2). Commissoria lex in pignoribus reprobatur, hoc est improbatur pactum, quo, nisi debitor certa die solverit, pignus in dominium, & potestatem creditoris transeat (3).

(1) *L.* 1 *et tot. tit. ff. de Leg. commiss.*
(2) *L.* 4 §. 2 *et* 3 *ff. eod.*
(3) *L.* 3 *Cod. de Pact. Pignor. et L. commissor. c.* 7 *de Pignor.* S. Carolus Borromæus *in Concil. Mediol.* 1 *tit. de Usur. act. Eccles. Mediol. par.* 1 *p.* 36 *ed. Patavii* 1754. Id autem plane diversum est a pacto de distrahendo pignore, de quo agitur in *L.* 4

de Pign. act. neque vero cum *lege commissoria* in pignoribus conventa confundi debet pactum redimendi, seu retrovendendi, cum quo inita emptio venditio est; quoniam valere hoc pactum, & nullam in eo usuram inesse constat. *L.* 2 *C. de Pact. int. emp. et vendit. c.* 10 *de Fid. instrum. Extrav.* 1 *et* 2 *de Empt. et vendit. int. commun.* Ac si pactum hujusmodi emptoris gratia adjicitur, pretium augetur, minuitur autem, si ad commodum pertinet venditoris. Cavendum tamen est, ne pretium ita sit exiguum, ut ex eo colligi possit, emptorem potius mutuum dare, quam emere voluisse, & noluisse mutuum dare, nisi cum illa lege; potissimum si usuras exercere solitus esset, & venditor inopia laborans pecunia indigeret, quia tunc esset usura *palliata*, & res empta tamquam in pignus securitatis gratia retineretur *c.* 5 *de Empt. & vendit.*

§. 16. Verum fructus recte exiguntur ex *Locis montium*, quorum nomine intelligimus cumulum pecuniæ, frumenti, similium, quæ hominibus ope indigentibus mutuo dantur accepto pignore quod stato tempore recuperandum est. Nisi id debitor præstet, pignus ipsum distrahitur, atque ita Mons Pietatis habet rem, quam credidit, debitor id, quod ex pignoris pretio reliquum est; interim ab eo, qui pignus obligavit, modici quidam fructus persolvuntur. Num hi fructus percipi recte possent, magna animorum contentione disputatum est; cum quidam essent, qui eos propter mutuum dari, & ideo labem usurarum in iis inesse existimarent (1).

(1) Contra hos Montes præ ceteris disputarunt Cajetanus *in Comment. de Mont. Piet. c.* 1, & Sotus *lib.* 6 *de Just. qu.* 1. Illud vero mirum est, quod hæretici, qui usuras probant, Montes Pietatis improbare potuerint, quorum e numero sunt Carpzovius *Practic. crim. qu.* 92 *n.* 4 *& seq.*, & Mathias Zimmermanus, qui simulato nomine Dorothei Asciani librum edidit cum titulo *Montes Pietatis Romanenses historice, canonice, theologice detecti.* Sed varia hæc, & secum ipsa confligens agendi ratio ex odio procedit, quo ipsi in Sedem Apostolicam feruntur. Scilicet quod ab ea probantur Montes Pietatis, improbantur ab hæreticis, licet ipsi suis principiis adversentur. Bohemerus *in Jur. Canon. Protest. l.* 5 *tit.* 19 *n.* 2. Montes Pietatis valde commendat, licet eos confundat cum uxuris, quæ a Jure Canonico improbantur, quod etiam falso prædicat *in Not. ad Instit. Canon. Fleury par.* 3 *c.* 13 §. 6. Instituti autem sunt Montes Pietatis, ut opem haberent egentes homines, qui a fœneratoribus, præsertim Hebræis, cum gravissimis usuris mutuam pecuniam accipere cogebantur. Sane quam late pateret ea tempestate vitium usurarum, & quanta exinde mala procederent; constat ex antiquis monumentis, quorum multa collegit Muratorius *Antiq. Italic. dissert.* 16. Ut igitur hæc mala removerentur, & pauperes non cogerentur ferre onus gravissimum usurarum, pii homines erigendos curarunt Montes Pietatis, unde

pauperes dato pignore, per quod res montis in tuto esset, obtinerent pecuniam, qua indigebant. Primum Urbs vetus hunc Montem instituit, cujus statuta *de Monte Christi*, ut vocabant, expensa, atque approbata fuerunt a Cardinali Ostiensi Camerario, deinceps etiam confirmata a Pio II per Breve edit. die 5 Jun. 1463. Eadem tempestate Civitas Perusiana suum erexit Montem, quem Paulus II ann. 1467 approbavit. Lapsu temporum alii quoque in aliis civitatibus tum intra, tum extra Italiam Montes Pietatis instituti fuerunt, ut nosci potest apud Wadingum *Annal. minor. t.* 14 *&* 15 *passim*, Ballerinium *de Usur. diss.* 2 *c.* 1 *sect.* 6 *art.* 5 §. 362, Zypæum *Jur. Pontific. nov. l.* 5 *tit. de Usur. n.* 11, Claudium Jos. de Ferriere *Diction. de droit & de practique t.* 2 *verb. mont de pieté.*

§. 17. Sustulit omnem dubitationem Leo X in Concilio Lateranensi V, qui re diligenter cognita definivit, recte hos Montes fuisse institutos, planeque nullum in iis inesse usurarum vitium (1). Non enim modici hi fructus propter mutuum solvuntur, sed ut Mons Pietatis integram habeat rem suam, cum qua pluribus opitulari debet, ac nihil detrimenti capiat propter impensas, quas facere oportet pro domo, pro ministris, pro ceteris, quibus est opus, ut petentibus credatur pecunia, & accepta pignora custodiantur. Simili modo nullum quidem ex mutuo lucrum facere licet, sed jure repetuntur impensæ, quas aliquis fecit, ut pignus conservaret, aut ut mutuum ad absentem debitorem mitteret (2).

(1) Conc. Lateranense V *Sess.* 10 *conc. t.* 19 *col.* 905 *coll.* Labbæi.

(2) Consule Sylvium *in S. Thom.* 2, 2 *qu.* 78 *art.* 4 *qu.* 1, Gonzalezium *in c.* 4 *de Usur. n.* 5, Bened. XIV *in Synod. diœces. l.* 10 *c.* 5 *n.* 1 *& seq.*, Ballerinium *de Usur. in append. de Montib. piet.* Zecchium *de Usur. diss.* 2 *c.* 1 *sect.* 6 *n.* 258 *& seq.* Sed pro Montium Pietatis utilitate, æquitate, sanctitate ostendenda præ ceteris præsto est auctoritas Conc. Tridentini, quod eos inter loca pia recensuit, & Episcopi visitationi subjecit *Sess.* 22 *cap.* 8 *de Reform.* Confer etiam S. Carolum Borromæum *Conc. Mediol.* 1 *tit. de Pior. loc. administr. Act. Eccles. Mediolan. par.* 1 *p.* 37 *ed. cit.*

§. 18. Et quoniam fieri aliquando potest, ut quod a Præfectis Montis exigitur, impensas superet, quæ pro retinendo, custodiendoque pignore sunt necessaria, idcirco, ne qua usurarum suspicio exoriatur, recte cautum est, ut ab iis, quibus accepto pignore pecunia creditur, nihil exigi possit nisi primum a Sede Apostolica facultas impetrata sit (1). Multoque minus sine Apostolicæ Sedis venia plus exigi potest, quam antea consueverat, quamquam dissol-

venduum sit æs alienum, quod Mons Pietatis contrahere debuit, ut pauperibus subveniret (2).

(1) Confer Decreta Sacræ Congregationis Concilii *lib.* 15 *Decretor. p.* 486 & 501.
(2) Vide *Thesaurum resol. concilii tom.* 1 *p.* 28.

§. 19. Sunt etiam usurarum expertes census, per quos emitur jus percipiendi fructus ex certo fundo, qui semper nexu devinctus est, ut creditor in tuto sit. Non enim eo contractu venit quæstus ex pecunia, sed dominus rei frugiferæ vendit jus capiendi certos ex ea fructus, quod recte, atque ordine fieri, quis inficiabitur (1)? Plura autem sunt observanda, ut hic contractus valeat, & omnis ab eo usuræ suspicio removeatur. Præcipua sunt, ut accurate designetur certus fundus, & hic quidem frugifer qui census hypothecæ subsit, atque ut coram testibus, ac notario revera numeretur pecunia, quæ continuo debitori tradenda est (2).

(1) *L.* 63 & *L.* 72 *ff. de Usufruct.*, §. 1 *Inst. de Usufruct.* Errant autem vehementer Salicetus *in Auth. Ea lege Cod. de Usur.*, & Hotomannus *Observ. l.* 2 *c.* 15, qui censum quemlibet *larvatam usuram* appellant. Nam per censum jus venditur percipiendi fructus ex fundo frugifero; in qua quidem venditione nihil inest fœnoris, & nihil quod a legibus improbetur. Præterea creditor ab se solutam pecuniam suo lubitu repetere non potest, ex quo intelligitur, quantum absit ab hoc contractu omne pactum mutui, tum expressi, tum taciti.
(2) Martinus V *in Extrav.* 1 *de Empt. & vendit. int. communes*, & Calixtus III *in Extrav.* 2 *eod. tit.* census contractum approbarunt. Denique S. Pius V *Const. Cum onus* 106 *tom.* 4 *par.* 3 *Bullar. Rom. p.* 52 certas constituit leges, quas omnes observare oportet, ut census recte constituatur. Merito tamen monet Benedictus XIV *de Synod. diœces. l.* 10 *c.* 5 *n.* 5, leges illas, quæ de imponendis censibus a S. Pio V sunt constitutæ, quæque tantum juris positivi sunt, in iis locis, in quibus Piana Constitutio usu recepta non est, non observari.

§. 20. Servatis omnibus, quæ servare oportebat, creditor jus acquirit certos ex designato fundo percipiendi fructus, aut horum loco vim certam pecuniæ, illud autem, quod ipse numeravit, pretium ita amittit, ut repetere suo lubitu nequeat. Licet tamen debitori pretium ipsum restituere, atque ita se ære alieno, & census onere liberare; verum duos ante menses res tota nuncianda, & aperienda creditori est (1).

(1) S. Pius V *cit. Const. Cum onus* §. 11.

§. 21. Atque hic quidem census *realis* dicitur, quoniam inhæret rei, hoc est fundo, qui ejus hypothecæ subest, & ex quo fructus percipiuntur. Dissimilis est ratio census, quem *personalem* vocamus, quoniam non super re aliqua frugifera constituitur, sed super ipsa persona venditoris, qui sibi vel suis etiam hæredibus onus imponit certam quoque anno pecuniam solvendi emptori ex industria & labore suo. Qui quidem census realis non efficitur, quamquam interdum detur hypotheca, ut res sua sit creditori cautior; quoniam pereunte re, quæ hypotheca tenetur, non perit census, uti evenit in censu reali, qui tollitur, & perimitur, perempto fundo, super quo constitutus est.

§. 22. Contractus hic quibusdam est visus expers turpitudinis, quæ in usuris inest (1); & hoc exploratum est, per eum vendi non jus percipiendi fructus ex certo fundo, eoque frugifero, sed ipsam vendi annuam præstationem pecuniæ, quæ ex persona debitoris capienda est. Merito igitur hujusmodi contractus improbandus est, quoniam census nequit consistere, nisi in re immobili, eaque fructifera, ac certa, & nominatim designata sit constitutus (2). Ac turpior etiam inest usura in censu personali, qui ab utroque contrahente deleri & extingui potest, quoniam hic contractus merum est mutuum, præterea nihil (3).

(1) Scriptores, qui personalem censum defendunt, enumerat Benedictus XIV *de Synodo Diæces. l.* 10 *c.* 5 *n.* 4.

(2) Confer constitutionem S. Pii V, quam paulo ante laudavi. Itaque dubitari non potest, quin personalem censum facere non liceat in iis locis, in quibus Piana Constitutio recepta est, quoniam ea postulat rem immobilem eamque fructiferam, ac certam, & nominatim designatam, ut in ea census constituatur. Sed non ita certum est, num idem sit ferendum judicium de iis locis, in quibus eadem constitutio non obtinet. Non enim ea viget ubique, uti supra animadverti; & porro narrat Guttierez *Pract. l.* 2 *qu.* 177 *in fin.*, & Felicianus de Solis *de Censib. l.* 1 *C.* 7 *n.* 2, Pium V rogatu Philippi II hanc Hispanis dedisse veniam, ut ejus Constitutionis præscripta, quæ Juris naturalis, aut Divini non sunt, observare non cogerentur. Contrario quoque usu, seu legitime præscripta consuetudine effici potest, ut aliæ gentes iisdem legibus, quæ de imponendis censibus a S. Pio V constitutæ sunt, non subjiciantur. Itaque his in locis videndum est, num in censu personali aliquid insit, quod juri naturali, & divino adversetur. Vehementer tamen suspicatur Benedictus XIV *loc. cit. n.* 5, quod in

hujusmodi censu, præsertim utrinque redimibili, desiderentur conditiones, quas non solum Pontificia constitutio, sed etiam jus naturæ, ac divinum postulant, *ne sit larvatus contractus mutui*, *& propterea coram Deo usurarius*. Itaque recte monet, quod cum ea res nondum a Sede Apostolica definita sit, id unum ab Episcopo faciendum est. Scilicet si diœcesi præest, in qua viget Piana constitutio, curare diligenter debet, ne personales census contra ejusdem Constitutionis præscriptum contrahantur; contra si præpositus sit diœcesi, in qua eadem Constitutio moribus recepta non est, monebit, atque hortabitur Christianos, ut se ab his censibus, abstineant, quoniam, eorum inspecta indole, usuræ periculo, & suspicione non carent.

(3) Sane si omnes fere Juris Canonici interpretes periculi plenam esse statuunt emptionem census realis ad certum tempus, uti testatur Fagnanus *in cap. In civitate n.* 16 *de Censuris*, multo magis cavendus est census personalis, qui ab utroque contrahente extingui potest.

§. 23. Est & census, qui *vitalitius* dicitur, quia tantum vivo creditore persolvitur, eoque moriente extinguitur. Census hic emitur & venditur super re quoque fructifera quolibet anno solvendus, donec vitæ usura fruatur sive is, qui pecuniam dedit, sive alius quilibet a contrahentibus designatus (1). Solus debitor censum vendens eumdem redimere suo lubitu potest, integra restituta pecunia, quam accepit, non item creditor, qui eam numeravit; sed hic contentus esse debet fructibus, quos vivo sibi, aut alteri ab se designato quotannis solvi pactus est (2). Hic quoque census vel *realis* vel *personalis* esse potest; ad utrunque eadem pertinent, quæ de reliquis censibus paulo supra dicta sunt.

(1) Vitalitium hunc realem censum tum mores, tum leges, & canones probant. Clemens V in Conc. Viennensi *Clem.* 1 *de Reb. Eccl. non alien.* Ecclesiæ aut Monasterii bona & reditus alicui *ad ejus vitam* concedi permisit, cum id ipsius Ecclesiæ, aut Monasterii utilitas, ac necessitas postularet. S. Pius V Constitutione, qua definivit, censum annuum recte constitui in re fructifera, immobili, certa, ac nominatim designata, vitalitios census super re item fructifera constitutos haud sane improbavit; sed imo cum perpetuum censum certis illis legibus obstrictum approbaverit, multo magis censum temporarium cum iisdem legibus approbasse videtur.

(2) Ex consuetudine autem, atque ex peculiaribus singularum regionum legibus noscendum est, quanti esse debeant fructus, qui ex vitalitio censu quotannis solvendi sunt. Cum nulla peculiaris est lex, & consuetudo, res tota definitur arbitrio boni viri, seu pacto contrahentium, ratione habita ætatis & valetudinis ejus, cujus obitu census extinguitur. Consule Covarruviam *var. resol. l.* 3 *c.* 9 *n.* 7.

§. 24. Non solum ex pecunia, quæ ad emendum censum, sed etiam ex pecunia, quæ pro collybo (1), aut cambio numerata est, rite, ac recte fructus percipiuntur. Est autem cambium permutatio pecuniæ cum justo mensarii (2) lucro, quod tribus modis fieri potest. Scilicet vel præsens datur pecunia, ut cum alia specie dissimili permutetur, ex. gr. aurea cum argentea; vel uno in loco pecunia mensario traditur, ex. gr. Romæ, ut in alio loco restituatur, ex. gr. Parisiis; vel contra ab ipso mensario pecunia Romæ accipitur, ut ei Parisiis restituatur. Primum illud cambium *minutum*, & *manuale* dicitur; reliqua duo cambia *localia*, ac *per literas* appellantur; quoniam per literas pecunia restituitur alio in loco, quam quo soluta, aut accepta est.

(1) Collybi vocabulo pluries Cicero, aliique Latini Scriptores utuntur. Proprie collybus est pecuniæ permutatio.

(2) Mensarii dicuntur etiam argentarii, et argenti distractores, ut *in L. unic. cod. Negotiat. ne milit.*, atque argentariæ mensæ exercitores, ut *in Leg. 4 ff. de Eden.* Consule Brissonium *de Verb. signific. verb. argentarii t.* 1 *p.* 102 *edit. Halæ Magdeburg.* 1743, et Majansium *Disp.* 49 *n.* 22 *t.* 2 *p.* 221 *& seq. ed. Lugdun. Batav.*

§. 25. Ex his porro cambiis mensarium jure & merito lucrum consequi, inter omnes constat; quoniam illud non ex mutuo procedit, sed percipitur propter onera, quæ mensarius cogitur sustinere, ut eam negotiationem exerceat (1). Necesse tamen est, quod in cambio locali vera fiat pecuniæ translatio, aut saltem quod qui pecuniam accipit, certum, ac deliberatum habeat animum eam alibi restituendi; nam si eam ab se restituendam sciret ubi accepta est, quamquam alium in locum missæ literæ fingerentur, cambii specie vera lateret usura, quæ forte judicium hominum posset effugere, Dei certe non posset. Atque hoc quidem cambium *fictum*, & *siccum* appellamus (2).

(1) Confer Sotum *de Just. l.* 6 *qu.* 10, Navarrum *manual. c.* 27 *n.* 289 *ad* 295, Molinam *de Cambiis qu.* 4, et Molinam *de Contract. tract.* 2 *disput.* 404.

(2) Cambia *sicca* improbantur a Pio IV *in Const. Cum sicut* 1 *t.* 4 *par.* 2 *Bullar. Roman. p.* 1 et a S. Pio V *in Const. In eam.* 16 *t.* 4 *par.* 3 *p.* 145.

§. 26. Sed hominum calliditate aliud est inventum cambii genus, quod *obliquum* appellatur. Hæc autem ejus

contrahendi ratio est. Titius a Cajo mutuos petit aureos nummos mille, quibus indiget; sed hic negotiari, & quæstum ex negotiatione facere solet, & ideo se aliquid daturum negat. Instat Titius, ac denique ita res componitur, ut ipse a Cajo mutuos accipiat aureos nummos mille, quos postulat, ac nihil propter mutuum solvat. Verum ne quid detrimenti Cajus propter mutuum capiat, datur ei facultas similis ab se ipso, aut ab alio accipiendæ pecuniæ, quam cambio occupet, & cum qua negotietur. Titius autem spondet, se se Cajo soluturum, donec mutuum restituat, quidquid ipse impendit, aut impendere deberet, si aureos nummos mille a mensario accepisset.

§. 27. Interdum Titius ipse onus suscipit cambio occupandi vim tantam pecuniæ, quantam a Cajo mutuam accepit, ita tamen ut partus ex ea negotiatione quæstus pertineat ad Cajum, qui quotannis alter pendit, donec mutuum restituat, quantum ex cambio lucri fecit, aut quantum facere posset. Cum illa a mutuante negotiatio est exercenda, ejus est demonstrare, cambii literas ab se datas fuisse, aut sese ab alio per cambium mille aureos nummos obtinuisse. Cum vero cambio occupare pecuniam debuit, qui mutuum accepit, de nulla re sollicitus est creditor, cui solvendi sunt fructus, sive alter fregerit, sive servarit fidem. Nam contracto cambio ejus fructus, creditori solvuntur, eoque neglecto fructus idem dandi sunt propter id, quod crditoris interest, sive propter damnum, quod in eum redundat, quia debitor stipulationis legi non satisfecit. Atque hic quidem negotii expediendi modus, per quem res est creditori cautior, frequentior esse solet.

§. 28. Jamvero genus hoc cambii, quod *obliquum* appellari diximus, circuitione quadam & anfractu iniquum regere, ac velare fœnus, facile intelligitur; & hoc quidem fœnus magis eminet, & apparet, cum ipse debitor se accipere pecuniam simulat, ut cum ea negotietur. Quis enim credat hominem inopen, qui mutuum accipit propter egestatem, & angustiam rei familiaris, statim in promptu habere pecuniam acceptæ parem, quam cum quæstu, compendioque mutuantis ad nundinas mittat, atque in cambium conferat?

§. 29. Quare hic contractus ut ut probari possit in foro

externo, in quo forte res gesta censetur, uti stipulatione conventum est, tamen in foro interno, in quo solum spectatur, quod revera gestum est, si pecunia, quæ mutuum exæquat, ad nundinas missa non fuit, sive in cambio occupata, neque id unquam propositum fuit contrahentibus, hujusmodi cambium turpe, & usuræ labe infectum, Christianoque homine indignum habendum est. Licet sane ex pecunia alteri data lucrum consequi propter ademptum lucrum, aut illatum damnum, sive ut vulgo loquimur, *titulo lucri cessantis, aut damni emergentis;* verum id unum, quod æquum, justumqe est, præseferre mutuantes debent, ut probatum legibus lucrum consequantur, non fuco & fallaciis adumbrare speciem & formam veritatis, ut ea sit improbi quæstus, & fœnerationis loco. Clerici tantum etiam in foro externo quodlibet genus cambii agere prohibentur; quoniam qui hos contractus exercent, negotiatores sunt, quales Jus Ecclesiasticum clericos esse non sinit (1).

(1) Confer quæ dixi *l.* 1 *tit.* 1 §. 9 *p.* 110 & 111 atque etiam Giraldum *Exposit. Jur. Pontif. par.* 1 *sect.* 73 *p.* 913 & *seq.*

§. 30. Neque solum cambio pecuniam fœnerantur homines, sed etiam societate, cujus indoles & natura est, ut æqua sit partitio periculi, damni, lucri inter duos, aut plures, qui suam in aliqua negotiatione pecuniam, aut operam collocarunt (1). Quare iniqua est societas *leonina*, qua alter lucrum tantum, alter damnum sentit; itemque societas ea lege instituta, ut alter quotannis lucrum aliquod obtineat, ac semper, sine ullo sui damno, ac periculo, integram habeat pecuniam, aut rem, quam in societatem contulit, quæ societas *ad caput salvum* vulgo appellatur (2).

(1) *L.* 19 & *seq. ff. Pro socio.*
(2) Vide *Const. Detestabilis avaritiæ* 68. Sixti V *t.* 4 *Bullar. Roman. p.* 263.

§. 31. Alio etiam modo contrahentes curant, ut non tantum integra sit semper pecunia, aut res quævis ab altero data, sed etiam ut certum, fixumque sit lucrum, quod ipse quotannis consequi debet. Id nimirum præstant per *trinum contractum*, quem eo nomine appellamus, quoniam ex tribus pactionibus efficitur. Titius societatem coit cum Sempronio, cui tradit aureos nummos mil-

le, ut negotietur. Pecunia hæc quotannis paritura videtur lucrum aureorum 200; sed Titius metuit, ne in illa periculi plena negotiatione aliquam rei datæ jacturam faciat.

§. 32. Itaque alium absolvit contractum, quo Sempronio remittit, & condonat aureos nummos quinquaginta ea lege, ut sibi semper sarta tecta sua sit pecunia, aut res quælibet ab se data, qualis tandem cumque ejus negotiationis exitus sit futurus. Sed sibi nondum res satis considerata, atque provisa videtur. Quare tertius initur contractus, quo Titius alios Sempronio concedit aureos nummos quinquaginta, atque hic vicissim spondet, sese alteri quotannis soluturum aureos centum, sive secunda, sive adversa negotiationi fortuna sit.

§. 33. Æquus ne haberi debeat, an potius iniquus hic trinus contractus, memoria Patrum nostrorum magna animorum contentione inter Martinum Navarrum (1), & Dominicum Sotum (2) disputatum est, quorum alter ab eo usuræ labem abesse, alter autem in eo prorsus inesse contendebat. Delata est controversia ad Sixtum V (3), atque ipse, re diligenter cognita, fœnoris damnavit pactum societati adjunctum, per quod alter ex sociis duplici ex parte securus redditur. Cum enim eo pacto evertatur, tollaturque lex societatis, quæ in pari spe, similique periculo utrumque socium esse jubet, consequens est, ut pecunia eo genere contractus credita in mutuum fœneratitium convertatur.

(1) Navarrus *in Manual. c.* 17 *n.* 254 *& seq.*
(2) Sotus *de Justin. l.* 6 *qu.* 6 *art.* 2.
(3) Sixtus V *Const. Detestabilis* 68 *t.* 4 *par.* 4 *Bullar. Rom. p.* 263.

§. 34. Sed plures tamen sunt ex Theologorum & Canonistarum familiis, qui trinum hunc contractum recte iniri posse defendunt (1); & hi quidem negant, in eum quidquam statuisse Sixtum V, quem ajunt tantum improbasse contractus, qui jam improbati erant, nullam autem dixisse legem in eos contractus, qui probi & honesti habebantur (2). Contra Scriptores multi, & nobiles (3), Soto suffragantur, atque in trino contractu labem opponunt, & vitium usurarum, eumque a Sixto improbatum affirmant (4).

(1) Covarruvias *Var. resol. l.* 3 *c.* 2 *n.* 3, Lessius *de Just. lib.*

2 *c.* 25 *dub.* 3 *n.* 24 Garcia *de Contract. par.* 2 *c.* 67, Card. de Lugo *de Just. & jur. disp.* 30 *sect.* 4, Gibalinus *de Usur. l.* 6 *c.* 5 *art.* 4, aliique.

(2) Ajunt enim, Cardinales Toletum & S. Severinæ, qui jussu Pontificis constitutionem exararunt, testatos fuisse, Sixtum V tantum damnare voluisse pactiones, quæ iniquæ essent, quæque usuras continerent, non item eas, quæ omni usuræ vitio carerent, uti narrat Comitulus *Respons. moral. l.* 3 *qu.* 12 *n.* 4.

(3) Genett *Theolog. Moral. t.* 1 *tract.* 4 *c.* 14, Natalis Alex. *Theolog. Dogmat. & Moral. t.* 2 *l.* 3 *c.* 7 *art.* 5 *regul.* 23, Auctor *Dissert. Lugduni edita an.* 1673 *de Usuraria trium contractuum pravitate*, Aurelius Piette *t.* 4 *de Contract. qu.* 4 §. 2, Saintebeuvius *cas.* 185 *t.* 2 *retel.*, Auctor *Theologiæ Moralis ad usum Seminar. Petrocorn. t.* 2 *l.* 4 *c.* 8, Antoinius *t.* 3 *tract. de Contract. c.* 8 *qu.* 5, *Continuator prælection. Tournely par.* 2 *de Contract. c.* 4 *art.* 1, Concina *Usura contractus trini dissertationibus historico-theolog. demonstrata.*

(4) Non enim his credibile videtur, Sixtum V, qui eam edidit constitutionem, ut controversiam dirimeret, quæ inter Sotum & Navarrum fervebat, hanc quæstionem in medio relinquere, ac ne attingere quidem voluisse.

§. 35. Certe trinus hic contractus plenus est periculi, neque caret usuræ suspicione, ideoque optandum maxime est, ut ab eo sere homines abstineant (1). Verum cum eum nondum Sedes Apostolica expresse damnaverit, ille passim initur, atque in foro externo vim & exitum habet. Forte in judicio, qui pecuniam ab altero accepit, sua sponte & voluntate adjecisse videtur pactiones trini contractus, ut gratificaretur alteri, qui etiam sine his pactionibus simplicis, meræque societatis gratia pecuniam tribuisset (2).

(1) Bened. XIV *de Synod. diœces. l.* 10 *c.* 7, a quo cuncta arripui, quæ ad hunc locum pertinent, copiose agit de trino contractu, atque omnia enumerat argumenta, quæ pro eodem contractu, quæque contra eum afferri solent. Postremo rem omnem concludit his verbis *num.* 6: „ Hæc sunt præcipua rationum momenta, quæ in utramque partem adducuntur, neque Apostolica Sedes priori opinioni, etsi minus congruere videantur Sixtinæ constitutioni, ullam hactenus censuram inussit, a qua proinde etiam infligenda debet Episcopus abstinere: ad usum vero quod attinet, tuto poterit contractum trinum, quem etiam ejusdem patroni periculosum fatentur, *pro viribus impedire, atque ab eo ineundo suos subditos dehortari.*

(2) Quid vero si evidenter constet, debitorem invitum, ac necessitate coactum cum iis pactionibus pecuniam accipere debuisse, quoniam sine iis alter nullo modo pecuniam credidisset? Tunc contractum usuræ labe infectum esse, tradit Carolus Gagliardus *Instit. Canonic. l.* 4 *tit.* 17 §. 112.

§. 36. Reliquæ sunt pœnæ in eos, qui usuras exercent,

Ecclesiæ legibus constitutæ. Ergo criminis usurarum rei, quos nimirum in eo cœno jacere manifesto constat, infames fiunt (1); quæ tamen infamia ex usu, & canonica æquitate tollitur, si resipiscant; & irregularus propter contractam infamiam (2), & intestabiles (3), ita ut eorum; si quæ scripta reliquerunt, testamenta non valeant. Moniti ut redeant ad bonam mentem, si pervicaces fuerint, clerici ab ecclesiastico officio & beneficio deponuntur, laici excommunicantur (4), ac male parta restituere detrectantibus absolutio sacramentalis, Eucharistia, & ecclesiastica sepultura denegatur (5); & clericus, qui hos homines sepelivit, statim in excommunicationem incidit (6). Sunt & aliæ populorum moribus, ac legibus inductæ pœnæ, & judex suo arbitrio aut lenioribus utitur, aut asperioribus, uti rerum ratio postulare videtur.

(1) *Can.* 2 §. *Porro Caus.* 3 *qu.* 7, *C.* 11 *de Excess. Prælat.*, *L.* 20 *Cod. Ex quib. caus. infam. irrog.*
(2) *Can.* 2 *dist.* 33, *Can.* 8 *dist.* 46, *Can.* 4 *dist.* 47.
(3) *C.* 2 *de Usur.*
(4) *C.* 7 *eod.*
(5) *C.* 3 *de Usur.*, *c.* 2 *eod. in* 6.
(6) *Clement.* 1 *de Sepultur.*

§. 37. Constat autem manifesto, aliquem esse hujus criminis reum vel ex facti evidentia, quia palam improbum fœnus exercet, vel ex propria confessione in jure emissa, vel ex idoneis, ac fide dignis testibus, vel ex violentis indiciis, librisve rationum, quos reus edere cogitur, ut vel crimen appareat, vel ejus suspicio removentur.

(1) *C.* 15 *de Usur. Clement. unic.* §. *Ceterum eod.*, *L.* 5 & 6 *Cod. de Probat.*

TITULUS XVII.

De Poenis, et Censuris Ecclesiasticis.

1. Ecclesia jus habet infligendi pœnas.
2. Distinctio pœnarum, & censurarum.
3. Pœnæ corporales ab Ecclesia inflictæ.
4. Pœnæ spirituales.
5. Depositio, & degradatio.

§. 1. Ecclesiam habere jus infligendarum pœnarum, & eam semper, quoties opus fuit, jus ipsum exercuisse, superiori loco demonstratum est. Sane hominum societas est

Ecclesia, & regimen habet a Christo institutum. Ergo jus cogendi homines, qui hac societate continentur, habeat necesse est, cum nullum sine eo jure sit verum, & perfectum regimen; & vero Christus jus ipsum in eam contulit nominatim, dum ei claves dedit, quibus solveret, & ligaret, atque in sontes animadverteret (1).

(1) Matth. *XVIII* 15 *seq.* Quare divinæ institutioni adversantur Pfaffius, Bohemerus, & ceteri Protestantes, qui nullam a Christo jurisdictionem, & nullum sacrum imperium Ecclesiam habuisse contendunt, & pœnas ecclesiasticas initio non veras pœnas fuisse existimant, sed potius ex pacto, & conventu pendentes, quoniam Christiani in societatem convenientes sese pactis adstringebant ad illius leges observandas, atque ad eos, qui his legibus non parerent, jure fraternitatis, & officio privandos.

§. 2. Ecclesiasticarum pœnarum omnium est finis unus, curare videlicet, ut reus criminis emendetur, & ceteri exemplo pœnæ in officio contineantur. Sed non una est earumdem pœnarum ratio; sicuti non unum forum, neque una Ecclesiæ potestas est. Ei nimirum duplex est forum, internum, atque externum, & duplex item potestas, altera, quam ipsa habet communem cum omni vera, ac perfecta republica, & altera spiritualis, quæ ejus tantum est propria, quoniam ei uni a Christo data est. Itaque jure veræ, perfectæque reipublicæ pœnas, quæ corpus, & jure spiritualis potestatis pœnas irrogat, quæ animum affligunt. Quæ ad corpus pertinent, proprio nomine dicuntur pœnæ, quæ animum attingunt censuræ appellantur (1).

(1) Inter ecclesiasticas pœnas, atque censuras nullum initio discrimen fuisse, cunctasque Ecclesiæ pœnas fuisse tantum spirituales, quæ animum solum affligebant, non corpus castigabant, præter ceteros putant Van-Espenius *Jur. Eccles. univers. par.* 3 *c.* 1 *n.* 2 *& seq.*, Petrus de Marca *de Collect. can. c.* 8 *n.* 6, Cavallarius *Inst. Jur. Can. par.* 3 *c.* 34 §. 2 *seq.*, Selvagius *Antiq. Eccles. l.* 4 *c.* 1 §. 2 *seq.* Eadem est sententia Joannis Morini, et ceterorum, qui Ecclesiam tantum internum, non item externum forum habuisse contendunt. Nam si tantum interni fori potestatem Ecclesiæ concedimus, consequens est, ut ea jus tantum habeat infligendarum pœnarum, quæ animum affligunt, nullam vero in repugnantes externam vim adhibere possit. Sed satis est demonstratum *l.* 3 *tit.* 1 §. 7 *et seq. p.* 9 *et seq.*, Ecclesiam semper habuisse non internum modo, sed etiam externum forum, itemque habuisse potestatem, qua invitos, et repugnantes ad parendum cogeret; idque etiam præstiti *lib.* 4 *tit.* 1 §. 2 *not.* 3 *p.* 4 *et seq.*, ubi præterea dedi Joannis XXII constitutionem editam adversus Marsilium Patavinum.

Ex quo efficitur, ut ei semper jus fuerit irrogandi pœnas, quæ animum, et quæ corpus attingerent. Nam ista sic reciprocantur, ut si Ecclesia tantum internum forum habuit, solum animis imperaverit, si utrumque habuit internum, externumque forum, tum in animum, tum in corpus pœnas constituere, et vim, quam *coactivam* dicimus, adhibere potuerit. Sane temporales, et corpus afficientes pœnæ sunt mulcta pecuniaria, flagella, carcer, exilium, ceteræ generis ejusdem. Atqui has pœnas semper ab Ecclesia inflictas fuisse, inter omnes constat; idque a me demonstratum est *l. 4 tit. 1 §. 10 p. 20 et seq.* Ac magnum semper Ecclesia discrimen constituit inter corporales, et spirituales pœnas, quas illis graviores habuit. Synodus Agathensis *Can.* 41 *concil. t.* 5 *col.* 550 *collect.* Labbæi: *quem* (clericum) inquit, *ebrium fuisse constiterit, ut ordo patitur, aut triginta dierum spatio a communione statuimus submovendum, aut corporali subdendum supplicio.* Ex hoc Agathensis concilii canone manifestum est, ecclesiam in criminosum clericum utramque constituisse pœnam, et spiritualem, qualis est ejectio a communione per triginta dies, et temporalem, cujusmodi est *corporale supplicium;* et vero utramque hanc pœnam non interno, sed in externo foro irrogasse. Nam ea plectit clericum, cujus crimen non in foro pœnitentiæ soli sacerdoti notum esset, sed imo quod omnibus esset exploratum, clericum nimirum *quem ebrium fuisse constiterit.* Eadem est sententia Concilii Venetici *Can.* 6 *t.* 5 *col.* 8, et eadem similiter Concilii Matisconensis I. *Can.* 5 *t.* 6 659, a quo etiam numerantur ictus, quos clericus criminosus accipere debet. Synodus quoque Epaonensis *Can.* 5 *t.* 5 *col.* 713, utramque pœnam discriminat, et spiritualem, qua majorem clericum plecti jubet, et temporalem, quam in minorem clericum constituit. *Si Superioris loci clericus,* inquit, *heretici cujuscumque clerici convilio interfuerit, anni spatio pacem ecclesiæ non habebit. Quod minores clerici ei præsumpserint, vapulabunt.* Par est ratio Conc. Turonensis II, a quo *Can.* 19 *t.* 6 *col.* 540, fustigationis pœna plectitur negligentia minoris clerici, Presbyteri autem negligenti, privatione communionis per dies triginta. Quo in loco animadvertendum est, hanc pœnam imponi non propter peccatum, quod esset ad forum pœnitentiæ deferendum, sed propter patentem cunctis negligentiam clerici, qui spreta synodi lege *septimanam facere distulerat* cum alio clerico, quem eadem Synodus vitæ Archipresbyteri testem esse voluerat. Sic quoque Concil. Narbonense an. 589 *Can.* 1 *t.* 6 *col.* 726 clericum, qui purpureis uteretur vestibus, *velut transgressorem legis coercendum,* statuit, unde intelligimus, quæ vis esse legis ecclesiasticæ, cujus *transgressores* pœnis *coercendi erant. Idemque Concilium Can.* 13 *col.* 788 *statuit,* Subdiaconos desides verbis corripiendos, aut stipendio privandos, reliquos vero clericos flagris coercendos. Quin etiam Abbates propter jus et potestatem, quam habebant in subditos suos, hoc est monachos, in eos tum spiritualibus, tum temporalibus animadvertebant pœnis, neque illis utebantur, nisi flagitium asperiori pœna coercendum videretur. Hinc Socrates *Hist. lib.* 4 *c.* 23 *p.* 238 *ed. Cantabrig.* 1720 de Arsenio Abbate Ægyptio narrat, eum grandiores ætate monachos, non item juniores propter crimen a communione separasse; quoniam ajebat, hos propter excommunicationem contumaces fieri, illos autem ejus metu et dolore facile resipiscere. Idem

quoque sancitum est in regula Isidori Hispalensis *cap.* 17 apud Holstenium *Cod. Regul. tom.* 1 *p.* 195 *ed. Augustæ Vindelic.* 1759 ubi habentur hæc: *in minori ætate constituti non sunt coercendi sententia excommunicationis; sed pro quantitate negligentiæ congruis emendandi sunt plagis.* Eadem occurrunt in regula Macarii *cap.* 15 apud eumdem Holstenium, in regula Benedicti *c.* 70 *ib. p.* 135, in regula Aureliani *C.* 41 *ib. p.* 151 eodemque referenda sunt ea, quæ de disciplina maxime Ecclesiæ in monte Nittiæ tradit Palladius *Histor. Lausiac. cap.* 6 *p.* 908 *in Biblioth. PP. Græco Lat. t. edit. Ducæi Paris.* 1624. His quidem pœnis, quæ corpus cruciabant, hoc sibi Abbates propositum habebant, ut monachi criminosi emendarentur. Sed hic idem finis est omnium ecclesiasticarum pœnarum, quæ sontis emendationem, ceterorumque exemplum respiciunt. Interim ex eo constat, antiquis Ecclesiæ Patribus ita certum et exploratum fuisse ecclesiasticos Prælatos jus habere infligendi pœnas spirituales et corporales, ut etiam Abbates Regulares utrasque constituerint propter potestatem, quam habebant in monachos, quibus præsidebant. Falsus igitur est Van-Espenius qui Ecclesiam tantum spirituales pœnas irrogasse, easque meras fuisse censuras, quæ animum affligebant, quique ante *evulgatam*, ut ipse inquit *par.* 3 *tit.* 11 *n.* 2, *et receptam Isidorianam collectionem Ecclesiam nec pœnis pecuniariis, nec corporis afflictivis in vindictam criminum, aut adversus suorum decretorum violatores usam fuisse* contendit. Quid? An pecuniariæ pœnæ numero habenda non est ea, quam Marcioni Eleutherium Pontificem altero Ecclesiæ sæculo inflixisse scribit Tertullianus *l.* 3 *de Præscript. hæreticor. c.* 30 *p.* 212 *ed. Venet.* 1774? An exilii loco habendum non est ejici ex Ecclesia, ac relegari? Tertullianus *ib. De Cerpone confer Irenæum l.* 3 *Contr. hæres. c.* 4 *n.* 3 *opp. t.* 1 *p.* 178 *et* 179 *ed. Venet.* 1734. De Pactione Schismaticorum vide S. Cyprianum *Epist.* 59 *ad Cornelium p.* 259 *ed. Amstelodami* 1700 *& p.* 260 *seq.* Age vero dejici de gradu, temporariæ pœna loco habendum non est? At eo sunt jure usi Episcopi III sæculo, qua de re consuli poterit Cyprianus *Ep.* 67 *ad Plebes Legionis, Asturic. &c. p.* 289, *& ep.* 68 *ad Stephanum Papam p.* 292 *seq.* An non pœnæ corporis afflictivæ fustigationes; carcer, exilium, similes, quibus omnibus Ecclesia usa est, multo ante quam Isidorianæ Decretales ad manus hominum pervenirent? Eodem cum Van-Espenio ponendi sunt loco Cavallarius, & ceteri, qui cum eo sentiunt. Ex his autem, quæ supra dixi, manifestum est etiam, quam immerito a quibusdam reprehendatur Innoc. III, quasi ipse rem novam invenerit *in c.* 20 *de Verb. signific.*, cum respondit, censuras esse tantum tres, excommunicationem, suspensionem, & interdictum. Non enim ipse primus censuras a pœnis distinxit, quæ quidem distintio ab antiquissimis usque temporibus semper in Ecclesia agnita, atque probata fuerat; sed tres illas numeravit censurarum species, seu pœnas, quæ proprio nomine censuræ appellantur.

§. 3. Corporales poenæ, quas ab antiquissimis usque temporibus Ecclesiam adhibuisse constat, præcipuæ sunt ictus fustium, aut flagellorum, detrusio in monasterium, aut in carcerem (1), exilium (2), mulcta pecuniaria (3). Ac de

isto quidem postremo genere poenæ cavendum est diligenter, ut omnis procul absit turpis quæstus, & avaritiæ suspicio, cum rei criminum pecuniariæ poenæ subjiciuntur (4). Itaque huic quidem poenæ locus esse non debet, cum ratio, ac natura criminis spiritualem postulat (5); & cum ipsa infligitur poena pecuniaria, non in Episcopi, aut alius ecclesiastici judicis commodum, atque utilitatem convertenda, sed piis locis adscribenda est (6).

(1) Consule quæ dicta sunt *l.* 3 *tit.* 1 §. 21 *not.* 1 & *l.* 4 *tit.* 1 §. 10 *not.* 4. Apud Sozomenum *Histor. eccles. l.* 2 *c.* 5 *p.* 72 *ed. Taurini* 1747 memorantur *vincula*, quibus S. Athanasius Ischyrionem Presbyterum detinuisse ferebatur, Siricius P. *Epist.* 1 *c.* 6 apud Coustantium *col.* 629 monachos, & moniales, a quibus crimen in castitatem admissum fuerit, *in ergastulis* includi jubet, & Conc. Toletanum II *c.* 6 apud Labbæum *t.* 7 *col.* 566 perpetuo etiam *damnationis ergastulo* retineri vult Presbyterum, qui causam sanguinis agitaverit.

(2) *Potestatem habetis*, inquit Carosus Monachus *act.* 4 *Conc. Chalcedonen.* apud Labbæum *t.* 4 *col.* 1422, *Episcopi estis: vultis in exilium mittere, vultis damnare? Quidquid vultis, suscipio a vobis.* Vide *l.* 4 *tit.* 1 §. 10 *not.* 1.

(3) In comitiis Tridentinis cum Regis Catholici oratores quererentur, sicuti ex actis Concilii in arce S. Angeli servatis constare testatur Fagnanus *in C. Licet de Pœnis num. ult.*, quod Episcopi nimia facilitate in laicos censuras ferrent, huic rei consultum est a Concilii patribus, dicta lege, ut judices ecclesiastici ad continendos in officio subditos primum alias pœnas experirentur, antequam censuras infligerent. Nam *Sess.* 25 *c.* 3 *de Reform.* sancitum est, ut iidem judices, „ quandocumque executio realis, vel personalis in qualibet parte judicii propria auctoritate ab ipsis fieri poterit, abstineant se a censuris, seu interdicto; sed liceat eis contra quoscumque etiam laicos mulctas pecuniarias .... seu per captionem pignorum, personarumque districtionem per suos proprios, aut alienos executores faciendam, sive etiam per privationem beneficiorum, aliaque juris remedia procedere, & causas definire. Quod si executio realis, vel personalis adversus reos hac ratione fieri non poterit, sitque erga judicem contumacia, tunc eos etiam anathematis mucrone arbitrio suo, præter alias pœnas, ferire poterit. “ Ex quo manifestum est, Trident. Synodum agnovisse & confirmasse potestatem, quem habent Judices ecclesiastici, corporales pœnas infligendi.

(4) *Cap.* 13 *de Offic. ordin. cap.* 3 *de Pœnis.*

(5) Confer Glossam *in C.* 3 *de Pœnis*, ibique etiam Fagnanum *n.* 3; & Covarruviam *Var. resol. l.* 2 *c.* 9 *n.* 9.

(6) Concil. Trident. *Sess.* 23 *c.* 1, *et Sess.* 25 *c.* 3 *de Reform.*

§. 4. Graviores sunt poenæ spirituales, quæ proprie censuræ dicuntur, & quarum triplex est genus, excommunicatio, suspensio, interdictum. Omnibus his poenis Ecclesia

non criminibus interitum quærit, neque illatas Reipublicæ iniurias ulciscitur, quo poenæ civilis Potestatis intendunt. Tantum illa curat, ut reus criminis emendetur, & ceteri exemplo poenæ sese a criminibus abstineant; ideo procul habet poenam sanguinis (1), & in poenis, quas infligit, modum quemdam, & rationem adhibet, ut levioribus criminibus leviores, gravioribus autem graviores poenas constituat. Ita excommunicatione, per quam aliquis a Christiana republica excluditur, non multat eum, qui propter levius crimen dignus quidem est, qui in exilium abeat, hoc est, qui ex una civitate, aut regione, non vero ex universa Christiana societate expellatur.

(1) Consule Joannis XXII constitutionem adversus Marsilium Patavinum, & Joannem Jandunum, cujus supra facta mentio est.

§. 5. Inter ecclesiasticas poenas recensentur etiam depositio, & degradatio; sed nos hanc tractationem primo libro occupavimus. Itaque omnis nostra nunc erit de ecclesiasticis censuris disputatio.

TITULUS XVIII.

De Excommunicatione.

1. Censura quid?
2. Divisio censurarum.
3. Potestas excommunicandi a Christo Ecclesiæ data.
4. Excommunicatio mortalis, & medicinalis.
5. In quos medicinalis excommunicatio ferebatur?
6. In quos excommunicatio mortalis?
7. Major, minorque excommunicatio, & anathema.
8. Excommunicatio latæ, vel ferendæ sententiæ.
9. Effectus excommunicationis majoris.
10. Excommunicatus vitandus.
11. Ab hæretici, schismatici, similes vitandi sint?
12. Summus Pontifex, & Episcopi censuras ferunt.
13. In quos feratur excommunicatio, & quomodo ea ab omnibus metuenda sit?
14. Quibus de causis irrogetur?
15. Præmittendæ monitiones.
16. Excommunicatus a suo Episcopo ubique excommunicatus est.

§. 1. Spirituales pœnas proprio nomine censuras appellari diximus. Censura apud Romanos erat nota censoria, per quam aliquis gradu, vel dignitate movebatur. Nam quem Censores in censu, sive descriptione Senatorum, Equitum, Civium præteriissent, is infamia notatus habebatur, ac si Senator esset, a Senatu ejiciebatur, si Eques,

publicum equum amittebat, denique si Plebejus, in Cæritum tabulas referebatur. Idem hoc nomen suis quoque pœnis, quæ aliquem vel ex Christiana republica expellunt, vel communione precum, & Eucharistiæ, vel dignitate privant, Ecclesia accommodavit.

§. 2. Dividuntur censuræ in excommunicationem, suspensionem, interdictum. Cunctis gravior est excommunicatio, quæ ipsa vi nominis eadem est, ac ejectio de corpore Ecclesiæ, vel participatione sacramentorum, atque in antiquis monumentis, *segregatio*, *abstensio*, *abjectio*, similibusque nominibus appellatur. Quod cujusque societatis jus est, id Ecclesiæ quoque jus esse debet, ut noxios homines ejiciat. Sane non solum Hebræi gravissimi criminis reos infamia notatos e Synagoga, & communione sacrorum ejiciebant, sed etiam ethnici hoc genus hominum Diris devovebant, sive exsecrabant, quod nos dicimus excommunicare, eosque sacrificiis interdicebant, & civium commercio privabant (1).

(1) Insignis est quod de Druidis Galliæ sacerdotibus narrat Cæsar *de Bello Gallic. l.* 6 *c.* 13 *p.* 299 *et* 300 *ed. Lugdun. Batav.* 1737. „ Si quis, inquit, privatus, aut publicus eorum decreto non steterit, sacrificiis interdicunt. Hæc pœna apud eos est gravissima; quibus ita est interdictum, ii numero impiorum, ac sceleratorum habentur; iis omnes decedunt, aditum eorum, sermonemque defugiunt; neque iis petentibus jus redditur, neque honos ullus communicatur. "

§. 3. Præceptum autem interdicendi criminosis omnem communionem, & societatem tam sacrarum, quam civilium rerum, nos ab ipso Christo accepimus (1), & a Paulo (2), qui nos cum scelestis communi mensa uti vetat, ac nullam vult esse societatem cum eo, qui Dei verbum non audit, ut pudore afficiatur, atque ita ad bonam frugem redeat. Quem deinde morem Ecclesia perpetuo retinuit; & certe ab Ecclesia execrati non modo sacris interdicti, sed etiam ab omnium aditu, & sermone semper exclusi fuerunt (3).

(1) Matthæi VIII 17.
(2) Paulus I. *ad Corinth.* V 11, & *II Thessalonic.* III 14. Multi sunt ex hæreticis & aliqui item, qui Catholicorum nomen præseferunt, sed tamen cum illis revera sentiunt, qui jus excommunicandi, quod habet Ecclesia, tantum juri humano non item juri

divino tribuendum putant. Cathari, & Albanenses, teste Prateolo *de Vitiis hæretic. l.* 1 *tit.* 22 negarunt, adesse institutam potestatem infligendi censuras, quos quidem refellit Moneta *l.* 5 *Adv. Cathar. c.* 5 §. 6 *p.* 439 *ed. Romæ* 1743 & his Wicleffus, & Joannes Hussius adhæserunt, ex testimonio Concil. Constantiensis *Sess.* 8 *error.* 30 & *Sess.* 15 *err.* 19 *t.* 16 *Concil. col.* 121, 249 *collect.* Labbæi. Ex Wicleffo Lutherus sumpsisse videtur articulum suum 18, quo inquit, excommunicationes esse tantum pœnas externas, nec privare hominem bonis spiritualibus. Erasmus *Colloq. inquisit. de Fid.* hæreticorum more petulanter excommunicationem irridet. Seldenus *de Sinedr. Hæbr. l.* 1 *c.* 9, juris divini esse negat in aliquem excommunicatione animadvertere, quem graviter ad hunc locum exagitat Calmetus, & aliud quoque sentiunt Hammondus, & Clericus *in comment. ad Matth. XVIII* 17 & 18, licet hæretici, qui jus ferendi censuras referunt ad clavium potestatem, quæ Apostolis, eorumque successoribus data est. Pfaffius etiam, similiter hæreticus, Seldeno adversatur *Orig. jur. eccles. art.* 2 *p.* 66 *ed. Tubingæ* 1756, ac jus ferendi excommunicationem contineri statuit eo Pauli præcepto I. *ad Corinth. V* 13 *auferte malum de medio vestri*: licet deinde potestatem illam ad Jus extraordinarium, vel solum collegiale referendum putet. Bohemerus *Jur. eccles. inst. l.* 5 *tit.* 39 §. 6 & *seq.* jus excommunicandi non a Christo repetit, sed ortum putat ex mutuo fœdere, atque ex conjunctione Ecclesiarum; ut scilicet collegii status integer servaretur. Id vero consentaneum est paradoxo, quod ipse tuetur, de Ecclesiæ *collegio*; atque hinc §. 17 cum Basnagio *Diss. de Excom. Christian.* §. 13 *int.* 3 *annal.* putat excommunicatione tantum adimi externam communionem. Petrus Giannonius *Histor. l.* 1 *c. ult. n.* 6 existimat, ad similitudinem censuræ Romanorum apud Christianos excommunicationem humano jure inductam fuisse. Auctor libelli *La Chiesa, e la Repubblica dentro i loro confini* satis indicat, sese ab humano jure ortam excommunicationem credere. Canonicus Litta in libro *Del Diritto d' impore gl' impedimenti, e di dispensarne*, ad jus & systema societatis, humanamque institutionem Christianorum excommunicationem commode referri posse arbitratur. Huc etiam spectant ceteri, qui omnem Ecclesiæ adimunt potestatem, per quam ipsa repugnantes ad parendum cogat. Sed jus infligendi censuras a Christo Ecclesiæ datum, tam certum, tamque exploratum est, ut illud in discrimen revocare insignis impudentiæ sit. Nam ut mittam ligandi & solvendi potestatem, qua certe etiam excommunicatio comprehenditur, ejusdem excommunicationis pœna diserte, & perspicue designatur iis verbis, quibus Christus *tamquam ethinicum*, & *publicanum* haberi voluit eum, qui Ecclesiam non audiret. Quibus quidem verbis excommunicationem intelligi, non solum omnes Patres, atque interpretes sentiunt, sed etiam patet ex more Hebræorum, qui ab externæ gentis, ac religionis hominum consortio sese penitus abstinebant ex divino præcepto *in Exod. XXXIV* 12, 15, 16, quod tam diligenter observabant, ut ceteras nationes exsecrarentur, sicuti præ ceteris observavit Tacitus *Histor. l.* 5 *n.* 5 *opp. t.* 3 *p.* 797 *edit. Venet.* 1708. Nec minus Hebræi odio habebant eos, qui cum essent Judaicæ nationis, publica vectigalia redimebant, sive quod lucri faciendi studio fratres usuris vexarent, sive quod externis gentibus tribu-

ta libero populo imponentibus obsequerentur; quod utrumque contra divinæ legis præceptum erat. Atque hanc quidem a Christo acceptam potestatem non semel & verbis, & facto ostendit Paulus, cujus in primis celebris est pœna ab eo constituta in Corinthium civem, quem sacrorum communione prohibuit, & Satanæ etiam tradidit, ut pœnæ mœrore confectus resipisceret. Quam gravis autem hæc pœna habita fuerit, ostendit mœror, quo non tantum ipse Corinthius, in quem illa fuerat constituta, sed etiam ceteri affecti sunt, uti patet ex II *ad Corinth.* II 10 *seq.* Atque omnes quidem Patres potestatem ferendi censuras, quam habet Ecclesia, a Christo repetunt. Ne longus sim, indicabo Cyprianum *Ep.* 55 *ad Antonian.*; & *Ep.* 59 *ad Cornelium p.* 246 & 261 *ed. Amstel.* 1700, Tertullianum *Apolog. c.* 39 *p.* 31 *ed. Paris.* 1675, Jo. Chrysost. *Hom.* 4 *in Ep. ad Hebr. opp. t.* 12 *p.* 49 *edit. Paris. an.* 1735, cujus hæc verba sunt: „Nemo contemnat vincula ecclesiastica, non enim homo est, qui ligat, sed Christus, qui nobis hunc potestatem dedit." Hieronymum *in Matth. c.* 18 *n.* 18 *opp. t.* 7 *col.* 141 *edit. Vallarsii Veronæ*, Augustinum *Ep.* 250 *ad Auxilium opp. t.* 2 *col.* 878 *edit. Venet.* 1729, Gregorium Nyssenum *in Orat. advers. eos qui ægre ferunt reprehens. opp. t.* 2 *p.* 746 *edit. Paris.* 1615. Quanti autem Christiani omnes semper excommunicationem fecerint, ostendunt Eusebius *Histor. l.* 6 *cap.* 34 *p.* 298 *edit. Cantabrig.* Basilius *Ep.* 61 *ad S. Athanasium p.* 156 *opp. t.* 3 *edit. Paris.* 1730, Ambrosius *Ep.* 13 *ad Theodosium Imper. n.* 5 *seq. opp. t.* 6 *p.* 11 *Venet.* 1781, Jo. Chrysost. *Orat. in S. Babylam contra Julianum, et contra Gentiles n.* 6 *opp. t.* 2 *p.* 545 *edit. Paris.* 1708, Paulinus *in Vit. S. Ambrosii n.* 24 *opp. Ambros. t.* 7 *p.* 7, Synesius *Ep.* 58 *p.* 201, *et Ep.* 67 *p.* 208 *seq. edit. Paris.* 1640, Gelasius P. *Ep.* 7 *ad Episc. Dardan. t.* 5 *Concil. col.* 293 *collect.* Labbæi, Theodoritus *Histor. ecclesiast. l.* 5 *c.* 18 *p.* 216 *edit. Cantabrig.* 1720, Conc. Valentinum an. 584 *t.* 6 *Concil. col.* 669 *collect. cit.*, Conc. Toletanum III *an.* 589 *Can.* 23 *t.* 6 *col.* 702, Concil. Toletanum XII *an.* 681 *c.* 4 *tom.* 7 *col.* 23 *t.* 7 *col.* 1436, Conc. Toletanum XIII *an.* 683 *can.* 9 *t.* 7 *col.* 1474, Acta Cleri Gallicani *t.* 12 *p.* 10 *edit. Paris. an.* 1740, *et p.* 569 *seq.* Ceterum nomen ipsum censuræ, cujus species est excommunicatio, a Romanis arreptum haberi potest, non item res ipsa, ut recte observat Bianchius in Giannonium *t.* 3 *l.* 1 *c.* 5 §. 2 *p.* 435, cum longe dissimilis sit vis, ac ratio Christianæ censuræ, & censuræ Romanorum. Omnis sane Respublica jus habet expellendi sontes e societate sua; sed Ecclesiæ eadem est potestas, non tantum quia jus habet veræ, & perfectæ Reipublicæ, sed etiam quia illam a Christo potestatem accepit. Si Ecclesia tantum esset Respublica, ejus censura vim eamdem haberet, quam habent censuræ ceterarum Rerumpublicarum. Sed quoniam ei sunt jura Reipublicæ, & est etiam spiritualis potestas a Christo data, consequens est, ut in ejus censura non tantum vis insit, quæ Reipublicæ propria est, sed etiam potestas spiritualis, quæ animum afficiat. Consule, præter Interpretes *ad c.* XVIII *Matthæi*, *et I. ad Corinth. c.* 5, Suarezium *de Censur. Disp.* 1 *sect.* 1. Theophilum Rainaudum *de Monit. eccles. par.* 2 *c.* 15 *num.* 6 *seq. opp. t.* 14 *p.* 490 *edit. Lugd.* 1665, Gregorium de Valentia *Theolog. t.* 4 *Disp.* 7 *q.* 17 *punct.* 1, Coletum *Theol. mor. tr. de Cens. qu.* 1, Michælem

Amatum Pougetum *Inst. Cathol. de Sacr. Pœnit. t. 9 de Cas. reserv. et censur.* Les conferences de Lucon *t. 7 conf.* 29 *qu.* 1 *p.* 541 *et seq.* Bianchium *loc. cit.*, Mamachium *ad auctorem oper. Quid est Papa?* Ep. 4 *n.* 2 *t.* 2 *p.* 7 *et seq.*, & Zaccariam tum in libro *Le storte idee raddrizzate et cap. ult.*, tum *Diss.* 5 *Della forza obbligatoria della disciplina num.* 23.

(3) Cum iis, qui ab Ecclesia exsecrati sunt, hoc est mortali, aut majori excommunicationi subjecti, civile quoque commercium semper interdictum fuisse constat; & id quidem sumptum videtur ex iis Pauli verbis *I. ad Corinth.* V 4. „ Nunc scripsi vobis, ne commisceamini. Si quis, cum frater nominatur, sit scortator, aut alieni avidus, aut idololatra, aut conviciator, aut ebriosus, aut rapax; cum ejusmodi, inquam, ne edatis quidem. " Et iterum *ad Roman.* XVI 17. „ Precor vos, fratres, ut observetis dissidiorum, & offendiculorum auctores, contra doctrinam, quam vos didicistis, & declinetis ab eis. Et *II ad Thessalonic.* III 14. „ Si quis non auscultat nostro per epistolam sermoni, hunc notate, & ne commercium habete cum eo, ut erubescat. " Itemque ex illis Joan. II 10 11. „ Si quis venit ad nos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec ave ei dixeritis, qui enim dicit ei ave, communicat operibus ejus malignis. " Secundum has regulas multis Ecclesiæ legibus sancitum est, ut Christiani omnem auditum, sermonemque defugiant eorum, qui mortali excommunicatione tenentur, ne quid ex contagione incommodi accipiant. Canon 8 Apostolorum apud Cotelerium *PP. Apostolic. t.* 1 *p.* 445 *edit. Amstel.* vetat, ne quis etiam in domo privata cum excommunicato preces fundat. Concil. Toletanum I. *Can.* 15, 16, 18 *t.* 2 *conc. col.* 1472 *& seq. coll.* Labbæi nec cibum, aut potum sumi, neque ullam prorsus societatem cum excommunicatio haberi permittit. Eadem sententia est Conc. Carthagin. IV *Can.* 73 *t.* 2 *col.* 1443 *coll.* Labbæi, Arelatensis II *Can.* 8 *t.* 5 *col.* 5 *ib.*, Concilii Venetici *Can.* 3 *ib. col.* 8. Herdensis *Can.* 4 *t.* 5 *col.* 725, Turonensis I. *Can.* 8 *ib. col.* 76, Aurelianensis 1 *Can.* 3 *ib. col.* 544. Idem quoque docent antiqui Patres, atque Scriptores, quos ne omnes percenseam, contentus ero testimoniis S. Irenæi *Contr. hæres. l.* 3 *c.* 3 *opp. t.* 1 *p.* 175 *ed. Ven.* 1734, S. Epiphanii *Hæres.* 30 *Ebionit. opp. t.* 1 *p.* 148 *ed. Coloniæ* 1682, S. Basilii *Ep.* 61 *ad Athanas. opp. t.* 3 *p.* 156 *ed. Paris.* 1730, S. Leonis M. *Ep.* 32 *ad Faustum &c. opp. t.* 1 *col.* 859 *edit. Ballerin. Venet.* 1753, S. Innoc. *Ep. ad Carthag. Concilii Patres inter epistol. August. Ep.* 181 *opp. August. t.* 2 *col.* 638 *ed. Ven.* 1729, S. Ambrosii *Ep.* 40 *ad Theodos. opp. t.* 6 *p.* 134 *ed. Venet.* 1781, S. Augustini *Contr. Ep. Parmenian. l.* 3 *n.* 13 *tol.* 64 *opp. t.* 9 *edit. cit.*, S. Hilarii *in Fragm. II oper. histor. n.* 8 *col.* 628 *t.* 2 *ed. Veronæ* 1730, Eusebii *Hist. l.* 3 *c.* 28 *p.* 123 *ed. Cantabrig.*, Synesii *Ep.* 58 *p.* 201 *ed. Paris.* 1633.

§. 4. Vetus Ecclesiæ disciplina duplicem habuit excommunicationem, mortalem, & medicinalem (1). Hæc pro levioribus criminibus, & in eos infligebatur, qui peccata sua agnoscebant, & pœnitentiam, pacemque postulabant. Hujusmodi excommunicatio ἀφορισμὸς, hoc est *separatio* dice-

batur, eaque duos gradus habebat. Alii enim a sola Eucharistiæ participatione; & alii etiam a fidelium precibus excludebantur, ac tantum cum cathecumenis preces fundere debebant (2). Horum neuter arcebatur ab Ecclesia; quæ gravior erat majori excommunicationi affixa pœna.

(1) Mortalem, & medicinalem excommunicationem apposite distinguit August. *Serm.* 351 *de Pœnit. opp. t.* 6 *par.* 2 *col.* 1359 *ed. cit.* his verbis: ,, Nos vero a communione prohibere quemquam non possumus (quamvis hæc prohibitio nondum mortalis sit, sed medicinalis) sed nisi aut sponte confessum, aut in aliquo sive sæculari, sive ecclesiastico judicio nominatum, atque convictum ... Cujusmodi regulam etiam Paulus Apostolus in eadem ad Corinthios epistola insinuasse intelligitur, cum quibusdam talibus commemoratis criminibus, ecclesiastici judicii formam ad omnia similia ex quibusdam daret. Ait enim: scripsi vobis in epistola non commisceri fornicariis &c. Quibus verbis satis ostendit, non temere, aut quomodolibet, sed per judicium auferendos esse malos ab Ecclesia communione, ut si per judicium auferri non possunt, tolerentur potius, ne perverse malos quisque evitando, ab Ecclesia ipse discedens eos, quos fugere videtur, vinciat ad gehennam". Locus hic Augustini duo in primis ostendit evidenter: alterum est, quod externum forum haberet Ecclesia, alterum autem, quod minor excommunicatio non solum in foro pœnitentiæ, sed etiam in foro externo infligeretur. Nam inquit Augustinus, tum *mortalem*, tum *medicinalem* excommunicationem non esse irrogandam, nisi adversus *sponte confessum, aut in aliquo sive sæculari, sive ecclesiastico judicio nominatum, atque convictum*. Quotus quisque ad forum pœnitentiæ referendam putet pœnam inflictam adversus eum, qui *in sæculari, sive ecclesiastico judicio nominatus, atque convictus sit?* Magnus est etiam error illorum, qui medicinalem excommunicationem cum publica pœnitentia confundunt, quasi nullum inter unam atque alteram discrimen intercedat. Omnis quidem publica pœnitentia erat medicinalis excommunicatio, quoniam utraque in pœnæ genere conveniebat; sed non omnis medicinalis excommunicatio erat publica pœnitentia, aut eam necessario secumferebat. Patet id ex Conc. Eliberitano *can.* 14, cujus hæc verba sunt: ,, Virgines, quæ virginitatem suam non custodierint, si eosdem qui eam violaverint, duxerint, & tenuerint, eo quod solas nuptias violaverint, post annum sine pœnitentia reconciliari debebunt.". Hæ mulieres medicinali excommunicatione tenebantur, ideoque Eucharistiæ participes esse non poterant; & tamen nullam publicam pœnitentiam agere debebant, ut recte illum canonem interpretatur Albaspinæus *p.* 165 *ed. Neap.* 1770, sed *post annum sine pœnitentia reconciliari* debebant.

(2) Theodoretus *Ep.* 77 *ad Eulaliam opp. t.* 3 *p.* 947 *ed. Paris.* 1642. ,, Arceantur, inquit, a participatione sacrorum mysteriorum, a cathecumenorum autem oratione non prohibeantur, neque Divinarum Scripturarum auditione, neque magistrorum auditione". Eodem spectant Gregorius Thaumaturgus *Ep. canon. cap.* 5 *et* 8 *p.* 40 *ed. Paris.* 1621, Basilius *Epist. canon.* 1 *ad Amphiloch. can.* 4 *opp. t.* 3 *p.* 271 *et* 272 *ed. Paris.* 1730, Conc. Ilerdense *can.* 4 *conc. t.* 5 *col.*

751 *coll.* Labbæi, & Eliberitanum *can.* 21 *t.* 1 *col.* 994, ex quibus vis, & ratio medicinalis excommunicationis intelligitur.

§. 5. Erat etiam medicinalis, aut minoris excommunicationis loco illa unius Episcopi, aut Ecclesiæ ab alio Episcopo, Ecclesiaque separatio, per quam fiebat, ut duo Episcopi inter se neque derent, neque acciperent literas formatas, neque alter alterius ab se separatæ Ecclesiæ filios ad communionem admitteret. Hujusmodi excommunicatio locum habebat, si aliqua Ecclesia, aut Episcopus aliam Ecclesiam in fidem, aut in disciplinam peccare intelligeret (1). Sed mutua hæc excommunicatio, si Ecclesiæ sibi invicem subjectæ non essent, proprie ecclesiastica censura non erat; sed tantum erat divisio, & separatio communionis, quam una Ecclesia alteri, cui non subesset, denegare poterat.

(1) Ita S. Epiphanius, ut patet ex ejus *Ep. ad Joan. Ep. Hieros. opp. t.* 2 *p.* 312 *ed. Coloniæ* 1682. Joannis Episcopi Hierosolymitani communionem rejecit, quod eum Origenis errores defendere intellexerat.

§. 6. Mortalis excommunicatio ferebatur in reos graviorum criminum, atque in illos, qui sui sceleris pœnitentiam agere detrectabant. Hæc in antiquis canonibus παντελὴς ἀφορισμὸς, hoc est *omnimoda separatio*, & *anathema*, nimirum *execratio* appellatur, quod esset maxima execratio, quæ adversus homines componi poterat. Qui ita erant execrati, ab Ecclesia penitus ejiciebantur, ac non solum ab Eucharistia, sed etiam a fidelium precibus, atque ab audiendis scripturis in ecclesiastico conventu excludebantur (1).

(1) Formulam hujus excommunicationis describit Synesius *Ep.* 58 *p.* 201 *ed. Paris.* 1633. Unde intelligimus, quod cum in aliquem lata erat mortalis excommunicatio, vicinæ Ecclesiæ, & interdum etiam omnes per totum orbem Ecclesiæ ejus rei certiores fiebant per literas, ut omnes id ratum haberent, & excommunicatum ab omni communione repellerent, & exsecratum haberent, omnique aditu & sermone prohiberent. Quæ omnia, pluribus ex antiquitate collectis monumentis, fuse describit Binghamus *Origin. eccles. l.* 16 *cap.* 2 §. 8 *& seq. tit.* 7 *pag.* 84 *& seq. ed. Halæ Magdeburg.* 1761.

§. 7. Nunc excommunicatio alia major, alia minor appellatur. Minor excommunicatio est, per quam aliquis a suscipiendis sacramentis, obtinendisque beneficiis arcetur,

eamque contrahit, qui cum homine majori excommunicationi subjecto extra crimen communicat; nam qui criminis particeps est, ipse majori excommunicatione implicatur (1). Major excommunicatio est, quæ hominem prorsus ejicit ab Ecclesia, atque a societate, & communione Christianorum. Hæc excommunicatio proprio nomine anathema appellatur (2), cum in ea ferenda publicæ, ac solemnes cæremoniæ adhibentur, quæ pœnam augent non vi separationis, sed horrore solemnitatis, qua illa constituitur (3).

(1) *Cap.* 29 & 55 *de Senten. excomm.*

(2) Anathema ab excommunicatione differt propter solemnitates, & cæremonias, quæ in eo ferendo adhibentur, quæque describuntur in *can.* 106 *c.* 5 *qu.* 3, reipsa utrumque unum, & idem est. Hinc olim excommunicationis, & anathematis vocabulum promiscue accipiebatur. Sed recentiori ætate anathema ab excommunicatione distingui cœpit. Gratianus *can.* 12 *c.* 3 *qu.* 4 refert Engeltrudam uxorem Bosonis *non solum excommunicatione, sed etiam anathemate crebro percussam* fuisse. Similiter anathema ab excommunicatione distinguitur in *can.* 41 *c.* 11 *qu.* 3, a Conc. Turonensi II *can.* 34 apud Labbæum *t.* 6 *concil. col.* 546 *ed. Ven.*, & ab Adriano II *Ep.* 15, apud eumdem *t.* 10 *col.* 419. Pontificale Romanum *par.* 3 *tit.* 17 §. 1 *p.* 168 *ed. Catalani Romæ* 1740, respectu habito ad solemnitates, quæ anathema, & excommunicationem discriminant, tres excommunicationes numerat, minorem, majorem, & anathema. Illud hoc loco animadvertendum videtur, quod excommunicatio etiam inter pœnas monachorum recensetur in Regula S. Benedicti *c.* 23 *et seq.* apud Holstenium *Cod. Regular. t.* 1 *p.* 124 *ed. Aug. Vindelic.* 1759, in Regula S. Isidori *c.* 16 *et* 17 *p.* 195, in Regul. Magistri *c.* 19, 23, 80 *p.* 251, 254, 278. Erat autem hæc excommunicatio interdum a *mensa*, interdum ab *oratorio*, illa pro levioribus, hæc pro gravioribus culpis infligebatur. Confer Regulam S. Benedicti *loc. cit. c.* 24, 25, 44 *p.* 124 *et* 128. A mensa excommunicatum *sequestratum a mensa* appellat Regula Magistri *loc. cit. c.* 23 *p.* 254, nam qui hoc pœnæ genere tenebatur cum reliquis Monachis ad mensam ire non poterat, uti excommunicatus ab oratorio repellebatur, in quo ceteri Monachi preces fundebant.

(3) In antiquis canonibus, atque in omnium damnatione hæreticorum sane frequens est anathematis nomen. Concilium Gangrense singulos canones suos concludit verbis *αναθεμα εστω anathema sit*, hoc est ab omni Ecclesiæ communione sejunctus, & ab omnibus exsecratus habeatur, qui Concilii legibus non obtemperaverit. Iisdem pleraque Concilia verbis utuntur; id autem sumptum videtur ex ea Pauli formula *ad Galat. I.* 8 „ etiamsi nos, aut Angelus e cœlo evangelizet vobis præter id, quod vobis evangelizamus, anathema sit. “ Verum ipse Apostolus I. *ad Corinth. XVI* 22 vocabulo *Anathema* addit & alterum *Maranatha*, quod & interdum veteres Synodi præstiterunt. De hujus vocabuli *Maranatha* significatione magna opinionum dissensio est.

S. Jo. Chrysost. *Hom.* 44 *in I. ad Corinth. n.* 3 *opp. t.* 10 *p.* 410 *ed. Parisiens.* 1732 hoc vocabulum Hebræum esse dicit, & significare *Dominus noster venit.* Quod hebraica voce Apostolum expressisse constat, tum ut „ dispensationis Domini sermonem confirmaret, quod ex iis maxime composuerit semina resurrectionis,“ tum ut eos pudore afficeret, quasi diceret : „ communis omnium Dominus t ntum dignatus est descendere ; vos autem in iisdem estis, & perseveratis peccare. “ S. Hieronyms *Ep.* 26 *ad Marcellam n.* 4 *opp. t.* 1 *c.* 131 *ed. Vallarsii Veronæ* verbum *Maranatha* magis Syrum, quam Hebræum putat, eoque Apostolum Hebræis perversitatem suam exprobasse inquit, *ut sit sensus, si quis non amat Dominum Jesum, anathema sit : & illo completo deinceps inferatur, Dominus noster venit. Quod superfluum sit adversus eum odiis pertinacibus velle contendere, quem venisse jam constet :* eadem est sententiam Hilarii Diaconi, cujus opera olim Ambrosii nomine circumferebantur, *in I. ad Corinth. XVI vers.* 22 *in append. opp. S. Ambrosii t.* 7 *p.* 198 *ed. Venet.* 1781. S. Augustinus *Maranatha* Syrum vocabulum esse affirmat *Ep.* 20 *n.* 15 *opp. t.* 2 *col.* 964 *ed. cit.*, & significare *donec Dominus redeat.* Henricus Hammondus, pluresque alii recentiores Interpretes, uti patet ex Poli *Synops. critic. in I ad Corinth. XVI* 22, verbum hoc ita explicant, *Dominus veniet ad judicium*, quemadmodum Judas Apostolus ait : *ecce veniet Dominus cum sanctis millibus, ut ferat judicium adversus omnes, & redarguat quicumque ex iis sunt impii.* Atque id quidem simile esse statuunt gravissimæ excommunicationi, qua Hebræi utebantur, quamque *schammatha* appellabant. Inquiunt enim, ab Hebræis tres excommunicationes adhibitas fuisse נדוי *Niddui*, חרם *Cherem*, & שמתא *Schammatha.* Postrema hæc excommunicatio omnium gravissima erat, ac per eam reus criminis post omnia humana remedia cum exsecrationibus a reipublicæ & fidelium communione sine spe veniæ ejiciebatur, & soli divino judicio relinquebatur. Memorat *Anathema maranatha* Conc. Toletanum VI *c.* 75 *t.* 6 *Conc. col.* 1471 *Coll.* Labbæi, eoque verbo hoc significari docet, ut *perditio in adventu Domini sit.* Cui simile est decretum Conc. Toletani XVI *c.* 10 *t.* 8 *Conc. col.* 69 *ib.*, & *anathema maranatha* est etiam excommunicatio lata a Concilio Remensi anni 900 *t.* 11 *col.* 672 adversus eos, qui Fulconem Remensem Archiepiscopum rerum ecclesiæ suæ defensorem jussu Balduini Flandriæ Comitis interfecerant. Late ea de re disputant Baronius *ad an.* 57 *n.* 173 *t.* 1 *p.* 475 *edit. Lucæ*, Binghamus *Orig. eccl. l.* 16 *c.* 2 §. 16, 17 *t.* 7 *p.* 113 *& seq. ed. cit.* & Selvagius *Antiq. Christian. l.* 4 *c.* 1 §. 8.

§. 8. Est item excommunicatio vel latæ, vel ferendæ sententiæ. Hæc a judice per sententiam irrogatur, illa autem nullam judicis sententiam postulat, sed a jure ipso infligitur, eique locus est *ipso facto*, nimirum statim ac aliquis crimen admisit, & canonis decreta violavit. Ex formulis, quæ in Ecclesiæ legibus usurpantur, facile intelligitur, quæ ferendæ, quæ latæ sententiæ excommunicatio sit. Illa enim concepta est verbis, quæ pœnam in-

fligendam ostendunt, qualia sunt *excommunicetur*, *segregetur*, vel *præcipimus sub pœna excommunicationis:* hæc autem ipsa verborum formula significat pœnam solo juris ministerio constitutam, uti sunt verba *excommunicatus sit ipso jure, vel facto excommunicationem incurrat.* Formula hæc excommunicationis, quam statim ipsa violatio legis infligit, non recentioris disciplinæ, ut quidam putant, sed antiquissima in ecclesia est (1).

(1) Godescalcus Rosemundus Lovaniensis Theologus *Confess. c.* 20 e medio tolli vellet excommunicationes latæ sententiæ, & eas contra perpetuum usum totius ecclesiæ perniciosas audacter prædicat; quem novi quidam e turba Ultrajectinorum Quesnelli asseclarum sequuntur. Suam vero sententiam tueri conatur potissimum auctoritate Gersonis, qui tamen *in Tractat. de Vita spiritual. anim. lect.* 4 *coroll.* 14 *opp. t.* 3 *p.* 49 *ed. Antuerp.* 1706 minime hoc genus excommunicationis improbat, tantum monet, excommunicationem latæ sententiæ hoc efficere, *ut absque processu alio judiciali, aut nova constitutione possit judex statim, probato facto, vel confessato, ferre juris sententiam, & eamdem publicare : non sic ubi canones essent solum ferendæ sententiæ quoniam monitiones, & processus secundum terminos juris prærequirerentur multiplices.* Quod quidem est consentaneum juris disciplinæ, quæ requirit sententiam, qua crimen declaretur.; quoniam in foro externo nemo excommunicatione implicatus haberi potest, nisi primum constet, eum esse reum criminis, cui censura ipso jure adjuncta est. Verum in foro interno nulla requiritur judicis declaratio, sed qui crimen patravit, cui conjuncta censura est, statim coram Deo, cui nota & perspicua sunt omnia, excommunicatus efficitur. Suam enim contumaciam, & Ecclesiæ contemptum satis aperte declarat, qui peccat in legem, a qua scit illico, & *ipso facto* constitutas esse censuras adversus illos, qui ei non obtemperant; ita vere, & solide argumentatur Suarezius *de Censur. disp.* 3 *sect.* 9 *n.* 3, & Gonzalesius *in c.* 48 *de Sentent. excom. n.* 6, omnium vero accuratissime ea de re disputat Theophylus Raynaudus *de monit. eccl. par.* 2 *c.* 20 *opp. t.* 14 *p.* 514, quo quidem loco graviter & egregie refutat Ayalam improbantem censuras latæ sententiæ, quod nullam canonicam admonitionem sequuntur, atque ostendit, admonitionis loco esse ipsam legem, quæ omnibus objecta est, quæque inflicta censuræ pœna aliquid fieri jubet, aut vetat. Van-Espenius *Jur. eccl. univ. part.* 3 *tit.* 11 *c.* 6 *n.* 19. Cavallarius *Inst. canon. par.* 3 *c.* 35 §. 7, aliique expresse quidem improbare non audent excommunicationem latæ sententiæ, sed eam recentiori ætate inventam fuisse, ac tantum IX aut XIII Ecclesiæ sæculo usurpari cœpisse arbitrantur. Sed qui ita sentiunt, sese omnis antiquitatis plane rudes & imperitos fateantur necesse est. Nam excommunicatio latæ sententiæ originem repetit ab ipso Apostolo, cujus hæc verba sunt *ad Galatas I* 8. *Si quis vobis evangelizaverit, præterquam quod accepistis anathema sit.* Ergo hæreticus non hominis sententia, sed ipso facto anathema est, statim ac doctrinam tradit, quæ Pau-

li doctrinæ adversetur. Ipse Paulus *ad Titum III* 10 & 11 post unam & alteram correptionem scelestum devitari jubet *sciens*, inquit, *quia subversus est qui ejusmodi est, & delinquit, cum sit proprio judicio condemnatus*. Quem Pauli locum ita interpretatur Augustinus *in Can.* 29 *caus.* 24 *quæst.* 3, *quia subversus est hujusmodi et peccat, et est a semetipso damnatus*. Hæreticus, quem defugere oportet, quia *proprio judicio*, vel *a semetipso* damnatus est, nonne est hæreticus, qui propter ipsum crimen, non propter hominis sententiam huic pœnæ subjicitur? S. Judas Apost. *Ep. can.* v. 19 memorat hæreticos & scelestos, qui *segregant semetipsos, animales, spiritum non habentes*. Certe hi homines non per judicis sententiam, sed per crimen *semetipsos* segregant a fidelium communione, quæ latæ sententiæ excommunicatio est. S. Justinus Martyr *in Dialog. cum Tryphone Judæo n.* 35 *p.* 132 *ed. Paris.* 1742 de schismaticis, & hæreticis inquit: ,, cum horum nomine communicamus; cum atheos, & impios esse, ac injustos, & exleges sciamus. " Cur Christiani cum schismaticis, & hæreticis non communicabant? Propter ipsum crimen, quod ab iis admissum fuisse siebant, non propter aliquam hominis sententiam, quæ contra eos lata fuisset. Ætate Martyrum Christianos, quia fide defecerant, *ipso facto* ab Ecclesiæ unitate & communione excidisse, ostendunt in primis tum S. Cypriani ad Clerum Romanum, & Antonianum, tum Cleri Romani ad eumdem Cyprianum literæ, quæ extant *p.* 141, 206, 209 *app. Cypriani ed. Amstelod.* 1700. Conc. Eliberitanum *Can.* 1,2,3 *t.* 1 *conc. col.* 992 *col.* Labbæi *ed. Venet.* eos, qui post Baptismum idolis immolassent, *ipso facto* a fidelium communione rejicit. Sane adversus Christianos, qui idolis sacrificium obtulissent, non propria confessione, non sententia opus fuisse, sed eos *facto ipso* in excommunicationem incidisse rectissime animadvertunt Cavæus *Prim. Christian. par.* 3 *c.* 5, & Binghamus *Orig. Eccl. l.* 16 *c.* 3 §. 10 *t.* 7 *p.* 163 *ed. cit.* Eadem est ratio Synodi Ancyranæ *Can.* 1 *et seq. t.* 1 *col.* 1487, & eadem etiam Concilii Antiocheni, quod *Can.* 2 *t.* 2 *col.* 583 *ipso facto excommunicatos, et ecclesia ejectos* statuit eos, qui contra Nicæni Concilii decreta pascha celebraverint, similiter propter idem facinus ipso facto alienos ab Ecclesia judicat Episcopos, Sacerdotes, Diaconos, eosque deponit, atque eamdem pœnam ad eos quoque producit, *qui audent iis communicare post depositionem*. Synodus Gangrensis omnes canones, qui sunt viginti numero, conclusit verbis *anathema sit*, ut patet ex *t.* 8 *conc. col.* 569, quibus quidem verbis excommunicatio ipso jure contra repugnantes constituta significatur. Similiter Synodus Turonensis I. *Can.* 8 *conc. t.* 5 *col.* 76, & Venetica *Can.* 3 *t.* 5 *col.* 80 contra criminosos quosdam *ipso jure* excommunicationem ferunt, eamdemque excommunicationem memorat Concilium Constantinopolitanum S. Flaviani *Act.* 2 *col.* 963,966,970,971 *t.* 4 *conc.* Synodus Toletana IV *Can.* 75 *conc. t.* 6 *col.* 1471, contra rebelles, & regni proditores *ipso facto* anathema constituit his verbis: ,, qui contra hanc nostram definitionem præsumpserit, anathema maranatha, hoc est perditio in adventu Domini sit. Sola præsumptio contra Synodi definitionem satis est, ut quis anathema maranatha sit. " Quid aliud latæ sententiæ excommunicatio est? Quid dicam de duodecim anathematismis a S. Cyrillo Alexandrino adversus Nestorium con-

scriptis, quos probarunt Ephesini & Calcedonensis Concilii Patres? Quid de testimonio Auctoris operis *de vita contemplativa*, quem alii fuisse putant Prosperum Aquitanicum, qui medio sæc. V florebat, alii Julianum Pomerium, qui eodem sæculo vitæ usura fruebatur? Is autem *l.* 2 *c.* 7 diserte tradit, ea ætate clericos grave aliquod crimen admittentes statim in foro conscientiæ, & coram Deo in suspensionem incidisse, quam quidem excommunicationis speciem fuisse, recte animadvertunt Albaspinæus *Observ. l.* 1 *c.* 2, & Svicerus *Thesaur. Eccl. t.* 1 *p.* 601.

§. 9. Jamvero mortalis, seu major excommunicatio hominum plane separat, atque distrahit ab Ecclesiæ communione, ita ut non amplius ejus membrum, sed tamquam ethnicus & publicanus habeatur. Itaque cadit omni jure, quod per Baptismum acquisiverat, sacramentis, sacris officiis, ecclesiastica potestate, communibus suffragiis, atque omni fraternitatis jure privatur (1). Interim Ecclesia, seu Christiani pro eo preces fundere possunt, ut redeat ad bonam mentem; quoniam hoc merum est officium misericordiæ, nullam autem in sacris communionem inducit (2).

(1) Solebant Apostoli Christianos excommunicatos tradere *Satanæ in interitum carnis*, uti patet *ex I. ad Corinth. V* 5, *II ad Corinth. XII* 21, *I. ad Timoth. I.* 20. Hinc a viris doctis quæsitum est, quid per hanc hominis traditionem Satanæ intelligi debeat? Alii autem sunt, qui eam fuisse putant excommunicationem, quæ hoc quoque nomine appellabatur, quæque solum animum, non corpus afficiebat. Alii contra existimant, excommunicatos, ac Satanæ traditos non solum spiritualem pœnam pertulisse, sed etiam corpore a Satana fuisse vexatos. Atque hæc quidem sententia est Joannis Chrysostomi, Ambrosii, Hieronymi, & Augustini. Sed hæc extraordinaria potestas fuit, quæ Apostolis a Christo data est, quæque post eorum mortem desiit. Fuse hanc controversiam expendit Binghamus *Orig. Eccles. l.* 15 *cap.* 2 §. 15 *t.* 7 *p.* 106 *& seq. ed. cit.*

(2) S. Th. *in* 4 *Sent. dist.* 11 *qu.* 1 *art.* 4. Et merito a Leone X *Const. Exurge* 44 *t.* 3 *par.* 3 487 *Bullar. Roman. ult. ed.* damnatus est error Lutheri *art.* 23 ajentis, quod „ excommunicationes sunt tantum æternæ pœnæ, nec privant hominem communibus spiritualibus Ecclesiæ orationibus." S. Cyprianus *Epist.* 62 *ad Pompon. col.* 244 *ed. Venet.* 758 excommuninicationem vocat „ spiritualem gladium, quo superbi & contumaces necantur, dum de Ecclesia ejiciuntur. Neque enim vivere foris possunt, cum domus Dei una sit, & nemini salus esse nisi in Ecclesia possit." Confer etiam S. Augustin. *in Deuteron. l.* 5 *p.* 39 *col.* 49 *opp. t.* 3, *& in Evangel. Joan. tract.* 50 *n.* 11 *col.* 833 *t.* 4 *ed. Venet.* 1756, S. Innoc. I. *Ep.* 20 *ad Conc. Carthag. n.* 8 apud Coustantium *col.* 894.

§. 10. Verum in nova disciplina magna ex parte mitigatus est rigor, per quem omnem plane cum excommunica-

tis societatem & communionem defugere jubemur. Scilicet Martinus V, ut mala & pericula removeret, quæ vetita communicatio cum omnibus excommunicatis attulisset, sapienter constituit (1) ut eos tantum evitemus, in quos excommunicationis sententia *a judice publicata, vel denunciata specialiter, & expresse* est, itemque eos, qui palam in clericum sacrilegas manus injecerunt, quos etiam a judice non denunciatos devitare debemus. Hinc ortum discrimen inter excommunicatos *vitandos*, & *toleratos*; & inde illorum, non autem horum vetita communicatio est (2).

(1) Martinus V P. *in Extravag. Ad evitanda*, quam integram describit S. Antoninus *in Summa Theolog. tit.* 25 *c.* 3 *par.* 3 *col.* 1414 *ed. Veronæ* 1740. Sunt qui hujus decreti veritatem in discrimen revocant, quoniam, ajunt, nulla ejus mentio est in actis Concilii Constantiensis, atque ejus veritas tantum nititur testimonio S. Antonini, aliorumque scriptorum, qui Antonini fidem sequuti sunt. Ita, præter ceteros, Van-Espenius *Jus eccles. par.* 3 *tit.* 11 *c.* 5 §. 15. Sed, ut recte observat Bened. XIV *de Synod. Diœces. l.* 12 *c.* 5 *n.* 4 Antonini fides nutare non potest, quoniam ejus ætate decretum illud Martini V in hominum manibus versabatur, & plures erant qui illud in Constantiensi Concilio propositum quidem, sed rejectum, aut saltem ad quinquennium arctatum contendebant; contra quos ipse Antoninus ostendit, decretum Concilio fuisse probatum, eique vim perpetuam attributam, ac testem appellat Julianum tunc Auditorem Generalem Cameræ Apostolicæ, deinde Cardinalem, ea ætate insignem doctrina virum. Accedit, quod decreti veritatem ostendunt certa & authentica documenta edita a Dumontio *cod. jur. gent. diplom. t.* 2 *par.* 2 111, ab Hermanno Vander Hardt *t.* 1 *Concilii Constantiensis p.* 1055 *ed.* 1710, qui ex tribus Ms. Cæsareæ Brunsvincensis Bibl. Condicibus Concilio coævis illa edidit, Senkebergero *Recess. Imper. t.* 1 *p.* 111 *& seq. ed. Francofurt.* 1647, & Hartzeim *t.* 5 *Conc. Germaniæ p.* 127 *& seq. & p.* 142 *& seq. ed. Coloniæ* 1763. Hæc autem monumenta in Germania reperta sunt, præsertim in civitate Magdeburgensi, aliisque, uti Hartzheimius ostendit, neque sunt Bullæ *sub plumbo*, sed capitula pacti conventi, sive concordati inter Martinum V, & Nationem Germanicam in Conc. Constantiensi an 1413 firmata; cujus quidem concordati illud est caput VII. Hæc autem concordata Romæ servantur in Cancellaria Cardinalis Joannis Episcopi Ostiensis, & Vice-Cancellarii, qui ex voluntate ipsius Martini præcipientis, *quod capitula prædicta, & quodlibet eorum dentur cuilibet ea habere volenti communiter, seu divisim in authentica forma sub sigillo D. Vice-Cancellarii cum subscriptione notarii; sic quod fidem faciant exhibita ubicumque, ea* distribuit. Revera eadem concordata cum illa forma, quam Martinus præscripserat, descripta extant apud Hartzheimium *loc. c.* Hujus quoque decreti veritatem ostendunt Concilium Basileense *Sess.* 20 *c.* 2 *t.* 17 *conc. col.* 315 *coll.* Labbæi, Gallicanus conventus Bituricensis an. 1438 *n.* 56 apud Cabassutium, Conc. Lateranense V

Sess. 11 §. *Statuimus insuper t.* 19 *conc. col.* 959, in quibus ejusdem decreti mentio est; denique consensus omnium, a quibus illud ubique receptum est.

(2) Martini decretum perpetuum esse, atque ad universam Ecclesiam pertinere, duo sunt, quæ invicte demonstrant. Primum educitur ex testimoniis, quæ paulo ante descripsi, alterum ex totius Ecclesiæ consuetudine, quæ optima legum interpres est. Porro S. Antoninus *loc. cit.* testatur, sese a Juliano Cæsarinio Cardinali intellexisse, decretum illud esse perpetuum; & Andreas Episcopus Posnaniensis cum anno 1423 Senis Concilii causa moraretur, Martinum ipsum rogavit, ut decretuum suum prorogaret, sed ei responsum est a Cardinali Juliano, suam illam petitionem inutilem esse, quoniam Pontifex idem decretum perpetuum esse voluerat. Ac totius Ecclesiæ consuetudinem pluribus allatis testimoniis confirmant Suarezius *de Censur. disp.* 9 *sect.* 2 *n.* 5, Cardinalis Petra *ad Const.* 18 *Innocent. IV t.* 3 *Comment. ad Constit. Apostolic.*, Gabassutius *Notit. Eccles. de Concil. Basil. p.* 534 *ed. Lugduni* 1580, Bened. XIV *de Synod. diœcesan. l.* 11 *c.* 5 *n.* 4.

§. 11. Itaque cum hæreticis, schismatici, ceterisque similibus, qui expresse, ac speciatim excommunicati non sunt(1), vetita in re civili communicatio non est (2). Hi quidem devitandi sunt, sicuti demonstratum supra est, propter periculum, atque discrimen, in quod vocantur, qui ex eorum societate & consortio iisdem infici erroribus possunt, quibus illi infecti sunt, non autem sunt devitandi propter excommunicationem, qua generatim hæretici & schismatici obligantur. Itaque cum his hominibus caute & prudenter, tamquam cum malis, agere debemus, memores omnium, quæ de vetita eorum tolerantia sancita sunt; at si quis ob justam aliquam causam cum iis sermones conferat, aut etiam eorum templa curiosus ingrediatur, minime incidit in excommunicationem quæ adversus eos, qui cum excommunicato vitando communicant, est constituta.

(1) Sunt qui constitutionem Martini V ad hæreticos, atque schismaticos pertinere inficiantur, & sunt qui huic constitutioni derogatum putant a Concilio Lateranensi V *Sess.* 11 §. *Statuimus*, a quo confirmatum est id quod pridem a Basileensi Synodo *Sess.* 10 §. 2 sancitum fuerat. Ita, præter ceteros, sentiunt Sotus *in* 4 *dist.* 25 *qu.* 1 *art.* 1 & 3, Bellarminus *de Roman. Pont. l.* 2 *c.* 30 §. *Neque valet opp. t.* 1 *p.* 544 *ed. Ven.* 1721 Turrecremata *Sum. Eccl. Pot. l.* 4 *par.* 2 *c.* 20 Auctor libri *Traité Theologique, où l'on demontre, que les fidèles ne peuvent communiquer en matière de religion avec les ennemis declarez de la B. Unigenitus*, Fagnanus *in c.* 1 *n.* 53 *de Schismat.* Sed Martini decretum loquitur universe de omnibus excommunicatis *cujuscumque sententiæ, aut censuræ ecclesiasticæ ab homine vel a jure*, ac tantum excipit nominatim

illos in quos sententia excommunicationis *a Iudice publicata, vel denunciata specialiter, et expresse est*, quique palam in clericum sacrilegas manus injecerunt. Ergo si tantum certi excommunicati sunt excepti, non ceteri *cujuscumque sententiæ aut censuræ ecclesiasticæ ab homine, vel a jure*, quibus verbis etiam hæreticos & schismaticos comprehendi nemo inficiabitur, manifestum est, eos etiam, cum speciatim excommunicati non sunt, ad Martini decretum pertinere. Adde quod novum illud jus a Martino V constitutum est, ut devitarentur scandala, quæ oriebantur ex consortio hæreticorum, & schismaticorum, quorum magnus erat numerus, cum Constantiensis Synodus habita est. Illa autem Basileensis, & Lateranensis Concilii decreta, quibus jus a Martino inductum, e medio sublatum fuisse videtur, minime observata monet Benedictus XIV *de Synod. diœces. l.* 6 *c.* 5 *n.* 2. Confer etiam Suarezium *de Fid. disp.* 21 *sect.* 3 *n.* 2, Sanchezium *de Præcept. decalog. l.* 2 *c.* 8 *n.*3, Pirhinghium *Ius canon. l.* 5 *tit.* 39 *sect.* 5 §. 1, Azorium *Inst. moral. l.* 8 *c.* 11, Card. de Lugo *de Virt. disp.* 22 *sect.* 1 *n.* 1, Card. Petram *ad Constit. Apost. t.* 3 *n.* 39 *p.* 183, Amortum *Theolog. moral. t.* 1 *tract.* 3 *sect.* 2 Ballerinium *in Not. ad S. Antoninum l. et ed. cit. col.* 1414 *et seq.* At enim duæ sunt ejusdem Martini constitutiones, altera *In eminenti*, quæ extat apud Labbæum *t.* 16 *Conc. col.* 678, & altera *Inter cunctas* quæ ab eodem Labbæo descripta est *loc. cit. col.* 756, & in his quidem constitutionibus omnis videtur cum hæreticis vetita communicatio. Idem quoque a Martino V decretum est in Concil. Senensi an. 1423 apud Labbæum *t.* 17 *Conc. col.* 99, atque a Paulo IV *in Const. Cum ex Apostolatus* 27 *t.* 4 *par.* 1 *p.* 354 *Bullar. Roman.* Verum recentiores hæ constitutiones, quibus Martini V constitutioni *Ad evitanda* derogatum videtur, nihil obstant, quoniam, ut testatur Benedictus XIV *de Synod. Diœces. l.* 6 *c.* 5 *n.* 2, eadem constitutio *in suo semper vigore permansit, non obstantibus subsequentibus Constitutionibus etc.* Accedit quod duæ illæ ipsius Martini constitutiones *In eminenti*, *et Inter cunctas* antiquiores sunt extravaganti *Ad evitanda*, & ideo recentiori constitutione jus comprehensum antiquioribus, si forte obstat, e medio sublatum est. Quamquam si recte expendatur constitutio *In eminenti* Martini V, ea forte pertinet ad illos, qui hæreticorum errorum participes fuerint, aut vetat communionem cum hæreticis, qui uti tales denuntiati sunt apud judices, qui in eam rem inquirere jubentur. Eodem etiam decretum Concilii Senensis, & constitutio Pauli V referri commode possunt. Mirum vero non est, quod in Martini constitutione *Inter cunctas* hæretici in Ecclesiis catholicorum sepulturam habere prohibeantur; neque vero effici ex eo potest, quod ut catholici sepulturam, ita societatem & communionem cum hæreticis habere nequeant. Nam illa, quæ catholicis permissa est communicatio cum hæreticis sine metu excommunicationis, commodum respicit, & utilitatem Catholicorum, qui liberati sunt a metu, quo tenebantur, contrahendæ excommunicationis, si cum hæreticis ita, ut supra monui, communicarent. Verum sepultura ecclesiastica cedit in commodum hæreticorum, atque in dedecus Ecclesiæ, & ideo vetita hæreticis ecclesiastica sepultura argumento esse non potest, quod etiam catholicis sub pœna excommunicationis vetita sit cum hæreticis communicatio. Comprehendam paucis. Consti-

tutio *Ad evitanda* hoc habet propositum, ut Catholici, qui communicant cum hæreticis nominatim non excommunicatis, omnem abigant contrahendæ excommunicationis metum. Cum hoc vero quid habet commune ecclesiastica sepultura, a qua hæretici repelluntur?

(2) Sunt, qui non tantum in humanis, sed etiam in divinis, & sacris catholicis cum hæreticis communicationem permissam putant. Ego ea de re sententiam exponam sapientissimi Pontificis Benedicti XIV *de Synod. diœces. l.* 6 *c.* 5 *n.* 2. Ipse autem inquit: „ quamvis per canonem Concilii Constantiensis, qui incipit *Ad evitanda*, quique in suo semper vigore permansit, non obstantibus contrariis subsequentibus Constitutionibus Concilii Basileensis, & Lateranensis nonnihil relaxata fuerit disciplina in eo, quod pertinet ad conversandum, atque etiam in divinis communicandum cum hæreticis, qui tolerantur... non idcirco tamen arbitrari debent catholici, fas sibi esse indistincte cum hæreticis, quamvis non denunciatis in rebus sacris, & divinis communicare; siquidem Paulus V post maturam rei discussionem neutiquam licere definivit Catholicis regni Angliæ hæreticorum templa adire ritibusque interesse, quos inibi exercent." Tum ostendit, non deesse Theologos, qui alicuius culpæ reos negant esse catholicos, qui cum hæreticis, & schismaticis nominatim non denunciatis in divinis communicant, atque ab iis etiam sacramenta percipiunt; modo id faciant ob gravissimam, aut necessariam causam, sacramenta administrentur ritu plane catholico, ab hæreticis, aut schismaticis valide ordinatis, communicatio in divinis neque ullum præbeat indicium, aut conjecturam faciat erroris a catholico homine approbati, neque scandalum, aut offensionem pariat. Monet tamen ipse Benedictus, primum quod huic sententiæ quamplurimi adversantur; deinde quod etiamsi vera habeantur, tamen *cum omnes enumeratæ circumstantiæ simul, & conjunctim adesse debeant ... fere impossibile est*, quod catholici, qui se cum hæreticis in sacris, divinisque commiscent, culpa vacare possint. Quare Urbis Congregat., inquit, *illicitam semper reputarunt communicationem, de qua est sermo, doctamque concinnarunt instructionem ad Missionarios, ubi opus fuerit, transmittendam, ubi rationes expenduntur propter quas vix unquam accidere potest, ut in praxi sit innexia catholicorum cum hæreticis communicatio in divinis*. Confer etiam Giraldum *Exposit. Jur. Pontific. l.* 5 *tit.* 39 *sect.* 926 *p.* 761 *& seq.*, a quo sacrarum quoque Urbis Congregationum ea de re declarationes describuntur. Si quis tamen catholicus hæreticorum, aut schismaticorum templa ingrediatur, ut ea curiosus inspiciat atque etiam sacris eruditionis causa intersit, non ut eorum sit particeps, aut quidquam approbet, quod catholicæ veritati adversetur, is minime in sacris, atque divinis communicare dicitur, neque culpæ reus haberi potest.

§. 12. Potestas ferendi excommunicationem a Christo data est Ecclesiæ Præpositis, hoc est Episcopis, atque in primis Summo omnium capiti Romano Pontificis, in quos ipse contulit clavium potestatem (1). Hi suo jure (2) ex-

communicationis pœna animadvertunt in Christianos, qui gravius deliquerunt, atque huic pœnæ subjecti sunt omnes, qui Ecclesiæ potestati subsunt, sive divites, sive pauperes sint, sive alieno pareant, sive summo potiantur imperio (3). Nam qui quoque Ecclesiæ legibus parere debent, quamquam eorum summa sit in re civili potestas; ipsis vero non licet aut censuras ferre, aut in earum justitiam inquirere (4), quoniam ea res tota tantum sacræ potestati commissa est.

(1) Cum Romano Pontifice, quem Christus constituit unitatis centrum atque Ecclesiæ fundamentum, convenire omnes debent, qui catholici haberi, ac revera esse volunt. Ex quo facile intelligitur, quæ sit vis excommunicationis, quæ a Summo Pontifice lata est. Nimirum cum ille, qui jus in omnes catholicos habet, aliquem excommunicatione, & anathemate plectit, eum non solum a sua, & Romanæ particularis Ecclesiæ communione sejungit, verum etiam ejicit, atque præcidit ab unitate & communione totius Ecclesiæ catholicæ, quæ ipsi tamquam capiti, & catholicæ communionis centro adhæret, ac jure Primatus adhærere debet, nec fieri potest, ut quis ab eo præcisus non sit etiam præcisus ab ipsa Ecclesia, quæ ex divina institutione cum ipso unitatis centro annexa & conjuncta est. Hinc *jura communionis* ab unitate cum Sede Apostolica *dimanare* S. Ambrosius cum Aquilejensi Synodo docuit *Ep.* 6 *opp. t.* 3 *col.* 850 *ed. Ven.* 1751, & excommunicationes ab aliis Episcopis latæ nullius momenti sunt, cum eos qui ab aliquo etiam majorum Sedium Antistite excommunicati fuerunt, suæ communionis participes, & *sibi inconvulse unitos Apostolica judicavit auctoritas*, ut inquit Vigilius P. *in Constit.* apud Labbæum *t.* 5 *Conc. col.* 1348 *ed. Venet.* Hinc merito S. Cyrillus Alexandr. Episc., etsi Nestorii Constantinopolitani errorem, ac pertinaciam exploratam haberet, tamen ab ejus communione discedere noluit, nisi primum Cœlestini Rom. Pontif. sententiam audiret apud Coustantium *int. Cœlest. Ep.* 8 *col.* 1085, ipse autem Cœlestinus aliorum Episcoporum sententias haud metuendas dixit, si ab ipsis excommunicati, vel depositi in Apostolicæ Sedis communione permaneant. Confer ejusdem Cœlestini *Ep.* 11 *n.* 3, *Ep.* 12 *n.* 2 *Epist.* 14 *n.* 7 apud Coustantium *col.* 1106 1111 1146. Quare perperam ac nimio abreptus æstu Firmilianus *Ep.* 75 *inter opp. S. Cypriani col.* 556 *ed. Ven.* 1758 schismatis accusat Stephanum Pontificem, qui plures Episcopos in controversia de Baptismo hæreticorum communione privasse credebatur, dum Stephanum his verbis alloquitur: *Excidisti enim te ipsum*; *noli te fallere*; *siquidem ille est vere schismaticus*, *qui se a communione ecclesiasticæ unitatis apostatam fecerit.* Perperam, inquam, nam Summus Pontifex excommunicatione in aliquos animadvertens sese quodammodo ab illis quidem separat, sed cum eosdem præcidat a centro unitatis, quod sibi adhæret ex divina institutione, non se, sed illos a communione ecclesiasticæ unitatis, & ab Ecclesia amputat, atque secernit; & ideo recte S. Irenæus, qui non eo, quo Firmilianus, æstu

rapiebatur, plane intellexit fore ut Asiani Episcopi ab Ecclesia præcisi & amputati haberentur, si a Summo Pontifice propter controversiam de Paschate excommunicarentur, cum Victorem rogavit: *Ne tam multas Ecclesias omnino propter traditionis ex antiqua consuetudine inter illos usurpatæ observationem a corpore universæ Ecclesiæ penitus amputaret*, uti testatur Eusebius *Histor. Eccles. lib.* 6 *c.* 24 *p.* 213 *ed. Taurin.* 1746. Quod autem objicitur de viris quibusdam pietate præstantibus, qui floruerunt in schismatibus Meletii Antiocheni, & Acacii Constantinopolitani, quique Apostolicæ Sedis communione caruerunt, egregie diluitur a Petro Ballerinio *de Vi ac ration. Prim. R. Pontific. in append. ad* §. 1 *c.* 11 *p* 327 *seq. edit. Aug. Vindel.* 1770. At Febronius Romani Pontificis excommunicationes metuendas, atque eas ad jurisdictionem referendas negat. Inquit enim, quod *antiqua ratio excommunicationis, ejusque jus non erant effectus jurisdictionis respectu excommunicati.* Nimirum sicuti olim communio concedebatur, cum quis etiam alienos subditos suæ communionis participes faciebat, ita excommunicatio, quæ communioni opponitur, nihil aliud erat quam aliquem a sua communione repellere; quod cum fieri posset etiam in eos, qui subditi non sunt, & in quos nulla propria jurisdictio est, hinc excommunicatio ad jurisdictionem haud pertinere videtur. Tunc videlicet proprie Episcopi jurisdictionem exercent, cum suos subditos excommunicatione plectunt, non item cum animadvertunt in eos, qui sibi subjecti non sunt. Ita argumentatur Febronius, qui Summo Pontifici subesse negat eos, qui aliis Episcopis subsunt; quod sane idem est ac tollere primatum jurisdictionis, quem Summum Pontificem in totam Ecclesiam habere, inter catholicos omnes constat. Sane si hæc jurisdictio sese effundit in Ecclesiam universam, si quotquot in ea versantur Romano Pontifici subjiciuntur, si ipse Christi institutione præest omnibus tum Episcopis, tum ovibus gregis dominici, manifestum est, quod cum ipse fert excommunicationem, non in alienos subditos, sed in eos, quos sibi vere & proprie jure primatus subjectos habet, sententiam dicit. Itaque quemadmodum excommunicatio Episcopi in suos diœcesanos verus est actus jurisdictionis, quoniam in eos imperium & potestatem habet, ita excommunicatio Romani Pontificis in omnes Christianos verus & proprius est jurisdictionis actus, quoniam ita fert indoles et natura Primatus, ut omnes ei subjiciantur. Ex quo facile evertitur quod Febronius dicit de non metuendis Romanorum Pontificum excommunicationibus. Nam si Pontifex jurisdictionem in omnes Christianos habet, omnes certe tenentur excommunicatione, quæ ab eo lata est. Ineptissima est autem distinctio inter Papam, et Curiam Romanam, cum excommunicatio non a Curiæ, sed a Summi Pontificis auctoritate vim habeat, eodemque habenda loco est altera distinctio inter Sedem Romanam, eique præsidentem Summum Pontificem, quam distinctionem late refutat Ballerinius *de Vi ac ration. Primat. c.* 14 §. 5 *n.* 25 *seq. p.* 241 *seq. ed. cit.*

(2) Quesnellus *in Proposit.* 90, quam cum ceteris damnavit Clemens XI *Constit. Unigenitus* 187 *p.* 540 *t.* 10 *Bullar. Rom.*, *Ecclesia*, inquit, *auctoritatem excommunicandi habet*, *ut eam exerceat per primos pastores*, *de consensu saltem præsumptio totius corporis.* Idem cum eo sentit Van-Espenius *de Censur. c.* 2 §. 1, eodemque recidit

sententia Dupinii *de Antiq. Eccles. disc. Diss.* 4 *c.* 1 Febronii *de Statu Eccl. c.* 1 §. 6, ceterorum, qui damnatam Edmundi Richerii sententiam sequuntur, et clavium potestatem collectim membris Ecclesiæ omnibus inesse arbitrantur, sed ejus usum et exercitium ad Episcopos, et sacerdotes pertinere. His vero prævivit Lutherus, qui in nefario opere, quod *captivitatem Babylonicam* inscripsit, *opp. t.* 2 *p.* 85 *ed. Witemberg.* 1562 *omnes*, inquit, *sumus sacerdotes quotquot Christiani sumus; sacerdotes vero quos vocamus, ministri sunt ex nobis electi, uti nostro nomine omnia faciant, & Sacerdotium aliud nihil est, quam ministerium ... Neque Papa, neque Episcopus, neque ullus hominum habet jus unius syllabæ constituendæ super Christianum hominem, nisi id fiat ejusdem consensu, & quidquid aliter fit, tyrannico spiritu fit.* At innumera sunt testimonia Patrum, qui uno omnium consensu docent, clavium, seu ligandi, solvendique potestatem Ecclesiæ Pastoribus a Christo datam fuisse, illorum autem nemo omnino est, ut animadvertit Bossuetius *de l' Histoire des variations l.* 15 *n.* 120 & 121, qui hanc potestatem cunctis Ecclesiæ membris sive collectim traditam existimet. Id nosci potest ex Clemente Romano Petri auditore *Epist.* 1 *ad Corinth. n.* 40 apud Coustantium *Ep. Rom. Pont. col.* 28 Ignatio *Ep. ad Ephes. n.* 6 apud Cotelerium *PP. Apost. t.* 2 *p.* 13 *ed. Amstelod.* 1724. Irenæo cujus ex *l.* 3 *contr. hæres. c.* 3 *seq.* descripsit egregieque illustravit loca Renatus Massuetius *Diss.* 3 *in Oper. S. Irenæi art.* 5 *n.* 17 *seq. t.* 2 *p.* 103 *ed. Ven.*, Polycrate Ephesio, cujus ex epistola sententiam refert Eusebius *Histor. l.* 5 *c.* 24 *p.* 243 *ed. Cantab.*, Clemente Alexandrino *Pedagog. l.* 1 *c.* 6 *p.* 120 *ed. Venet.* 1757, Origene *Hom.* 22 *in Num. n.* 4 *t.* 2 *opp. ed. Maurin. Paris.* & *Comment. in Matth. tract.* 12 *n.* 14 *t.* 3 *p.* 529, Saturnino Tolosatium Episcopo apud Ruinartium *Act. martyr. n.* 1 *seq. p.* 109 *seq. ed. Veron.* 1731, Demetrio Alexandrino, Alexandro Hierosolymitano, Teoctisto Cæsariensi, Babyla Antiocheno, Dionysio Alexandrino apud Eusebium *Histor. l.* 6 *c.* 10 11 *p.* 265 *seq. c.* 27 *p.* 292, *c.* 24 *p.* 298 *cap.* 44 & 46 *p.* 316 & 319 *l.* 7 *c.* 5 *p.* 327 329 334, Cornelio Romano *Epist. ad Cyprianum* apud Coustantium *Ep. Rom. Pont. col.* 136 *seq.*, Cypriano *Epist.* 3 *ad Rogation. p.* 172 *ed. Amstelod.* 1700, Ambrosio *de Pænitent. l.* 1 *c.* 2 *n.* 7 *p.* 253 *t.* 5 *ed. Venet.* 1781, Athanasio *Ep. ad Const. in Hist. Arian. ad Mon. n.* 34 *opp. t.* 1 *p.* 293 *ed. Patavii* 1777, Gregorio Nazianzeno *Orat.* 1 *p.* 31 *ed. Coloniæ* 1690 *Orat.* 9 *p.* 158 & *Orat.* 17 *p.* 271, Basilio *Ep.* 42 *ad Chilon. n.* 4 *opp. t.* 3 *p.* 1 *p.* 128 *Ep.* 69 *ad Athanas. n.* 1 *Ep.* 161 *ad Amphiloc. n.* 2 *p.* 250 *Ep.* 189 *p.* 427 *ed. Maur. Paris.* 1730, Paciano *Ep.* 1 *ad Sympronian. in Biblioth. PP. t.* 4 *p.* 306 & *seq. ed. Lugdun.* 1677, Optato Milevitano *contr. Donatist. l.* 1 *c.* 4 & *seq. p.* 35, & *l.* 7 *c.* 3 *p.* 111 & *seq. ed. cit.*, Joanne Chrysostomo *de Sacerd. l.* 2 *n.* 2 *opp. t.* 2 *p.* 572 *ed. Montfaucon. Paris.*, & *l.* 3 *n.* 5 *p.* 383 *Homil.* 3 *ad Pop. Antiochen. n.* 2 *t.* 2 *p.* 38. Mitto ceteros Ecclesiæ Patres, ut aliquem faciam scribendi modum, & mitto auctoritatem tot Conciliorum, quot usque ad hanc nostram ætatem numerantur, quæ semper ab Episcopis habita sunt, & in quibus contra hæreticos lata est excommunicatio, legesque ecclesiasticæ ab Episcopis constitutæ. Placet tamen adhuc pauca quædam seligere ex innumeris, quæ dari possent, Gallicanæ Ecclesiæ testimonia. Anno 1728 cum ex vo-

luntate Ludovici XV Christianissimi Regis Parisiis Episcopi 31 ad habenda comitia convenissent, de consultatione quadam sententiam rogati dixerunt, fundamenta impeti fidei nostræ, oppugnarique principia, quæ nos ab hæreticis discernunt, opinione eorum, qui spiritualem potestatem a Christo Ecclesiæ datam residere defendunt in integra societate; ab eaque committi, credique Pastoribus usum, & exercitium hujus potestatis. Vide opusculum inscriptum *Representationes justes, & respectueuses à Messieurs les Cardinaux, Archèveques, & Evèques assemblez extraordinairement à Paris par les ordres du Roy pour donner à sa Majesté leur avis, & jugement sur un écrit imprimé, qui a pour titre Consultation &c.* His autem Episcopis 31 præiverant antistites centum, qui anno 1720, & antea quadraginta, qui anno 1713 & 1714 Parisiis comitia celebrarant, quibus porro alii plus sexaginta adhæserant. Horum autem doctrina fuit: *Il est vrai, que le pouvoir d' excommunier a été à l' Eglise en la personne des Premiers Pasteurs, & si la proposition n' allait pas plus loin, elle serait orthodoxe, mais il n' est pas vrai, que les Premiers Pasteurs le recoivent du corps de l' Eglise, c' est à dire des fideles. Le pouvoir d' excommunier fait partie des clefs, que Jesu Christ même donna aut Apôtres immédiatement, & dans leurs personnes aux Evêques, qui sont leurs successeurs.* Consules les Conferences de Lucon *t.* 7 *Conf.* 19 *qu.* 1 *p.* 299. L'instruction Pastorale approuvée par l'assemblée des Messieurs les Cardinaux, Archévêques &c. proposée à Messieurs les Prelats absens *in Process. verbal. Cleri an.* 1713 & 1714 *p.* 111 *ed. an.* 1714, item Le memoire presenté au Roy par l' Archévêque de Cambray l' an. 1734 & Declarationes Regis 4 *Aug.* 1720, & 24 *Martii* 1730 *tom.* 12 *Auctor. Cleri Gallic. p.* 1642 & 1645. Alia bene multa Gallicanæ Ecclesiæ, quin etiam Ecclesiarum omnium, patrumque ea de re testimonia habet Mamachius, qui totum hoc argumentum innumeris prope collectis monumentis solide, copioseque tractavit *Ep.* 3 *ad Febron. per tot. l.* 2 §. 1 & *seq. p.* 27 & *seq.* Videndi sunt etiam ipse Mamachius *Antiqu. Christian. t.* 5 *p.* 259 & *seq.* Petavius *de Hierarch. Eccles. l.* 3 *c.* 14 & *seq. t.* 6 *p.* 165 *seq. ed. Venet.* 1757, P. la Fontaine *Constit. Unigenitus theol. prop.* 3 *col.* 1139, Nicolius *in lib. Les pretend. reformez convaincus de schisme*, Bossuetius *Histor. variat. l.* 15 *n.* 120 & *seq.*, Jo. Baptista Faure *Diss. Advers. Richeristas in thesaur. theol. t.* 12 *opp.* 4 *p.* 263 *ed. Ven.* 1763, Ballerinius *de Potest. eccles. Sum. Pont. & Conc. gener. c.* 1 §. 1 *seq. p.* 1 *seq. ed. Augustæ Vindelic.* 1770, Veith peculiari libro, cui titulus *Richeri systema confut.*, Zaccaria *in Anti-Febron. t.* 1 *c.* 4 *Diss.* 1 & *Diss.* 3 *della Forza obbligatoria della disciplina.*

(3) Magistratus, ac Principes ecclesiasticis censuris fuisse subjectos eodem modo, quo reliqui omnes subjiciebantur, late ostendit Binghamus *Orig. eccles. l.* 16 *c.* 3 §. 5 *t.* 7 *p.* 130 & *seq. edit. cit.* Præcipua ejus rei testimonia sunt in Concilio Eliberitano *Can.* 2, 3, 55, 56 *t.* 1 *Conc. col.* 992 & 998 *Collect.* Labbæi in Concilio Valentiniano II *t.* 6 *col.* 669. Arelatensi I. *can.* 7 *t.* 1 *col.* 1451, apud Synesium *Ep.* 58 *p.* 201 *ed. Paris.* 1633. Basilium ad Athanas. *Ep.* 61 *p.* 155 *t.* 3 *ed. Paris.* 1730, Ambrosium *Ep.* 58 201 *ed. Paris.* 1633, Basilium *ad Athanas. Ep.* 40 *n.* 17 *ad Theod. opp. t.* 6 *p.* 134 *ed. Ven.* 1781, Eusebium *Histor. Eccles. l.* 6 *c.* 34, ibique Valensium *in Not.*

p. 198 *ed. Cantabrig.* Jo. Chrysost. in S. Babylam *contr. Julian. et gentil. n.* 6 *opp. t.* 2 *p.* 545 *edit. Montfauconii Paris.*, Paulinum *in Vit. Ambrosii n.* 19 *opp. Ambrosii t.* 7 *p.* 6 *ed. cit.*, Theodoretum *Histor. l.* 6 *c.* 18 *p.* 1 *ed. Cantabrig.* Confer etiam Acta Cleri Gallicani *tom.* 11 *p.* 10 & *p.* 569 *seq. ed. Paris.* 1740. Henricus Hungariæ Rey ab Innoc. III P. petit, atque impetravit, ut ejus consiliarii, & familiares, *nisi pro manifesta & rationabili causa, & canonica monitione præmissa* excommunicatione non afficerentur, sicuti patet ex ejus *Ep.* 511 *l.* 11. 1 *p.* 295 *ed. Balutii Paris.* 1682. Quin etiam Galliarum Regibus a Romanis Pontificibus concessum est, ut in terra Regia nemo sine speciali mandato Sedis Apostolicæ excommunicationem, vel interdictum ferre posset, sicuti constat ex literis Philippi VI an. 1335 apud de Lauriere *t.* 2 *Ordinat. Reg. Franc. p.* 103.

(4) Marsilius Patavinus *in Defensor. pacis* sæculo XIV aliquem excommunicare, atque a divinis officis arcere sine *fidelis Legislatoris*, hoc est sine Principis auctoritate nulli Episcopo, aut Sacerdoti, vel eorum collegio licere existimavit. Quotquot sunt Protestantes, qui vel Anglicano schismati adhærent, vel Principi in sacra jus omne tribuunt, vel Ecclesiam collegium merum esse arbitrantur, & ceteri, qui ei cogentem potestatem adimunt, quique supra descripti sunt, Marsilii errorem sequuntur. Sed anteà etiam Petrus de Corbaria Anti-Papa aliique, quorum meminit Joannes XXII *in Extravag. Dudum ad audientiam* apud S. Antoninum 4 2 *Theol. tit.* 11 *cap.* 7 §. 5 asseruerunt omnem jurisdictionem, quam Prælati habent majorem, quam alii, ab Imperatore procedere, quod est a Principe etiam jus excommunicationis repetere. Idem est error Valdensium, Wicleffi, Joannis Hussi, Lutheri, Calvini, Melanctonis. Van-Espenius *de Censur. c.* 2 §. 5, laici Principis in Judicio censurarum auctoritatem tuetur. Anonymus auctor opusculi, cui titulus *la Chiesa, e la Repubblica dentro i loro limiti*, Principes jus habere contendit cognoscendi justitiam, aut injustitiam excommunicationis, idemque sentiunt Manetus, Continius Auctor libri *Riflessioni sulla Bolla Cœnæ*, Pereira *Dottrina dell'antica Chiesa intorno la suprema potestà de' Re.* Antonius Genovesius *de jure & offic. c.* 8 §. 33 *in externis actionibus, quo divina jura propagantur, & in Republica administrantur, Sacerdotium imperio civili subjectum* putat. His præiverunt Paulus Sarpius, Fevretus, Simon Vigorius, Dupinius, Giannonius, ceteri similes. Sed horum deliramenta late refutarunt M. Antonius Capellus Minorita *in l. Bononiæ edito an.* 1610 *Advers. præt. primat. Reg. Angliæ c.* 13 & *seq.*, Altaserra *Eccles. jurisdict. vindic. advers. Fevretum*, Bianchius *Adversus Giannonium t.* 4 *p.* 608 & *seq.*, Duvalius *de Supr. Pontif. in Eccles. potest. in Biblioth. Pontif. Roberti t.* 3 *p.* 465 & *seq.*, Franciscus Antonius de Simonibus *de Rom. Pontif. judiciar. potest. t.* 3 *c.* 21 de Marca in libello, quem an. 1646. Barcinonæ edidit atque iterum impressit Balutius in *prolegomenis* ad opus *de Concord. Sacerdot. & Imper.*, Cardinalis Tencin Arch. Ebredunensis *mandement contre les mémoires des MM. les* 40 *Avocats de Paris pour le Sieur Samson. p.* 17, Auctor tractatus *de la Jurisdiction Ecclésiastique in t.* 6. *Auct. Cleri Gallicani*, Archiepiscopus Parisiensis Beaumont *in Celebr. Instruction an.* 1756. *De l'autorité de l'Eglise.* Auctor operis *Des deux puis-*

sances, virique clarissimi Gerbertus *princ. Theol. Can. sect.* 1 *de Jur. Sacr. p.* 22 *seq.* & *c.* 3 *sect.* 2 §. 83 & *seq. Princ. Theolog. exeg.*, Zaccaria *de Discipl. diss.* 2 *et* 3, *et Anti-Febron. vindic. Diss.* 12 *c.* 1, Mamachius *de Febron. Ep.* 1 §. 19 *t.* 1 *p.* 301 *et seq.* Sane Christus non Principibus, sed solis Apostolis, atque in primis Petro tribuit excommunicandi potestatem quæ in potestate ligandi fundata est, eam ab uno Christo Paulus repetit, eaque semper Ecclesia usa est jure suo, neque ullæ unquam in eo negotio partes laici Principis fuerunt. Sunt autem prope innumera testimonia Patrum, qui laicos Principes in res omnes ecclesiasticas imperium aliquod & auctoritatem habere negant; atque hi, præter ceteros, sunt Athanasius *Histor. Arianer. ad Monach. n.* 11 *p.* 277 *n.* 14 & 15 *p.* 78 *n.* 17 *p.* 279 *n.* 33 *p.* 287 *et n.* 52 *p.* 297 *opp. t.* 1 *ed. Patavii* 1777, Osius Cordubensis apud Athanasium *ib. n.* 44 *p.* 292. Lucifer Calaritanus *l.* 1 *pro Athanas. p.* 6 *ed. Venet.* 1778, Hilarius Pictaviensis *l.* 1 *ad Constant. n.* 1 *t.* 1 *col.* 535 *ed. Veronæ* 1730, Liberius P. apud Athanasium *Histor. Arian. n.* 36 *p.* 288, & apud Coustantium *Ep. Rom. Pont. col.* 421 *et seq.*, Basilius M. *Ep.* 225 *p.* 344 *t.* 3 *ed. Paris.* 1730, Gregorius Nazianzenus *Orat.* 17 *opp. t.* 1 *p.* 271 *edit. Coloniæ* 1690, Gregorius Nyssenus *Opp. t.* 3 *p.* 306 *ed. Paris. an.* 1639, Ambrosius *ep.* 20 *n.* 19 *p.* 48 *ep.* 21 *ad Valentinian. p.* 52 *opp. t.* 6 *ed. Ven.* 1781 *et serm. contr. Auxent. n.* 5 *p.* 56 *et n.* 30 *et seq. p.* 62, *et* 36 *p.* 73 *t.* 6, Martinus Turonensis apud Sulpitium Severum *l.* 2 *Histor. eccles. p.* 348 *t.* 6 *Biblioth. PP. ed. Lugdun.* 1677, Hieronymus *in Isaiam c.* 17 *v.* 10 *opp. t:* 3 *col.* 725 *ed. Vallarsii Veron.*, *et ep.* 14 *ad Eliodor. n.* 8 *col.* 33 *t.* 1. Joannes Chrysost. *Hom.* 3 *ad Pop. Antiochen. p.* 38 *c.* 2 *opp. ed. Paris.* 1718 *l.* 3 *de Sacerd. c.* 15 *p.* 390 *t.* 1 *et ep. ad Episc. et Presbyteros detrusos in carcer. t.* 3 *p.* 526, *et ep. ad Innoc. I Pp.* 5,7 *t. eod.*, Optatus Milevitanus *de Schism. Donatist. n.* 13 *p.* 14 *ed. Antuerp.* 1702, August. *Ep.* 43 *ad Glorium et Eleusium n.* 20 *col.* 97 *opp. t.* 2 *ed. Maurin. Ven.* 1729, Isidorus Pelusiotes *l.* 3 *Ep.* 249 *p.* 259 *ed. Ven.* 1745, Gelasius P. *Epist. ad Anastas. Imp.* apud Labbæum *t.* 5 *Conc. col.* 308, Felix III P. *Ep. ad Zenonem Imp.* apud eumdem *ib. col.* 147, Joannes Damascenus *de Imag. or.* 2 §. 16 *opp. t.* 1 *p.* 339 *edit. Le-Quienii Paris.* 1712. Idem quoque agnoverunt ac diserte confessi sunt pii Imperatores Constantinus post habitum Concilium Arelatense, (vide Augustinum *cit. Ep.* 43). Theodosius *Ep. ad Synod. Ephes. an.* 142 *Par. I. C.* 35 *ejusd. Conc.* apud Labbæum *t.* 3 *Conc. col.* 990 *ed. cit.*, *et* Valentinianus apud Sozomenum *Histor. lib.* 6 *c.* 7 *p.* 227 *edit. Cantabrig.*, & Ambrosium *Ep.* 2 *ad Valentinian. opp. t.* 6 *p.* 52 *ed. Ven.* 1781. Vide etiam Concil. Trid. *Sess.* 25 *t.* 3 *de Reform.*

§. 13. Excommunicatio tantum fertur in Christianos, quoniam ex Ecclesia expelli non possunt infideles, qui jam extra Ecclesiam sunt (1), & vero fertur a legitima Potestate in eos, qui sibi subjecti sunt. Quare excommunicatio Episcopi illos afficit (2), qui in ejus diœcesi sunt, excommunicatio Summi Pontificis omnes obstringit, quotquot Ecclesiæ in orbe Christiano subsunt, quoniam ejus potestas & jurisdictio complectitur Ecclesiam

universam. Parere autem excommunicationi, etiam injustæ, quæ tamen a legitima potestate lata sit, Christiani omnes debent (3); quoniam subjectorum est obedire legibus, quæ a Præpositis feruntur, neque ipsis de earum justitia agere judicium licet.

(1) *Quid mihi de his, qui foris sunt, judicare?* Inquit Apostolus I. *ad Corinth. V* 12.

(2) Ad Episcopos, qui sunt Apostolorum successores, pertinet jus excommunicandi. Præclare S. Thomas *in* 4 *Sentent. dist.* 18 *quæst.* 2 *art.* 1 *quæstiunc.* 1 „ In foro conscientiæ, inquit, causa agitur inter hominem, & Deum; in foro autem exterioris judicii causa agitur hominis ad hominem, & ideo absolutio, vel ligatio, quæ unum hominem obligat quod Deum, tantum pertinet ad forum pœnitentiæ. Sed illa, quæ hominem obligat in comparatione ad alios homines, ad forum publicum exterioris judicii pertinet, & quia per excommunicationem homo a communione fidelium separatur, ideo excommunicatio ad forum exterius pertinet, & illi solum possunt excommunicare, qui habent jurisdictionem in foro judiciali, & propter hoc soli Episcopi propria auctoritate, majores Prælati possunt excommunicare, non Presbyteri Parochiales ". Hinc *in Can.* 1 *c.* 16 *qu.* 2 excommunicatio *Mucro Episcopi* appellatur. Paulus Mengonius dissertatione Florentiæ edita an. 1732 *de Eminentiori Parochorum dignitate supra canonicos* nixus Decretali Alex. III *in c.* 3 *de Offic. judic. ordin.* demonstrare conatur, etiam Parochos ordinariam in foro externo jurisdictionem habere, eosque idcirco ferre excommunicationem posse. Sed eum refutavit Joan. Dominicus Larius alia dissertatione Pisis edita ann. 1733. Revera Parochos ea potestate carere, inter omnes constat, idquæ, præter ceteros, late ostendit Gonzalez *in cit. c.* 3 *n.* 2. Illa autem Alexandri constitutio, qua Mengonius nititur, pertinet ad Parochum, qui non ordinario, sed extraordinario jure, videlicet ex peculiari privilegio, aut ex præscripta consuetudine, vel ex alio simili jure excommunicationem inflixerat.

(3) S. Gregor. M. *Hom.* 27 *in Evang. S. Joan. n.* 6 *opp. t.* 1 *col.* 1556 *ed. Paris.* 1705. „ Id autem, inquit, qui sub manu Pastoris est, ligari timeat vel juste, vel injuste, nec Pastoris sui judicium temere reprehendat, ne etsi injuste ligatus est, ex ipsa tumidæ reprehensionis superbia, culpa, quæ non erat, fiat. " Confer etiam S. August. *de Baptismo Contr. Donatist. l.* 1 *c.* 17 *opp. t.* 9 *col.* 93 *edit. Venet.* 1733. Nicolaum I. P. *ad Episc. & Cleric. Patriarch. Constantinop. Ep.* 10 *n.* 6 apud Labbæum *t.* 9 *Conc. col.* 1381, & Concil. Quintilineburgense ann. 1085 *Can.* 1 apud eumdem *t.* 12 *col.* 631. Id vero est intelligendum de excommunicatione, quæ evidenter injusta non sit. Nam excommunicatione, quam injustam esse manifesto constat, neque in interno, neque in externo foro aliquem obstringi fere omnes sentiunt, ut ostendit Fagnanus *in c.* 11 *de Solut. n.* 10 *& seq.* Sed Quesnellus *Prop.* 91, 92, 93 generatim statuit, omnem injustam excommunicationem non esse metuendam, quoniam per eam ab Ecclesia non eximus, sed potius est imitari S. Paulum, & Jesus sanat vulnera, quæ præceps Primo-

rum Pastorum festinatio infligit, sine ipsius mandato. Petrus de Marca *Concord. Sacerd. & imper. l.* 1 *c.* 3 §. 6 *et* 7 crimina ecclesiastica, ac saeculari distinguit, & pro his postremis nonnisi injuste & illegitime censuras infligi posse contendit. Doctrinam hanc, quam pridem Jo. Parisiensis, Gersonius & quidam alii tradiderant, arripuit Giannonius a Bianchio notatus, & arripuit etiam Pereira in libro *Dottrina della Chiesa etc.* Continius Auctor libri *Riflessioni sulla Bolla Cœnæ* excommunicationem tantum propter hæresim, morumque doctrinam ferre posse asservat, planeque despicit censuras, quæ propter disciplinam in causis temporalibus aut mixtis infligunt. In idem fere recidit sententia Febronii *c.* 9 §. 7 *n.* 8 *de stat. Eccl. et* Auctoris libri *La Chiesa e la Repubblica dentro i loro limiti p.* 127. Adversus hoc omnes copiose, accurateque scripserunt Paulus a Lugduno *Anti-Ex apl. prop.* 91 *et seq. t.* 2, Viva *Thes. Quesnell. prop. cit.* Fontana *Constit. Unigenitus theol. prop. t.* 3 *et* 4 *cit. prop.* Languetius *Frem. Avertissem. aux Appellans. an.* 1718 *n.* 14. Bianchius in Giannonium *t.* 2 *l.* 6 §. *n.* 5 *p.* 411, Cl. Zaccaria *Diss.* 3 *della Forza obbligatoria della disciplina p.* 279, *et Anti-Febron. t.* 3 *Diss.* 3 *c.* 2 Videndæ sunt etiam les Conferences de Lucon *Conf.* 19 *p.* 3 *p.* 333 *et seq. t.* 7. Sane Christus, qui *Ecclesiam non audierit, tamquam ethnicum, et publicanum* haberi voluit; & hoc quidem loco habere potestatem etiam Ecclesiam constituendi disciplinam, inter Catholicos omnes constat. Paulus I. *ad Corinth. V* 5 excommunicavit incestum Corinthium propter scandalum, quod ad disciplinam pertinet. Sunt autem prope innumera ex antiquitate ecclesiastica monumenta excommunicationem, quae propter disciplinam in rebus temporalibus, aut mixtis inflictæ sunt. Seligam S. Leonem M. *Ep.* 4 *t.* 1 *col.* 616 *ed. Ballerin. Venet.* cujus hæc verba sunt: „ Hoc itaque admonitio nostra denuntiat, quod si quis fratrum contra hæc constituta venire tentaverit, & prohibita fuerit ausus admittere, a suo se noverit officio submovendum, nec communionis nostræ futurum esse consortem, qui socius esse noluit disciplinæ". Patres Concilii Arelatensis an. 314 contra Donatistas habiti *Can.* 7 *t.* 1 *Concil. col.* 1451 *col.* Labbæi: „ de Præsidibus, inquiunt, qui fideles ad Præsidatum prosiliunt, placuit, ut cum promoti fuerint, literas accipiant ecclesiasticas communicatorias, ita tamen, ut in quibuscumque locis gesserint, ab Episcopo ejusdem loci cura de illis agatur, & cum cœperint contra disciplinam agere, tum demum a communione excludantur". Similiter adversus eos qui violarent disciplinam in rebus temporalibus, aut mixtis statuta est excommunicatio a Conc. Carthagin. IV *c.* 95 *t.* 2 *Concil. col.* 1444 *col. ejusd.* a Conc. Aurelianensi III *Can.* 22 & 13 *t.* 5 *col.* 1280 a Conc. Arvenensi an. 535 *Can.* 15 *t.* 5 *col.* 952, Matisconensi II anni 585 *Can.* 5 *t.* 6 *col.* 675, a Conc. Trullano seu Quini-Sexto *Can.* 69, 71, 74, 76 *t.* 7 *col.* 1379 & *seq.* Constantinopolitano IV Œcumenico C. 17 *t.* 10 *col.* 644 *ed. Venet.*

§. 14. Quando autem excommunicatio gravissima est inter pœnas ecclesiasticas, nonnisi ob grande crimen irrogari debet, cum nihil pejus Christiano homini possit accidere, quam ab Ecclesia separari, eique interdici sacris, atque a-

ditu, congressuque orthodoxorum. Hinc cum ferenda est excommunicatio, primum expendere oportet genus criminis, ut noscatur, num illud tam gravi pœna sit dignum (1); deinde monendus est criminosus, ut se corrigat, atque a pravo instituto removeatur (2). Quæ monitio bis, ac tertio repetitur, eaque *competens* & *canonica* appellatur (3), quoniam ex ea satis constat criminosum in peccatis obfirmato animo hærere.

(1) *Can.* 41,42,43 *c.* 11 *q.* 3. Vide etiam August. *de Fid. & oper. c.* 19 & 26 *opp. t.* 11 *col.*550 & 658 *ed. Venet.* 1776 & S. Leonem M. *Ep.* 10 *c.* 8 *opp. t.* 1 *col.* 640 *ed. Ballerin. Venet.* 1753.
(2) Conc. Triden. *Sess.* 45 *c.* 3 *de Reformat.*, *Cap.* 42 *c.* 111 *q.* 3.
(3) *Cap.* 48 *de Sent. excomm.*, *c.* 5 *eod. in* 6.

§. 15. Synodus Lugdunensis, quæ habita est Gregorio X Pontifice, judicibus sive tres admonitiones, sive unam pro omnibus adhibere permisit; verum una hæc admonitio instar omnium est; nam aliquot dierum intervalla sunt observanda, antequam sententia feratur, nisi aliud necessitas fieri jubeat (1) Tridentina Synodus (2), ut coerceret arbitrium judicium, qui etiam non admonitos excommunicabant, duas saltem monitiones emittendas statuit, antequam ea pœna irrogetur.

(1) *Cap.* 9 *eod. in* 6.
(2) Conc. Trid. *loc. cit.*

§. 16. Excommunicatus a suo Episcopo ab alio absolvi nequit (1), excepto Summo Pontifice, qui ab aliis inflictam excommunicationem ex ampla, quam habet in tota Ecclesia, jurisdictione removere potest (2). Lata vero ab una Ecclesia excommunicationis sententia in aliis quoque servanda est (3). Nam ea pœna territorio non circumscribitur, sed criminosum sequitur, quocumque ipse venerit (4); ac præterea mutuum fœdus & conjunctio Ecclesiarum ita postulat, ut ab aliis quoque Ecclesiis ratæ firmæ habeantur pœnæ, quas una Ecclesia in sontes constituit. Hinc mos inolevit, ut Ecclesiæ per literas encyclicas certiores facerent ceteras Ecclesias de iis, quos communione prohibuerant (5); neque alia nunc disciplina est (6).

(1) *Can.* 2 *can.* 11 *qu.* 3, Concilium Cartaginense Lugdunense II *Can.* 4 *t.* 6 *col.* 550, Ivo Carnotensis *Ep.* 76 *opp. par.* 2 *p.* 38 *ed. Paris.* 1647 Vide Fagnanum *in c.* 12 *de Poeniten. & remiss. n.* 80.

(2) Confer S. Leonem M. *Ep.* 52 *opp. t.* 1 *col.* 859 *& seq. ed. Ballerin. Venet.* 1753. Mitto reliqua exempla, quorum ecclesiasticæ historiæ plenæ sunt.

(3) *Cap.* 1 *de Tregua, & pace.* Consule præterea Canones Apostol. 10 & 25 apud Cotelerium *PP. Apostolic. t.* 1 p. 443 *&* 446 *ed. Amstelod.*, Conc. Eliberitanum *Can.* 53 *t.* 1 *conc. coll.* Labbæi *col.* 998, Arelatense I. *Can.* 16 *ib. col.* 1452, Nicænum *Can.* 5 *t.* 2 *ib. col.* 65, Antiochenum *Can.* 6 *eod. t.* 2 *col.* 587 *ib.*, Sardicense *Can.* 13 *eod. t.* 2 *col.* 687, Cæsaraugustanum *Can.* 5 *t.* 2 *col.* 1196, Milevitanum *Can.* 18 *t.* 3 *col.* 584.

(4) Adi-sis Fagnanum *in c.* 1 *de Tregua & pace n.* 6 *&* 7.

(5) *Can.* 20 *c.* 11 *q.* 3, vide etiam S. Cyprianum *Ep.* 59 *col.* 56 *ad Cornelium p.* 259 *ed. Amstelod.* 1700, S. August. *Ep.* 235 *al.* 74 *ad Deuterium opp. t.* 2 *col.* 843 *ed. cit.*, Socratem *Histor. l.* 1 *c.* 6 *p.* 10 *ed. Cantabrig.*, Conc. Toletanum I. *Can.* 11 *t.* 2 *concil. col.* 1472 *coll. cit.*

(6) Consule Pontificale Romanum *tit.* 17 *par.* 3 §. 12 *p.* 181 *ed. Catalani Romæ.*

TITULUS XIX.

De Interdicto.

1. Interdictum locale, personale, mixtum.	6. In quos feratur interdictum.
2. Generale, vel particulare.	7. Pœnæ eorum, qui interdictum violant.
3. Quod generale, quod particulare sit.	8. Cessatio a Divinis.
4 & 5. Generalis interdicti modus.	

§. 1. Interdictum est censum, qua quibusdam locis, aut personis divinis officiis, Sacramentis, atque usu ecclesiasticæ sepulturæ interdicitur. Est autem vel locale, quod locum ipsum afficit, ita ut eo quidem loco abstinere se quisquis debeat a Sacramentis, ab usu ecclesiasticæ sepulturæ, non item cum non amplius in eo loco versatur; vel personale, quod personam attingit, & quocumque est persona, eamdem sequitur; vel mixtum, quod & locum, & personam comprehendit.

§. 2. Est item tum locale, tum personale interdictum vel generale, vel particulare. Locale interdictum generale est, quod ad integram nationem, regnum, provinciam, civitatem, diœcesim; particulare, quod ad unam tantum Ecclesiam pertinet. De utroque hoc interdicto notandum est, quod interdicta civitate, etiam *suburbia, & continentia ædificia*, interdicta Ecclesia, etiam *cappellæ, & cæmeterium Ecclesiæ contigua* interdicta censentur (1).

(1) *Cap.* 10 *&* 17 *de Sentent. excomm. in* 6.

§. 3. Personale interdictum generale fertur vel in totum Clerum, quo nomine reliquus populus minime continetur, vel populum, & hoc quidem interdicti genus non comprehendit clerum, nisi aliud cautum nominatim sit (1). Particulare autem personale interdictum certos obstringit homines nominatim expressos, ceteros non obstringit. Generalium interdictorum non recens, ut quidam putant, (2) ratio, institutioque est. Nam antiquissima ætate interdicto quandoque subjecta constat universa collegia, & civitates, & provincias, & regna ipsa ob atrox aliquod Regum & Magistratuum facinus, ut populus interdicti tædio victus suo luctu & querelis principem ad officium revocaret (3).

(1) *Cap.* 16 *de Senten. excom. in* 6.

(2) Rousselius *l.* 8 *Pont. jurisd. c.* 1 *n.* 31 nondum constare inquit, quonam tempore generalis interdicti usus invaluerit. Morinus *l.* 2 *Exerc. c. ult.* a sæc. X ejus initium repetit; eademque est sententia Van-Espenii *Jus Eccles. univers. par.* 3 *tit.* 11 *c.* 9 §.19, Claudius Fleuryus *Inst. Canonic. par.* 3 *c.* 21 §. 2, primum generalis interdicti exemplum se deprehendisse inquit sæculo VI, sed tamen generales excommunicationes, & interdicta tantum post S. Gregor. VII invaluisse. Binghamus *Orig. Eccles. l.* 16 *c.* 3 §. 7 *p.* 156 *& seq. t.* 7 *ed. cit.* multis exagitat generalia interdicta, neque alia est sententia Cavallarii *Inst. Canonic. par.* 3 *c.* 36 §. 4 & 5, Continius Auctor *delle Riflessioni sulla Bolla Cœnæ p.* 18 interdictum vocat *Nuovo metodo di scommuniche, che per mille anni era stato ignoto nella Chiesa.* Ante hos Apostata M. Antonius de Dominis *de Republ. l.* 5 *c.* 9 *n.* 38, & Paulus Sarpius *in Tract. Theolog. Venet.*, & peculiari opere *dell' Interdetto* multa contra generale præsertim, ac locale interdictum scripserunt. Graviter tamen, ac solide contra hostes interdicti disserunt Bellarminus *Risposta al trattato dei sette teologi di Venezia sopra l' interdetto di N. S. P. Paolo V*, Rutilius Benzonius *de Justit. Pontific. interdict.*, Baronius *Parænes ad Republ. Venet.*, Fagnanus *de Justit. et validit. censur. Pauli V.* Videndi sunt etiam Auctor operis *Conferences Ecclesiastiques d'Angers pour l'année* 1772 *t.* 1 *p.* 324, *et* Cl. Zaccaria *Diss.* 5 *della Forza obbligatoria della disciplina n.* 37.

(3) Generalis interdicti satis clarum exemplum est in Canone 29 Apostolorum apud Cotelerium *PP. Apostolic. t.* 1 *p.* 447 *edit. cit.*, cujus hæc verba sunt: *Si quis ordinatus Episcopus administrationem et curam populi sibi traditam non susceperit, hic sit segregatus ... Sin vero profectus Episcopus non recipiatur, sed propter populi malitiam, ipse quidem sit Episcopus, Clerus vero civitatis segregetur, quia ejusmodi populi contumacis non fuerunt correptores.* Habes hic generale interdictum in totum clerum constitutum. Etiam Basilius *Ep.* 270 *opp. t.* 3 *p.* 417 *ed. Paris.* 1730 integrum pagum, quod raptorem cum rata puella susceperat, neque eam restituerat, interdicto subjecit. Generalis quoque in-

terdicti exempla sunt apud S. Gregor. Turonensem *Hist. Franc. l.* 8 *c.* 31 *col.* 404 *ed. Paris.* 1699, & in Concilio Agathensi an. 506, cujus decretum extat *in c.* 2 *de Purgat. canonic.*, ab *populus banno, Christianitatis constrictus* memoratur. Nam *bannus Christianitatis* eo loco est interdictum, quod in *can.* 6. Synodi Confluentinæ dicitur *bannus Dei*, & in Concil. Tiburiensi *can.* 8 *bannus Episcopalis*. Confer Gonzalezium *in cit. c.* 2, & Cironium *Observ. jur. canon. l.* 1 *c.* 16. Recentiori ætate generalia interdicta occurrunt in Constitutionibus Synodalibus Gualterii Archiepiscopi Senonensis, quæ editæ sunt an. 828 ubi interdictum comprehenditur his verbis *antiquum statutum Concilii provincialis renovantes*, Harduinus *t.* 6 *conc. par.* 1 *col.* 560, item apud Muratorium *Annali d'Italia an.* 872 *t.* 5 *p.* 135 *ed. Romæ* 1752, qui narrat Hadrianum II P. Neapolitanam civitatem interdicto obnoxiam fecisse, apud Hincmarum Remensem *Ep.* 30, 31, 34 *opp. t.* 1 *p.* 591 *et seq. ed. Paris.* 1645, qui interdictum memorat initio sæculi IX ab Hincmaro Laudunensi latum adversus Ecclesiam suam, apud Nicolaum II *Ep.* 3 *in Hist. Franc. Duchesnii t.* 4 *p.* 1199 *ed. Paris.* 1641, in Concil. Lemovicensi II *Sess.* 2 *t.* 11 *conc. coll.* Labbæi *col.* 1244 *ed. Venet.*, apud Ivonem Carnotensem *Ep.* 50, 121 & 264 *opp. t.* 2 *p.* 23, 54, 113 *ed. Paris.* 1647, apud S. Gregorium VIII *l.* 1 *Ep.* 81, *et lib.* 2 *Ep.* 5 *t.* 12 *conc. ejusd. coll.* Labbæi *col.* 294 *et* 302, apud Alexandr. III *in c.* 11 *de Sponsal., et in c.* 22 *de Offic. et potest. jud. deleg.*, in Chronico Mauriniacensi *l.* 3, apud eumdem Duchesnium *Hist. Franc. t.* 4 *p.* 387. Qui minus probant generalia interdicta, laudant S. August. *Ep.* 150 *ad Auxilium opp. t.* 3 *col.* 878 *ed. cit.*, qui reprehendit Auxilium juvenem Episcopum, quod inconsulto, ob Classicani peccatum, totam ejus domum anathemati subjecerat. Sunt autem hæc Augustini verba: *audisti fortasse aliquos magni nominis sacerdotes quemquam cum domo sua anathematizasse peccantium. Sed forte si essent interrogati, reperirentur idoneam reddere inde rationem. Ego autem, quoniam si quis ex me quærat, utrum recte fiat, quid ei respondeam, non invenio; nunquam hoc facere ausus sum de quorumdam facinoribus unanimiter adversus Ecclesiam perpetratis, nisi gravissime commoverer ... Quomodo vel Deo, vel hominibus justam possumus reddere rationem, si animas innocentes pro scelere alieno spirituali supplicio puniamus?* Quibus quidem verbis non negat Augustinus, quandoque *magni nominis* Episcopos ob crimen patrisfamilias totam ejus domum anathemati subjecisse, idque eos fecisse justis de causis, adeout *idoneam* reddere sui facti rationem possent; quamquam ipse nunquam eorum exempla sequutus fuerit. Ergo ex hoc Augustini testimonio manifestum est, ea ætate generalia interdicta adhiberi, & vero justis de causis ab egregiis Episcopis adhiberi consuevisse. Damnat deinceps Augustinus abusum generalis anathematis, quo parvulis etiam domus excommunicatæ baptismus, aliisque innocentibus sacra mysteria cum æternæ salutis periculo adimebantur; sed non item damnat minores censuras, et interdicta sacrorum, quamquam generalia, cum nimirum publica ratio ea postularet ad contaminatæ domus, aut gentis flagitia coercenda, vel spes ad meliorem frugem revocandi principes familiarum peccantes productis pœnis ad filios, & subditos, sive ii criminis essent participes, sive flagitio implicati non essent. Sane quæ Augustinus dicit, ad ge-

nerales tantum anathematis abusum pertinet. Species quædam generalis interdicti continetur in *can.* 8 *caus.* 17 *qu.* 4, quem canonem Gratianus tribuit Augustino *Ep.* 187 *ad Bonifac.* Verum hæc epistola Augustini revera non est, eamque idcirco post Erasmum & Lovanienses Theologos repudiarunt PP. Maurini, atque inter spuria Augustini opera descripserunt *in Append. Ep.* 6 *t.* 16 *opp. col.* 137 *ed. Venet.* 1768. At enim per generale interdictum etiam qui criminis rei non sunt, pœnam perferre coguntur. Principio novum, atque insolens non est, quod pro alicujus crimine tota familia puniatur, quod multis ex Sacris Literis petitis exemplis ostendit Gratianus initio *qu.* 3 *Caus.* 24, & *in L.* 5 *cod. ad L. Jul. Majest.* etiam filii pro patris scelere pœna afficiuntur. Confer etiam Herodotum *l.* 3 *c.* 118, 119 *p.* 108 *ed. Londini* 1679, Q. Curtium *Histor. Alex. M. lib.* 6 *c.* 11 *n.* 20 *p.* 411, & *l.* 8 *c.* 6 *n.* 28 *p.* 558 *ed. Lugduni Batav.* 1693. Producitur autem pro crimine ejus, qui familiæ, aut societati præest, pœna etiam ad totam familiam, ac societatem, ut ille hujus saltem amore, ac pietate motus, aut victus querelis sese a scelere facilius abstineat, aut redeat ad bonam mentem, cum crimen perpetravit. Atque hoc quidem generale interdictum extremi remedii loco est, & quasi cogente necessitate emittitur, cum scilicet personale interdictum prorsus inutile fore prospicitur, aut experiundo deprehensum est. Ita necessitas, quæ hoc extremum remedium adhiberi jubet, injustitiæ notam abstergет. Accedit, quod si per generale interdictum etiam insontes pœnæ subjiciuntur, eam quidem perferunt tamquam membra societatis, in quam merito pœna constituitur. Fac duas esse respublicas, quarum altera sese alteri res quasdam, quibus ea caret, daturam promiserit, modo ipsa certa servet pacta, quæ mutuo conventa sunt. Negligunt hæc pacta ii, qui reipublicæ sunt præpositi; quare altera respublica nihil præstat eorum, quæ servatis pactis præstare debuisset. Magnum exinde capiunt detrimentum non solum reipublicæ Præfecti, qui pacta contempserunt, sed etiam ceteri, qui eadem republica continentur, quoniam carent rebus, quibus omnino indigent; & hi quidem quamquam nulla propria culpa teneantur, pœnam tamen perferunt propter culpam Præfectorum suorum. Quis jure reprehendat rempublicam, quæ alteri non dedit res necessarias, quas tantum servatis pactis dare debuisset? Omne vitium est Præfectorum, qui pactis defuerunt, quod omnes eorum reipublicæ subjecti, quamquam insontes, damnum capiunt; sed nullum est vitium alterius reipublicæ, a qua spretis, contemptisque pactis nihil dandum est. Simili modo inter ecclesiasticam, civilemque rempublicam pactum conventum videtur, ut alter alteri præbeat sacramenta, & cetera ad æternam salutem necessaria, modo hæc sacros ministros alat, Ecclesiæ legibus obediat, cetera absolvat, quæ ad æternam salutem consequendam ab Ecclesia necessaria judicantur. Si ii, qui præsunt civili reipublicæ, eamque repræsentant, Ecclesiam contemnunt, neque mutuis pactis obtemperant, reprehendam putabimus Ecclesiam, quod negat civili reipublicæ ea, quæ tantum sub certis pactis danda sunt, præsertim cum id faciat Ecclesia, ut populi salutem curet? Adde denique, quod ut generale interdictum minus lædat innocuos, provisum est, ut pueri, atque ad vitæ exitum properantes ea habeant, quæ ad æternam salutem necessaria sunt.

§. 4. Generale interdictum, ne asperius videretur, quod omnes nullo discrimine comprehendat, Romani Pontifices certis cohibere legibus, & emolire studuerunt. Ergo non tantum parvulorum baptismus, & morientium pœnitentia generali interdicto excepta est (1), sed etiam data facultas, ut interdicti tempore divinum verbum populo nuncietur, & pueris baptizatis Confirmatio tribuatur (2). Similiter concessum est viaticum decedentibus, & ecclesiastica sepultura clericis, qui interdictum servarunt, & pœnitentia ad sacra bella profecturis, crucisque signum recipientibus, & aliis peregrinis, quamquam integra valetudine uterentur (3).

(1) *Cap.* 12 *de Sponsal. & matrim.*
(2) *Cap.* 43 *de Sentent. excom.*
(3) *Cap.* 11 *de Pœnit. & remiss.* Confer etiam Bened. XIV *Const. Quoniam* 86 §. 5 *t.* 1 *ejus Bullar. p.* 174 *ed. Rom. seu Venet.* 1754.

§. 5. Præterea Gregorius IX permisit, ut in unaquaque hebdomada privata Missa celebraretur, exclusis tamen excommunicatis, atque interdictis, campanisque silentibus, & causis januis, ac submissa voce, atque ut conficeretur corpus Domini, quod decedentibus in Pœnitentia conceditur (1). Denique Bonifacius VIII magis etiam temperavit, atque lenivit generale interdictum, lata lege, qua sancitum est, ut sanis omnibus, modo excommunicati non sint, poenitentia tribuatur; ut in cunctis ecclesiis, & monasteriis in loco interdicto sitis, modo ipsa speciatim interdicta non sint, neque ullam interdicto causam dederint, Missa quotidie celebretur, aliaque divina officia peragantur, submissa tamen voce, portis clausis, non pulsatis campanis, & exclusis interdictis; ut in festis Natalis Christi, Paschæ, Pentecostes, Assumptionis Mariæ Virginis (quibus Martinus V (2) festum corporis Christi, ejusque octavam addidit) solemniter divina officia celebrentur, exclusis excommunicatis, & admissis interdictis, modo ii, qui sua culpa causam interdicto dederunt, ad altare non appropinquent (3).

(1) *Cap.* 57 *de Sentent. excommunic.*
(2) Martinus V *Const. Ineffabile* 23 *p.* 461 *t.* 3 *par.* 2 *Bullar. Rom.*
(3) *Cap.* 24 *de Sentent. excommunic. in* 6, Clemens VIII *Const.*

Sacra apud Giraldum *Exposit. Jur. Pontific. par.* 1 *lib.* 5 *tit.* 38 *sect.* 911 *p.* 745. Fratribus Minoribus S. Francisci etiam diebus festis Ss. Francisci, Bonaventuræ, Antonii Patavini, Ludovici, Bernardini, Claræ, Elisabeth, ac Martyrum ejusdem Ordinis, Didaci, & Portiunculæ Missam solemniter celebrare permisit.

§. 6. Interdictum nonnisi ob gravem culpam est ferendum (1), neque comprehendit Episcopos, aliosque superiores Prælatos, quamquam generale sit, nisi expressa eorum mentio facta fuerit (2). Emissum autem ab Episcopo interdictum etiam a Regularibus observandum est (3).

(1) Confer Benedictum XIV *de Synod. Diœces.* 10 *c.* 1 *n.* 5.
(2) *Can.* 4 *de Sentent. excommunicat. in* 6.
(3) Conc. Trid. *Sess.* 25 *c.* 12 *de Regul.*

§. 7. Violantes interdictum gravis criminis rei sunt, quoniam Ecclesiæ auctoritatem contemnunt. Clerici, qui scienter in loco interdicto divina officia celebraverint, irregulares fiunt, eaque irregularitas tantum a Summo Pontifice tolli potest (1). Item qui interdictos in loco sacro sepeliunt, excommunicationem contrahunt, cujus absolutio Episcopo reservata est (2). Excommunicatur quoque Regulares, etiam exempti, qui generale, aut locale interdictum a Summo Pontifice, vel ab Episcopo inflictum non servaverint (3).

(1) *Cap.* 18 §. 1 *de Sentent. excommun. in* 6, quæ decretalis tametsi loquatur de sola *celebratione*, quæ ad celebrationem Missæ referenda videretur, tamen Interpretum sententiâ ad omnia divina officia producitur.
(2) *Clement.* 1 *de Sepoltur.*
(3) *Clem.* 1 *de Sentent. excom.*

§. 8. Locale interdictum *cessatio a divinis* interdum appellatur (1); quoniam divina cessant in locis interdictis. Sed proprie *cessatio a divinis* sine judicis decreto ipso jure inducitur, ac per eam prohibentur clerici divina officia per agere, ac sacramenta administrare in aliqua peculiari ecclesia, quæ homicidio, aut adulterio, aut alio crimine polluitur (3); ut salutaris populo terror, & criminis horror incutiatur. Non est tamen censura, cum non sit pœna, quæ ad emendationem irrogetur, sed potius gravis ab Ecclesia concepti doloris indicium est. Itaque ejus violatio gravis quidem culpa est, haud tamen ir-

regularitatem inducit (3). Verum Regulares eam violantes excommunicantur (4).

(1) *Clement.* 1 *de Senten. excom.*
(2) *Cap. ult. de Consecr. Eccles.*
(3) *Cap.* 18 *de Sentent. excom. in* 6.
(4) *Clem.* 1 *de Sentent. excom.*

TITULUS XX.

De Suspensione.

1 Suspensio quid, & quomodo a reliquis censuris differat?
2. Quotuplex suspensio est?
3. Suspensio generalis, & partialis, item perpetua, ac temporaria.
4. Quando, & quomodo suspensio irroganda?
5 & 6. Quomodo suspensio tollatur?
7. Pœna clerici violantis suspensionem.

§. 1. Suspensionis vocabulo intelligimus illud censuræ genus, quo clericis ob proprium delictum ecclesiasticæ potestatis & jurisdictionis usu interdicitur. Ex quo noscitur discrimen, quod inter suspensionem, aliasque censuras intercedit. Nam hæ pertinent ad omnes fideles, illa autem tantum adversus clericos constituitur, quoniam eorum tantum est propria ecclesiastica potestas, & jurisdictio. Etiam excommunicatio aliquem privat ecclesiastica potestate, verum id facit propter communionem cum reliquis fidelibus, a qua excommunicatus repellitur; at suspensio adimit postetatem, quæ cum officio & beneficio conjuncta est. Distat etiam ab interdicto suspensio, quod per illud clerici prohibentur usu rerum sacrarum, sed ea ratione, quod hæ fidelibus omnibus communes sunt; at vero suspensis earum usu interdicitur, quod ab officio, aut beneficio dependent.

§. 2. Triplex suspensio est, nimirum ab officio, a beneficio, atque ab utroque simul. Suspensio ab officio clericum exercere vetat universa ecclesiastica officia, quæ vel ab ordine, vel a jurisdictione pendent, modo sint vera officia ecclesiastica; non enim suspensi ab iis repellantur, quæ etiam laicis sunt communia, uti sunt ingressus in ecclesiam, publicæ preces, sacramenta. Suspensio a beneficio clericum excludit a percipiendis beneficii fructibus, atque aliis, quæ ab eo pendent, non tamen ab

officio repellit, quoniam angustior in odiosis significatio, & interpretatio est (1). Denique suspensio a beneficio simul & officio facit, ut clericus beneficii fructibus carere debeat, & simul ecclesiastica munera exercere prohibeatur (2).

(1) Quæstio tamen est, num suspensio ab officio secum ferat etiam suspensionem a beneficio, quod propter officium datur. Plerique id negant, quia si suspensus ab officio etiam a beneficio suspensus haberetur, frustra in jure suspensiones modo ab officio, modo a beneficio infligerentur.

(2) Suspensionis pœna antiquissima in Ecclesia est, eaque a Patribus *abstinendi*, aut *prohibendi* vocabulis significatur. Confer S. Cyprianum *Ep. 4 ad Pompon.*, *& Ep. 34 ad Presbyt. & Diacon. p.* 174 *&* 217 *ed. Amstelod.* 1700, S. Ambrosium *Serm.* 2 *in psalm.* 118 *n.* 24 *opp. t.* 3 *p.* 244 *ed. Venet.* 1781, Concil. Eliberitanum *Can.* 50 *t.* 1 *conc. col.* 998 *coll.* Labbæi, Carthaginense IV *Can.* 68 *ib. t.* 2 *col.* 1444, & vide etiam Beveragium *in Can.* 11 *Apostol.* apud Cotelerium *PP. Apostol. t.* 1 *p.* 465 *ed. cit.*, item Concilium Ancyranum *in Can.* 32 *dist.* 50. Quin etiam vetus est distinctio suspensionis a jure percipiendi reditus ecclesiasticos, & a jure ecclesiastica officia exercendi. S. Cyprianus *cit. Ep.* 34 *ad Presbyt. p.* 218 de quibusdam inferioribus Clericis, qui deliquissent, inquit: *Interim se a divisione mensurna tantum contineant, non quasi a ministerio ecclesiastico privati esse videantur.* Quibus verbis hi clerici tantum a reditibus ecclesiasticis, non item ab ecclesiastico officio excluduntur. Similiter S. Gregor. Turonensis *Hist. l.* 8 *c.* 20 *col.* 392 *ed. Paris.* 1699 narrat, Ursicium Cadurcensem Episcopum ab Episcopali ordine fuisse suspensum, sed ei tamen relictam Ecclesiæ rerum administrationem. Synodus autem Aurelianensis I. *in Can.* 14 *dist.* 81 universam suspensionem ob graviora crimina irrogatam nominatim expressit.

§. 3. Generalis suspensio tum officium, tum beneficium complectitur, quique ea poena affectus est, eorum, quæ ad alterutrum pertinent, quidquam agere, aut attingere prohibetur. Sed interdum aliquis tantum pro parte suspenditur, & is quidem ea, quibus ei interdictum est, gerere nequit, non item reliqua; veluti si quis prohibitus sit confessiones excipere, is recte exercet cetera, quæ suspensionis poena comprehensa non sunt. Suspensio hæc *partialis* dicitur, cui *plena*, seu *generalis* opponitur. Est item suspensio perpetua, ac temporaria; illa clericum perpetuo, salva tamen dignitate, a sacris officiis excludit, hæc tantun ad certum tempus, ultra quod pœna non profertur. Quævis autem suspensio, sicuti excommunicatio, vel latæ, vel ferendæ sententiæ est, quarum altera

juris auctoritate ipso facto, altera judicis sententia irrogatur.

§. 4. Nulla suspensio sine causa ferenda est, quamquam ea non ita gravem requirat culpam, qualem excommunicatio, atque interdictum postulant (1). Quæ causa exprimenda est in scriptis, in quibus suspensio infligitur (2); verum in suspensionibus latæ sententiæ lex ipsa judicis instar est (3). Est autem a Prælato ferenda suspensio tantum in suos subditos, atque ab uno Episcopo suspensus tamquam suspensus ab omnibus habendus est, donec legitime a proprio Episcopo absolvatur.

(1) Clericos ob culpas non ita graves suspensos fuisse, constat ex Concilio Epaonensi *Can.* 4 *t.* 5 *Concil.* 712 *Collect.* Labbæi.

(2) *Cap.* 1 *de Sentent. excom. in* 6. Id vero locum habet, quando suspensio adhibita judiciali methodo infligitur. Non enim prohibetur Episcopos ob causas sibi notas, quæ in foro externo ex actis judiciariis minime patent, suspensionem infligere, & vero clerici, qui huic Episcopi mandato non obtemperant, irregulares evadunt. Quod quidem consentaneum est Tridentini Concilii legibus *in c.* 1 *Sess.* 13 *de Reform.* Consule Benedictum XIV *de Synod. Diaces. l.* 12 *c.* 8 *n.* 3, 4, 5.

(3) Suspensionum latæ sententiæ plura in jure exempla sunt. Huc enim spectant *cap.* 3 *de Usur. c.* 3 *de Clandestin. despons., c.* 7 §. *ult., c.* 25 *c.* 43 *&* 44 *de Elect., c.* 14 *de Vit. & honest. Cleric.*, Conc. Trident. *c.* 1 *&* 6 *Sess.* 24 *de Reform. matrim.*, aliaque similia.

§. 5. Indicta ad certum tempus suspensio, eo elapso, expirat ipso jure, neque opus habet hominis sententia, a qua removeatur. Sed suspensio, quæ nullo definito tempore inflicta est, relaxari debet ab eo, qui eamdem inflixit; relaxatur autem, si suspensus resipuerit.

§. 6. Nunquam autem suspensio, quamquam nullo certo tempore obstricta sit, spem veniæ, & ac restitutionis excludit, in eoque differt a depositione, quæ perpetuam, ac sine ulla spe veniæ, exercitii, atque usus ordinum privationem inducit. Accedit, quod clerici sacris officiis, aut ecclesiasticis stipendiis suspensi dignitatem & beneficium non amittunt, sed tantum privantur fructibus beneficii, aliisque inde pendentibus, suique ordinis, ac dignitatis munera exercere prohibentur. Verum depositio non solum clericum ab omni munere ordinis, ac beneficii repellit, sed eum etiam officio & beneficio omnino privat, titulumque aufert, ita ut ad illud sine nova collatione redire nequeat.

§. 7. Clericus suspensus, si quo interim fungatur munere, unde prohibitus est, irregularis efficitur (1). Nullam tamen irregularitatem contrahit, si quid gerat eorum, quæ ab ordine necessario non pendent, & id porro gerat non ex officio clericali, sed tamquam laicus quilibet, uti sunt quædam minorum ordinum munera, quæ in ecclesiis ex recepta consuetudine etiam a laicis exercentur (2).

(1) *Cap. 1 de Sentent. & re judic. in 6.*
(2) Consule Fagnanum *in c. 2 n. 15 et seq. de Cleric. excom. ministr.*

TITULUS XXI.

De Absolutione a Censuris.

1. Absolutio a censuris quid?
2. Quotuplex?
3 & 4. Quis censuras tollat?
5. Absolutio ad cautelam.
6. Absolutio ad reincidentiam.
7. Censuræ in mortuos, earumque relaxatio.

§. 1. Semel inflicta censura per absolutionem, aut relaxationem tollenda est, ut quis potestatem, gradum, locumque recuperet, unde dejectus fuit. Est autem absolutio a censuris, quæ in antiquis monumentis *pax*, *relaxatio*, *venia*, *communio* appellatur, relaxatio poenæ, sive vinculi, quæ præscripta ab Ecclesia forma conceditur. Danda est hæc venia, seu relaxatio non facile, & imprudenter, sed cum ejus qui pridem deliquerat, comperta emendatio est (1).

(1) *Can.* 33 *Caus.* 23 *quæst.* 4.

§. 2. Et quoniam duplex est Ecclesiæ forum, interius, & exterius, ac censuræ in utroque irrogantur, duplex item est absolutio, altera, quæ in foro interiori, altera quæ in foro exteriori conceditur. Absolutio in foro interiori datur a Sacerdote, qui Poenitentiæ sacramentum administrat, eaque hominem Deo reconciliat; absolutio in foro exteriori tribuitur a judice, qui censuram inflixit, eaque post sententiam externam pacem restituit. Utraque absolutio suis finibus continetur. Itaque qui in interno, aut externo foro solutus censura est, non item in altero foro solutus habetur.

§. 3. Abrogat autem, tollitque censuras Judex, qui easdem inflixit, aut ejus in munere successor, aut delegatus, aut superior (1). Quæ vero a lege sunt constitutæ, vel ab Episcopo, vel etiam a Sacerdote, qui potesatem habet administrandi sacramentum pœnitentiæ, tolli possunt (2); unde fere generalis omninm censurarum absolutio præmitti solet. Sed Presbyter removere nequit censuras, quæ Summo Pontifici, aut Episcopo reservatæ sunt, nisi & facultas hæc speciatim concessa fuerit.

(1) *Cap.* 20 *de Offic. Jud. ordin.* Vide etiam Concil. Nicænum *Can.* 5 *t. Concil. col.* 33 *Collect.* Labbæi.
(2) *Cap.* 29 *de Sentent. excommun.*

§. 4. Excommunicatio minor a quivis Presbytero pro excipiendis confessionibus approbato tolli potest (1); & quivis Presbyter etiamsi approbatus non fuerit, in articulo mortis, ut dimittendi peccata, ita relaxandi censuras habet potestatem (2). Verum qui ita absoluti sunt, sublato mortis periculo, in quo antea versabantur, sistere se Romano Pontifici, aut ejus Legato debent mandata accepturi; secus, eamdem excommunicationem contrahunt (3). Sed & in iis, quæ Summo Pontifici reservata sunt, suam interdum Episcopus potestatem exercet. Nam ipse suos subditos absolvit a casibus occultis Pontifici reservatis (4), tollitque censuras etiam Papæ reservatas, quibus obstricti sunt ii, qui Romanum iter suscipere nequeunt, quales sunt mulieres, senes, valetudinarii (5).

(1) Confer Giraldum *Exposit. Jur. Pontif. par.* 1 *l.* 5 *tit.* 39 *sect.* 94 *pag.* 772.
(2) Concil. Trident. *Sess.* 14 *de Sacram. pœnit. c.* 7.
(3) *Cap.* 22 *de Sentent. excomm. in* 6.
(4) Conc. Trident. *Sess.* 24 *c.* 6 *de Reform.*
(5) *Cap.* 13 *de Sent. excomm.*

§. 5. Præter absolutionem a censuris, quæ post emendationem, aut finitam causam iis conceditur, qui crimen admiserunt, est etiam absolutio *ad cautelam*, quæ datur ad majorem cautionem, ut omnis, quæ forte esse potest, dubitationis causa removeatur. Ea porro adhibetur in omnibus rescriptis, bullisque Apostolicis, ne quid impedimento sit, quominus concessa gratia vim & exitum habeat, itemque a Sacerdotibus, qui sacramentum poenitentiæ administrant,

sacramentali absolutioni præmittitur, ne propter censuram a jure illatam, & ignotam inutilis absolutio sit. Denique locus est generatim absolutioni ad cautelam, cum incertum est, num quis censuram contraxerit, aut cum de vi illatæ censuræ dubitatur (1).

(1) *Cap. 40 de Sentent. excomm.*

§. 6. Est & absolutio *ad reincidentiam*, quæ datur ad certum tempus, aut ad certum actum, ita ut tempore elapso, aut actu peracto ita absolutus iterum censura implicetur. Quæ absolutio dari solet cum certa lege, videlicet ut lædens intra definitum tempus læso satisfaciat, aut certa pietatis opera suscipiat, cui legi satisfaciendum est constituto tempore, quo elapso censura reviviscit, & qui legi non satisfecit, cum nulla justa causa impediretur, rursus in censuram incidit.

§. 7. Nec tantum vivis excommunicatis, sed etiam post eorum obitum sæpe ab Ecclesia censuras relaxatas fuisse constat. Nimirum si quis moriens ante impetratam pacem certa dedisset poenitentiæ, aut emendationis argumenta, vel eo mortuo appareret, injustas esse censuras in eum latas, ab Ecclesia censuræ ipsæ removebantur, ut omnibus constaret, eum in Catholica communione decessisse. Dabatur olim hæc absolutio facto ipso, quia defuncti nomen vel sacris dyptichis restituebatur, vel ejus nomine factæ oblationes ab Ecclesia accipiebantur, atque ita ipse catholicæ communioni restitutos habebatur (1). Sed nunc ii, morientes censuris solvi non potuerunt, atque ab Ecclesia eo beneficio digni judicantur, certa precum, ac verborum formula absolvuntur (2).

(1) Ita Theodoretus *Histor. l.* 5 *c.* 35 *p.* 235 *ed. Cantabrig.* narrat, Alexandrum Antiochenum sacris dyptichis restituisse S. Joannis Chrysostomi nomen, quod in illis plures annos omissum fuerat. Sunt & alia absolutionis a censuris post obitum concessæ exemplà apud Mabillonium *Annal. Benedict. l.* 58 *n.* 33 *et l.* 61 *n.* 42 *et* 43 *t.* 4 *p.* 409,543,544 *ed. Lucæ* 1739, locisque aliis. Neque tantum absolutionis mortuis concessæ, sed etiam excommunicationis in mortuos latæ in ecclesiasticis historiis exempla sunt. Ita Cyprianus *Ep.* 1 *ad. Cler. Furnitan p.* 169 *edit. Amstelod.* 1700 oblationem fieri, precesque in Ecclesia fundi vetuit pro Geminio Victore, quod contra ecclesiasticam regulam Presbyterum tutorem suo testamento constituerat. Pene simile decretum extat in Codi-

ce Canonum Ecclesiæ Africanæ *can.* 81 apud Harduinum *Coll. conc. t. col.* 907, ubi de Episcopo, qui ethnicos aut hæreticos hæredes scripserat, habentur hæc: *post mortem anathema ei dicatur, atque ejus nomen inter Dei sacerdotes nullo modo recitetur.* Hinc Augustinus Ep. 185 *ad Bonifac. n.* 4 *opp. t.* 2 *col.* 644 *ed. Ven.* 1729 de Cæciliano, quem Donatistæ accusabant, dicit hæc: *Si vera essent, quæ ab eis Cæciliano objecta sunt ... ipsum jam mortuum anathematizaremus.* Alia etiam consequenti ætate occurrunt exempla ejusdem ecclesiasticæ disciplinæ.

(2) *Cap.* 18 *de Sentent. excomm.*

RECENSIO

TITULORUM TOMI IV.

FINIS TOMI QUARTI.

INDEX
RERUM PRÆCIPIARUM.

Numerus Romanus tomum, Arabicus paginam indicat.

A

T

FINIS.

Ex-Typ. Molinariana.